

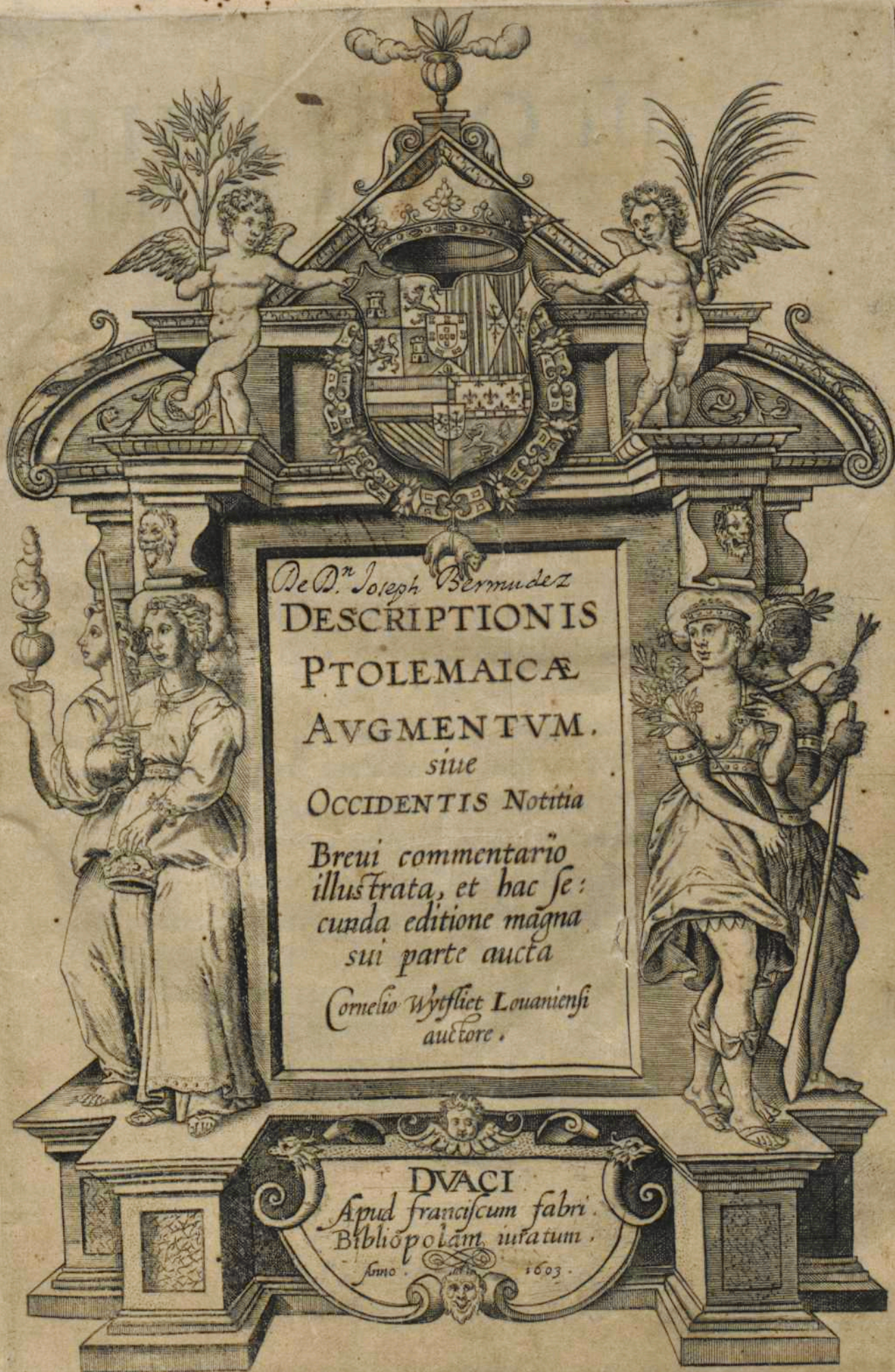
Bismarck

4451

6/29

De D.ⁿ Joseph Bermudez
DESCRIPTIONIS
PTOLEMAICÆ
AVGMENTVM.

siue
OCCIDENTIS Notitia

Breui commentario
illustrata, et hac se:
cunda editione magna
sui parte aucta

Cornelio Wyssliet Louaniensi
auctore.

DVACI

Apud franciscum fabri
Bibliopolam iusatum.

Anno

1603.

INSTITUTIONIS

PTOLEMAICA

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

MENTUM

PHILIPPO III. HISPANIARVM, ET INDIARVM PRINCIPI.

Augmentum hoc Ptolemaicum PHILIPPE
Principū maxime, ab initio suscepti operis,
aut nemini, aut Sacratissimo Nomini tuo
inscribendum duxi. In quam cogitationem
cum multa alia me impellerent, tum res ipsa & suscepti
operis argumentum, ut id facerem facile peruicere,
quandoquidem totius huius nostræ descriptionis series,
Occidui Cardinis tuique felicissimi principatus terminis
absoluatur: Cuius quidem situs multis retrò sæculis in di-
uini consilij arcano occultatus, atque extra omnem hu-
manæ cogitationis terminum sepositus, veteribus pror-
sus incognitus mansit, donec a uorum nostrorum memo-
riâ ueniente plenitudine temporis, emenso exploratoque
longè latèque magnis itineribus Oceano, harum terra-
rum possessio maioribus tuis potissimum delata est, tan-
quàm perpetuis veræ uitæque Religionis sequestris aut
propugnatoribus, inter aliorum regnorum defectionē aut
secessionem. Nam FERDINANDVS & ISABELLA
illius sæculi lumina, defuncti Betico bello, eiectionis totā
Hispaniā Numidarum reliquijs, auctisq̃ue Christiano-
rum sacrorum limitibus, tanquàm in præmium rei benè
gestæ, primi in cognitionem Hispaniolæ, Cubæ, Iamai-

ca, Continentis Indicae, & Australis pelagi vene-
runt, nouisq̃ue & assiduis in Oceanum missis clas-
sibus, ultra Romanas aquilas notiq̃ue orbis terminos progres-
si, totius ferè Occidentis penetralia reſerarunt. Hinc
auspicijs CAROLI QVINTI aui tui, cuius virtutū me-
moriā grata posteritas nunquam satis commendabit,
patuere vasta & immensa Mexicanorum & Per-
uanorum regnorum spatia. Quæ omnia sub PHILIPPI
patris tui imperium accepta, veræque fidei professione
stabilita, & Lusitanici regni accessione orientalisq̃ue
pelagi opibus, nuper te nascente aucta, felici tecum æta-
te crescent, & pij parentis voto tibi reſeruantur, ad no-
uam efflorescentemq̃ue hanc tuam potentiam stabilien-
dam. Quas itaque PRINCIPVM MAXIME supple-
menti Ptolemaici debitā obseruantia tibi nuncupotabu-
las, placidè suscipias rogo, quod ingenij mei tenuitatem
agnoscens nunquam in animum induxissem, nisi heroi-
cum huius operis subiectum, aduersus Zoilorum impeti-
tiones magni quoque protectoris patrociniū desideras-
set. Diuinæ hic contemplaberis bonitatis munera, pro-
pitio numine maioribus tuis concessa, olim tibi obuentu-
ra, materiem tuæ clementiæ, ut populos qui tuum vene-
rantur imperium, auulsamq̃ue hanc nostro ab orbe gen-
tem, foueas & protegas,

Pacatumque regas patrijs virtutibus orbem.

A Etatem fortunamque tuam Optime Princeps, in
immensum prouehat Deus. Bruxellæ Atuatiorum,
Calendis Maij. M. D. XCVII.

BENIG-

BENIGNO LECTORI.

PTOLEMÆI nouam hanc editionem Benigne lector, inde auspicandam iudicaui, vnde ipsemet Ptolemæus si ad hæc nostra peruenisset tempora descriptionis suæ initium sumpsisset: primum namque suorum Meridianorum in Occidentis limite constituit, inde dextrouersum progressus institutæ descriptionis seriem ad extremam vsque tûm cogniti Orientis metam produxit. Mihi sanè quando nunc assiduus in oceanum emissis classibus latissima totius Occidentis regna detecta patent, sine iustâ cuiusquam reprehensione licuisset defixum hunc terminum in vltimo Occidentis limite defigere, vt initium finemque nostrorum Meridianorum Occidens aut Oriens aspiciat aut terminet, quod sine vllò errore aut confusione tolerari merito potuisset, minúsque studiosis ingenijs negotij fecisset, quam illorum curiosa industria, qui spretis antiquorum receptis sententijs, mutatum Ptolemæi limitem, sine causâ ad ortum promouère, aut conuersi cursus retrogradâ progressionem ad occidentem perrexere: perturbata & inuersa quippe hæc translatio aut conuersio, nusquâ designato certæ dimensionis initio, multis de causis improbat, nam præterquam quod in multa impingant, Cymeriâsque ac penè inexplicabiles tenebras, rei per se claræ offundant, cœlorum

BENIGNO LECTORI.

ipse ordinarius motus (cuius adminiculo in cognitionē longitudinum deuenitur) ab occasu ad occidentem fertur: Satius itaque duxi retento vetere more in occidente incipere, & futuri operis tanquam lineamenta quædam proponere. Ne tamen nuda tabularum exhibitio quenquam moretur aut ingrata sit, breui commentario inuentionem, situm, mores ac naturam harum terrarum descripsimus, & tanquam Thesæi filo in generalem occidui continentis notitiam duximus, tenui faciliq; stilo: Geographia enim doceri & demonstrari contenta, sublimi dicendi genere, Pomponio Mela teste, non vestitur. Si tibi hæc nostra probabuntur, Benigne Lector, alacriores nos ad sequentia feceris.

IN

IN CORNELII VVYTFLIET

Secretarij Regij in Senatu Brabantiae,
Ptolemaicum supplementum,
Iacobi ab Oy Sicambri,

EPIGRAMMA.

PRædicet Æneæ laudes Maro, Homerus Vlyssis,
Lucanusue virum fortia facta canat.

Nil monumenta minus, veteres imitata, ministrant
Wytflieti; hæc proprium laudis & artis habent.

Horrida iuris amans nostro non cognita mundo
Terra siue mari prælia gesta refert;

Nec retulisse satis, tabulis sed iura Philippi
Explicat Antipodum maxima Regna sequi.

Blanda suos habuit sophiæ Regina magistros
Qui rebus formas addere quasque solent.

Postera progenies ignotum gentibus orbem
Dimensum radio tota videbit ouans.

Artibus extremos qui subdidit impiger Indos,
Quod moriens viuat, gratia magna tui est;

Nam monumenta sui donans à funere viuat,
Nec mors dira suum nobile lædet opus.

Non mortalis opus; licet hoc sibi sumat Iberus,
Addita tot regnis regna labore suis;

Plus peperit ventis, minus armis, Herculis instar
Indos qui docuit subdere colla iugo;

Sola quidem populos diuisos orbe potentes
Dextra Dei subdit Magne Philippe tibi.

Hinc regum Domino sit gloria, lausque Monarchæ,
Quem nouus hic mundus, quem noua regna colunt.

CENSURA.

Historia hæc de noui orbis inuēctione,
continens quoque eiusdem breuem
descriptionem, lectu iucundissima, nihil
habet quod quemquam meritò offendat.
A&u Bruxellis, die xv. Maij. M. D. xcvii.

*Cornelius Worzel. S. Th. Licentiat.
D. Gudulæ Plebanus.*

Infra scriptus, Censuram Venerabilis Domini S.
Gudulæ Bruxellensis Plebani sequutus, hanc histo-
ria n vtiliter denudè excudi possè, siue latinam, siue in
vulgares linguas fideliter conuersam, indicavi.
Duaci 15. Aprilis Anno 1603.

Bartholomæus Petrus S. Th. Doct. & in
Vniuersitate Duacensi Profess.

CORNELII

WYTFLIET LOVANIENSIS,

DESCRIPTIONIS PTOLE- MAICÆ AVGMENTVM, SIVE OCCIDENTIS NOTITIA.

INCERTAM & fluctuantem adhuc
de situ orbis doctrinam Claudius Ptole-
mæus geographorum princeps, emenda-
tis aut correctis Marini Tirii, & priorum
5 traditionibus, adiectis insuper certis longitudinis & la-
titudinis notis, primus ad rationalem modum redu-
xit, & quàm potuit cōmodissimam luculentissimam-
que posteris terræ cognitæ descriptionem reliquit. Sed
cum historiis fidisque nauigantium narrationibus de-
10 stitueretur, descriptionem suam octogenis latitudinis
partibus conclusit, neque vltra centesimum octogesi-
mum longitudinis gradum extendere potuit, quod an-
tiquitas existimaret, residuum, oceano, aut terrâ inco-
gnitâ claudi; multisque seculis rata stetit Ptolemæi sen-
15 tentia, donec patrum nostrorum memoriâ, Castella-
ni in occidente nouas terras inuenêre, & Lusitani om-
A nibus

*Ptolemaica
descriptionis
termini.*

*Christophorus
Columbus*

2 DESCRIPTIONIS PTOLEMAICÆ

nibus Africæ littoribus superatis, oriëntalem Asiæ partem continuis nauigationibus detexere: tū demum inueteratus priscorum error deprehensus, & immensa patuit detecti machina mundi, tum certatim pleræque gentes superatis nouis incognitisque maris tractibus, 5 ad inaccessos antea populos, ingenti ausu penetrarunt. Phoenices olim ante bis mille ānos & vltra, Hispanias classibus adiere. Carthaginenses similiter nauigatione ad Austrum extra columnas Herculeas institutā, nouas terras inuenere, sed illæ nauigationes exiguæ aut 10 statim intermissæ; Hispanorum & Lusitanorum nauigatio, toto iam seculo, annuis classibus frequentatur, nouosque indies populos detegit aut domat. Aliæ nationes parum foelici successu idem aliquando tentarūt, quando eiectæ profligatæque victricibus Hispanorum 15 armis, vacuam illis horum regnorū possessionem relinquere. Sed quia pro complemento nostri Ptolemæi, ignotarum & nuper repertarum terrarum descriptionem institui, non abs re fore arbitror, rem ab exordio repetere, nā cognitio rei tam memorabilis, narratio- 20 nem mihi videtur exigere pleniorē, propterea quod harum terrarum detectio, prioribus omnibus memorabilior fuerit, & utilior. Tantæ expeditionis Dux & author fuit Christophorus Columbus, vir omniū sæculorum memoriā dignissimus: Quem benignā salu- 25 tarium syderum radiatione natum esse, existimare fas est, vt præfulgidū iubar nasceretur seculo nostro, quod priscorum heroum Herculis & Liberi patris famam
obscu-

*Christophorus
Columbus.*

obscuraret, quorum memoriã grata olim posteritas,
 æternis literarum monumentis consecrauit. Christo-
 phorus Columbus natus in Cucurienti, seu vt alii ma-
 lunt, aspero ignobiliq̃ue Arbizolo Liguriæ vico, à pri-
 5 mã adoleſcentiã diuerſis nauigationibus exercitus, re-
 lictã patriã in Luſitaniam, aut, vt alii volunt, Made-
 ram commigrauit, vbi conficiendis hydrographicis
 nauigationum membranis, præcipuè littoralis Africæ
 oræ (quæ tunc temporis nondum ſatis cognita erat)
 10 nauigantibus operam dabat, cùmque extra columnas
 Herculeas nauigans, frequentiores occidentales vêtos
 obſeruaffet, reputans ſecum ventos venire ex terreſtri
 aliqua orbis parte, quæ niſi in illo cardine extaret, nulli
 vnquam ab occaſu ſpirarent, quæ ipſi in occidente ter-
 15 ras eſſe conii-ci-edi, quod res ipſa docuit, vera fuit ratio.
 Fortè ſub id tẽpus nauis ex Hiſpanico littore anchorã
 ſoluerat, quæ oceanũ ingreſſa, improuiſã orientalium
 ventorũ procellã poſt aliquot dierum iactationẽ ad ter-
 ras quaſdã incognitas delata eſt. Nauclerus reflãtibz
 20 ſecundis ventis, amiſſis penẽ omnibus naualibus ſociis,
 quos aut fames, aut morbus abſumpſerat, in reditu à
 Columbo perquã humaniter hoſpitio exceptus, eidẽ
 totius nauigationis ſeriem expoſuit, terræque incognitæ
 ad quam procellis abreptus fuerat, gradum & paral-
 25 lellum indicauit, ac nauigatoriæ membranæ adſcribi
 curauit, ſed gubernator ille ſiue nauarchus, lōga iacta-
 tione aliſq; incommodis fractus poſt paucos dies ex-
 ceſſit è viuīs, relinquẽs aliis materiam immortalis glo-

*Columbi pa-
tria.*

*Prima Occi-
dentis notiſſi-
a.*

Columbi assidua & constans sollicitatio.

Columbi desiderium inquirendi noua terras.

riæ: hæc prima occidentis notitia, sed pressa est satis insignis facti gloria, quod neque naucleri usquā nomē extet quo eius memoria posteris cōmendaretur: fama est fuisse Andalusium, Cantabrum seu Biscainū alii fuisse tenēt. Exinde Colūbus incensus rerum nouarū studio, 5 spes nouas agitare, & cupidine visendi parallellum incognitum duci cœpit. Genuēsibus itaque suis (qui omnia quondam maria peruagati præclaram maritimæ rei opinionem reportarant) primum rem aperit, affirmās si nauibus instructis iuuaretur, se extra Herculeas 10 columnas, vltra occidentem solem ad aromatum aurique feraces terras perrecturum, sed Genuēsibus hæc omnia (vti erant) noua, & in illum vsque diem inaudita, etiam impossibilia videbantur. Ideoque Colūbi petitionem rationibus quantum videbatur non subni- 15 tentem, tanquam ridiculam reiecerunt; quare conceptus consilii que sui perficiendi spem in aliis ponens quid tamen faceret incertus hærebat; nam Portugaliæ Rex Africanis rebus implicabatur, & Castiliæ Reges Granatensi bello impediabantur: quoque ardentius profe- 20 ctionem animo volutaret hoc in incertum magis implicabatur, recordatione suæ tenuitatis, sentiens siue ad instruendam classem, siue ad demerendam externi Regis aut purpuratorum gratiam, minūs sibi potētiae viriumque superesse, quàm destinatæ profectionis & 25 diuitiarum quas animo præceperat magnitudo deponeret. Inter has cogitationes ad Henricum septimum Anglorum Regem, qui tum opum opinione cæteros anteibat,

anteibat, & pacificè suæ vllis bellorum motibus, regnum moderabatur. Bartholomæum fratrē misit, qui pro detegendo occidente subsidia peteret; cumque ab Henrico nihil impetratum esset, Alphonsum eius nominis quintum Lusitanæ Regem, eodē consilio adiit, sed nihil hic quoque perfici potuit, propter pertinaces cōtradictiones doctoris Calciadigliæ Episcopi Visensis, & Magistri Roderici, qui tum celebres cosmographi apud Lusitanos habebantur: nā cum cosmographi sese omnes partes adamussim tenere arbitrarentur, veterum erroribus insistentes, negabant in occidente aurum, vniones, gemmas, aut aromata prouenire, ridiculum & temerarium esse asserentes, existimare in vacuo terris occidente, inter continui vastique æquoris fluctus, quidquam eorum quæ Columbus promitteret inueniendū. Columbus hac spe deiectus in Hispaniam contendit, communicatoque negotio cum Martino Alonso Pinzonio nauarcho egregio, & Ioāne Perezio, fratre instituti sancti Francisci, Cosmographo perquam erudito, in suscepto sollicitationis consilio mirificè confirmatus est. Perezius hortabatur Henricum Cusmanum Medinæ Sidoniæ, & Ludouicū de Cerdā Medinæ Coeli duces adiret, quādo vterque in suæ ditionis portu, nauigia instructa deductaque habebat: Sed oblatam à Columbo conditionem, tanquam vana & inania afferret, respuere. Tandem hortatu Perezii Catholicos Reges adire constituit, quos Perezius huiusmodi nouis propositionibus delectari prædicabat,

bat, addidit & commendatitias ad Ferdinandum Te-
leueram Reginae Isabellæ à cōfessionibus. Anno itaque
à Christo nato octogesimo sexto supra millesimum
quadringentesimum, Columbus porrectâ Catholicis
regibus supplicatione, petiit ne tam præclaro suo voto 5
deessent, fore enim (si classe & necessariis rebus in-
strueretur) vt breui voti compos, in occidente trans
noti orbis terminos, ingentia amplissimarum terra-
rum spatia diuitiasque detegat: sed reges minùs quàm
voto suo conueniret, aut rei magnitudo deposceret, 10
attentos nactus est, quod Granatensi bello distineren-
tur: nihil tamen remittens de solitâ diligentia, inuicti
animi constantia propositum nauigationis consilium
vrgebat, præcipuosque aulæ procures, quos apud re-
gem authoritate & gratiâ pollere intelligebat, indies 15
compellabat: sed vt erat alienigena, & humili veste in-
dutus, vniùsque tantum fratris obseruantia comen-
dationi innixus, toto penè septennio exacto vorandis
repulsis, aulicis risui esse cœpit, quasi inania meditare-
tur, & pensi nullius foret, cœpitque petitio eius (vt ipse- 20
met testatur in suis commentariis) in fabellam verti
& conuiuuiis subseruire; quæ res illum supra modum
sollicitum habuit. Iamque solus Alphonsus Quinta-
uiglius præfectus magistris rationum, lāguentem Co-
lumbum sustinebat, & disputantem interdum de pro- 25
fectione ad incognitas occidentis insulas, diuitiisque,
quas animo conceperat, per iocum lubens audiebat.
Perfecit tamen Quintauiglius negotio toties reiecto,
& in

& in octauum annum extracto, vt Columbo patéret
accessus ad Petrum Gonsalem Mendozam Archie-
piscopum Toletanum, tum regii concilii Præsidentem,
cui cum cogitationes suas & antedicti naucleri casum
5 aperuisset, efficacissimis in medium adductis rationi-
bus ostendit, in occidente terras esse, & nonnullam
de iis apud veteres, licet obscuram famam extare.
Archiepiscopus Columbi rationibus expensis, eun-
dem deduxit ad regiam audientiam, vbi re iterum
10 ventilatâ & excusâ, benignius a Catholicis regibus
quam antea proposita accipiebantur, spem facientes
absoluto Bætico bello sese rem totam maturo consilio
penitus discussuros: Inde rursus Columbo spes cres-
cere & antiquæ cogitationes redire, iamque a Palati-
15 nis à quibus vt homo vanus irrisus fuerat, suspici cœ-
pit. Bætico bello finito, relatâ denuo re ad concilium,
placuit ad instantiam reginæ Isabellæ, fortunam ten-
tare, & Columbi ingenium experiri: Columbo ita-
que Catholici reges gratiôsè concesserunt decimam
20 omnium bonorum, reddituum, & prouentuum, ter-
rarum in occidente, sine præiudicio aut damno regis
Lusitaniæ (qui iam antea ad Austrum secundum
Africæ littora nauigationem instituerat) per ipsum
inueniendarum aut detegendarum. Liburnicam de-
25 super vnâ & duas Celoces cum CXX. epibatis &
propugnatoribus ad Hispalim probe instructas præ-
buerunt, in quam rem (exhausto Catholicorum re-
gum ærario, decennali illo Bætico bello) Ludouicus
Sancti

Sancti Angeli eorundem regum Secretarius, prærogauit mille sexcentos ducatos Castellanos. Hic mihi pro se quisque animum acriter intendat, quàm laboriosa & difficilis fuerit Columbo huius expeditionis promouendæ sollicitatiō, illud etiam aduertat, quàm 5 exiguâ sorte & periculi pretio ingentibus quotannis pecuniarum accessibus regum Hispaniæ ærarium in immensum auctum creuerit. Lubet etiam illud considerare, finem Bætici belli initium fuisse huius expeditionis, quasi bonus & immensus Deus præteritos Catholicorum regum decennali illo bello susceptos pro fide Christianâ labores, Indiarum adiectione remunerare, eiectionisque idolis, illorum operâ Indianos ad suum cultum vocare destinauerit. Sed Columbus exultans coepta hæcenus bene cecidisse, trium nauium 15 classe primâ septembris, aut vt alii volunt, tertiâ Augusti anno post natum Christum millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, à Gadibus in altum prouectus, diu optatum iter ingressus est; vnâ nauium Martinus Alphonsus Pinzonius, alteram regebat 20 Franciscus Martinus, ipse Columbus cum fratre suo Bartholomæo præfectus & nauarchus in prætoriâ naue substitit. Sic versus Canarias, quas antiqui Fortunatas dixerunt cursum dirigens, in Gomara harum vna aquatum descendit, vbi diebus aliquot substitit, 25 vt nauales socios longiori itineri assuefaceret, & aliquâ quiete refocillaret: hinc flexis ad dextram velis, sulcato per octo dies continuos versûs occidentem oceano, tanta

Primum Columbi iter ad occidentales oceanos.

tanta herbarum copia aquæ innatare cœpit, vt per viridantia prata ferri, & in herbido campo versari viderentur, quæ res vt insolita, nautarum militumque animos ita consternauit, vt dubitarent an vltius progrediendum foret. Sed Columbus suos exhortatus, spem illis fecit nullo negotio viride hoc æquor posse superari; promissa mox sequebatur effectus, sed nihilominus fulcando maria per plures dies, nullum vsquam terræ vestigium apparebat. Itaque Columbus conspiratione epibatarum nautarumque, desperatione longioris & irritæ nauigationis, penè oppressus est. Inconditis naualibus clamoribus postulabant, dum commeatus superesset, vela conuerti, & Hispaniam repeti, insanum esse vasti oceani (qui in infinitum pateret) penetralia referare ac naturæ claustra perrumpere velle, vniusque peregrini hominis temeritati omnium salutem obijcere, & si sero poenitentibus redeundum sit, non suffectura alimenta per ignota maria ventorum libidine errantibus. Sed Columbus sacra-
menti militaris admonitos, de alimentis & commeatu securos esse iussit, quando ad multos menses affatim adhuc suppeteret, tum vt erat disertus, multis efficacissimisque rationibus ostendit quàm ignominiosum illis foret, si incertæ mortis metu, vacuis manibus vela Hispaniam versus conuertissent, vbi procul dubio temerariæ pusillanimitatis poenas darent, quin bono potius animo secum essent, & quod bene verteret cœptam nauigationem alacres ad optatum finem perducerent

ducerent, vt voti compotes maximis præmijs aucti, triumphantes in patriam aliquando cum honore reuertantur, ad se quod attinet, decretum sibi esse in hac expeditione mori, & nisi cum gloriâ domũ remeare, si tamen perstent, & tantâ redeundi sit insania, 5 petere sese vt coeptæ nauigationis cursum ad aliquot dies prosequantur, quod si nullæ interim vsquam appareant terræ, sese in illorum gratiam quantumuis inuitum, conuersis velis in Hispaniam rediturum; ita pacatis naualium sociorum animis, nauigatio instituta 10 rursus continuatur; sequenti die conspectis nonnullis auiculis, Columbus hoc pro rato propinquantis terræ signo tenuit. Postridie cum omnes intenti terrâ oculis conquirerent, vndantem in aëre fumum conspexere, mox terram conclamant. Quis tamen prior terrâ ad- 15 uerterit, aut notauerit, incertũ est, & ad nostrum institutum parũ momẽti habet, nam siue Columbus, siue Rodericus de Triana, siue nauta quispiam Lepiensis primus terrâ in conspectu habuerit, satis est Colũbum totius expeditionis ducem & authorẽ fuisse. Visâ terrâ 20 incredibili gaudio perfusi, more nautico, cæteris conspectæ terræ signũ dedere, tum præ gaudio in lachrymas omnes profusi, flexis genibus diuinas laudes ingeminarunt: gratiarũ actione peracta venerabundi Colũbũ circumstunt, dextrâque exosculantur, patro- 25 num, parentẽmque appellantes, priorum veniã petebant: haud faciliẽ omnium lætitiã expresserim, tum enim sibi quisque primum nasci, depositoque quem
præ

præ oculis habuerat, mortis metu, liberiore aurâ frui videbatur. Tam letæ foelicitatis dies incidit in Nouēbris vndecimū, dicti Anni millesimi quadringētesimi nonagesimi secundi, post centū dies quā ex Hispaniā
 5 soluerant. Terræ itaque paulisper succedentes, appulerunt ad insulam Cuanabi seu Guanahani vnā ex Leucaijs, quarum numerosa multitudo inter Cubam & Floridam occurrit. Hic in terrā descendit Columbus, & erecto gloriosæ crucis signo harū nouarū terrarum possessionē ad vsum Catholicorū Hispaniæ regū
 10 sese capere testatus est. Inde Barucensem Cubæ insulæ portum tenuit, insulam Fernandinā nominauit, in gratiā Ferdinandi regis. Cūque mare vêtis turbare, & stationem nauium infidam esse conspiceret, perpetuis
 15 prouectus Zephyris, ad insulā ingētem Hayti, quam Hispaniolā vocauit, delatus est. Portū quem primum subiit clasis, in hodiernū vsque diem Regium vocāt. Hic prætoria nauis scopulis illisa dehiscebat, sed accurrētibus cymbis alterius celocis in aduersum littus omnes incolumes euasēre. Incolæ ad conspectum clasis,
 20 virorumque splendentibus armis in terram descendētium, vno agmine protinus ad mōtes, deuiasque syluas per fugēre; sed Hispani fugentium tergis insistentes, vnā mulierum corripuēre, quā cibo potuque
 25 refectam, & veste donatam, Colūbus ad suos remisit. Incolæ hac aduenarum humanitate, & liberalitate prouocati, certatim ad littus decurrēre, & scaphis siue patrijs lintribus quas Canoas vocant, Hispanorū

Primus Columbi in terram exscensus.

Hispaniola detectio.

naues circumuecti, nauium magnitudinem, Hispano-
 rum ornatum, & promissas barbas admirabantur.
 Hispani vicissim incredibili gaudio micantes in aures,
 aureasque armillas insularium contēplabantur. Cum
 que incolæ Hispanis aurum, aureaque emblemata 5
 haud grauatē adferrent; pro quibus vicissim cultellos,
 crepitacula, tintinabula, specula, & alia exigui mo-
 menti, gaudentes recipiebant; faciliē, quod res erat,
 conijciebant, regionem auri venâ diuitem esse. Co-
 lumbus vigentibus hisce commercijs, fiduciâ plenus, 10
 cum aliquot Hispanis in terram exiit. Hispaniola
 tum temporis quinque præfecturis tenebatur, Septen-
 trionali parti præerat Guacanarillus Regulus: is ve-
 nientem Columbum comiter excepit, inque fidem fu-
 turæ beneuolentiæ muneribus xenijsque vtrinque cer- 15
 tatum; Indiani mandato Cacici, scaphis suis mobi-
 lia prætoriae nauis, quam scopulis illisam diximus, co-
 miter seruauēre, adeoque benignē gentem hanc ad-
 uenam fouerunt, vt præsentire viderentur, sese ali-
 quando in huius nationis ius atque potestatem conces- 20
 suros. Ad vespertinæ cāpanæ pulsum Hispanos, Chri-
 stiano ritu genua flectentes, seque cruce signantes, ve-
 nerabundi imitabantur, & in genua prouoluti palmas
 iungebant, imitandi (vt reor) studio potius, quàm
 aliâ certâ causâ. Quantumuis non desint qui censeant, 25
 Indianos crucem multis temporibus ante Columbi
 aduentum in honore habuisse. Gomara libro. 3. cap.
 32. refert, apud Cumanos, Burgundionū, siue Sancti
 Andreae

*Crucis venera-
 tio apud Indos
 ante Columbi
 aduentum.*

Andreas crucem in peculiari honore fuisse, quodque
cruce sese munirent aduersus incurfionem lemurum,
easque infantibus recens natis imponere consueuerint.
Quæ res admiratione digna quibusdam meritò vide-
5 tur, neque intelligi potest, quomodo eiusmodi ritus
apud homines syluestres inualuerit, nisi crucis hanc
adorationem didicerint à nautis, aut peregrinis, qui vi-
ventorum eò delati, longioris peregrinationis & erro-
ris tædio, in illis partibus perierunt, aut sepulti sunt,
10 sicuti nauarcho Andalusio, qui apud Columbum
obiit, proculdubiò accidisset, nisi rei maritimæ peritissi-
mus, cursum, quem vi tempestatis abreptus tenuerat
obseruasset; cuiusmodi casu credibile est multos illic
sepultos, quos vulgus pelago haustos existimauit. Aliã
15 crucis adorandæ rationem, veròque propiorem Ac-
culamilenses adferunt, qui per has quondam terras,
virum sole lucidiorem transisse, & in cruce passum,
sese Cabalici maiorum parentumque suorum relatio-
nibus, accepisse testantur. Vt ut sit, nullam veri simili-
20 tudinem habet, quod crucis adorationem à Carthagi-
nensibus mercatoribus, cum ante bis mille annos ex-
tra Herculeas columnas progressi, ad has terras dela-
ti essent, quidam manasse sentit: nam præterquam
quod Carthaginensium nauigatio non ad occidentem,
25 sed ad austrum directâ fuerit, nullus tum ante natum,
passumque in cruce Christum Dominum, vsquam
crucis erat honos aut cultus; multò minus apud Car-
thaginenses, qui fontes & atrocissimorum criminum

*Hispaniola in-
cola Idolola-
træ.*

reos, in crucem agebant: nam & Hannonem Carthaginensium ducem, proditionis insimulatum, in crucem actum, classicorum historiographorum relationibus constat. Cæterum Hispaniolæ habitatores, vicinarumq; terrarum, Idololatræ erant, & gentilium more inanum deorum cultum cæci amentēsque sequebantur. Iamque olim humani generis hostis misellis aliquoties prædixerat, venturam ex orientali mundi plagâ gentem, promissis barbis, rutilantibusque armis conspicuam, quæ finem satanico suo imperio faciat, ablatumque indigenis imperium, usurpet: horrendi huius carminis memoriam Indiani flebilibus elegis posteris mandarunt, quas stans, anniuersariisque festis lugubri querulâque voce occinebant. Sed Columbus omnis moræ impatiens, primo statim verre, in Hispaniam redire, & Catholicis regibus suæ navigationis successum referre properabat. Quapropter inito, aut renouato foedere cum præpotentibus insulæ regulis, arcem in littore ædificauit, cui Natiuitatis nomen indidit; relictoque Roderico de Arana Cordubensi ad arcis custodiam, cum octo & triginta militum præsidio, ipse assumptis secum decem Indis, cum duabus celocibus, & octoginta classicis militibus in Hispaniam velis contendit, foelicibusque Zephyris spatio quinquaginta dierum adnauigauit. Ferdinandus cum coniuge Isabellâ, Barcinonætum statua habebat, eò Columbus terrestri itinere contendit. Quod ut difficile propter viarum tædium, & impedimentorum multi-

*Columbi redi-
tus.*

multitudinem, honorificentissimum tamen illi fuit,
effusis non modò vrbibus, sed agrestium quoque turbâ
ad famam sui aduentus concurrente, viâque vndique
obsidente. Stupebant ad nomen noui mundi, miraban-
tûrque Indorum luteum colorem, psittacos, & auri
pondus immensum, & quæ alia ferebant miranda, aut
noua. Veniētem Columbum rex & regina perquàm
honorificè susceperunt, & (quod aulicæ benevolentia
haud dubium est signum) in præsentia suâ sedere ius-
sum magna attentione audiuerunt, quæ de nouis po-
pulis eorûmque terris comperta memorabat, prola-
toque auro, psittacis, alijsq; nouis, aut ignotis, summâ
voluptate perfusi sunt; solum aurum extra nouitatis
admirationem erat: immensum tamen auri pondo &
illarum terrarum diuitem venam pariter laudabant,
& admirabantur. Quatuor ex decem Indianis quos
secum adduxerat Columbus, insoliti cœli mutatione,
& maris nausæa debilitati, in viâ fatis concesserant; sex
reliquos, Catholici reges cum Iohanne principe, festo
ornatu, & solempni pompâ lustralibus aquis admoû-
re, ad initiandum in nouis hisce terris Christianæ reli-
gionis cultum, conceptisq; votis, in omnibus regioni-
bus quas ductu, auspicijsque suis in posterû detegi con-
tingeret (extirpato abominabili idolorum cultu) Chri-
stiana sacra, & veri Dei cultum sese introducturos
professi sunt. Relatio Columbi, iussu regum Catholi-
corum accuratè descripta, per celeres nuncios ad Alex-
andrum sextû Pontificem delata, Pontificem, totûque
Cardi-

*Indianorum
primus baptis-
mus.*

*Relatio aperti
occidentis ad
Alexand. pon-
tificem missa.*

Cardinalium Senatum ingenti lætitiâ perfudit, mira-
bantur peregrinam & rarissimam eorum quæ affere-
bantur narrationem, mirabantur Hispanos ductu
Liguris hominis eò potuisse penetrare, quò ne Ro-
manorum quidem fama peruenire potuisset. Pontifex 5
hortatus Catholicos reges, vt religionis Christianæ
terminos quàm longissimè proferrent, diuiso in duas
æquales partes, ex arctico in antarcticum circulum
terrestri globo, quidquid terrarum centum passuum
millibus vltra Azores siue Flandricas insulas occur- 10
reret, totidémque à Gorgadibus capitis viridis insulis
in occidentem procurreret, Catholicis regibus eorùm-
que successoribus grauiosè concessit, dummodo à nul-
lo Christianorum principum quidquam ex his terris
possessum fuisset in festo natiuitatis Dominicæ anni 15
CCCC. XCII. tunc proximè elapsi. Catholici reges
qui depulsis totâ Hispaniâ Numidis, Christi cultum
in Beticâ renouarant, intellecta Pontificis voluntate,
nūc quoque pro eadem religionis fideique causa, clas-
sibus suis maria tentare, ignotâsque regiones procul à 20
nostro orbe remotas detegere, auitâ nominis sui
gloriâ, tropheisq̃ nuper partis dignum existimabāt,
Columbum repetita nauigatione, ad occidentis in-
sulas mittendum censuerunt; nihil itaque prætermi-
tentes quod ad cultum decusque illius pertinere arbi- 25
trarentur, insignibus, honorumque titulis auctum, &
designatum Oceani Præfectum, Admirantis titulo
condecorarūt. Bartholomæo fratri, Hispaniolæ insulæ
præfectura

præfectura honorifico Adelantadi siue præfecti titulo delata est. Magnus dehinc Columbus esse, & inter proceres suspici coepit, multusque ubique de illo sermo, dicentibus nonnullis Carthagenensium decreto prohibitam navigationem ab illo inuentam, alij augurabantur illum ad ingentem Platonis insulam (quam tamen in Critiâ perijisse, & submersam scribit) peruenisse, nonnulli Senecæ vaticinium quod poëtico oestro in Medeâ effuderat, à Columbo adimpletum, haud inaniter testabantur, & mirabantur. Columbo itaque decretæ sunt naues septendecim, inter quas liburnicæ tres, & celoces, siue Carauelle quatuordecim erant, cum mille ducentis propugnatoribus. Expensis regijs comparabantur equæ, vaccæ, tauri, sues, asini, capræ, & alia vtriusque sexus animalia, ad for-
 15 turæ propagationem illis in partibus procurandam. Aduexit etiam omnis frumenti generis grana, hordeum, triticum, frumentum, vites, saccari cannas, & alia leguminum, & plantarum genera, quæque
 20 alia necessaria ad ædificandum, & sustinendum impetum quorumcumque aduersantium. Decreto regio ultra milites, classiariosque, additi & Euangelij præcones duodecim presbiteri, viri pij & litterati, quibus præerat Frater Buyl Catelanus, ordinis Sæcti Benedicti, in occidentis partibus vicarius Summi Pontifi-
 25 cis. Ad huius classis, nouarumque terrarum famam, multi viri nobiles excitati accurrebant, multi insuper mechanicorum operum artifices, Columbum hac

*Secunda Co-
lumbi naviga-
tio.*

C

naui-

nauigatione sequuti sunt, opinione ingentis compen-
 dij, quod quisque (vt vasta omnia sibi proponit huma-
 nus animus) exigui temporis curriculo facilè sibi pro-
 mittebat. Classe instructâ, Columbus vela secundis
 inflantibus ventis, Feritam Canariarum vnâ præ-
 teruectus, cursu æquinoctialem propiùs directo, Desi-
 deratam siue Desfleadam Antillarum vnâ, post
 vnus & viginti dierum nauigationem, in conspectu
 habuit: enauigatôque harum insularum archipelago,
 nusquam descensione factâ, breui Argenteum Hispani- 10
 niolæ, indè Regium portum tenuit. Sed longè alio
 atque crediderat statu omnia inuénit, nam Indi His-
 panos ad vnum omnes trucidarant: dolorem quem
 ex illorum morte concepit, excusante sese Guacana-
 rillo, egregiè dissimulauit, egressûque in terram facto, 15
 Isabellam in gratiam Reginae Isabellæ (quæ haud
 obscurè huic nauigationi fauerat) Coloniam deduxit,
 detectisq; auri fodinis Cibauijs, duodecim celo-
 ces multo auro nouisq; & incognitis rebus graues in
 Hispaniam remisit. Munimentum deinde diui Tho- 20
 mæ extruxit, addito præsidio ad defensionem metal-
 licarum fodinarum, & Bartholomæum fratrem in-
 sulæ proregem reliquit. Ipse cum tribus celocibus,
 quærendis, detegendisq; nouis terris intentus, mari
 sese comittens, sulcando Hispaniolæ extrema, Cubæ 25
 latus orientale attigit; cûmque occidenti hîc orientem
 coniungi putaret, insulæ initiû A. & O. vocauit. In au-
 strali huius insulæ latere Iamaicam vicinâsq; insulas
 detexit.

Isabella Colo-
nia.

detexit. De hinc Hispaniolam repetens, in vltimo occidentis angulo, commodum nactus portum, diui Nicolai nomine insignem fecit, ibique substitit, vt reffectis è longa iactatione socijs nauibusque, expeditionem aduersus Caribes siue Canibales moueret. Sed ingēti febre correptus, profectionem hanc intermisit, & Isabellam se deferri curauit. Vt primū à morbo conualuit, multos Hispanorū aut infirmos aut mortuos, reliquosque contemptis & neglectis Bartholomæi fratris imperijs, tam foedè Indianos expilasse comperit, vt insulæ reguli arma circumspectarent, magnāque insularium pars agrorum cultum defereret, & nusquam semente factā, in intimam insulæ partem secederet, vt Hispanos quos armis superare non poterant, fame subigerent aut expellerent. Columbus de noxijs supplicium sumpsit, regulosque ad officium reductos admonuit, ne agrorum, aut Maizi culturam omitterent, quando procurata hæc sterilitas ipsismet noxia foret, & magna illis postmodū incommoda infligeret. Interim Columbo supra modum infensi erant milites, eūque vt crudelem & inhumanum, varijs rumoribus deferebant. Columbus vt maleuolorum delationibus occurreret, alteram versū Hispaniam nauigationem parabat, iāmque in anchoris stabat trium Carauellarum classis; sed tam foeda per eos dies nymborum ac turbinum oborta est tempestas, vt exagitato aëre cœlum terræ misceri videretur, pleno die densæ (quauis nocte obscuriores)

Columbus in Hispaniam reditum parat.

Tempestas horreda in Hispaniolâ insulâ.

tenebræ inuectæ, oculorum vsum ademerant, cum-
 que ingenti sono cœlum streperet, inter horrendos
 fragores crebri ignes cœlo disiecti ingentem populari-
 bus timorem iniecere. Incumbentium furentiumque
 ventorum rabie, ædificia totâ passim insulâ disiecta, 5
 ingentiaque saxa à montium naturalibus crepidinibus
 auulsa, ingenti strepitu insulanorum militumque ani-
 mos pariter conturbabant. Hac ædificiorum villa-
 rumque strage multi mortales suffocati & oppressi.
 Incolæ tantâ tamque inusitatâ cœli inclementiâ con- 10
 sternati, derelictis mapalibus in montium & terræ ca-
 uernis sese abdiderant, multi mortales tenebris præ-
 occupati aut inuoluti, in agris errantes aut in domibus
 conclusi, cum totâ mansione, vi turbinum in sublime
 rapti, aquis absorpti, aut terræ illisi in frustra commi- 15
 nuti perierunt. Quibus malis victi aut inuoluti, mœ-
 stos planctus, & horrendos clamores per tenebras
 edebant, ingentiâque paucis horis, totâ Insulâ detri-
 mēta accepta sunt. Classis quoque quæ tutâ statione in
 anchoris stabat, vi tempestatis abruptis aut confractis 20
 retinaculis, littoribus impulsa, cum vniuerso nautico
 apparatu periit, corruptoque commeatu, à fame etiâ
 Hispanis periculum imminebat, nisi peropportunè
 diuino nutu naues ex Hispania commeatum abun-
 dè subuexissent. Sedatâ tempestate, incolæ, quique 25
 in montes propinquos aut cauernas perfugerant, sen-
 sim prodire, sed rei & periculi nouitate attoniti exani-
 matis similes, sese inuicem intueri, præclusisque præ
 timore

timore faucibus, vix animam trahere, foedæque tem-
 pestatis casum vnanimiter sed diuersis ex causis pro-
 babant, aut detestabantur. Indi extraneos idolorū suo-
 rū auxilio tota insula breui depellendos, taciti gauden-
 tesque meditabātur. Hispani verius reputabant præsti-
 5 gias Sathanæ esse, terras hasce deferentis, imperium-
 que in illis partibus abdicantis, propter Christiana sa-
 cra, baptismi vsum, sanctæque crucis in iisdem exalta-
 tionem. Sed Columbus vt prima tranquillitas data
 10 est, resectâ & instructa denuò classe emensus Ocea-
 num, Calicium Hispaniæ portum, velis tenuit. De-
 hinc citis equis ad regē contendēs, detectas à se terras,
 foedæque tempestatis tristē casum recensuit, prolatiſ-
 que iudicialium actorum codicillis, conquisitas obie-
 15 ctasque sibi æmulorum calumnias egregiè diluit. Fer-
 dinandus intellectâ rei veritate, & Admirantis inno-
 centiâ, actorumque iudicialium integritate, collau-
 dans Columbum, Macte, inquit, virtute esto, & con-
 ceptam omnium animis tam præclaræ expeditionis
 20 tuæ spem, quod bene vertat, ad finem perducito: ad-
 monens tamen subindē cum Hispanicæ nationis mili-
 tibus in transmarinis, & longinquis expeditionibus,
 remissâ aliquantum iudiciorum seueritate, leniūs a-
 gendum esse. Columbus assumptis Carauellis & ce-
 25 locibus duodecim quas Catholicorum regum sumpti-
 bus deduxerat ornaueratque, anno a nato Christo
 nonagesimo septimo, post millesimum quadringēte-
 simum, tertiam expeditionem Indicam alacer susce-
 pit,

*Tertia Colum-
 bi nauigatio.*

*Cubagua de-
tectio.**Paria regio.**Cumanæ regio.**Hispaniola
status turba-
tus.**Roldanus.*

pit, duabúsque celocibus præmissis, & recta Hispaniolam contendere iussis, ipse versús caput Viride cursum direxit. Indè ad occidentem nauigans, sub ipso penè æquinoctiali, calores, & pericula grauissima passus est, propter malacias, summamque maris tràquil- 5
litatem. Tandem Indiæ continētem attigit, littoráque prosequutus ad multum terræ spatium conuersis velis rectà Hispaniolá adnauigauit. Tertia hac nauigatione Cubaguam vnionum piscatione diuitem detexit. Cō-
tinētis pars quam hac profectioe adiit, est Paria. Im- 10
mēsi fluminis ostium hic subiens Colūbus, os Draco-
nis nominauit, quod sinuosis vorticibus naues absorbe-
re videretur. Subijt & Cumanæ regionis ripas, vbi co-
mitter exceptus, de vniuersâ vnionum piscatione cer-
tior redditus est. Sed in Hispaniolâ omnia turbata con- 15
sternatâque inuenit; nam & celoces duæ, quas præ-
miserat, vt Xaraguam occidentalem insulæ partem
tenuère, à Roldano Ximenio qui ibi tùm castra me-
tabatur, pridémque ab autoritate gubernatoris re-
cesserat, & haud obscure rebellarat, in partes tractæ, 20
Bartholomæo Columbo opem ferre recusarāt: Rol-
danum quoque comperit Incolas deprædatum esse,
omniâque cæde & incendijs compleuisse; quibus ma-
lis irritati Indiani, communi gentis consilio Hispanos
insulâ depellere decreuerant. Sed Christophorus in- 25
conditam gentem facilè subegit, & tributariam red-
didit. Roldanum quando saniora consilia respueret,
neque ab obstinatâ pertinaciâ resipisceret, in montes,
auisâque

auiasque solitudines cōpulit . Roldanus interim apud
 Regem criminatus actiones Columborum , multos
 de fratribus rumores aduersos perscripserat, quod ho-
 mines Ligures Hispanico nomini infesti , crudeliter
 5 & auarè potestate supremâ abutebantur , Hispanicæ
 gentis milites pro re minimâ aut nullius momenti, vi-
 tã mulctantes , quodque aurearum fodinarum curam
 ablegatis Hispanis, exterorũ Ligurum suorum operã
 obibant, celandõque maiorem auri partem , fidelis-
 10 simos & benemeritos milites suo iure , ipsosque insu-
 per reges quintã vectigali fraudabant : quod Cuba-
 gæ detectionem non ex fide perscripserant , vt cir-
 cumuento per pactum rege, Margaritarum piscatio-
 nem sibi haberent, accumulatoque ingenti auri ponde-
 15 re, insulam suo imperio subijciant & regie coronæ
 bellum moueant ; In hanc solam curam incumbere
 Columbios fratres , idemque simulatæ adumbratæ-
 que iustitiæ specie exequi cōsueuisse , leuissimis de cau-
 fis fortissimos viros licetorum securibus subijcendo, re-
 20 liquos quos dubijs subsellijs & iudiciũ sententijs cōficere
 non poterant , periculosis desperatisque expeditioni-
 bus implicabant, vt Caribium telis confecti , & infan-
 dis crudelissimorum anthropophagorum faucibus dis-
 cerpti, in foedam ventris ingluuiem (quod fortibus vi-
 25 ris indignum) demitterentur . Sed hæc omnia falsò
 afficta erant a Roldano eiúsque sequacibus , dum ex-
 cussio iugo grassantur . Epistola Roldani magnum do-
 lorem Catholicis regibus attulit, & quãdo eodem tem-
 pore

Criminatio
 Roldani ad Ca-
 thol. reges per-
 scripta.

*Christophorus
Bouadillus.*

*Columbus cum
fratre victus
in Hispaniam
mittitur.*

*Quandus His-
paniola prae-
sicitur.*

*Columbus in
aula retentus.
Alphonfi Nun-
cij navigatio.*

pore ex parte admirantis, de Roldani contumaciâ & apertâ rebellionē certiores reddebantur (properandum, & perturbatis insulæ rebus tempestiuè prospiciendum rati) Christophoro Bouadillo ordinis Calatrauæ militi, Hispaniæ præfecturam demandant, addito mandato vt noxios puniret. Christophorus Columbus vt erat occupatus pacandis insulæ regulis, qui arma sumpserant, nescius eorum quæ aduersarij moliebantur, venienti gubernatori honoris officijque causâ obuiam processit. Sed Bouadillus Columbum cum fratre vinciri, nauibusque impositos in Hispaniam deuehi iussit. Catholici Reges intelligentes Columbios fratres indignis modis victos adduci, per celeres nuncios, eorundem liberationem imperarunt. Columbus conquestus inprimis de inhumanitate gubernatoris, deque vi & ignominiâ sibi, fratrique illatâ, rationem a se in Hispaniolâ gestorum retulit, innocentiamque suam regibus probauit, vt iam calumnijs petitos & penè oppressos à Roldano Columbios fratres appareret, vt tamen in posterum prouinciæ pax constaret, neue vltius mutuis diuersæ gentis simulatibus turbaretur, abrogato Bouadilli imperio, Nicolaum Quandum proregem Hispaniolæ miserunt. Columbum tamen per speciem honoris in aula retinuerunt. Alphonfus interea Nunnus & Pinzonij fratres à regibus ad eundem inquirendique terras incognitas potestatem obtinere; edicto tamen proposito, ne quis intra quinquaginta passuum millia, Columbi

naui-

nauigationes attingeret. Nunnus in altum prouectus,
 vt Indiæ continentem attigit, neglecto regio manda-
 to, Pariæ Cumanæ & Amaracapanæ finus subue-
 ctus, ingentem margaritarum & vnionum vim retu-
 5 lit: Sed in reditu rixâ super vnionum partitione exor-
 tâ, cum vitato Hispalensi portu, in Galiciâ exscensio-
 nem fecisset, nauales socij in terram egressi, ad Fer-
 dinandum Vegam illius oræ præfectum detulerunt,
 Nunnum spreto regio mandato littora a Columbo
 10 antea detecta inuectum, regiâque vectigali quintâ de-
 fraudatâ, ingentem vnionum margaritarumque vim
 interuertisse. Præfectus Nunnum in carcerem conie-
 cit, vbi cum magnam vnionum partem consumpsis-
 set, vinctus tandem ad Ferdinandum regem missus
 15 est. Bouadillus accepto tam potenti successore, iisdem
 nauibus quibus Ouandus venerat, in Hispaniam re-
 dire constituit, cum Roldano veteranisque militibus
 quos catholici reges euocarunt, aut Ouandus, vt pax
 prouinciæ staret, & contentiones e medio tollerentur,
 20 remittebat. Sed coortâ ingenti tempestate, Bouadil-
 lus cum Roldano, & viginti quatuor nauibus, auri-
 que magnâ vi aquis hauisti periére: periit & ingens ille
 auri globus quem Petrus Martyr, termille trecentas
 & decem libras appendisse testatur. Catholici reges
 25 nunciato Bouadilli & Roldani naufragio, Colum-
 bum denuò ad detegendas terras misére, tribus itaque
 carauellis instructis anno à partu virgineo millesimo
 secundo post quingêtesimum, occidentem versùs vela

*Bouadilli in
 Hispaniam
 reditus.*

*Bouadilli nau-
 fragium.*

*Quartum Co-
 lumbi iter ad
 occidentem.*

D

inten-

intendit. Sed venientem Columbum Nicolaus Ouan-
 dus, Hispaniolæ gubernator, ciuitate portūque prohi-
 buit; Columbus indignatus illius se insulæ portu arceri,
 cuius ipse nuper fuerat inuentor & propagator, con-
 uersis velis portum absconsum petijt. Inde desiderio
 inueniendi fretum quod per occidentis limitem ad
 orientem duceret, rectà ad occidentem cursum diri-
 gens, Guanaxam adiit, & ad portum Higueræ, quem
 caput Fonduræ vocant, delatus est. Inde reflexis ad
 orientem velis, huius tractus littora retrogradâ nauig- 10
 atione sequutus, Veraguam, inde Zorobaras insu-
 las tenuit. Cum in Zorobaris versaretur, Veraguæ
 prouinciâ multo auro affluere cognouit: inde delatus
 in sinum Vrabiensem, venit in notitiâ maris australis.
 In hoc itinere duas ex quatuor Carauellis amisit, reli- 15
 quæ rimis fatiscentes nauigationi penè inutiles erant,
 quapropter Hispaniolæ repetendæ consilium sumpsit,
 sed hiscentibus affatim nauibus, in insulâ Iamaicâ per
 causam reficiendæ classis substitit. Dum hic hæret, mi-
 litum corpora diuturnæ nauigationis, & maris nausæâ, 20
 morbis tentabantur, reliqui quibus integræ adhuc vi-
 res, inter se discordes, Columbo parum audientes,
 duce Francisco Porresio, tumultuosè per seditionem
 secedere, & in Hispaniam redire tentarunt. Columbo
 propter ægrorum multitudinem nauigare haud erat 25
 integrum: cūque à validioribus militibus dere-
 lictus esset, insulani per contemptum com meatum
 quoque recusabant. Columbus in tanta rerum con-
 sternatione

*Secessio Porre-
 sio.*

sternatione ex casu confilium sumpsit, vocatisque ad
 se insulanorum primoribus, comneatum militibus
 suis vt præstarent enixè petijt, ac ni faciant, totam
 breui a stirpe gentem ab irato numine pestiferâ lue ex-
 5 terminandam iri denunciavit: In cuius rei euidentis
 signum lunæ faciem (quod deliquij fere tempore eue-
 nit) sanguinolento ore foedatam infra biduum appa-
 rituram prædixit, Insulani conspicati lunæ deliquium,
 vt erant naturalium causarum ignari, timuerunt ne
 10 magnum aliquod ipsis malum impenderet, multis-
 que lachrimis erratorum præteritorum veniam pos-
 centes, abundè comneatum & necessaria submini-
 strarunt: sic milites morbis & inediâ debilitati, infra
 paucos dies recreati, sanitatē recuperarunt. Sed Fran-
 15 ciscus Porresius vasti oceani fluctus metuens, animo-
 que reputans, nauem quam secedens a Columbo ab-
 duxerat inflati oceani fluctibus cessuram, & malè tu-
 tam in Hispaniam nauigationem promittere; aliam
 præterea celocem abducere in animo habebat: cuius
 20 rei occasionem circumspectans, vicinis in portibus
 hærebat. Sed Columbus de Porresij aduentu certior
 factus, paucis suos adhortatus omnia vicina littora
 portusque collustrans, Porresium terrâ marique con-
 quisitum commisso atroci prælio superauit, & vtrum-
 25 que fratrem cœpit, reliqui in ordinem redacti quieue-
 re. Portui in quo pugnatum est, Sanctæ Gloriæ no-
 men indidit, is portus conspicitur in Siuigliâ Iamaicæ.
 Primum illud ciuiliū armorum in occidentē initium

Primum His-
panorum in
Indiâ ciuile
bellum.

*Columbi redi-
tus.*

Columbi Mors

*Si M. annus 9
an. 1492
an. 1492
an. 1492*

fuit, quæ ad insaniam postmodum exercita, tristissi-
mæ lanienæ memoriam ad omnes gentes transmisse-
re. Columbus in insula Iamaicâ, aliquot mensibus
substitit, donec Mendocius, quem ad proregem His-
paniolæ miserat, duas celoces adduceret, quibus His-
paniolam adnauigauit, prouisoque commeatu, foelici
paucorum dierum nauigatione, in Hispaniam redijt,
regibusque nauigationis suæ casum, terrarumque hac
ultimâ suâ nauigatione detectarum situm exposuit,
magnâ audientium regum voluptate. Tandem, ut
erat multis laboribus corporis & animi confectus, in
febrem incidit, quâ inualecente post non multos dies
ex hac vitâ cômigrauit, anno millesimo quingentesi-
mo sexto. Corpus Hispalim delatum, in ecclesiâ Car-
thusianorum humatum est. Erat Columbus bonæ
staturæ, membris decorè compositis, rubicundulus,
ingénio subtili & perspicaci, sed ad iram procliuui, la-
borum patientissimus: Inuentor proculdubio ingen-
tium, & omni memoriâ incognitarum terrarum, quæ
longè latéque in vasto latebant oceano, nostro orbi in-
cognitæ, amplissimûmque Hispanico nomini impe-
rium peperère. Inuidorum tamen calumnias effugere
non potuit, quo minus (quantumuis detecti noui or-
bis laudè auferret) fiscalibus actionibus implicaretur,
quæ toto illum vitæ tempore exercitum tenuère. Di-
dacus Columbi nati maior filius, patris in maris præ-
fecturâ successor, prius decessit quam litis finem obti-
neret. Quatuor Indicis profectionibus diuersas & in-
gentes

gentes prioribus sæculis incognitas terras adiuuit & detexit. Mortalium etiam primus Americæ Isthmum vltimâ suâ nauigatione attigit, nullum tamen nomen imposuit. debebatur credo, tantæ orbis parti, Americæ (quod postea consequuta est) nomen. Insignem etiam Columbi modestiam arguit quod in tanta terrarum à se detectarum multitudine nullam urbem aut portum Columborum nomine insigniuerit; Sed virtus sui ipsius pulcherrima merces, id in quo Columbus sibi indulgere noluit, hoc eadem cumulatissimè illi reddidit, quando vno ore grata posteritas, non Isthmi aut portus alicuius, sed totius occidui cardinis notitiam Columbo multis sese nominibus debere, lubens testetur. Duos filios reliquit superstites, Didacum & Ferdinandum. Didacus viginti annos patri superfuit: vxorem duxit Mariam Ferdinandi Toletani filiam, ex qua Ludouicum Columbum tertium Indici maris præfectum genuit. Ferdinandus inter domesticos pueros principis Hispaniæ educatus, patrem tertiam Indicam protectione sequutus coelebs mansit, sed vir studijs deditus, varijsque disciplinis excultus, coaceruato ingentis bibliothecæ thesauro mille ducentorum amplius codicū, tali se patre dignum filium præstitit. Sed Ferdinandum regem post Columbi obitum, ingens incessit cura, vt regiones nouissimâ hac Columbi expeditione detectas teneret ac præsidijs firmaret, nam & Columbus antequam fatis concederet, codicillos ea de re ad regem perscripserat, quibus prudenter monebat,

Columbi filij.

*Alphonfus
Hoieda & Di-
dacus Niquefa
Duces in Indiã
deftinantur.*

*Hoieda expe-
ditus.*

bat, vt primo quoque tempore Veraguam & Vra-
bam colonijs firmaret. Alphonfum itaque Hoiedam
& Didacum Niquefam Anno à nato Chrifto mille-
fimo nono fupra quingentefimum Duces delegit. Ni-
quefam Veraguæ, Hoiedam Vrabæ cum imperio
præffe iuffit, addito mandato vt ante omnia, India-
norum animos religionis opinione emollirent. Hoieda
conferiptis quadringentis militibus, Martino Ancifo
Baccalaureo (qui iuredicundo prouincijs illis præffe
iuffus erat) cum reliquis militibus, equis, tormentis
& commeatu fequi iuffo, nauibus Cartagenam
delatus eft, exfcenfuque in terram facto, pacem ab-
nudentibus incolis, nudos palantesque adortus, multos
interémittit, auri aliquantum ex prædâ collectum eft.
Dehinc mediterranea penetrans ducentibus com-
monftrantibusque captiuis, Barbarorum vicum, stre-
nuè fe defendentibus incolis, magno fuorum dam-
no oppugnauit, defiderato Iohanne Coffa & feptua-
ginta militibus, quos Indi ferali ritu deuorarunt. Sed
fuperueniente Niquefa animum refumens commu-
nibus viribus oppugnatum denuò barbarorum vicum
cepit & incendit. Inde foluens Hoieda nouæ Cartha-
ginis oram præteruectus Vrabienfem finum ingreditur
& ad Caribanæ littus in orientali Vrabienfis finus
parte exposito milite, & commeatu, nouæ Coloniae
(quæ prima fuit Hispanorum in Indiæ continente)
fundamenta molitus, crebris excurfionibus Indos in-
feftabat. Tiripium deinde barbarorum municipium,
opinio-

opinione opulentiae celebre, irrito conatu oppugnavit.
 Cūque commeatus inopiā premeretur indicio co-
 gnouit, non procul abesse vicum omni commeatus
 genere abundantem, eò repenti contendens locum in-
 5 uasit, vnde annona laxior & captiuorum ingens nu-
 merus, inter quos reguli quoque vxor abducta est,
 cuius redemptionem cū maritus promisso auro im-
 petraffet, die praestituto lytrū adferre simulans, Hoie-
 dam cōtumeliosè compellat, & sagittā veneno infectā
 10 Capitanei femur, vltus iniurias amicorum vicique
 nuper ab Hoieda exusti, sauciat. Regulus cum vxore
 & octo socijs in conspectu Hoiedae à circumfufis vndi-
 que militibus obrūcati, barbarae magnanimitatis pœ-
 nas dedere. Sed cum multis militibus per acies aut
 15 vulnera absumptis, reliquorum corpora valetudo tē-
 tasset, coeliq̃ue intēperie vulgatis morbis multi indies
 interirēt, fremitu totis castris orto, gubernatorem pro-
 bris incessabant, sed aduentu Bernardini Talaberae
 qui militum supplementum & commeatum aduehe-
 20 bat recreati, paululum quieuere, mox vehementior
 exarsit seditio, Hoieda per contubernia singulos con-
 solatus hortabatur, bono fortique animo essent, quan-
 do relatione Talaberae, Baccalaureum Ancisum cū
 commeatu magnisque subsidijs breui adfuturum sci-
 25 rent. Sed surdis haec canebantur: iāmque indicio cog-
 nouerat nonnullos destinasse occupatis nauibus fugam
 moliri: optimum itaque ratus eos praeuenire, relicto
 propræto Francisco Pizarro acerrimo iuvene, cui
 Peru-

*Hoieda vulne-
ratus.*

*Hoieda Hispani-
oliā repetis.*

*Franciscus
Pizarro.*

Peruuiæ amplissimæ opulentissimæque prouinciæ de-
 tectio reseruabatur, itineri se accinxit, promittēs, breui
 se reuersurum cum commeatu & recentium militum
 supplemento, ac nisi intra quinquagesimum diem re-
 disset, omnes iuramento liberare & quocumque illis 5
 visum esset abeundi potestatem sese facere testatus est.
 Sic Talaberæ nauem conscendit & Ancisum quærens
 multis circumuentus ærumnis vix tandem Hispanio-
 lam tenuit, vbi ex vulnere nuper accepto, siue quod
 nulla subsidia militibus suis ad manum esse perspice- 10
 ret, ingenti animi in cœrore correptus post paucos dies
 moritur. Elapsis quinquaginta diebus cum ne sexage-
 simo quidem quisquam comparuisset, aut ab Hoieda
 quidquam nunciaretur, Pizarrus cum acri fame pre-
 meretur, reliqui tantum septuaginta ex trecentis mi- 15
 litibus, conscensis duobus nauigijs execratus diraster-
 ras, Hispaniolæ repetendæ consilium sumpsit: vix dum
 in altum prouectus vela dabat, cum sæuæ tempestatis
 iactatus procellis, nauium alteram cum omnibus mili-
 tibus & armamētis aquis haustam amisit, alterius verò 20
 clauus à miræ magnitudinis pisce in frustra excussus
 est. Sic Pizarrus semi-naufragus in insulam Fortem è
 regione Cartagenæ & Vrabici sinus eiectus, ab insula-
 nis etsi pacis amicitiaque signa præferret, quum aqua-
 tum descendisset armis ferisque vlulatibus prohibitus, 25
 littus aliud magis propitium quærere coactus est: con-
 tinuatōque inter omnia cœlo terraque infestâ, in faustæ
 nauigationis cursu, inter Cartagenâ & Cachibacoam
 Bacca-

Hoieda mors.

*Pizarrus cum
 reliquijs exer-
 citus Vrabam
 deserit.*

Pizarrus Baccalaureum obuium habet.

Baccalaureum Ancisum cum comineatu, & militum supplemento quod Hoiedæ adducebat, obuium habuit. Pizarrus mirabiliter recreatus, sæuæ fortunæ aduersos casus & Hoiedæ discessum exponit, militesque
 5 omnium egenos, morbis, fame, ac siti penè subactos, permissu præfecti, iurisiurandi religione solutos, Hispaniolam repetere pronunciauit. Ancisus aliud atque erat suspicatus, more militiæ, tanquā desertores proditoresque sui legati corripuit, mox certiora edoctus,
 10 Hoiedæ militumque casum miseratus, tamen pro iure imperij milites ponè subsequi sese iussit; Pizarrus commilitonum nomine supplex obtestabatur, vt miserimi exercitus vltimas reliquias saluas esse vellet ac conseruaret, petendæque Hispaniolæ potestatem
 15 faceret: constanter id ipsum recusante Anciso, milites oblato magno auri pondere communibus votis id ipsum petere, & vt sui miseretur obtestari coeperunt. Tum Ancisus humaniter illos consolatus quòd nouo comineatu recreati pristinas vires breui recuperarent,
 20 ad antiquam militiam reduxit turbidos & inuitos. Prima in terram exscensio, aquandi gratiâ, facta est in Comagræ littus, vbi à barbaris sine maleficio dimissus est, cum neque Hoiedæ, neque Niquestanaues agnoscerent, à quibus haud ita pridem casas
 25 suas succensas & deuastatas iracundi fremebant: Pace cum Caramarensibus firmatâ, Ancisus Vrabiensem prouinciam denuò petere instituit, sed naucleri inscitâ in ipso portu vnde digressus erat
 oub E Hoie-

Ancisus Hoiedæ reliquias ad militiam reducit.

*Ancifus Vrabā
repetens in por-
tu naufragium
fecit.*

Votum Ancifi.

Hoieda, naufragium fecit, nauisque prætoria scopulis illisa, merfa simul cum armis, equis aliisque animalibus propagationis causâ aduectis periit, ipsi milites nullâ præter vitam re incolumi ægre seruati in littus euasere: Ancifus absumpto reliquo conmeatu quum iam milites præ inopiâ radicibus pomisque syluestribus vescerentur, ad subleuandam diræ famis necessitatem, assumptis centum militibus, mediterranea penetrare statuit, vix quatuor miliaria emensis, ingens sagittariorum globus Hispanos nihil tale timentes audacter incurfat, nauésque repetere compellit. Ancifus in tantâ alimentorum penuriâ penè inops consilij, cum ex captiuis didicisset non procul inde in aduerso littore campestem, frugibus vitæque alimentis abundantem esse regionem, cò proras conuertit, desertoque orientali Darienis littore, occidentale latus occupauit, iamque propugnaculum & casas moliebat, cum hostiliter ingruens Indianorum manus, aduenas patriâ terrâ expellere nitebatur. Ancifus arma expedi iussit, acie instructâ, milites anteaquam ad telus iactum venirent, in genua prouoluti infensi numinis iram deprecabantur. Ipse Ancifus nuncupato voto diuæ virginis cui celebre ab antiquitate Hispali cognomē est, si voti compos foret, se ædem sacram è Cemaci Cacici domo exstructurum, eiusdemque Virginis antiquæ nomine consecraturū vouit. Commisso atroci prælio Hispanus victor discessit, iniuriasque eius gentis pagis, conmeatus abundè suppetijt. Cumque bi-

duò post aduerso flumine nauigarent, Barbarorum
 supellectilem aurique ingentia pondera inuenerunt,
 quæ à Comaco rege ante conflictum eò comportata
 atque abdita fuerant, ne in Christianorum manus ve-
 5 nirent, mirum in modum gaudentibus militibus, tan-
 tam sese commeatus vbertatem, tantamque auri co-
 piam consecutos. Ancifus obtentâ hac præclarâ victo-
 riâ, socios quos in aduersâ ripâ reliquerat accersit, mo-
 litusque nouæ coloniae fundamenta, ædem Diuæ Vir-
 10 gini consecrauit, & locum Antiquæ Darienis nomine
 celebrem fecit, Sed Niquesa digrediens ab Hoiedâ as-
 sumptâ Carauellâ vnâ & duabus biremibus, cæteris
 se subsequi iussis, versus occidentem solem similiter
 cursum dirigit, quærens Veraguam littoribus occi-
 15 dentalibus Vrabæ contiguam. Sed intempeste noctis
 tenebris abreptus, socios amisit: Lupus de Olando
 vnus biremis rector, ex incolis cognouit sese Vera-
 guæ portû à tergo reliquisse, repetitâ itaque ad orien-
 tem nauigatione, Petrum Vmbriam quinocæ à cursu
 20 aberrauerat obuiû habuit. Cum Niquesæ Carauella
 nusquam cõpareret, cõuersis velis Veraguâ petiere si
 fortè Niquesam illic inuenirêt. Sed nusquâ inuêto aut
 comparète Niquesâ, summa imperij Olando delata
 est: is maizium seminare & casas fabricare insti-
 25 tuit, infaustoque & funesto consilio (vt omnem socijs
 fugæ spem præscinderet) naues temerè ad littus ferri,
 & inter se collidi passus est: sed temerarij consilij erro-
 re deprehenso, è fractarû tabulis, carauellam vnâ,

Antiqua Darienis.

Niquesa casus & errores.

Lupus de Olando in Niquesa locum sufficitur.

ad necessarios & subitos vsus fabricari iussit. Hoc rerum statu, vnus ex naualibus socijs ē speculā mare despectans, cum ex occidentis latere nauiculam velis instructam conspexisset, lintea vela sese videre acclamauit: cūque portum subisset scapha, deprehen-
sum est cymbam Niquesæ esse, de Niquesā interro-
gati, illum amissā carauellā in Zorobarenfium insu-
lis, omnium rerum egenum oberrare, & tertium
iam mensem radicibus & syluestribus pomis victitan-
tem decreuisse pedibus Veraguam petere, nunciant. 10

*Niquesā in ex-
ercitum reuer-
titur.*

*Olandus in Vin-
cula coniectus.*

*Niquesā Vera-
guam deserit.*

*Nominis Dei
propugnacu-
lum a Niquesā
extructum.*

Olandus extemplō biremem ad deuehendum Ni-
quesam misit, quam paucis quos ex militibus suis reli-
quos habebat comitatus conscendit, & foeliciter ad
exercitum reuersus est. Sed ingratus, Olandum in
vincula coniecit, & proditiōis reū peregit, quin & in-
faustis illis terris sese excedere velle testatus, milites ex-
tēplō itineri sese parare iussit, qui messē instantem &
frugum maturitatem causati, exigui temporis moram
orabant. Sed Niquesā propositi tenax, vela orientem
versus intendens, portum, cui ab egregiā tutāque sta-
tione belli nomen a Columbo inditum fuerat, tenuit.
Sed Indi appulsum Niquesam cum magnā militum
iacturā retro ad naues compulerunt. Ad Marmoris
itaque promontorium progressus subitario opere ilico
propugnaculum Nominis Dei extruxit & comuni-
uit, mansit loco nomen, vel quod. xviii. Calend.
Februarias (in quem diem Dominici Nominis cele-
britas incidit) Niquesā eo appulerit, vel quod terræ
succe-

succedens foelicioſemque ſibi rerū ſtatum promittens,
 bono omine, ſuos adhortatus, in nomine Dei inquit
 exiliamus in terram. Tale habuit initium celebratiſſi-
 ma illa Septentrionalis Indiæ ciuitas, quæ bonis auibus
 5 ſuccedentibus temporibus in immenſum excreuit, &
 quicquid diuitiarum australis maris vndis aduehitur,
 recipit, noſtrisque Europæis tranſmittit, Cæterum ex
 ſeptingentis octogenis Niqueſæ militibus vix centum
 reliqui erant: Nam cum Veragua excedens Caput
 10 Marmoris quæreret, Nominisque Dei propugnacu-
 lum communiret, pluſquam ducentos, maris nauſeâ,
 & aſſiduis hoſtilibusque barbarorum incurſionibus
 amiſerat. Sed Darienſes feralibus odijs diſcordes in
 partes ſeceſſerant, alijs ad Prætoſem Anciſum, alijs
 15 ad Vaſcum Nunniū imperiū deferentibus, re ad
 extremum penè certaminis deductâ, ſuperuenit Ro-
 dericus Colmenares cum recenti comiteatu & nouo-
 rum militum ſupplemento, is in itinere continen-
 20 ſis legens, cum Gairam velis tenuiſſet, nauales ſo-
 cios militesque aquatum miſit, ſed parum memores
 quam ignotis in locis verſarentur, temerè in terram
 egreſſi, ab Indis circumuenti, & ad vnum omnes in-
 terfecti ſunt. Colmenares malè tutam aquationem
 expertus, execratis iniquum littus, ſublatis dolonibus
 25 Vrabam verſus curſum tenuit, Hoiedam & Anci-
 ſum requirens, ſed repertis tantum Hoiedanæ Colo-
 niæ (à Pizarro nuper deſertæ) quibuſdam veſtigijs,
 primū animo vehementer conturbari, & omnes a

*Colmenares
 Hoieda ſupple-
 mentum addu-
 cit.*

barbaris dilaniatos fuisse timere cœpit. Sub vesperam
 ad naues regrediens, cum vnam ex alia cogitationem
 duceret, suspicari cœpit, coloniam translatam & vi-
 cinis in vallibus commodioris vsus gratiâ deductam
 fuisse, pluribus itaque in collium summitatibus exci- 5
 tatis ignibus, simul vniuersum duarum nauium æneo-
 rum tormentorum apparatus displodi iussit, vt ab
 Hoiedanis, si fortè in vicinis vsuam locis consedissent
 exaudiri posset. Antiquani audito Colmenaris signo
 visisque ignibus Hoiedam Præfectum suum aduenisse 10
 rati, summis & ipsi in montium iugis ingentibus ex-
 structis pyris, magnòque vicissim tormentorum fra-
 gore, Colmenari haud se inde procul abesse signifi-
 runt. Colmenares sequutus volitatem in aëre fumum
 Antiquâ deuenit. Viso Colmenare mutuis inter du- 15
 ces gratulationibus certatum, inter milites salutatio
 facta est. Nusquam militares manipulos lætioribus
 animis conuenisse relatum scio: nam Colmenares re-
 bus Dariensium desperatis, cum assiduis Indianorum
 excursionibus clausi tenerentur, & exiguus esset com- 20
 meatus, neque cibum ab infensis infestisque vt pete-
 rent progredi tutum esset, lacerique & seminudi ar-
 borum frondibus, radicibus & pomis sylvestribus vi-
 tam difficulter sustentarent, serum penè auxilium ve-
 nerat. Vestimentis & comœatu recreati, pacem 25
 tamen oderant, neque discordiarum vllus erat finis,
 Colmenari aliisque quibus pax placebat, consultius
 visum fuit, Nique sam euocare, qui discordes regeret,
 & sub-

& sublatis contentionibus, imperij curam fusciperet,
 donec Catholicorum regum voluntas exquiratur, quæ
 potissimum summæ rei præesse velint, huic sententiæ
 ab Anciso & Valboâ (qui omnia quam Niquesam
 5 malebant) acriter resistebatur, vicit tamen pacis stu-
 dium, & Niquesam requirentium votum. Colme-
 nares delectu militari iussus proficisci, ad requiren-
 dum Niquesam; consenso Ancisi myoparone Ni-
 quesam apud nominis Dei portum inuenit, squali-
 10 dum & omnis rei egenum; Niquesa Colmenarem
 complexus in lachrimas effusus, casus acerbos, & mi-
 feram suam sortem exponit: Colmenares apertis suæ
 legationis causis, bono fortique animo esse iubet, ve-
 terumque malorum obliuisci, quando nouo arridentis
 15 fortunæ beneficio, prioris conditionis haud dubia spes
 affulgeret. Niquesa itaque in nouam spem erectus
 cum septuaginta quinque Hispanis militibus quos ex
 amplius octingentis, reliquos habebat, Vrabam ve-
 lis contendit, sed ferox & immodicus linguâ, in itine-
 20 re multa intemperanter de Valboâ & Anciso Bacca-
 laureo iactitans, cum quosdam gradu atque dignitati-
 bus sese moturum, alijs pecunias & facultates ablatu-
 rum profiteretur, eaque complurium auribus excepta
 Dariensibusque properè relata essent, exitium Ni-
 25 quesæ maturarunt: Nam Ancisus atque Valboa an-
 tea discordes naui egressum Niquesam multis probris
 onerarunt, nauemque cum suis militibus repetere cõ-
 pulerunt. Ille moerens recessit, neque vsquam am-
 plius

*Niquesa repul-
sa & fatum.*

*Ancifus a Val-
boâ capitur.*

*Valboæ expe-
ditiones.*

Comogrus.

*Panquiacus
Comogri filius.*

plius comparuit, creditur fluctibus haustus aut à bar-
baris cæsus & comestus. Hunc habuit exitum infœlix
Niquesa. Fugato Niquesâ haud tamen Dariensibus
inter se pax constabat, sed priore fœdior seditio exar-
sit. Valboa audax manu, præoccupat, & Anci- 5
fum in vincla conijcit, bonæque eius fisco regio ascribi
iubet, paulò post quorundam intercessione dimissum,
abitumque parantem, retinere conabatur, oblatâ
prætoris dicundi iuris priore dignitate. Sed Ancifus re-
pudiato beneficio, indignabundus in Hispaniam con- 10
cessit & Valboam maiestatis accusavit visisque in-
formationibus atrox in Valboam lata est sententia.
Valboa cum sublatis æmulis solus rerum in Antiquâ
Darienens potiretur, deficiente commeatu Coibam ex-
pugnauit, & Caretâ regulum quod imperatos com- 15
meatus recusaret, cum vxoribus & familiaribus cap-
tuum abduxit, Dehinc pace cõciliatâ Poncam Care-
tæ hostem persequutus, & in mediterranea progres-
sus, urbem expugnauit, sed nihil prædæ fuit: nam
Ponca fugiens omnia sua abstulerat. Valboa Anti- 20
quam Darienem reuersus, periculosum iudicans me-
diterranea vltius penetrare, tutiusque fore si secun-
dum maris littora expeditiones susciperentur, aduer-
sus Comogrum, Comogræ provinciæ regulum du-
xit, sed intercedente vno ex domesticis Caretæ, pace 25
amicitiæque inter illos contractâ, Hispani pacato ag-
mine provinciam intrarunt: Nam Panquiacus Co-
mogri filius maior, homo ingenio minimè barbaro,
patri

patri persuaserat, cum hoc peregrino hominum genere blandiendo moderatius agendum esse, enitendumque imprimis ne gens auara & crudelis, ullam causam dissidij inueniat, quâ totius regni subuersionem & expilationem cômittat aut prætexat: Vasquo itaque Valboæ & Colmenari quatuor auri laborati drachmarum milia, cum septuaginta Indicis seruicijs Comogrus dono misit. Sed obortâ fortè inter milites rixâ, cum Valboa in vestibulo regiæ, detractâ quintâ vectigali, appensum aurum diuideret, Panquiacus subiratus, fertur excussâ lance, aurum per aream dispersisse; Indignum clamitans, viros ratione præditos & tam longinquis profectos ab oris, pro re nihili, quæque ad humanæ vitæ sustentationem in nihilo vsui esset, inter se digladiari, inimicitiasque suscipere aduersus possessores talium rerum; si tamen tam vasta tamque insana foret auri cupido, ut illius causâ expeditiones peregrinationesque difficillimas suscipere, bellumque possessoribus tam vilis metalli mouere, operæ precium ducant, omitteret rixas, sese aliam illis regionem monstraturum ubi abundè huius metalli sitim expleant. Quærente Valboâ nomen regionis, per interpretem respondit, sex dierum itinere abesse, sed mediterranea à Caribibus alijsque feris gentibus habitari, maioribus itaque copijs opus esse, anteaquam ad mare possit deueniri. Valboa audiens maris mentionem, ratus quod erat, Panquiacum complexus, gratias illi egit pro suâ in se suosque

Maris australis notitia.

F

bene-

Maris australis possessionem capit Valboa.

Petrus Arias Dariensibus præsicitur.

benevolentia, perductumque ad Christiana sacra Carolum nuncupavit, eoque duce suscepta postea expeditione maris australis, devictis, aut pacatis diversis regulis, post multas æumnas ad mare australe penetrauit, & Catholicorum regum nomine sese illud possidere constituit, anno reparatae salutis decimo tertio post millesimum quingentesimum, quarto Calendas septembres. Inde foelici successu magnâ auri & margaritarum copiâ auctus, XIX. Ianuarij insequentis anni, Antiquam Darienis redijt. aduentantem socij solemni pompâ & festis velationibus suscepunt: missis deinde ad Catholicum regem codicillis, australis maris à se susceptam expeditionem perscribit, simul specimen auri, margaritarumque ingentem vim transmittit unâ cum pelle tigridis à Dariensibus captæ. Auctores habeo qui ad viginti castellanorum millia collecti auri & CC. ingentes margaritarum uniones pro regiâ vectigali quintâ cessisse scribant. Rex acceptis Valboæ literis & vectigali auro, cæterisque muneribus, latam aduersus Valboam sententiam antiquavit, repertique Australis pelagi illi Adelantadum siue præfecturam detulit, cum mille Hispanorum supplemento. Sed Petrum Ariam Dariensibus imposuit, misso eodem præfule, ad muniendam illis in partibus viam Euangelio. Venientem gubernatorem, Valboa cum Dariensibus honorificè suscepit, hospitioque susceptum Petrum Ariam benignè fovit. Vocato consilio cum de statu rerum ageretur, Nunnius Valboa dilucidè

lucide de totâ expeditione australis maris locutus, nihil
eorum quæ conueniebat onittens aut suppressens, to-
tius prouinciæ statum declarauit, & Petrus Arias pu-
blice collaudatum Valboam, regiâ gratiâ beneuolen-
5 tiâque dignum dictitabat. Sed puncto temporis omnis
illa gratia euanuit, quantumuis domestico foedere
malè conglutinata; Nam Valboam occupatum ex-
peditione australis pelagi, ad se vocatum in vincula
coniecit, & proditionis insinulatum, socer securi per-
10 cussit. Hic finis magni illius Valboæ Nunnij, cuius
ductu australis pelagi detectæ opes. Indignam tanti vi-
ri mortem rex totûque Indicus senatus perquàm egrè
tulêre, cuius rei inuidiâ cum cõflagraret Petrus Arias,
eidem mox abrogatum est imperium, nullâ memo-
15 rabili re in continente gestâ, nisi quod Panamam &
Nominis Dei ciuitates, colonis repleuit, & quinquagies
mille passuum iter inter vtrûmque mare, syluis,
lamis, rupibusque inuium, vrsis tigribusque infestum
aperuit atque complanauit. Sed Valboæ expeditio au-
20 stralisque pelagi detectio, secundâ ubique famâ cele-
bratur & celebrabitur semper, propter inexhaustas
opum facultates quas Hispanico nomini contulit. Ce-
lebratur & Ioannis Grialui nauigatio, cuius auspicijs
in Mexicani regni, & nouæ Hispaniæ cognitionem
25 deuentum est: Nam cum Franciscus Ferdinandi
Cordubensis parum foelici euentu Iucatanas terras
tentasset, & præter diuitiarum famam nihil indè re-
tulisset, Didacus Velascus præfectus Cubæ insulæ,

Nunnij Valboæ mors.

Ioannis Grialui expeditio.

Ioannem Grialuum nepotem suum quatuor carauel-
 lis instructum, misit, vt certiora de Lucatanâ regione
 cognosceret. Grialuus die decimâ Maij, anni mille-
 simi quingentesimi decimi octauj, è portu Cubensi
 soluens, Acusamillam siue sanctæ crucis insulam pe-
 tijt, inde ad septentrionem nauigans cum in reflexu
 littorum continentem esse deprehenderet, continuatâ
 nauigatione Ciampatonem delatus est, vbi haud se-
 cus atque Ferdinandus Cordubensis, malè ab infestis
 incolis exceptus, multis ex suis vulneratis, & occiso
 Iohanne Guetario, ipsi Grialuo, saxo os dentesque
 comminuti. Crudeles itaque linquens terras, Tauas-
 cum, quem Grialuum nunc vocant fluuium inue-
 ctus, annuentibus incolis pro rebus exigui momenti
 res incredibilis pretij permutatione Indianorum ab-
 stulit. Hinc ad Sancti Iohannis vsque fluuium deuen-
 tum, cuius oræ recentem possessionem nomine auun-
 culi sui coepit. Hic quoque mutuis permutationibus
 merces benignè commutata sunt, tantumque diuitia-
 rum hac nauigatione cōsequutus est Grialuus, vt veri
 fidem excedat. Quod si coloniam hisce in partibus
 deduxisset, eadem illum quæ Cortesium fortuna se-
 quuta esset. Grialuus hinc Aluaradum cum permu-
 tatis mercibus Cubam præmisit, ipse borealia littora
 sequutus, enauigato Guastacano sinu nusquam ex-
 scensione factâ, satis se superque terrarum lustrasse
 ratus, conuerso cursu Cubam repetijt. Velascus in-
 terea de nepote suo sollicitus, cum diutius quàm par
 esset

*Tauascus siue
 Grialui fluuius*

Aluaradus.

esset abfuiſſet, Christophorum Olidum miſit vt de illo inquireret, aut illi ſubſidio eſſet: ſed Chriſtophorus nuſquam inuento Grialuo Hauanam redijt. Intere à appulit Aluaradus cum relatione terrarum quas

5 Grialuus viderat adierátque, & permutatis mercibus; Velascus auditâ Aluaradi relatione, nepotis ſui fortunam laudabat: ſed metuens ne inueſtigandis alijs terris intentus, tempus tereret, cum Ferdinâdo Cortefio tranſegit, vt claſſe communibus expenſis paratâ

10 nouas hæſce oras detegeret & ſubijceret. Poſt reditum Grialui Velascus mutato conſilio, proprijs auſpicijs claſſem deducere in animo habebat. Sed Cortefius propoſiti tenax, obtentâ à Rectoribus Hieronymianis, poteſtate nauigandi, ſub annum M. CCCCC.

15 XVIII, vndecim nauium claſſe, quingentis quinquaginta militibus inſtructâ, ex vltimo Cubæ portu qui in occidentem rectâ protenditur, & Sancti Anthonij nomine celebratur, curſum ad Cathocum Iucatanæ peninſulæ promontorium intendit: ſed aduerſis iactatus procellis in Acuſamillam inſulam eiectus eſt. Ma-

20 ris accolæ viſâ claſſe relictis mapalibus, in ſolitudines perſugère: Reguli vxorem inter abruptas ſaxeas iue rupes cum prolibus latitantem, Cortefius ad ſe deductam comiter excepit, donis que cultam, ad ſuos

25 remiſit: Regulus ſubditique, hac aduenarum humanitate prouocati, depoſito metu, domos ſuas rediére: cûmque conciliatis hoc modo inſulanorum animis, frequentes ad littus indiès ventitarent, nauiumque

*Ferdinandi
Cortefij Hiſpa
niæ noua de-
tectio.*

*Acuſamilla
inſula.*

magnitudinem, & Hispanorum barbas mirarentur,
 Cortesius indicio Indianorum cognouit, in Iucatanâ
 continente tres quoque barbaros (sic Christianos de-
 signabant) degere: erant ij ex reliquijs infœlicis Bal-
 diuij: Qui a Niquetâ in Hispaniolam missus, ut vectu- 5
 gale aurum deferret, & turbatum discordijs Darienis
 itatum, simulque rerum omnium quâ premerentur
 penuriâ Didaco Columbo Indictum maris præfecto
 expromeret, cum haud procul Iamaicâ, in Viperi- 10
 nos scopulos impegisset, demerso myoparone, in pis-
 catoriâ scaphâ cum viginti socijs seruatus post infinitas
 ærinas amissis in itinere aliquot socijs, Iucatanis tandē
 oris applicuit, vbi egressus in littus cum omnibus suis
 captus est. Ipse Baldiuus cum quatuor militibus, à re- 15
 centi irâ ad Idolorum delubra raptus, ferali more cæ-
 sus & comestus est. Hieronymus Aquilaris Astigeta-
 nus cæteri que socij, cum ad proximum sacrificiorum
 tempus clausi asseruarentur, ruptis vinculis effugere,
 & apud propinquum Regulum comiter habiti deli-
 tuere, donec iussu Cortesij accerferentur. Sed reliquis 20
 omnibus defunctis solus Aquilaris supererat, & cum
 illo Gonzales Guarrerius Nauarchus, qui auribus
 naribusque perforatis, cum corpus faciēque punctu-
 ris fedasset, & Cacici Chetemalensis sororem vxo-
 rem haberet, siue pudore retentus, siue coniugis libe- 25
 rorumque amore præpeditus, nunquam induci potuit
 ut ad suos rediret: solus Aquilaris venit, magnoque
 postea vsui fuit. Cæterum Acusamillenses Idololatæ,
 idola

*Baldiuij & so-
 ciorum infortu-
 nium.*

Baldiuij mors.

*Hieronymi A-
 quilaris casus.*

*Gonzales Guar-
 rerius Nauar-
 chus.*

*Aquilaris ad
 Cortesium ve-
 nit.*

idola lignea atque aurea, varijs ferarum & draconum
effigiata formis, tanquam deos colebant, atque his
placandis inhumano more captiuorum cruore sacri-
ficabant. Cortesius per Aquilarem blandissimis ser-
monibus, promissis, atque item muneribus illos per-
mulcens, hortatusque vt abdicato idolorum cultu,
Christiana sacra susciperent, annuentibus incolis Ido-
lorum statuas confregit, & erecto salutiferæ crucis fig-
no, Christo Seruatori solemnes aras dicauit: Deinde
vt prima mari tranquillitas data est, secundis ventis
ex Acusamillâ insulâ soluit, flexoq; Catochi pro-
montorio, emensus Iucatanæ terræ septentrionales
oras, Campecium, inde Grialui flauium nauibuste-
nuit. Duobus inde passuum millibus aberat Ponton-
chana vrbs amplissima, viginti quinque familiarum
millibus habitata. Incolæ primò comineatum benig-
ne præbuere, deinde contemptâ aduenarum pauci-
tate, Cortesio per interpretem denunciarunt, vt quâ-
primùm terris suis excederet: Cortesius cum tentatis
nequicquam per colloquia incolarum animis, nihil
pacati respōderetur, oppugnatam urbem cœpit, mul-
tis barbarorum cæsis, maior oppidanorum pars, in-
ter cædem & incendia in syluas perfugit. Ne verò de-
sertam haberet urbem, dimissis aliquot captiuis, Re-
gulo profugo cum subditis redeundi potestatem fecit:
lege imperatâ, vt ab humanis carnibus abstinerent,
& euerfis Idolorum aris, veri Deicultum amplecte-
rentur, Hispaniæque regum maiestatem agnosceret.

*Acusamillen-
sium idolola-
tria.*

*Cortesius an-
nuentibus Acu-
samillensibus
idola confregit*

*Pontonchana
ciuitas.*

*Pontonchana
ciuitas oppug-
nata capitur.*

A vi-

*Cortefius à Tē-
dillo Motezu-
ma præfecto
suscipitur.*

A victoriâ ibi partâ, Victoriæ vrbi nomē impositum, quia omnium ciuitatum prima armis tentata & occupata fuit. Inde Cortefius præteruectus Aluaradi fluiuium, vsque ad Calcioëcam, nunc Sancti Iohannis portum progressus, à Tendillo Motezumæ Mexicanorum regis præfecto, benigne susceptus est; sed inter idiomate prorsus diuersos, linguæ commercium aberat, nihilque inter illos conferri potuit, nam Aquilaris, huius gentis linguam nullo modo intelligebat; quapropter Cortefius discedere, & à littoris huius vltiore inuestigatione abstinere decreuerat. Sed à Tēdillo digrediens, mulierem vnâ ex Indicis mancipijs, quæ à Pontonchano rege habuerat, cum Tendilli domesticis diserte & non minus familiariter vernaculâ linguâ loquentem deprehendit. vocatam ad se mulierem ingētibus promissis vltra libertatis æstimationem impleuit, & interpretis loco cum Aquilare retinuit. Marinæ huic postmodum Christiana sacra suscipienti nomen inditum, plurimūque momenti ad Mexicanam hanc expeditionem attulit. Xalisanâ regione, quæ nunc noua Gallicia, oriunda erat: nata parentibus Vilutanis, locupletibus dominōque loci affinitate coniunctis; in primâ ætate per belli tempus rapta, à Iucatani mercatoribus diuendita, in Pontonchani reguli potestatem venerat. Cortefius itaque commodè nactus interpretem, cum Tendillo de nouo colloqui corripit, prolixâque sermonis communicatione, cum multa de Mexicani regni amplitudine, & Mote-

Marina.

*Marina patria
& origo.*

*Colloquium
Tendilli &
Cortefij.*

Motezumæ Regis potētia magnificentiâque accepisset, cupido illum adeundi videndique huius regni coepit: itaque & munera Motezumæ misit, & renunciari iussit, ipsum ex regis sui mandato adeundum esse,
 5 vt Maiestatis suæ intentionem legationisque suæ causas explicet. Tendillus per hemerodromos siue Indicos cursores, Motezumæ, aduenarum nauiumque & equorum formam, in panno laneo affabrè depictâ, vnâ cū Cortesij donis trāsmisit: Motezuma auditis ijs
 10 quæ adferebantur, visisque Cortesij muneribus ingenti curâ angicœpit; nam anno fere prius quam hæc contingerent, iecerat in Mexicano sinu anchoram ingens myoparo. Cotoštani maritimi huius tractus accolæ, viso procul nauigio linteis que velis, insolitâ hac re ter-
 15 riti, cū eminūs difficulter discernèrent quid hoc rei esset, quibûsue ab oris nauis illa venisset; studio rei certius cognoscendæ, cōmeatum quæque alia in pretio habebant, ad peregrinâ hanc nauem merciū permutandarum causâ, patrijs phaselis siue canois detulêre. Hispa-
 20 ni illi quicūque fuerint (licet suspicari Ferdinandum Cordubensem, aut Grialuū fuisse) benignè exceptis Indis, prolixè ex iisdē, & Regis & terræ illius nomen potentiâque didicerunt, recedentibûsque Indianis torquem varijs vitreorū globulorum coloribus distinctū,
 25 regi suo deferendū tradiderunt, eidē renunciâtes, nunc illis non esse integrū in terram exscēdere, in reditu suo tamē sese regē adituros. Cotoštani recepto hoc mādato, & collari vitreo, quod ipsi adulterinarū gemmarū

Tendilli diligentia.

Motezumæ ad conspectum munerum Cortesij cōturbari cepit.

inscij, tanquam ex nobilibus lapillis coaceruatū, magni faciebant, ad Motezumam venēre, deferentes in telâ laneâ depictam militum nauiumque formā, vnā cum vitreo collari. Motezuma perturbatus visis auditisque ijs quæ limitanei nunciabant, eisdem imperauit rem vt silentio tegerent. Relatâ deinde re ad concilium, cum pannum & collare protulisset Motezuma, placuit per totā Septentrionis maritimam oram, in speculis frequentes custodias disponi, deque omnibus quæ occurrerent Mexicanum regem quamprimum certio-
 rem fieri. Nunc igitur nunciato Cortesij aduentu vehementer cōmoueri cœpit, quia in Mexicanis terris constans fama erat, tempore Motezumæ venturos externos, qui Mexicanum imperium subuerterent: ne tamen in vulgus hæc sinistrè excepta publici
 status causam turbarent, aut nouandi occasionem darent, Heroum aliquem, hoc est Quatzaltoalum, æris Deum, antiquum suum dominum hâc classe aduentasse, peneuulgatores nouorumque rumorum aucthores in vulgus sparsit. Haud obscura quippe apud
 hosce Mexicanos opinio inualuerat, olim ante aliquot sæcula præcipuum quendam principem illinc recessisse, qui sese aliquando ex orientis partibus rediturum prædixisset, & quo famæ aduersa, periculaque quæ metuebat facilius contegeret, eâdem simulatione legatos ad Cortesium misit, qui aduentum illi gratularentur suâque omnia illi deferrēt, quâdo sciret Quatzaltoalum dominum suum nūc aduenisse, cui omnia
 prospere

*Motezuma
 astus.*

*Motezuma ad
 Cortesium lega-
 tio.*

prospera precabatur: Stoliditas aut dissimulatio hæc
 Motezumæ & Mexicanorum, contrario penè dolo,
 pacificam Mexicanorum regnorum possessionem
 Hispanis præbuerat, nam Cortesius per Marinam
 5 certior factus de Mexicanorum persuasionem, modestè
 intentionem Motezumæ per simulationem fouebat,
 nam hactenus Mexicani oratores illum Quatzaltoa-
 lum esse, aut inuenisse sese putabant: Sed militum na-
 uiùmque Præfecti qui Mexicanorum regnorum po-
 10 tentiam & amplitudinem ex magnifica Motezumæ
 legatione intellexerant: magnum rerum suarum, sus-
 ceptæque expeditionis momentum, in eo verti æsti-
 mantes, si apud barbaras hæc gētes, strenuorum vi-
 rorum, fortiùmque bellatorum nomen opinionem-
 15 que adipiscerentur, quia tutiorem hoc modo, minùs-
 que despectam, quantumuis numeroso in populo pau-
 citatē suam fore arbitrarentur, vniuersum colubrina-
 rum & æneorū falconum apparatū ē nauibus in terrā
 exponi mandarunt. Tormentorū iste apparatus inso-
 20 litus, & nunquā ab Indis antea visus, ingentē Mexi-
 canis terrorē iniecit. Milites insuper vibrantes arma,
 minaci vultu Mexicanos ad pugnam, viriùmque sua-
 rum periculū faciendum prouocabant, detrectanti-
 būsque illis seu metu seu pudore pugne aleam, prola-
 25 tis loriceis, machæris, amazonijs, securibus, frameis,
 pertisanis, alijsque militarium armorum terricula-
 mentis, quibus obuijs hostibus, truncatis corpori-
 bus, aut defectā ceruice, vnico ictu capita brachiaque

*Præfectorum
 militumque
 inconsulta
 festinatæque
 alacritas.*

sese amputasse iactitabant, magnum barbaris terro-
 rem incussere. armorum itaque hac ostentatione &
 apparatu, vrbisque insuper Pontonchanæ recenti cla-
 de attoniti, mutatâ opinione, non dominum suum
 aut heroûm aliquem, sed deorum suorum inimicum
 hac classe aduectum persentiscebant, domûmque re-
 uersi, alia omnia, quàm sperauerat Motezuma, re-
 tulere. Exinde Motezuma omnibus modis adniti cœ-
 pit vt peregrinam gentem regni limitibus arceret, vo-
 catisque idolorum ministris, petijt vt deos Mexi-
 cani regni præsidēs assiduīs votis sacrificijsque fatiga-
 rent, donec aduenas latè regni finibus arcerent. Alijs
 deinde atque alijs legationibus Cortesium à Mexica-
 no itinere retrahere conatus est. Zempoalenses armis
 Mexicanorum vectigales effecti, cum Cortesij ad-
 uentum, eaque quæ fortiter aduersus Pontoncha-
 nos gesserat intellexissent, ad Cortesium venere, re-
 rum suarum statum & Motezumæ potētiam, Mexi-
 canorūque tributorum difficultatem aperuere, pe-
 tentes auxilium aduersus exactionum acerbicatem,
 & Mexicanorum vim atque superbiam. Cortesius
 ubi animaduertit in hoc quoque climate libidine domi-
 nandi gentes transuersas agi & lethalibus armis decer-
 tare, inito cum Zempoalensibus foedere, ijsque bono
 animo esse iussis, Mexicani illos tributi solutione libe-
 rauit, & Tizapanziucanum Motezumæ præsidium,
 quod Zempoalensium agrum propter tributi vecti-
 galisque recusationem infestabat, armis oppido decere-
 dere

*Motezuma
 Cortesium Me-
 xicanis regnis
 arceri nititur.*

*Zempoalenses
 Cortesium a-
 deunt.*

dere compulit. Vrbis deinde aduersus fortunæ incertos casus condendæ consilio, veræ Crucis coloniam deduxit, vbi cum depositis Didaci Velasqui Cubensis præfecti auspicijs, à nouæ vrbis magistratu, nomine Caroli imperatoris, veræ Crucis totiusque continentis præfectus declaratus esset, assumptis nouis titulis relictòque ibi Petro hircio Prætorè, naues ad littus ferri & inter se collidi passus est, magnanimo prorsus consilio, vt omnem socijs militibusque spem fugæ præscinderet. Inde totus in Motezumam conuersus, nequicquā dissuadente deprecantèque Tendillo, Mexicanam expeditionem suscepit. Exitinere Zempoalenses adiit, à quibus humaniter susceptus & 1000. seruiijs Indicis donatus est: hos Tamañes patriâ linguâ vocant, qui cuncta armorum onera, conimeatum & minora tormenta trahebant, aut succollantes humeris portabant. Cortesius hinc discedens Idolorum cultum aboleuit, ciuitatisque murato nomine Singliam nouam siue Hispalum nominauit, coeptumque iter prosequens duodecimis castris Zaclotanam urbem attigit: cum vltèriùs tenderet in medio circumiectæ vallis, murum ingentemprehendit, qui duorum montium crepidines claudebat: altitudo erat nouem pedum, latitudo videnos pedes æquabat, dispositis ordine propugnaculis, quæ quadraginta passuum spatio distinguebantur, angusto tantum in medio transitu, densim passuum latitudine, itinerantibus relictò: Ktæmixtitan aduersus subitas Tlascalensium per-

Veræ Crucis colonia.

Cortesius Mexicanum iter suscipit.

Tamañes.

Zempoalensium idola abolentur.

Ktæmixtitanorum murus.

*Tlascalenses ar-
mati, Cortesij
iter impedire
visuntur.*

petuorum suorum hostium incursiones, hunc murum
erexerant protraxerantque. Tlascalenses Cortesij
aduentu exterriti, ob famam Pontonchanæ cædis, hic
armati occurrere, cum nonaginta armatorum milli-
bus, ut Cortesium finibus suis arcerent; sed Hispani
vico occupato eo euentu pugnarunt ut temere incur-
rentes, sclopiis, tormentorum bombis, equorumque
stupendâ specie, & multâ passim cæde facile sustine-
rent, multis quoque mortalibus captis: quos omnes
Cortesium dimisit, & per Marinam Tlascalensibus
suis referre iussit, plurimum se mirari cur frequentes
aduersus se armati conuenerint, cum in nullo vnquam
illos læsisset, expeditioque non aduersus Tlascalenses,
sed Mexicanum Motezumam suscepta esset. Hisce
rebus intellectis ingens statim animorum commuta-
tio in Tlascalensium exercitu facta est, nam Tlasca-
lenses, infesti perpetuæque Mexicanorum hostes, ubi
aduersus Motezumam à Cortesio exercitum duci
cognouere, ab armis ilico recessere. Ipse Xicoteu-
catlus supremus gentis magistratus ad Cortesium ve-
nit, excusans quod per errorem in armis suos habuis-
set, petenti que pax data est; ex eo tempore in hodie-
num usque diem Tlascalenses maiestatem Hispaniæ
Regum agnoscunt, tributorum expertes. Cortesium
continuato itinere Tlascalam venit, ubi magnâ om-
nium lætitiâ exceptus est, obuiam effusâ ciuitate cum
coniugibus & liberis. Mexicanis mirum in modum
displicebat pax cum Tlascalensibus hostibus suis inita;
Itaque

*Pax cum Tlas-
calensibus ini-
ta.*

*Cortesium Tlas-
calensas visit.*

Itaque Motezuma, quantumvis peregrinam gentem
 odisset, per legatos tamen Cortesio suavit, ne villo mo-
 do salutem suam Tlascalensibus committeret, qui a-
 liud loqui, aliud pectore clausum gerere consueuissent;
 5 pauperem & egenum populum, facile ad scelus &
 perfidiam impelli posse, esse non procul isthinc Ciol-
 lolam vicinam & amicam urbem, hominum fre-
 quentiâ celebrem & omni commeatus genere abun-
 dantem, posse Cortesium tutò eò commigrare, vn-
 10 de ex propinquo melius de communibus rebus acturi
 sint: itaque ad instatiam Motezumæ Ciollolam pro-
 fectus est, comitantibus penè centum Tlascalensium
 millibus, sed in itinere dimissâ copiarum meliori par-
 te, sex tantum millia retinuit. Motezuma interpositis
 15 multis difficultatibus, coeptum denuò iter per legatos
 omnibus modis dissuadere coepit: offerebat inter cæte-
 ra Cæsari sese vectigalem facere, annuūque cēsum
 persolvere, si Cortesius Mexicanū iter omisisset. Sed
 cum nullis quantumlibet amplis precibus, speciosiusue
 20 oblatiis cōditionibus, à sententiâ abduci posset, Mexica-
 nis re deliberatâ optimum esse, & expedire visum est,
 in vrbe Ciollolensi gentem hanc exteram opprime-
 re: communicatōque super eâ re cum Ciollolensium
 primoribus consilio, facile inter illos conuenit. Mexi-
 25 cani ad hoc facinus patrandum euocarant triginta ex-
 peditorum Indianorum millia. Sed Ciollolenses pa-
 rum tutum æstimabant eiusmodi militarem manū
 intra mœnia admittere: Itaque Mexicanorum exer-
 citum

*Motezuma
Cortesium à
Tlascalensibus
alienare niti-
tur.*

*Ciollola cele-
bris vrbs.*

*Cortesius Ciol-
lola proficis-
citur.*

*Motezuma ite-
rum Mexica-
num iter dis-
suadet.*

*Mexicani Cor-
tesio insidias
struunt.*

Ciollola diripi-
pitur

Cortezius Ciol-
lola diripit

Mexicanorum
una Mexica-
rum tota dir-
ipitur

Mexicanorum
una Mexica-
rum tota dir-
ipitur

Cortezius Me-
xicanis bellum
denunciat.

Mexicanorum
purgatio.

citum duobus inde passuum millibus confidere iusserunt, sese porro inuisum hoc genus hominum, ligatum subactumque in Mexicanorum manus tradituros receperunt: indignantibus Mexicanis, qui eadem operâ, & concidere Cortesij exercitum, & occupare oportunam urbem in animo habebant; Ciollolenses tamen initæ pactionis memores, vxores liberósque in deuios auiosque montes deportabant. Inter hæc Ciollolensis quedam nobilis matrona instantis periculi conscia Marinam monebat, vt & illa secum paulisper secederet, ne simul cum alijs suis dominis occideretur; Itaque indicio Marinæ proditione euulgatâ detectâque, Cortesius iuuantibus Tlascalensibus Zempoalensibusque, impetu in ciues facto, paucis horis Ciollolensium sena penè millia sunt cæsa, vrbs direpta est. Tlascalenses auxiliares, quorum in terris neque gossipium neque sal prouenit, vestem bombycinam omnem, salisque ingentes cumulos asportarunt: Hispanis aurum factum infectumque celsit. Qui superfuerant ex magnâ clade, metûque profugerant, deprecâtionibus postero die Tlascalensibus, in gratiam recepti sunt, Motezumæ verò implacabilius irascebatur. Itaque conuersus ad Mexicanos legatos illis edixit, non passurum sese iniuriam hâc inultam, sed fidei violatorem Motezumam, Mexicanosque qui sub regno eius essent, sibi in animo esse ob iniurias armâque per summum scelus illata iusto pióque bello persequi. Mexicani oratores factum constanter excusabât, & culpam in Aca-

in Acacuicanos & Azacanos Ciollolensium fæderatos reijciebant, blandiendôque tantum effecerunt vt Cortesio persuaderent, non esse quod quidquam de suo rege sinistri suspicetur, qui inde ab initio syncerâ illum fide dilexit & coluit, venientique omnia benignitatis munia in vrbe Mexicanâ exhibiturus esset. Cortesius hisce persuasionibus delinitus Ciollolâ mouit, retentis tantum VI. Tlascalensium millibus, reliquos Indianos dimisit. Motezuma quantumuis aliud atque erat præseferret, reuerâ tamen Cortesij aduentum perhorrescebat: audiens itaque illum in itinere esse, & Tlascalensium hostium suorum auxiliarem manum adducere, missis oratoribus impensius rogare institit vt Mexicanam profectionem omitteret. Sed Cortesius qui iam tantum Motezumam spectabat, nihil intermisso itinere Themistitanam urbem ingressus est. Motezuma igitur totus, in simulationem officij beneuolentiæque compositus, ad primum fere ab vrbe lapidem magno nobilium procerumque comitatu venienti Cortesio obuiam processit. Gestabatur Motezuma humeris quatuor primorum regni procerum, sub vmbellâ, auro, plumis intertextis scitè exornatâ: tanta vndiquè hominum multitudo vias fenestrasque & vrbis compita compleuerat, vt haud facile discerneres, plus Indi animo admirationis conceperint conspectis Hispanis barbatis, equorum tormētorumque nunquam antea visis formis, an Hispani visâ innumerabili hac virorum feminarumque vnâ in

Cortesius Mexicanam versum proficiscitur.

Mexicanam urbem intrat Cortesius.

Motezuma Cortesio obuiam processit.

H

vrbe

vrbe multitudine, Motezuma Cortesium cum cætero militum, Indianorūque comitatu, ad maius celebriusque palatium deduxit, paucisque cum Cortesio collocutus mox ad aliud palatium diuertit. Mexicanæ vrbis amplitudo situsque inaccessibilis, & inhabitantium incredibilis & penè infinita multitudo, Cortesium in summam admirationem traxit, sollicitum tamen reddidit, iamque veniebat in mentem Ciollo-

lensis factionis quodque antè triduum Mexicanorum Indianorūque insidijs penè oppressus fuerat, obuersabatur quoque oculis designati sibi palatij hospitijque situs quem eiusmodi esse contemplabatur, vt si quid aduersus se auderent Mexicani, tanquam ergastulis clausus teneretur, nullo modo inde euadere posset. Quibus malis vt occurreret, vocatum ad se Motezuma per aliquot dies sub custodia tenuit: postea dimissus comiterque habitus se suaque omnia dedit, cunctisque imperij sui populos ad auctoritatem Hispaniæ Regum contulit, magnamque auri vim Cortesio tradi, thesaurisque regijs, quantumuis frementibus & indignantibus subditis, inferri iussit. Sed siue quod deditionis leuiter factæ peniteret, siue ab alijs instigatus populares rursus ad rebellandum animasset, contractis secreto plus quam centum Indianorum millibus, Cortesium ad se vocauit summa postulatum erat, vt vrbe Mexicanâ totiusque regni finibus excederet: Cortesius, quasi nullam moram decedendi facturum, nauium tantum penuria sese detineri respondit, pateretur

Cortesius Motezuma sub custodia tenetur.

Motezuma imperatori sese dedit.

Motezuma à Cortesio petit vt Mexicanis regnis decedat

retur itaque iuberetque continuo materiam cædi, na-
 uesque commodè fabricari ac instrui. Huic petitioni
 cum haud grauatè annuisset Motezuma, citis nun-
 cijs à maritimæ oræ custodibus allatâ syndone Hiero-
 5 glyphicis Mexicanorum notis depictâ contextâque,
 nunciatum est quindecim nauium classem veræ Cru-
 cis portum subiisse, eâque aduehi octoginta equites,
 cum octingentis peditibus & aliquot æneis tormentis:
 Ad primum huius classis nuncium re ad secretius con-
 10 cilium delatâ, erant qui Motezumæ suaderent, vt
 Cortesium cum omnibus militibus statim e medio
 tolleret, antequam nouo milite, equis, tormentis que
 recreatus, vires augetet, Hispanicæque legiones illis
 terris assuescerent. Sed causâ in concilio ventilatâ vi-
 15 cit illorum sententia, qui recipi in urbem nouum hunc
 militem satius ducebant, ne intellectâ suorum clade
 factâ ad naues fugâ e manibus elaberentur: spectatam
 quippe & vtilem magis fore hanc victoriam interne-
 cione celsâ totâ gēte, pluribusque captiuis in causam sa-
 20 crificij restantibus. Motezuma itaque de aduentu hu-
 ius classis Cortesium certiore fecit: postmodum Pe-
 trus Hircius Cortesio nunciauit Pamphilum Narue-
 sium hac classe à Didaco Velasquo missum, vt eius
 actiones turbaret: Sed Naruesius cum à veræ Cru-
 25 cianis receptus non esset, Hispalim nouam secessit,
 vbi ab Indis, qui Cortesij illum socium & amicum esse
 putabant benigniter receptus est. Cortesius necessario
 sibi Veræ Crucis profectionem suscipiendam ratus, vt

*Pamphili Nar-
 uesij aduentus.*

*Cōsultatio Me-
 xicanorum.*

*Cortesius iter
 aduersus Nar-
 uesium parat.*

*Cortezius cau-
sam sui itineris
Motezumæ a-
perit.*

Naruesium sibi conciliaret, aut reuientem armis re-
pelleret, antequam aliquas turbas in continente exci-
taret, aut aliquam seditioni causam daret: Motezu-
mam adiit, retulitque illi aduenisse nuper nouâ hac
classe, aliquot amicos sociosque suæ gentis, quos quâ
fama esset ad se contendere, & Themistitanam vr-
bem versûs iter parare: & cum ipse in animo haberet
breui Mexicanis terris decedere, consultius sibi visum,
apud classem illos continere quousque instructis de-
ductisque nauibus ipse quòque naues conscenderet &
in orientem vela intenderet, petere itaque se ut dum
ipse abesset, fratres sociosque suos cum auri argenti-
que aceruis quos Mexicanâ in vrbe relinqueret, in fi-
dem custodiâque suam reciperet. Sese vicissim pro
taciti beneficij haud ingratâ memoriâ in Motezumæ
gratiam simulatque fabricatâ deductâque essent na-
ues, relictis Mexicanis regnis, pacato agmine domû
vnde venerat reuersurum. Motezuma quia iam bre-
ui in itinere fore Naruesium satis sciebat, & vtriûs-
que militem vnâ victoriâ debellare cupiebat, pau-
cis placide respondit, omnia se ex fide, quæ cuperet
facturum. Cortezius itaque Themistitanâ in vrbe re-
licto Petro Aluarado cum CC. militibus, magnis
itineribus aduersus Naruesium contendit, stolidèque
tumescentem & ferocientem, paucos post dies ex im-
prouiso, nihil tale suspicantem, classe militibusque
exiit, ipsomet Naruesio capto, sed parum abfuit quin
Aluaradus Mexicanâ in vrbe relictus interea, ab In-
dianis

*Petrus Aluara-
dus in Mexi-
canâ vrbe reli-
ctus à Cortezio.*

*Naruesius ca-
pitur.*

dianis cum omnibus suis cederetur, nam Mexicani,
 arreptis armis Aluaradum obsederant. Sed audito
 Cortesij aduentu, qui capto Naruesio redibat, omnes
 dilapsi sunt. Post paucos tamen dies haud absimili de
 5 causâ sed pertinacioribus animis denuò ad arma con-
 sternati, palatium coronâ cinxere, cumque lymphatis
 similes ultra centum hominû millibus ingruerent, ne-
 que falconum aut ingentium sclopëtorum ictus per-
 horrescerent, eorûmue metu abinceptâ obsidione di-
 10 moueri aut reuocari possent, & iam in palatij arcem
 euasuri viderentur, Cortesius à Motezumâ petijt, vt
 furentem populum placaret, suâque auctoritate à per-
 tinaci oppugnatione retraheret: sicuti alias quoque
 Motezuma ad Cortesij nutum, imperij potestatem
 15 verbis explicauerat, tali euentu vt hætenus semper
 etiam in atrocioribus mādatis Motezumæ iussis obe-
 dirent. Motezuma itaque hortante Cortesio, vt nunc
 quoque tumultuantes reprimeret, in superiore porti-
 cus parte, aut vt alij malunt, in murorum aggere cum
 20 vno purpuratorum, protectus duorum militum cli-
 peis, protectus popularibus suis Mexicanis que populis
 sese exhibuit. Viso Motezumâ, alto silentio defixi
 paulisper quieuere; Motezuma vehementi obtesta-
 tione pro iure imperij postulabat, vt ab armis recede-
 25 rent, neue vltius aduersus Cortesium aut Hispanos
 tenderent, sed æquis animis periniquam hanc fortu-
 ne sortem ferrent ne grauius tumultuando, quem ser-
 uare contenderent, irritatis animis, omnino perde-
 rent.

*Petri Aluara-
di periculum.*

*Mexicanorum
motus*

*Motezuma an-
titur popularē
motum sedare.*

rent. Tum Quicuxtemocus siue Quahutemocus, procax linguâ & manu iuuenis populari gratiâ (quando iam pusillanimitatis Motezumæ omnes pertæsi essent) ad regnum destinatus; intento sursum arcu, Motezumam increpans, semiuirum esse, & mulie-
 bria improperabat: nullisque amplius Mexicanos eide-
 dem legibus obstrictos vociferabatur, proinde non
 esse, quod in posterum obedientiam ab ullo expectet,
 postquam pusillanimitate animi fastigio regni decide-
 rit, & seruili probro aspersus cunctis Mexicani impe-
 rij populis ludibrio factus sit, desertor suorum fidelis-
 simorum subditorum, quibus regni tuendi & noui Re-
 gis eligendi animus esset. Simul vndique saxa ingere-
 bantur: Motezuma itaque lapide ictus interiit. Me-
 xicani tamen nihilo segnius repugnantes Hispanos ex-
 pulere: In hoc receptu siue discessu, Mexicanorum
 libris relatum est Motezumam interfectum esse, ut-
 cunque fuerit haud equidem in magno ponam discrimi-
 ne, constat Motezumam in hoc Mexicanorum
 motu perijisse. Cum Motezumâ Mexicanorum re-
 gum familia intercidit: regnatum in Mexicanâ vrbe
 omnino sub regibus nouem per annos. C. XXX. post
 DC. XIX. annos quam à Chichimeicis Mexicana terra
 primùm occupata fuit. Cortesium recedentem Tlas-
 calenses confæderati benigniter recepere: vnde mox
 rediens urbem Mexicanam acri obsidione pressit, &
 post tertium mensem, & sexaginta acerrimas dimi-
 cationes coepit, captoque rege Quahutemoco Mexi-
 cani

*Motezuma in-
teritus.*

*Mexicana
vrbs à Cortesio
capta.*

cani domiti temerariæ rebellionis pœnas dedere: cap-
 ta est vrbs Idibus Augusti, annò à partu Virgineo
 M. CCCCC. XXI. Subactis Mexicanis Cazonus Me- *Mechuacana*
 chuacanæ prouinciæ rex, missis oratoribus, impera- *prouincia de-*
 5 tori se suâque dedit, beneficiariòque iure ab illo tene- *ditio.*
 re professus est, dedentibusque sese passim alijs popu-
 lis, Cortesius cùm opima pace frueretur, expiatis ritè
 templis, Christo & Deiparæ virgini solemnes aras *Templorum e-*
 10 dicauit, restauradæque vrbi (quæ præcedentibus mo- *rectio in Me-*
 tibus penè euerfa erat) intentus, Mexicanam ciuita- *xicanâ vrbe.*
 tem in hanc quam nunc retinet amplitudinem euexit.
 Et cum Mexicanas regiones auro scatere, & gem- *Cortesij nau-*
 mis margaritisque abundare, nec longè abesse Ocea- *gationes.*
 15 num varijs percunctationibus didicisset, nouam ex-
 peditionem ad detegendam occidentis maritimam
 oram suscepit, totumque Australe nouæ Hispaniæ lit-
 tus ad vsque Culiacanas & Californiæ terras nauigās,
 Rubrum mare quod alij Cortesij vocant detexit. Sic *Mare Cortesij.*
 20 detecti occidui orbis præcipuus honos Cortesio defe-
 ratur. Occiduarum hanc terrarum detectionem, &
 Mexicani regni translationem, atque immutationē,
 Cometes multo lumine ex Orientis partibus corus-
 cans denunciassse creditur. Ipsi Mexicani flammam-
 25 tem tremulòque splendore micantem ex Gualtacano
 sinu & Veræ Crucis portu venientem, ab oriente ad
 occidentem ferri multo tempore conspexere. Quin &
 humana effigie augustiorem speciem cuius caput inter
 nubila

*Mechuacana
prouincia de-
ditio.*

*Templorum e-
rectio in Me-
xicanâ vrbe.*

*Cortesij nau-
gationes.*

Mare Cortesij.

*Prodigia trās-
lationem Me-
xicani regni
antecedentia.*

nubila condi videbatur, Mexicanis apparuisse ferūt:
Ingentia quoque bellatorum agmina Hispanico ritu
in aëre decurrere visa sunt. Quæ res sermonibus oc-
casionem præbuit, futurum vt Motezumæ tempore,
barbati ex vltamarinis regionibus ablatum natura- 5
libus imperiū vsurpent. Tezcucanus & Tlacopanus
regulus consternati nouitate eorum quæ afferebantur,
Motezumæ improperebant, aëriorum horum bella-
torum arma vestimentaque in nihilo differre abijs que
penès se recondita habebat. Cūque petentibus ite- 10
rum regulis vt prolatum gladium vaginā educeret,
neque Motezuma quantumuis totis connixus viribus
ferrum dimouere posset, pro infelici omine gentes,
quantumuis barbaræ, accepere. Motezuma vt offen-
sos regulos placaret, multa excusando, persuadere il- 15
lis nitebatur arma vestimentaque illa in maiorum suo-
rum archiuis reposita asseruatāque fuisse. Visum est
quibusdam arcam illam vestiariam in maris littore
repertam, cum à maritimis habitatoribus ad Mote-
zumam cum gladio pariter & aureo annulo delatam 20
fuisse. Ab alijs relatum est, præfatos regulos contur-
batos fuisse ad conspectum munerum, quæ Cortesius
ante aduentum suum Motezumæ per Tendillum
præfectum misit, subijsse tum primum cogitationem,
armis exuuijsque eiusmodi, legiones in aëre depug- 25
nasse. Sed hisce omnibus memorabilior est visio ap-
paritiōque, quæ paulo ante Cortesij aduentum cunctis
Mexicanis inspectantibus sese obtulit: Captiuus qui-
dam

dam in expiationem regni cum multis alijs idolis sacrificandus hostia ducebatur: is detestatus ferale ritus, verum Deum coeli supplex inuocans vt sui miseretur, multis lachrimis orabat: Protinus duo viri veste
 5 candidâ amicti deprecanti visibiliter astiterunt, hortantes, moriturus bono vt animo esset, quando cæleste numen cui sese enixè commendauerat illi propitiaretur: sacrificulis tamen idolorumque ministris denunciaret, crudelem lanienæ & sacrificij morem, primo quoque tempore disiectis prophanis aris finem
 10 habiturum, iamque in procinctu esse quibus huius rei executio demandaretur; hæreditariumque harum terrarum imperium, venturis temporibus cōcederetur. Inter has voces miser sanguine suo terram consperxit,
 15 multi astantium nouitate rei attoniti, verba interfecti mactati que antè aras, & vultum habitumque istiusce modi præconū accuratè notarunt: postmodum disiectis Mexicanâ in vrbe idolorum simulachris, expiatisque templorum delubris, cum Angelorum figuras,
 20 alis albâque insignes, depictas conspicerent, præcedentis visionis personas habitumque agnoscebant pariter & mirabantur. Parte aliâ fortuna sub annum sesquimillesimum quingentesimum vigesimum quintum, vastas immensasque Peruuianarum prouinciarum
 25 terras, inexhaustis opibus celebres aperuit, ductu Fracisci Pizarri, deuicto & capto potentissimo rege Atabalixâ. Huius conquisitionis initia & progressus, nunc quoque breuiter recensere instituti operis ratio monet.

*Peruvia sine
 Peruanâ prouincia
 delecta per Fraciscum
 Pizarrum.*

66. DESCRIPTIONIS PTOLEMAICÆ

*Francisci Pi-
zarri Almagri
& Ferdinand-
di Lucij socie-
tas.*

In ciuitate Panamanâ quæ in faucibus Isthmi illius si-
ta est, qui Australes Americæ terras Mexicanis cæ-
terisque septentrionalibus regionibus coniungit, cômor-
rabantur Frânciscus Pizarrus, veteranus miles, Hoie-
dæ quondam infortunijs clarus, Didacus Almagrus 5
& Ferdinandus Lucius, qui cum opulentiâ atque fa-
cultatum copiâ cæteros longe anteirent, communica-
tis inter se fortunis omniumque bonorum societate ini-
tâ, in id vnum erant intenti, vt nouâ stupendâque na-
uigatione, detecto aliquo terræ tractu nominis sui æter- 10
nam memoriam ad posteros transmitterent: hæc in-
ter se quotidianis sermonibus agitando, eo deuenere
vt proponerent, occidentalia littora æquatori vicina
aut subiecta, nouâ perquisitione tentare, quum Vas-
quij Valboæ, & Cortesij labor, alios terrarum tra- 15
ctus magis septentrionales detexisset. Franciscus itâ-
que Pizarrus, cui ex societatis capitulis audendi profi-
ciscendique provincia euenerat, impetratâ nauigan-
di veniâ à Petro Ariâ Terræ firmæ siue Darienis cõ-
tinenti præfecto, instructâ diligenter brigantinâ siue 20
myoparone, post diurnam ignoti littoris explora-
tionem cum C. XIII. militibus ad Peruanam obscu-
ram & ignotam tunc temporis gentem appulit; à Pe-
ruano littore ad Ambustorum gentem venit, sed oc-
currentibus passim barbaris infestis telis, amissis ali- 25
quot militibus, ipse in prælio ictus retrocedere & in
propinquiorem Isthmo portum deflectere coactus
est. Almagrus interea cum fausti benignique rumores
de

*Almagri na-
uigatio.*

de Pizarro subinde vulgarentur, adornato instructio-
 que nauigio in quo septuaginta viri fortissimi erant,
 Pizarrum sequutus, similem nauigationem aggressus
 est, delatusque ad Sancti Iohannis portum, qui cen-
 5 tum passuum millibus à Panamaide distat, nusquam
 inuento Pizarro, lustrabundus tamen institutum cur-
 sum prosequens, circa hæc littora hæsit: sed cum Pi-
 zarrum ad Ambustorū fines penetrasse intellexisset,
 huc quoque contēdit, nihilo tamen benigniorem for-
 10 tunam expertus est, nam ingruentibus barbaris vene-
 natis sagittis, Almagrus inœlici ictu altero oculo or-
 batus est, multisque suorum cæsis, in fugam actus,
 cum paucis ad naues fugiendo vix euasit. Damni ta-
 men accepti solatium fuit Pizarri inuentio, quem ini-
 15 quo hoc littore discedens consequutus est. Tum qui-
 dem inter se gratulatione factâ, communicatisque cō-
 silijs viribûsque, instructis duabus nauibus & tribus
 Indicis Canois cum. CC. militibus eidem sese rursus
 nauigationi accinxere, in quâ pericula laborésque gra-
 20 uissimos perpessi sunt: littora namque ingentium flu-
 minum, quæ à præcelsis rupibus, magnis ostijs in pe-
 lagus euoluuntur, agmine vndarum obruta & con-
 strata sunt, cæcisque occultorum vadorum syrtribus
 infestantur, difficilēque aduenis exscensionem præ-
 25 bent; quin & ipsa hæc fluminum ostia stridentibus im-
 manibûsque hydris plena sunt, quæ XX. aut XXV. pe-
 dum longitudinem æquant aut excedunt, Indi Cay-
 manes vocant, hæ magnâ ubique frequentiâ flumi-

*Almagrus ab
 Ambustis male
 mulcatus.*

*Pizarrus &
 Almagrus cō-
 iunctis viribus
 exploratum
 proficiscuntur.*

num accessus obsidentes, diram proficiscentibus cladem inferunt: In terram quoque exeunt oua reposituræ quæ in arenâ littoris recundunt, vt solis calore excludantur, tardo incessu per arenarum acervos gradiuntur (Niloticis Crocodillis perfimiles) si quid in aquis sentiant confestim ad ima detrahunt & dilaniant: canibus præcipue delectantur. Harum belluarum incursum Pizarrus & Almagrus magna sæpius, dū littora illa perlustrât, incommoda accepere. Incredibili insuper fame premebantur, cum absumpto longinquâ peregrinatione comineatu, in regione incultâ neglectâque nihil ad victum alimoniâque præparare aut nancisci possent, præter vnos littoralium retarum, quas manglas vocant, fructus insuaues & insipidos ac muriæ falsugine infectos. Quamcūque in partem proras conuerterent aderant infesti barbari, qui telis veneno infectis, nauigantes sine intermissione fatigabant, probrosisque clamoribus onerabant, quod orbis terrarum exules, & veluti nebulonum scurrarumque sentina ab omnibus expulsi in modum piratarum vagabundi errarent. Hisce circumuenti difficultatibus cum etiam ex CC. militibus vix LXXX. incolumes superessent, communi sententiâ placuit Almagrum ad nouum, in mortuorum locum, legendū militem proficisci: interea Pizarrus ad Galli insulam secessit, vbi inter summas angustias delituit. Sed Almagrus dum procuratis negotijs scriptisque militibus ad Pizarrū redire cogitaret, à Petro Rio Isthmi Darienis

Almagrus Panamam tenueratur.

Pizarrus ad Galli insulam venit.

Almagrus Panamam retinuit.

rienis præfecto præter expectationem retentus est, quod milites pertæsi periculosa & infructuosa navigationis, per litteras clam præfectum rogassent, ne plures in profectionem omni periculorum generi obnoxiam abducendi Almagro potestatem faceret, utque sibi redeundi licentiam daret, Didaco igitur Almagro Panamæ retento, præfectus, reliquis per Tafurum legatum suum recedendi potestatem fecit: deserto itaque relictoque Pizarro, Panamam pene omnes rediere, *Pizarro à militibus suis deseritur.*

10 sic ut ex LXXX. militibus, duodecim tantum multis precibus deliniti apud Pizarro remanserint, inter quos recensentur Nicolaus Riuerius, Petrus Cretenfis, Iohannes Torraeus, Alphonsus Brisenius, Christophorus Peralta, Alphonsus Trugillanus, Fraciscus Cuelarius, & Alphonsus Molinus. Quos Pizarro blandâ oratione cohortatus, ut paululum sustinerent, meminissentque ad ingentis laudis horores diuitiasque enitentibus, per omnes difficultatum angustias fortissime gradiendum, eaque in vitâ demum dulcissimâ

15 suauiissimâque accidere, quæ magnis laboribus periculorumque angustijs parta essent; hisce dictis confirmatos ad sustinendas fortiter secum quascunque presentis inopiæ angustias animauit, sed paucitatis suæ conscius, non ausus illic morari, ad Gorgonam insulam deflexit. Didacus Almagrus ægre obtentâ veniâ, *Pizarro ad Gorgonam deflexit.*

20 vnâ naui commeatum Pizarro in Gorgonâ degenti submisit, sine vlllo tamen militum supplemento, Pizarro itaque neque hic propter suorum exiguum nume-

rum diutius ausus morari, relictâ Gorgonâ naues cō-
 scendit, perpetuisque iactatus ventorum tempestati-
 bus, aduersique maris furenti æstu, id tandem littus te-
 nuit, quod inter S. Michaëlis, & Trugilli colonias est.
 Sed cum præ suorum paucitate longius progredi non
 auderet, ouium gregem ad Chiræ amnis ripas depas-
 centem cum aliquot barbaris cœpit, inde fugienti si-
 milis Tumbæum peruenit: de eâ vrbe ex barbaris di-
 dicit, celebrem quondam fuisse, regiâque Perua-
 norum regum celeberrimam habuisse, sed Punen-
 fium insulanorum irruptione prope euersam, à pristi-
 no nitore decidisse. Pizarrus cum nonnullos dies ex-
 plorabundus hic hæssisset Panamam redijt post trien-
 nium quam inde recesserat. Et quum conatus suos, à
 Præfecto Darienis impediri animaduerneret, in His-
 paniam contendit; expositâque Cæsari Carolo suæ
 nauigationis fortunâ, huius regionis detegendi præfe-
 cturam petijt, & obtinuit. Confectâ itaque classiculâ
 Panamam redijt, comitatus quatuor fratribus, Fer-
 dinando, Iohanne, Francisco Martini, & Consaluo,
 quorum postremi semigermani, ipse Franciscus &
 Consaluus diuersâ matre orti naturales erant. Alma-
 grus cum intellexisset Pizarrum in conuentionum ta-
 bulis, pro suo commodo omnia cum Cæsare transe-
 gisse, oblitumque amicitiae & opis antea præstitae nul-
 lum sibi locum reliquisse, vehementer commotus,
 Pizarro implacabiliter irascebatur, intercedente tamē
 Ferdinando Pontio, promissâ aliquâ imperij portione,
 Alma-

*Tumbæum
vrbs.*

*Pizarrus Pa-
namam reuer-
titur.*

*Pizarrus in
Hispaniâ profe-
ctus Peruiam
præfecturam à
Cæsare petit.*

*Pizarri fra-
tres Francis-
cum comitantur*

*Almagrus Pi-
zarro iratus
cur fuerit.*

- Almagrus in præsentiarum quieuit. Pizarrus instructâ
liburnicâ cum fratribus in altum prouectus, aliquan-
tò tardius, quàm secundùm regionis littorîsque natu-
ram conueniret, Peruuinum littus tenuit, expositis-
5 que militibus ad Coaccios populos peruenit. Hi con-
tinuis negotiationibus exercentur, terrâque habent
omnicommeatus genere abundantem, & ingēti sma-
ragdorum prouentu nobilem, cuius opulentix fidem
vt faceret Pizarrus, eâque spe ad signa sua plures mi-
10 lites confluerent, smaragdorum specimen & aureo-
rum nummum triginta millia quæ apud Coaccios
hosce populos conflarat duabus celocibus Panamiam
remisit, inde ad Portum Veterem concessit vbi casae
colonixque fundamenta moliri instituit. Ad famam
15 Peruuianorum diuitiarum, Benalcazar & Iohannes
Foresius, duabus nauibus, cum singulis equitum pe-
ditumque turmis, ex Nicaraguâ soluentes Pizarrum
consequuti, oportunum illi auxilium attulere. Portus
Veteris rebus constitutis cum verrucarum serpigine
20 militum ora infestarentur, Tumbæum processit, at-
que in insulam Punam continentis littoribus obiectam
traiecit. Insula hæc aquæ dulcis cum primis, & piscium
ferarumque copiâ abundans, incolas habet gnavis in-
genijs & natiuâ virtute præstantes, obiectis sibi littorū
25 accolis formidabiles, multâ nauigandi peritiâ vicinis
cogniti, quâ Tumbæum quondam expugnatū euasta-
runt. Nauigant enim duobus tignis super tabulatis,
lignorum sic contignatorum basi, ne fluctuum assultu
seden-

*Pizarrus in
Peruuiam na-
uigat.*

Coaccij Populi.

Portus vetus.

*Benalcazaris
et Iohannis Fo-
resij aduentus.*

Puna insula.

*Punensium
nauigia.*

sedentes molestentur, asserum contabulationem superstruunt, tantæ firmitudinis atque capacitatis ut equos perferat, & amplius quinquaginta vectores traducendos excipiat, quantumvis solo funium nexu iuncta & colligata ea sit compages. Punenses, priusquam Pizarrus trajiceret, aduenarum hanc manum antequam littoribus hisce assuesceret, & maiore appellentium indies numero augeretur, finibus suis arcere cupiebant, sed cum æquo Marte nihil proficerent, ad novas fraudes delapsi, Pizarrum militesque nauigijs siue pontonibus suis receptos, dissolutis tignorum vinculis subito demergere decreuerat, perfecissentque; sed siue Philippilli & Francisci Pohecanorum interpretum indicio, detecto dolo, siue quia barbaris nunquam fidentum esse præcedentibus militiæ suæ tyrocinijs Pizarrus didicerat, milites districtis gladijs intentissimè remiges obseruare iussit, eaque singulari industriâ cladem auertit, nam barbari deterriti micantium gladio-
rum fulgore, à fixo incepto destitère. Exscensione in terram factâ, Pizarrus humaniter à gubernatore susceptus, sed postea fallacissimæ gentis insidijs penè oppressus est, nam copijs oportuno loco abditis, eruptioneque in sequentis noctis tempus destinatâ, legatos de pace & communibus rebus transigendis ad Pizarrum miserant, oratione in perfidiæ simulationem tam aptè composita, ut Pizarrus syncerè secum agi crederet, neque tantum fraudis perfidiæque rudibus barbarorum ingenijs inesse suspicari posset, itaque prolixè collaudatos

Punenses Pizarricis insidiantur.

Diligentia & prudentia Pizarræ.

Punensium perfidia.

datos benigno responso dimisit. Sed vbi rem certius
 cognouit magna cæde incautos nihilque tale timentes
 oppressit, insulamque populabundus percurrit; postero
 die barbari canois suis, nihilo segnius lembis Pizarricis
 5 adnauigantes, Consaluum Pizarrũ qui nauibus præ-
 sidio relictus erat, magnâ vi adorti, penè circumue-
 nerant, cum nullo suorum damno, aut sclopettorum
 tormentorumque fragore deterri, vel vt cederent
 impelli possent, iamque vulnerato in femore Consal-
 10 uo, non dubia clades imminebat, nisi in tempore à
 Francisco Pizarro submissum equitum præsidium,
 nauium propugnatores, cæsis quam plurimis barba-
 ris, metupericuloque liberasset. Tumbæum inde pe-
 tere statuit, sed priusquam in continentem trajceret,
 15 demulcēdos accolarum animos & noui beneficij gra-
 tiam ineundam ratus, sexcētos vtriusque sexus capti-
 uos carceribus liberatos, domum remisit, missis vnâ
 tribus militibus, qui regionis vrbisque situm cognos-
 cerent. Sed barbari simul atque terrâ contigēre, bene-
 20 ficij accepti immemores, omnisque humanitatis ex-
 pertes, tres hosce Hispanos, barbarâ superstitione, ve-
 luti receptæ libertatis hostias, idolis suis crudeliter im-
 molarunt: eadem fors Ferdinandum Sotum, Flori-
 dæ postea Adelantadum mansisset, qui nauigio cap-
 25 tiuos aliquot in aduersum amnem Tumbæo vicinum
 deducebat, nisi à Didaco Aquerio & Roderico La-
 sanio de Indianorũ perfidiâ edoctis, mutato cursu ad
 suos celeriter rediisset. Tumbæi maritimæque oræ

K

acco-

*Tumbæanos
 captos à Puen-
 sibz Pizarro
 dimittit.*

*Colonias
 captas.*

Pizarro

*Tumbai bel-
lum Pizarro
moment.*

*Pizarrus
Tumbaos supe-
rat.*

*Colonia S. Mi-
chaelis.*

Payta portus.

accolæ interea iubentibus regulis dynastisque, cum
vxoribus, notâque supellectile deserto littore, ad mō-
tes celeriter perfugerant: quæ res Pizarri conatus re-
tardauit, nam barbari scaphas canoásque quibus in
terram exponere milites posset, fugientes abdiderant: 5
per summas itaque difficultates expositis tandem co-
pijs, Pizarrus Tumbæum processit, missisque ad vi-
cinos barbarorum principes legatis, vt metum depo-
nerent, ad colloquia conferenda, armisque omisis
pacem amicitiamque firmadam inuitabat. nusquam 10
benignè audita legatio est, sed infesti exterorumque
perosi, pabulatum profectos, aut comineatum quærē-
tes longius à socijs progressos, repentinâ incursione
opprimebant: cuius pertinaciæ contumeliæque vindi-
candæ causâ, Pizarrus sub vespertinum crepusculum 15
cum quinquaginta equitibus Chiram amnem traiecit,
celeriterque inde per asperos ignotosque mōtium cal-
les in aurorâ ad hostium castra peruenit, barbarosque
rei nouitate attonitos, tumultuariè pugnam excipien-
tes, castris exiit, omnibusque belli calamitatibus af- 20
flicxit, donec pacem petentes oratores mitterent cum
aureis argenteisque muneribus. Huius victoriæ succes-
sus, Tangaranæ prouinciæ regulos accolâsque, ad pa-
cem amicitiamque similiter illexit. Coloniam inde S.
Michaelis ad Chiram fluuium in Tangaranâ valle 25
deduxit, portumque Paytam, quo Panamâ Ni-
caraguâque descendentibus, fidelis tutusque receptus
esset, communiuit. Pizarrum hisce rebus intentum,
legati

legati Guascaris Ingæ adiere, opem aduersus vim & iniuriam Atabalipæ orantes, nam Atabalipa Gynacauæ filiorum minimus, pro regni Quitonici possessione fratri bellum mouerat. Hunc Gynacaua pater, 5 Quitonico regno subiugato & in prouinciam redacto, cum ob loci amoenitatem diutius ibi permansisset, relictis Cuscone Guascare cum duobus alijs filijs, Mangone & Paulo, ex alia vxore genuerat, eumque supra modum diligebat, Cusconemque reuersus, in 10 Quitonico regno paruulum nutririiusserat, cumque aliquamdiu Cusconicâ in vrbe hæsisset, Quitonici agri & Atabalipæ filij, quem præ cæteris diligebat, visendi desiderio ductus, cum Atabalipæ filij consuetudine & aspectu sese oblectasset, legato eidem Quitonico regno, vitâ excessit. Atabalipa defuncto patre legatis 15 nuncijsque statim ad Guascarem missis, parentis mortem deplorans, & foelicem fratri paterni regni Ingariatum siue imperium precatus, petijt vt eius pace atque consensu, legati sibi Quitonici regni extra 20 Cusconici imperij limites remoti, possessione cõcederet. Sed Guascar auersatus Atabalipæ petitione, regni Quitonici possessionem nullo modo sibi dimittedam censuit, quia sine imperij Cusconici eneruatione nullo modo fieri posset, Atabalipæ nihilominus si conceptâ 25 regni cupiditate volūtariè liberalitèrque decederet, in eius rei detrimētique cõpensatione alia loca offerebat cum immēsis regis gazæ thesauris, quibus securæ vitæ trāquillitate, regis splēdoris decus tueri posset, sine cōtra

Guascaris Ingæ legati ad Pizarum veniunt.

Atabalipa Gynacaua filius.

Atabalipa defuncto patre Quitonici regni confirmationem à Guascare fratre petijt.

Guascaris responsum.

*Atabalipa præ-
occupat fratri
bellum mouere*

*Atabalipa ca-
pitur.*

*Atabalipa effu-
git.*

*Atabalipa re-
parat bellum.*

tenderet & regni cupidine abriperetur, eidem renun-
tari iussit tum sese regnum vindicaturum & Atabali-
pæ temeritatem armis prosequuturum. Atabalipa in-
tellectâ fratris voluntate celeri anticipatione hostiles
fratris conatus opprimendos cogitauit: itâque expedi- 5
to milite progressus, ingentia terrarum spatia à Qui-
tone austrû versûs inclinantia inuasit: iamque Tume-
bambam vsque peruenerat: Hic Guascar cum infesto
exercitu occurrit, atrocissimâque trium dierum dimi-
catione, cum militum numero superior esset, Ataba- 10
lipam magnâ principum militumque strage, qui cir-
ca illum memorabili morte dimicando ceciderant de-
uicit, & viuum coepit: Victoria ista non in huius mo-
dò prælij gloriam, sed ad totius belli summam pro-
fuisset, nisi insolentia vulgi pulcherrimam huius rei oc- 15
casionem corrupisset. Namque Atabalipa, cû Guas-
carianus miles frequenti cantu & in multam noctem
extractâ potatione de victoriâ triumpharet, effracto
muro fugit, & saluus ad suos Quitonem redijt. Vbi
reparatus viribus, vt suos in spem melioris fortunæ eri- 20
geret, à patre Gynacauâ sese in serpentem transfor-
matum per rimulam euasisse, certamque sibi à patre
aduersus Guascarem victoriam promissam ementie-
batur, si virilibus animis acceptæ cladis labem elue-
rent, & incepto forti obuiam hostibus irent; Hisce lu- 25
dibrijs confirmatis suorum animis, eductor rus ex-
ercitu, primum Guascaris exercitum multis secundis
commisis prælijs fudit atque fugauit, inde fortunam
sequens

sequens ducem, Culconem versus contendit, atrocissimâque crudelitate Canares populos aggressus, regionem euastasse & plus quam LX. hominum millia interfecisse creditur. Tumbæum inde progressus, ciuitatem destruxit totumque hoc Peruuia latius quod à Quitonis finibus ad Caxamalcam vsque extenditur subiugauit, Punam inde obiectam Tumbæis littoribus insulam quoque tentauit, sed magnâ suorum strage repulsus incepto abstinit, cum Guascarem fratrem

10 numerofo exercitu aduentare certis explorationibus didicisset. Guascaris itaque legati Pizarrum adiere orantes auxilium aduersus manifestam Atabalipæ rebellionē. Pizarrus Guascari Regi nunciari iussit, causam ipsius sibi curæ fore, sic dimissis legatis Ferdinan-

15 dū fratrem Tumbæum remisit, ut militū manipulos qui istic adhuc hærebant properè adduceret. Ipse interim ad Sancti Michaëlis fanum contendit, relictisque illic antiquis debilitatisque militibus cum reliquis Caxamalcam aduersus Atabalipam contendit. Guascar

20 propterea quod Pizarri aduentum expectabat Culconicam ante urbem statiuā habebat. Atabalipa qui antea fratrem Guascarem magnis itineribus aduentare audierat, miratus quænam illum res teneret, Quisquisium & Calicuchimam strenuos duces cum

25 quinque hominum millibus Culconem vsque præcurrere hostiumque consilia, & situm castrorum explorare iussit. Qui cum haud procul ab hostium exercitu essent, ut latentiores hostem fallerent, propiusque

Atabalipa Punam insulam tentat.

Legatorum Guascaris petitio.

Pizarri responsum.

Atabalipa qui antea fratrem Guascarem magnis itineribus aduentare audierat, miratus quænam illum res teneret,

Quisquisium & Calicuchimam strenuos duces cum quinque hominum millibus Culconem vsque præcurrere hostiumque consilia,

*Gualscar Inga
ab Atabalipa-
nis capitur.*

*Gualscarianus
exercitus in
auxilium sui
Imperatoris
properat.*

*Atabalipano-
rum ducum
presens consi-
lium.*

*Gualscarianus
exercitus dila-
bitur.*

sine periculo hostilibus stationibus succederent, alte-
rius viæ diuericulum ingressi, Gualscarem venationi
intentum, longiùsque à castris cum octingentorum tã-
tum hominum comitatu prouectum obuium habue-
runt; Atabalipani ad primum hostium conspectum
arma expediunt, Gualscarẽ circumfistunt, & nihil au-
sum capiunt. Ad famam capti regis, quæ paucorum
fugâ per medias hostium stationes in castra non pro-
cul inde perlata erat, primò stupor & metus omnes
inuasit, dehinc pudore amissi regis accensi, Impera-
tori & commilitonibus à paucis grassatoribus inter-
ceptis subueniendum esse conclamarunt; sumptis ita-
que armis & expansis quam longissime alis ne quã
hostis fallere aut elabi posset, Atabalipanos adsequuti,
ingenti coronâ circundedere: iamque instans dimica-
tio, & ingens regem reposcentium clamor penè om-
nes ita exanimauerat, vt cõtra Gualscarianos ordines
ac coronam, trepidi nihil auderent. Sed duces Ata-
balipani nouo consilio Gualscarem circumfistunt, stri-
ctòque ferro terribili voce præsentem mortem com-
minantur nisi suos illico inde facessere iubeat: tũ Gual-
scarem inter libertatis spem, & præsentis mortis me-
tum æstuantem, tantus repente horror stuporque in-
uasit, vt vitã libertati præferens, vehementi obsecra-
tione ab incepto suos desistere iusserit, miserque in cer-
tâ suorum victoriã, victus & captus manserit: Gual-
scariani tanquam supremo erga reluctantem princi-
pem officio functi, cum operam suam regi suo inuti-
lem

lem esse viderent dilapsi dispersique domos suas abiē-
 re: ita Atabalipa nullo resistēte Caxamalcam victor
 tenuit: Pizarrus audito Guascaris infortunio, confe- *Pizarrus Ca-*
 stum per vastas Motupianas solitudines Caxamal- *xamalcam ver-*
 5 cam versū iter intendit: in itinere Atabalipæ lega- *sus mouet.*
 tum obuium habuit, pictos deauratosque calceos, *Atabalipa le-*
 aureasque armillas Pizarro deferentē, vt quum his *gati ad Pizar-*
 indutus veniret, ab Atabalipā internosci posset: Pi- *rum.*
 zarrus dimisso legato cœpto itineri institit donec Ca- *Altera Ataba-*
 10 xamalcam contingeret. Altera hic Atabalipæ legatio *lipæ legatio.*
 occurrit, ferociter vetans ne absque Atabalipæ con-
 sensu hospitium defumeret. Sed Pizarrus nullo dato
 responso castra more militari locauit & communiuit.
 Ferdinandum deinde Sotum ad Atabalipā cum vi- *prope gladiis*
 15 ginti equitibus misit, vt Atabalipæ voluntatem, qui *maiusq;*
 inde mille ferine pascibus confederat, pacem an bel-
 bellum mallet certius intelligeret. Sotus cum equitibus
 prouectus ad vsque hostium castra, cum liberiore &
 concitatore cursu procurreret, ingentem barbaris ter-
 20 rorem attulit, & cum nonnulli fugā aut corporis de-
 clinatione, in se ruentium equorum impetum deuital-
 sent ne currentium pedibus protererentur: hos Ata-
 balipa vt alijs metum demeret interfici iussit: nam
 Atabalipa Hispanorum paucitatem equorumque nū-
 25 quam visum impetum contemnebat: Miacabalica
 quippe Pochechicanorum regulus necdum expertus
 equorum ferociā aut Hispanici mucronis aciem cum
 per legatos de aduenarum aduentu Atabalipam mo-
 nuisset,

*Barbari equo-
 rum cōspectum
 vitant.*

*Ferdinandi
Pizarri & A-
tabalipæ collo-
quium.*

*Atabalipa res-
ponsum.*

nuiſſet, per contemptum addiderat, barbatoſ hoſce
exiguo tantū numero adueniſſe, aſſiduóque proficiſ-
cendi labore adeò fatigata corpora trahere, vt immēſi
itineris magnitudine victi pedibus vltteriùs progredi nō
poſſint, ideóque ouibus grandioribus vectoſ inſidere, 5
quos vt terrorem alijs incutiāt equoſ vocitent. Cæteriū
venientem ad ſe Sotum Atabalipa nullo alloquio dig-
natoſ, per interpretem Pizarri poſtulata excepit: poſt-
modum miſſuſ Ferdinanduſ Pizarruſ, quæ in man-
datoſ à fratre habebat breuiter expoſuit: nempe Fran- 10
ciſcū Pizarruſ traiecto enauigatoque Oceano, Re-
giſ Hiſpaniarum auſpicijs adueniſſe, vt de commu-
nibuſ rebuſ cum ipſo tranſigeret, regiſque ſui nomine
pacē amicitiamque firmaret. Atabalipa ſolam eam
ſuperſeſſe cōcordiæ amicitiaque ineundæ conditionem 15
reſpondit, ſi Pizarruſ extemplò regniſ illiſ decederet,
aurique & argenti ſpolia quæ Punenſibuſ Tumbæiſ-
que abſtuliffet ſtatim reſtitueret, tam licere illi vt de
cæteriſ diſceptaturuſ ad ſe Caxamalcanam in regiam
veniat. Ita Ferdinanduſ re infectâ dimiſſuſ, prælio 20
decernenduſ fratri ſuo renunciat, plurimâque de ho-
ſtium caſtriſ ac multitudine commemorans, haud
dubia timoriſ ſigna edebat: Sed militeſ interritiſ & in-
uictiſ animiſ omnem ſpem in diuinam opem, ſuaſque
dexteraſ contulerant. Ipſe Pizarruſ pauciſ ſuoſ cohor- 25
tatuſ, equiteſ omnino ſexaginta quoſ habebat occul-
toſ, loco ad inſidiaſ oportuno confidere iuſſit, ipſe pe-
ditem ducenduſ ſuſcepit. Atabalipa in aciem ſimili-
ter

ter descendit, locandisque ordinibus intentus Ruminaxim ducem cum quinque militum millibus in caua valle pugnae signum expectare iussit, ut auersos in pugnam hostes, nihil tale metuentes adoriretur, aut refugientes exciperet. Ipse sublimis Satraparum humeris aurea lectica gestabatur: praecedebat treceti delectae iuuentutis, regis insignibus conspicui, a tergo purpuratorum turba sequebatur aureis quoque gestaminibus insignes, tanta victoriae fiducia ut solo aspectu Christianos in fuga sese acturos confiderent: nam equorum pristinus ille terror, qui Miacabelicae denunciatione satis refederat, cum equum nullum conspicerent, omnem timorem Atabalipanis ademerat: ipse Atabalipa in subiecta Caxamalcanae urbis planitie progressus, Hispanorum manu nullo equitum praesidio firmatam despiciens, Pizarrum nihil ausurum existimans, iam illos, inquit, tenemus. Interea Vincentius Valuerdrus Episcopus, bibliorum sacrum codicem manu gestans, qui de creatione mundi, humani generis lapsu, restitutione aliisque indubitata fide a Christianis credita, satis longa oratione explicauit: addens summo aeterni numinis beneficio Carolum V. Hispaniarum regem, praefectum suum huc destinasse, ad synceram eius opinionis fidem publicandam, ut sacra religione imbutus in caelestis hereditatis ius atque partem cum subditis suis cooptari possit: quod si huius religionis placita amplecti, & beneficiario iure in Caroli Caesaris clientelam concedere velit, egregie ipsum suae cum primis suorumque saluti & paci atque

*Ruminaxis in
insidijs ab
Atabalipa col-
locatus.*

L

quieti

*Atabalipa ref-
ponsum.*

*Prælium Pi-
zarrum cum Ata-
balipa.*

quieti consulturum, sin veræ religioni idololatriam
& paci bellum atque vim præponere in animum in-
duceret, Pizarrum ferro & igne & quibuscunque bel-
licarum ærumnarum incōmodis vniuersum regnum
euerfurum. Atabalipa paucis respondit sese foelici vi- 5
ctoriâ Guascaris fratris superbam fortunâ euertisse,
eóque belli iure capto, in suam potestatem vertisse,
ideóque nihil sibi eorum quæ Pizarrus regis sui nomi-
ne agitare curæ esse, neque scire quorsum tēdant quæ
de nouâ religione Christianorum loqueretur, quando 10
nullos ex maiorum suorum recepto præscripto Deos,
præter Solem & Pagacamam agnosceret, mirum esse
vnde hæc ipsi adferatur. Cum codice, Antistes, quem
manibus tenebat omnia contineri dixisset, Atabalipa
suscepto codice, versatisque aliquot folijs subridendo 15
eundem abiecit, addens: nihil sibi hunc librum fari.
Tum ad suos recurrens Antistes, retulit quæ viderat
Atabalipanæ contumaciæ signa. Pizarrus intelligens
vltius cunctādum non esse, fratribus suis cum equi-
tibus ex insidijs consurgendi signum dedit, ipse aduer- 20
sus primum agmen, in quo Atabalipa vehebatur, im-
petum fecit. equites eodem momento tripartito agmi-
ne inuecti, tormentaque in confertas barbarorum ca-
teruas immissa ingentem miserorū stragem edidēre,
nam catenis ardentibus ferreisque globis puncto tem- 25
poris integræ virorum cohortes discerpebantur. In-
cumbentibus ferociter equitibus, Atabalipani metu
præcipites in suos conuersi pro se quisque equorum ob-
tritu

tritu eripere sese contendebat. Ingens certamen circa
regiam lecticam contractum est, quod quidquid inter
barbaros roboris erat, ibi ad supremam opem inten-
tum paratūque staret, & seruandi regis magis quā
5 sui periculi memores gestantes baiuli, alij alijs incredi-
bili celeritate succederent. Pizarrus metuens ne suis
continua pugnā defatigatis, barbari quantumuis in fu-
gam palati, vires resumerent, atque praelium regis ser-
uandi causā redintegrarent, suos cohortatus, incumbi
10 atque vrgeri acrius iubet, ibi prope nouo certamine
coepto, Hispanorum globus obiectos acerrimē pug-
nantium cuneos perrupit, & ad regem per barbaro-
rum stolidē in vltimam dimicationem pugnantium
aceruos peruenit. Illum trepidantem, cædemque ac
15 fugam suorum circumspectatē, Pizarrus arreptum
promissā cesarie lecticā detrahēre nitebatur, tantū-
que lecticam impellentium impetentiūque Hispa-
norum ardor erat, vt Pizarrum, detractum lecticā
regem retinentem, vulnerarent. Capti soloque deiecti
20 regis rumor, fausto militum clamore vulgatus, velu-
ti omni amissā spe, barbaros omnes in fugam dedit,
tantā ruentium vi, vt dum pro se quisque primum
effugiendi locum quærit, miserabili se inuicem impe-
dientium turbā inuoluerentur, ac nisi murum Caxa-
25 malcanæ vrbis aream cingententem, metu vires ad-
dente perrupissent, multi mortales nouissimis primos
impellentibus proculcātibūque, compresso intra vis-
cera spiritu suffocati periissent. Ruminaxis auditistor-

*Pizarrus At-
balipā lecticā
deiecit & capis*

*Ruminaxis fu-
ga.*

mentoribus bombis, cum frustra erumpendi signum expectasset, inter primum tumultum Quitonem iter intendens profugit. Nusquam ab omni hominum memoriâ tantum prædæ militibus cessit, iacebant toto campo aureæ argenteæque occisorum exuviae quæ omnem avaris etiam ingenijs auri sitim demere potuissent: ultra ingentem aureorum argenteorumque vasorum operosis artificijs elaboratorum multitudinem, solius Atabalipæ castrensis supellex sexcenta aureorum millia excessisse fertur. Atabalipa cum captum se videret rogavit ut comiter pro pristina sua fortunâ secum ageretur, spondens si à Pizarro pristinae libertati restitueretur, in redemptionem illam præter amissam direptamque supellectilem tantum sese cælati auri argenti que impensurum, ut quadratam aream Caxamalcanæ regiae, quotisque exportatis brachijs contingere posset oppleret. Pizarrus stupens ad tanti promissi amplitudinem, cum Atabalipæ oblationem omnino sibi acceptandam duxisset, Atabalipa è vestigio in omnes partes ac præcipue Cuscum, ad totius provinciæ thesauros Caxamalcam comportandos, citos nuntios misit, brevisque ingens auri copia in castra delata est, maiorque indies comportabatur, promissi tamen perficiendi impossibilitas quam Hispani animis cõceperant, præsertim cum receptæ promissionis tempus effluxisset, effecit ut suspicari coeperint, inanibus tantum verbis, sese à rege, aliud in illorum perniciem moliente, novasque copias con-

contrahente, delusos & ludificatos, vt reparatis interea viribus, fractisque carceribus effugeret. Atabalipa sentiens quàm apud suspicacia ingenia magno in discrimine sua salus versaretur ex dilatione promissi auri, cum Pizarro multis super eâ re egit: subdens neque tantum temporis promissi elapsum esse, vt moram importandi auri, iniquâ interpretatione ad frustrandi artes detorquere deberent, quâdo non diligētis intermissione, vlla auro conuehendo mora facta sit, sed locorum interuallo, præcipue Cusconæ vrbis distantia: neque esse quod eum quidquam nouaturum timeant, quem carcere & vinculis clausum in suâ potestate teneant. Si certissimis tamen istis rationibus à conceptâ fraudatæ fidei opinione abduci non possint, mitterent ipsimet legatos Cusconem, qui præsentia suâ auri conuectionem festinarēt. Cum super hac re sentētijs variaretur, existimantibus cunctis periculosum esse, infidæ barbarorum genti cuiusquam salutem committere. Fertur Atabalipa subrisisse, cur enim iter ingredi fideiue suæ committere sese vererentur, dum interea ipse cum vxoribus & liberis victus obses asseruaretur. Missi itaque Ferdinandus Sotus, & Petrus Barus, hi vsitatis in gestaminibus, expeditis sexaginta barbarorum humeris ferebantur, qui citato gressu iter capebant, alijs atque alijs eodem fere numero per distincta viarum spatia succedentibus. In itinere Atabalipanos duces qui Guascarem captiuum trahebant obuios habuerunt: Guascar compellans legatos

Atabalipa excusatio.

Ferdinandus Sotus & Petrus Barus Cusconē mittuntur.

Legatorum & Guascaris colloquium.

rogabat, vt omisso Cusconico itinere, ad Pizarrum
 redirent, suisque verbis peterent & obtestarentur, vt
 quando ambobus iam fratribus in suam potestatem
 redactis, totius prouinciæ imperium fortuna illi subie-
 cisset, æ quo iure litem hanc & de imperio quæstionem 5
 dirimeret: quod si faceret, & Atabalipæ promissis sese
 plenissimè satisfacturum, & vltius Caxamalcanæ
 regiam ad vsque summum tectorum fastigium solido
 auro contecturum, quod sibi exequi facillimum esse
 prædicabat, quando paternorum thesaurorum ineffa- 10
 bilem cumulum possideret, neque sibi necessum foret
 sacrilegâ manu, templis ornamenta detrahere, sicuti
 Atabalipa faceret, qui pro redẽptione suæ promissio-
 nis, Cusconicum Solis delubrum spoliare instituisset.
 Erant vera quæ Guascar adferebat, nam in ipsis fra- 15
 terni belli iniurijs eam ipsam paternorum thesaurorum
 gazam, magno fossarum numero occultissimè defor-
 derat, omnesque eius rei conscios barbarâ feritate im-
 misso crudeliter milite trucidarat. Sed Sotus Barús-
 que, siue quod captiui regis infirmam spem, quasi im- 20
 possibilia polliceretur riderent, siue quod destinata le-
 gationis suæ munus intermitteri non posse existimarent,
 nihilo segnius Cuscum versùs perrexere: benignè ta-
 men compellato Guascare, cuius causam expeditis
 Cusconicæ legationis negotijs cordi sibi fore promit- 25
 tebant. Atabalipa præmissis citis nuncijs de aduen-
 tu Guascaris, colloquioque cum Ferdinando Soto
 Baroque habito certior factus, facile periculum suum
 æsti-

Atabalipa cõ-
 sideratio & ne-
 quitia.

æstimans, si Guaſcaris poſtulata ad Pizarri aures per-
 ueniſſent, fratris interimendi conſilium cœpit, cuius
 facinoris deliberatione eſtuan-tem, à concepto ſcelere
 tardabat, quod inſtitutis Chriſtianorum acceperat
 5 fratricidia certis ingētibusque ſupplicijs vindicari: Ita-
 que in lachrymas & mærorem cōpoſitus, cum ſæpius
 illachrimando cibo potūque ac omni aliā ciuili con-
 uerſatione abſtinendo luctum ſatis ſimulaſſet, percū-
 ctanti Pizarro doloris cauſam, Guaſcarem fratrem,
 10 audito captiuitatis ſuæ infortunio à præfectis ſuis præ-
 cipiti vindictæ ſtudio è medio ſublato eſſe, reſpon-
 dit, cuius mors tantum animo ſuo luctus attulerit quā-
 tum fraternæ conditionis ac neceſſitudinis ius poſtula-
 ret; ſummo enim ſeſe eum ſemper perpetuè venera-
 15 tionis cultu obſeruafſe, & quamquàm belli fortu-
 na captiuum in poteſtatem redegerit, non eam ſibi
 vnquam mentem fuiſſe, vt vel regni faſtigio deiicere,
 aut vitā illum mulctare in animum duceret, ſpectaſſe
 enim ſeſe tantum Quitonicæ prouinciæ paterno ſibi
 20 teſtamento legata fortunam & pacificam poſſeſſio-
 nem. Pizarrus Guaſcarem communis naturæ leges *Pizarri conſe-*
 impleuiſſe miſerando commonſtrans, rogabat Ata- *latio.*
 balipam bono vt animo eſſet, ſi iniquum adeò id ſibi
 facinus videretur, poſſe de homicidio quæſtionē exer-
 25 ceri, poſtquam præſentes belli tumultus reſediſſent.
 Atabalipa ſentiens conceptum fraternæ necis ſcelus
 eleuari poſſe, maturare facinus ſtatuit, itaque extē-
 plò ducibus ſuis clā interficiendi Guaſcaris negotium *Guaſcaris*
 dedit, *mors.*

*Partitio auri
Peruvianæ.*

*Didacus Al-
magrus in Pe-
ruviam venit.*

dedit, quod tantâ celeritate patratum est, vt nunquam
fatis resciri potuerit, vtrum ante cædem, an post eam
cōficti luctus simulationē ediderit. Ferdinandus Sotus
Barusque Guasarianæ mortis inuidiâ penè conflag-
rarunt. Seditio militaris deinde siue Guascaris mise- 5
ratione, siue auri ferendi morâ suscitata Atabalipæ
mortem quæ paulo post secuta est, secus ac speraue-
rat, acceleravit. Captivum deinde aurum diuisum
est. Regium vectigal cccc. Castellanorum millibus
æstimatum est, equiti octo aureorum nummum mil- 10
lia, & d. CLXX. argenti libræ: pediti III. M. CCCCL.
Castellani auri & CCLXXX. argenti libræ cessere.
Capitanei singuli triginta argenti, & quadraginta au-
reorum millia abstulere. Pizarro vt Adelantado &
expeditionis Peruvianæ præfecto, plus cæteris euenit: 15
mensam quoque solido auro fabrefactam quæ in lecti-
câ Atabalipæ fuerat & xxv. Castellanorum millibus
æstimata creditur, præcipuam habuit. Didacus Al-
magrus intellectâ fortunâ Pizarri, maximâque de-
uictio Atabalipæ auri vim in castra eius conferri, ex 20
antiquâ bonorum communione aliquam huius opu-
lentia partem affectans in tempore adfuit: huic Pizar-
rus vt aliquali animi gratitudine incolumem adhuc
pristinæ familiaritatis memoriam declararet, exulce-
ratumque hominis animum leniret, centum au- 25
reorum Castellanorum nummum millia donavit,
militibusque eius quantumvis in nullam capti regis,
de iure, fortunam admittendi viderentur, singulis
virum

viritim CCCC. aureos diuisit. In tantâ auri argenti que
 affluentia, plurimi qui damnato nefandæ alexæ lusu,
 delatam sibi partem dissiparant sordidi & egeni alio-
 rum fortunam suspiciebant. Alio insuper malo auri
 5 argenti que possessores premebantur, nam multipli-
 catis oculis, subito omnium quoque rerum caritas in-
 uasit, nam ocrearum aut caligarum par xxx. Castel-
 lanis, cappa Hispanica centum aureis, vini mensura
 xx. aureis appretiabatur: equorum quoque ultra mo-
 10 dum, ad tria, quatuor aut quinque ducatorum millia
 auctum est pretium: tenuitque quasi malo damna-
 tam, hæc rerum omnium caritas sequentibus aliquot
 annis hanc prouinciam. Vectigale aurum cum rela-
 15 tionem huius Peruuianæ expeditionis Pizarrus per Fer-
 dinandum fratrem ad Imperatorem transmisit. Plu-
 rimi militum tam vastâ prædâ aucti impetrato com-
 meatu in patriam remeantes famâ Peruuianarum di-
 uitiarum, totam Hispaniam compleuere, materiâ
 20 que vulgi sermonibus præbuere, arrectis plurium ani-
 mis in rerum nouarum & similis arridentis fortunæ
 spem. Petrus quoque Aluarcus veteranus Cortesij
 miles, qui pacatis Mexicanis regnis, Guatimalam
 Darienis Isthmo proximam subegerat, permissuque
 Cæsaris gubernandam susceperat, intellectâ Peruuia-
 25 norum regnorû affluentia, instructis aliquot nauibus
 atque liburnicis in spem Quitonici regni occupandi,
 ad portum veterem exscensione factâ, per Arcabuxios
 montes secundum æquinoctij circuli tractû, post varios

M

labores

*Auri Affluen-
 tiam omnium
 rerum Caritas
 insequitur.*

*Quinta regia
 siue vectigale
 aurum Ferdi-
 nandus Pizar-
 rus in Hispani-
 am defert.*

*Petrus Aluarcus
 classe in Peru-
 uiam cotendens*

*Aluaradus
difficultatibus
Quitonici iti-
neris penè ex-
pugnatus.*

labores in Quitonicum tandem agrum peruenit. As-
peris hoc iter & incultis montibus penè inuium erat,
nam supra verticem nihil nisi rupes aut confragosæ &
infrugiteræ valles, sed torrida perustâque omnia sola-
ribus radijs conspiciebantur, nullis etiam vsquam fon-
tium fluuiorumque scaturiginibus propter loci aëris
que inclemētiā emergentibus. In ea quoque regionis
parte mons cæteris excelsior erat, Hispani *Volcanes* vo-
cant, qui ad instar Siculæ A Etnæ igneas flammās euo-
mit, itinerantēque bituminosis glebis defœdat. Per
inhospitas hæc terras, sibimet viam molientes erra-
bundis similes gradiebantur, labore, siti & inediâ con-
fecti, vna supererat miseris commoditas, quod magna
inijs aspretis copia arundinum esset, quæ matutino ro-
re madidæ mediocrem aquæ abundantiam arentibus
miserorum faucibus præbebant. Calentem hanc &
arentem æstu plagam, frigida madidâque regio excep-
pit, vbi plurimum molestiæ amoliēdis disijciendisque
niuibz insumptum est, quæ non montium tantum
vertices laterâque, sed & profundissimas valles aliē
contexerant. Rigebat in dextris ferrū, iamque præ ni-
mio frigore arma manibus corporibzque retinere aut
sustinere vix poterant: cū vias quidam scrutarentur
niuosis voraginibus hauriebantur, tantâque in sum-
mâ mordacissimi frigoris vis erat, vt euntium pedes in
ipsis vestigijs constringerentur: Sexaginta milites ob-
rigentibus membris veluti somno sopiī, exanimati, in
viâ hæserē, inter hos quoque relatum est, cū uxorem
filiasque

filiâsque, quas adduxerat miles, viarum molestiâ frigoris-
 que intolerandis malis deficere, neque pedem amplius
 promouere posse cerneret, ipse in conspectu charissimorum
 pignorum obrigescere maluit, quàm celerigradu comilitones
 insequendo infœlici orbitatis memoriâ cruciari. hisce igitur difficultatibus
 superatis in plana viciniora Quitoni loca, aëris & vallium
 salubritate præstantia Aluaradus amissâ in itinere pen-
 ne tertiâ suorum parte peruenit. Inde ad Almagrum
 10 & Benalcazarem opprimendos contendit, sed pace
 postmodum initâ, Almagrus summam centum mil-
 lium ducatorum pro insumptis in classiculam & milites
 impensis Aluarado dependit, quos postea Pizar-
 rus Aluarado numerauit, & Aluaradus ad Guati-
 15 malix præfecturæ functionem recessit. Fædus quoque
 post Cusconicum tumultum, leuiter satis, adiuncto
 sibi Soto ab Almagro suscitatum inter Pizarrum &
 Almagrum his conditionibus renouatum est. Vt Al-
 magrus ad Chiliacos populos detegendos proficisce-
 20 retur, quàmque ea in parte regionem occupare posset
 eam vt Cæsaris permissu Præturæ nomine obtineret.
 quod si nihil labore dignum occurreret, tum ipse & Pi-
 zarrus prouinciæ fines inter se partirentur. Sic Alma-
 grus in Chiliaces abiit, sed mox accepto Cæsaris di-
 25 plomate omissâ infructuosâ Chiliensium oppugnatio-
 ne, Cusconicum in agrû redijt, Cusconem occupauit
 & Ferdinandum atque Consaluum Pizarros coepit,
 ita vt momento penè tantum durauerit huius fæderis

*Aluaradus ad-
 uersus Alma-
 grum proficis-
 citur.*

*Pax inter Al-
 magrum &
 Aluaradum.*

*Fædus inter
 Pizarrum &
 Almagrum
 renouatur.*

*Francisci Pi-
zarræ mors.*

*Consaluus Pi-
zarrus.*

renouatio, quæ res exitium Almagro postea attulit. Sed & ipse Franciscus Pizarrus fraude Didaci Almagri Junioris & Iohannis Erradæ circumuentus perijt neque Almagro impune fuit. Postea Consaluus Pizarrus arreptâ tyrannide, omnia cæde, ruinâ & incē-
dio compleuit, totâque prouinciam exactionum cō-
tributionibus, bellicisque calamitatibus ita afflixit, vt
odiosum & detestabile Pizarrorum nomen in Perua-
nis regnis, omni tempore sit futurum. Ipse captus in
eâ pugnâ quæ in valle Xaquisaguanâ parabatur, per-
petuis militum suorum transitionibus desertus, arreptæ tyrannidis poenas dedit. Multi alij insuper viri ce-
lebres citra vtrâque æquatorē ad occasum meridiem-
que nauigantes detectis immensis terrarum spatijs in-
gentem rerum gestarum famam retulere: horum in-
ferius suo quandoque loco prout res incidet mentionem
faciemus. Hæc nunc in genere, pro sequentium tabu-
larum introductione sufficiant.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

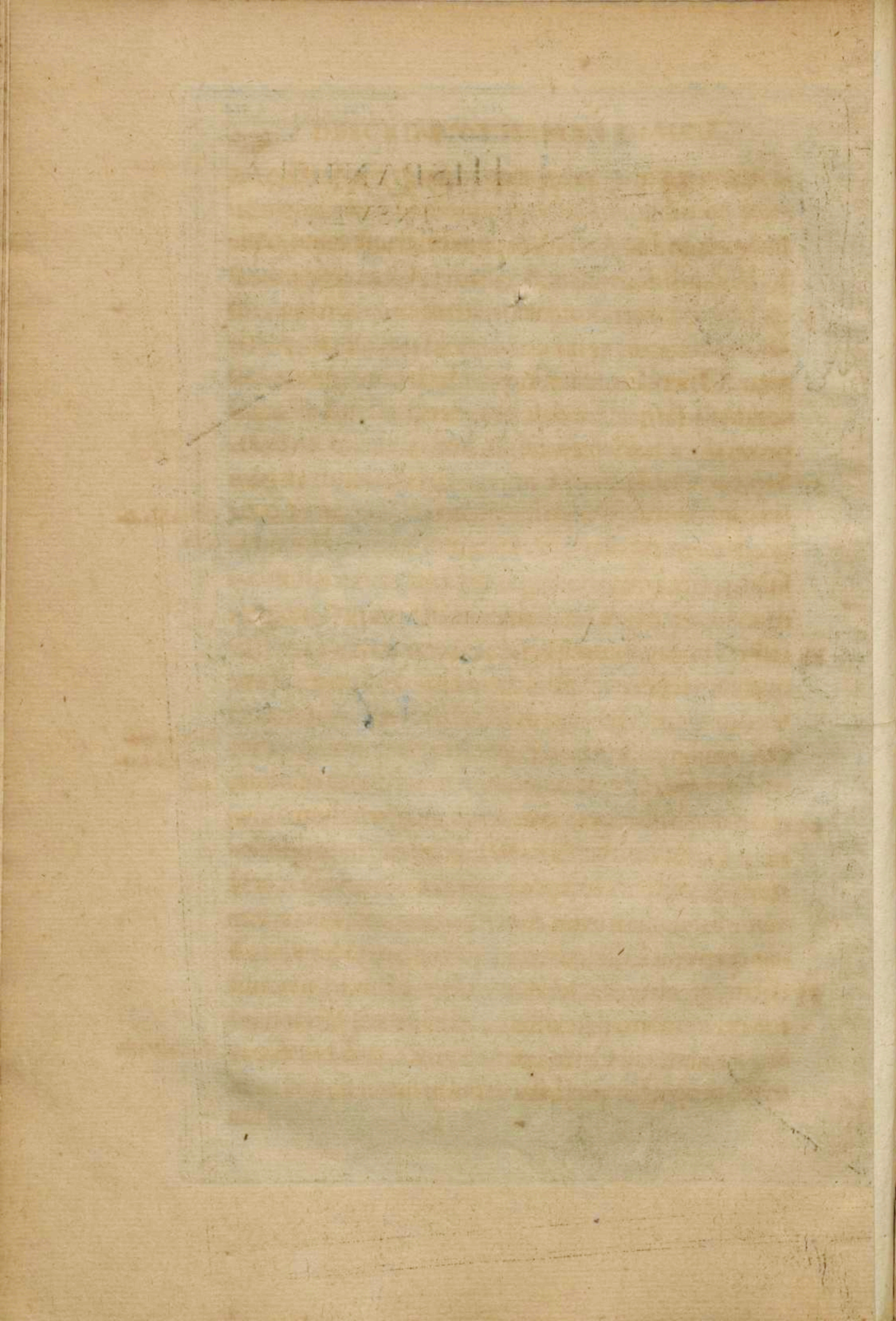

UTRIVSQUE HEMISPHERII
DELINEATIO.

ORBIS TERRARVM VTRVMQVE HEMI- SPHERIVM.

5 **N** PARTIVM vniuersi descriptione ve-
teres Geographi terrarum orbem in Eu-
ropam, Asiam & Africam diuisere: Eu-
ropa septentrionem, Asia orientem res-
picit, sed Africa meridiem versus excurrit, quæ par-
10 tes sic sibi mutuo cohærent, vt continentis formam in
plano repræsentent. Asiæ cohæret Europa in partibus
septentrionalibus dorso terræ inter Mæotidis paludē,
& Sarmaticum Oceanum excurrente. In meridie
Asiæ iungitur Africa Isthmo Iudaico seu terræ angu-
15 stis inter mare mediterraneum & rubri maris sinum
coarctatis, residuum vniuersi, veteres, aquis & spu-
mantibus vndique Oceani vndis concludi & impleri
crediderunt. Cumque vnaquæque prædictarum par-
tium vnâ ex mundi plagis infederit, solus Occidēs,
20 illorum opinione vacuus, nihil ex eâ diuisione obtinuit,
aut consecutus est. Huius quoque cogniti orbis partes,
duas tantum temperatas habitabiles, reliquas tres
propter frigoris immensi asperitatem, & perpetuum
gelu, aut nimium commeantis & impendentis solis
25 ætū, inhabitabiles esse existimabant. Sed rerum vsu
compertum est, veteres illos, quantumuis acres & in
illarum rerum disquisitione apprimè diligentes, toto
(quod aiunt) cœlo errasse, neque plenam aut integrā

*Veterum Geo-
graphorum or-
bis diuisio.*

*Veteres occidē-
tem terris va-
cuum esse puta-
bant.*

triquetrae continentis proposita notitiā habuisse: quan-
 do ipse Ptolemæus, summus harum rerum indaga-
 tor, tantum octoginta latitudinis, & vnius semicirculi
 longitudinis gradus nouerit: ad quorum situm & pro-
 portionem cosmographiæ suæ descriptionem exten- 5
 dit. In septentrione namque extra suam descriptionem
 reliquit Islandiam, Lappellandiam, Norwegiam,
 Sueciam siue Gothiam, & Scaniam insulas, in meri-
 die magna Africæ pars ipsius quoque cognitionem ef-
 fugit. Et iam recentiorum obseruationibus de præhen- 10
 sum est, partes illas orbis quas antiqui inhabitabiles
 iudicabant, non solum esse habitabiles, sed & com-
 modè habitari, muniente naturâ incolarum corpora
 aduersus caloris vehementiam, & frigoris intempe-
 riem, neque rursus omnia pontum, aut Oceanum 15
 patrem vasto maris fluxu atque refluxu agere aut im-
 plere: nam terrarū longè maxima pars Asiæ & Afri-
 cæ obiecta lateribus, Hispanorum & Lusitanorum
 nauigationibus nuper detecta est, quando auorum no-
 strorū memoriâ, annuis & victricibus classibus orien- 20
 tem & occidentem peruagati, insinuatique terris in-
 cognitis, pleniorē harum rerum notitiā, vacuū-
 que antiquorum opinione Occidentem ingentibus ter-
 ris habitatum retulere. Vt iam deinceps quadriparti-
 to diuisâ yniuersi machinâ occidentem maximis opu- 25
 lentissimisque populis decoratum nostra ætas cōspici-
 at, cui tantum ab utroque æquatoris latere terrarum
 obuenit, vt merito multo maxima terrarum pars
 æstimetur:

Orbis terra-
 rum ubique
 habitabilis His-
 panorum &
 Portugalorum
 nauigationi-
 bus deprehen-
 sus est.

æstimetur quando in vtroque polo incipiat aut finia-
 tur, & secundum longitudinem ad vltimum vsque
 Occidentis limitem pertingat, Asiâque interceden-
 tibus tantum Aniani freti angustijs, & interiacente Ia-
 5 ponum insulâ contingat. Incognitas hasce terras qui-
 dâ à Platone in Timæo sub nomine Atlantidis insulæ,
 quam terræ motu perijsse refert, descriptas esse autu-
 mât: alij Senecam poëtico oestro aut furore percitum,
 de hisce terris vaticinatû arbitrâtur, de posteriore nihil
 10 moror: nam quidquid id sit, casu potius quàm ratione
 dictum esse arbitror, haud secus ac nostris temporibus
 anno M.D.LX. in Antwerpiensium comicis exhibitio-
 nibus, quædam circa sequentium temporum statum
 effusa feruntur. Sed Plato cum de Atlantica submer-
 15 sione loquitur non de aliquâ particularium terrarum
 inundatione, sed de generali cataclysmo agit, vt rectè
 & scitè monet Augustinus Eugubinus lib. VII. cap. V.
 perennis philosophiæ. Omnium verò primus incog-
 nitas hasce terras agnouit Euangelicus vates Esaias.
 20 cap. 18. & cap. 24. vbi de hisce terris adhuc agens,
 & coeptæ orationis filum prosequens, subiungit: *Se-
 cretum meum mihi.* quasi harum terrarum detectio in se-
 creto diuinæ mentis, nouissimis hisce temporibus re-
 seruata fuerit: quâ de re doctè & piè Frederic. Lum-
 25 nius lib. 1. c. 12. de vicinit. extremi iudic. Dei. Et lib.
 2. c. 1. 4. & 5. vbi tamen ab eo cauendû. cap. 3. quan-
 do post Theod. Zwinger. lib. 1. theat. vitæ hum.
 Atlanticam Platonis, existimat esse nouum orbem,
 patrum

*Atlantica Pla-
tonis.*

est animalit.
simi

Columbi nau-
igationum re-
latio.

Americi Ves-
pucij nauiga-
tio.

patrum nostrorum memoriâ ab Americo Vesputio
inuentum. Florentibus sanè Carthaginensium rebus,
relatum est, mercatores quosdam extra Herculeum
fretum, nauigasse ad terras quasdam incognitas nimi-
rum ad Fortunatas, aut Capitis Viridis insulas, sed 5
ad has terras quarum inuentio in mente diuinâ refer-
uata erat, delatos fuisse Carthaginenses, neque credi-
bile est, neque veritatis apparentiam habet, propter
viæ longinquitatem, & ingentem procellosi æquoris
distantiam, quum neque triremibus, neque minori- 10
bus nauigijs eò transfretari potuisse certum sit. Verius
itaque est, totum hunc terræ tractum veteribus incog-
nitum mansisse, vsque ad reparatæ salutis annum M.
CCCC.XCII. quo tempore Christophorus Columbus
Hispaniolam primùm detexit, mox secundâ nauiga- 15
tione Dominicam, totumque Antillarum archipela-
gus, tertîâ deinde nauigatione Pariam & Cubaguan
inuenit, postmodum Fonduram, & occidentalis In-
diæ Isthmum attigit. Dehinc Americus Vesputius
Florētinus, ductu Lusitanæ regis, vltra æquinoctia- 20
lem nauigans, & ad Moluccas transitum quærens,
ad ingentem hanc continentem foelici sydere delatus,
Americam à suo nomine nuncupauit. Quod nomen,
nisi me fallit animus, retinebit semper, vasti dum sta-
bit machina mundi. Americus ad Argenteum vsque 25
fluvium progressus, subiens immēsi fluminis ostium,
opratum ad Moluccas transitum sese inuenisse ratus,
nihil vltra moratus, repetitâ nauigatione in Hispaniâ
rediit,

redijt, Debebatur credo diuinâ dispensatione Ferdi-
 nando Magellano tantæ rei honos, qui postea anno *Ferdinã. Ma-*
 reparatæ salutis vigesimo secundo post millesimum *gellani navi-*
 quingentesimum, vltcrius versus Austrum nauigans, *gasio.*
 5 primus mortalium angustias illas inuenit aut supera-
 uit, & de suo nomine fretum Magellanicum nuncu- *Magellanicum*
 pauit. Neque quenquam mirari conuenit post anti- *fretum.*
 quorum in describendo orbe diligentiam, & amplissi-
 morum imperiorum potestatem & opulentiam, hu-
 10 manique ingenij diram ac insatiabilem auri famem,
 ad hæc nostra vltima vsque tempora, harum terra- *Noni orbis de-*
 rum detectionem dilatam fuisse: quando vt dixi, dete- *ctio in mente*
 ctionis illarum tempus latebat in secreto diuinæ mētis, *diuina latuit.*
 quæ omnia disponit suauiter: Quis enim cognouit sen-
 15 sum domini, aut quis consiliarius ei fuit? quin hoc po-
 tius mirandum, quod ij qui postremi sunt vocatione,
 primi fiant deuotione, dum ex orbe nostro, ad vltimas
 vsque terræ partes, & paulò ante fabulosos antipodes,
 exagitata prauis dogmatibus tanquam indignabunda
 20 profugit religio. Sed ad rem: America ob immensam
 & incredibilem magnitudinem vnamini geographo- *America quæ*
 rum & hydrographorum nostri temporis consensu, *sa orbis pars.*
 quarta totius orbis pars reputatur. Sunt qui quintam
 adijciant aut expectēt, quorum opinionem vt sequar,
 25 haud facilè induci possum: nam australis terra quæ
 septentrionem respicit angustijs tantum Magellanici
 freti ab Americâ separata, ipsius potius portio cen-
 senda est, vt constet quadripartita diuisio, vnicuique
 N cardini

cardini suam terræ plagam assignans: aliterque reputantibus, Lappelandia, Suedia, Norwegia, Gotlandia, & Scania, quæ extra Ptolemæi descriptionem in septentrione remansere, & in oriente vtraque Iaua, maris orientalis insulæ, nouæ quoque orbis partes integrales censerentur, cum tamen ab omnibus, nullo discrepante, Asiæ aut Europæ ascribantur. Fortasse rectius ille qui terrarum orbem tribus continentibus distinguit, quarum prima Europam, Asiā, & Africā, secunda Americā, lōgo totius propemodum orbis tractu supra & infra æquatorem, tertia Australem terrā paucis hætenus tantum littoribus detectā comprehendat, quæ vndique mari clausa, nusquam partium alicui coniungitur, sed vndique spumante salo insulæ formā retinet, suis se claustris & munimentis continens. Hæc cōsideratio superiorem distributionē singulis cœli cardinibus peculiare terræ partes assignantē, nihil impedit aut impugnat. Neque Ptolemæus si in hæc tēpora incidisset, aut terrarū orbis integram notitiā habuisset, ab hac sententiā abhorruisset, quādo quaecūque hoc suo tēpore cogniti orbis spatiū tribus continentibus seiunxit, lib. 7. cap. antepenulti. Et vt ipsemet interpretatur terrā habitabilē, tribus terræ firmæ partibus distinxit. Cæterum occidentalis huius Hemispherij tractus vbiq̃ circumnavigatus, & detectus est, præter illum qui ad septentrionem magis inclinat, & imum meridiei tractum contingit. Cæterum ex septentrione in meridiem descendentibus spectandam sese terra offert,

offert, sub formâ duarum peninsularum, quæ tenui
 & perexiguo Isthmo distinguuntur: quarum superior
 pars quæ septentrionem respicit, Hispaniam Nouâ,
 Mexicanam prouinciam, & infinitas alias terras cō-
 5 prehendit: altera quæ ab æquatore in Austrum ver-
 git, humani cordis speciem præferens, Peruuiam,
 Brasiliam, Platam, Chicam plurésque alias prouin-
 cias continet, & Papagallorum terram respicit, à quâ
 freto Magellanico dirimitur. Cæterum in occiden-
 10 talibus hisce peninsulis, maximæ sunt temporum re-
 rumque mutationes, quando & Zonis, & tropicis
 diuersimodè subijciuntur. Cōtemplatione tam vastæ
 tamque admirandæ magnitudinis, huius Hemisphæ-
 rij tellus, à quibusdam India occidentalis vocatur, ab
 15 alijs noui & nuper reperti orbis nomine signatur, non
 quasi plures sint mundi, aut ita cum Democrito, Epi-
 curo, aut Anaxarcho cæterisque veteris sapiētiae ma-
 gistris, quorum iam dudum explosa est sentētia, sen-
 tiendum sit: nam re verâ vnicus tantum est sol, vni-
 20 cus est mundus, & Iohannes Euangelista, & antè
 illum multis sæculis, Moyse vnus mūdi à Deo crea-
 ti disertè meminēre, quod si plures fuissent, nequa-
 quam silentio hoc inuoluissent: vt mirum sit quorsum
 Ofiorum olim vesania euaserit, qui mundi pluralita-
 25 tem ex Christi veri, viuique verbi autoritate obsti-
 natè astruebant, quia Christus regnum suum non
 esse de hoc mundo testetur: nam inde non efficitur
 plures esse mundos, nam verè regnum Christi non

est de hoc mundo inferiori & perituro scilicet, sed est spirituale & intellectuale, durās in æternum, & ultra. Eodem sensu loquimur, si quando ex mente scripturarum alterius mundi, alterius vitæ, aut sæculi mentionem facimus: & nos in hoc geographico opusculo, 5 interdum noui orbis, aut noui mundi nomen usurpabimus, relatione factâ nō ad nouam aliquam mūdi constitutionem aut creationem, sed inuentionem & recentem detectionem: nam nostris hisce temporibus eadem & prorsus talis est mūdi constitutio, qua- 10 lis ab initio olim erat cum cœlum & terram creauit Deus. & si verum amamus, noui orbis nomen non est nouum apud classici scriptores, nam & Germaniam Ouidius ad Liuiam scribens, & Hegesippus Angliam, noui orbis nomine cohonestat. Pomponius 15 Mela alibi alterius orbis, Lucanus ignoti orbis meminit lib. 5. loquens de Arabibus in auxilium Pompei properantibus. Et Iureconsultus Vlpia. in leg. xvii. Digest. de statu hominum, orbis Romani meminit. Huius quidem cogniti orbis vulgatum sche- 20 ma apposuius, quod monere visum est; in reliquis, nouissimis nauigantium membranis atque relationibus fere adhæsimus.

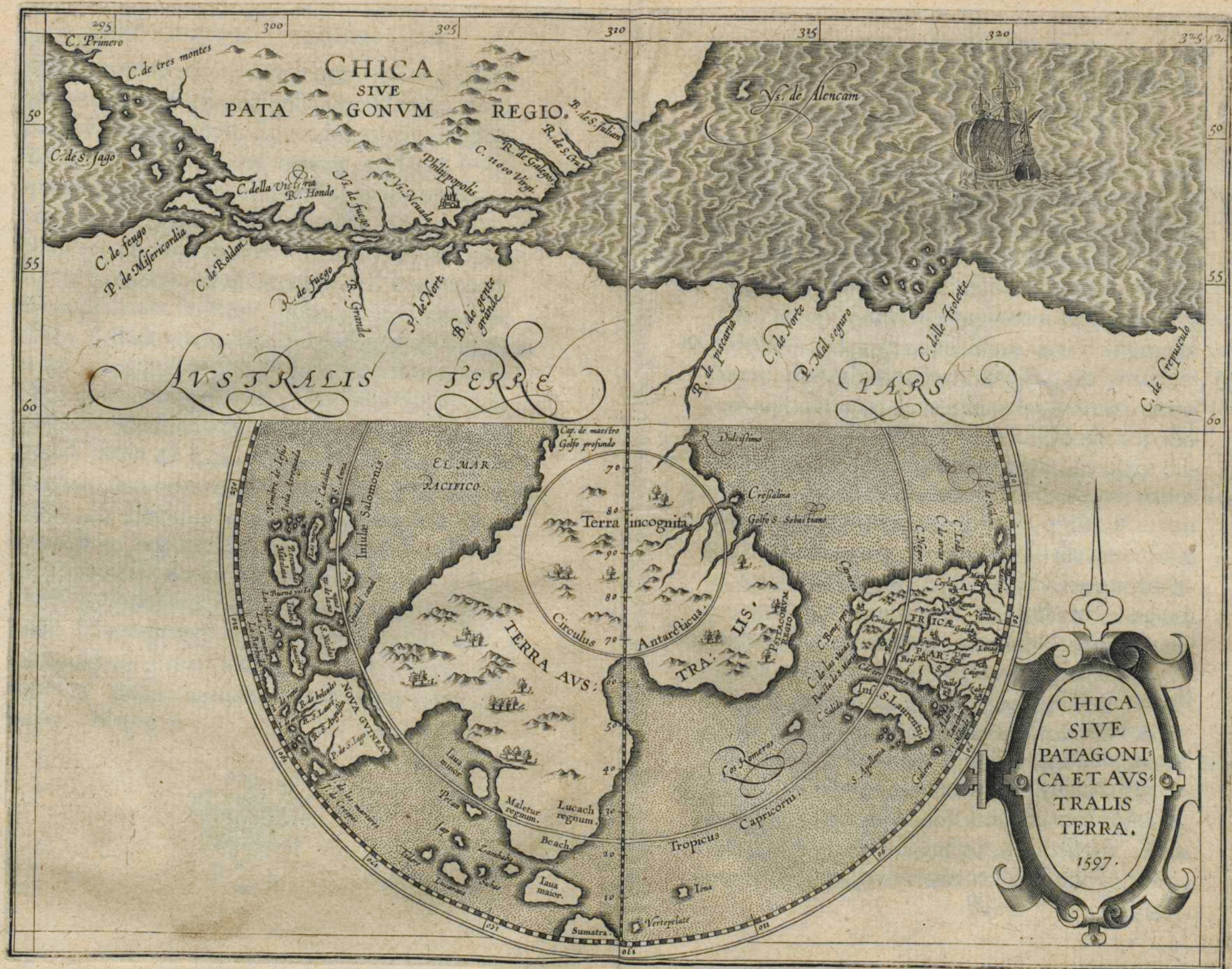
CON-

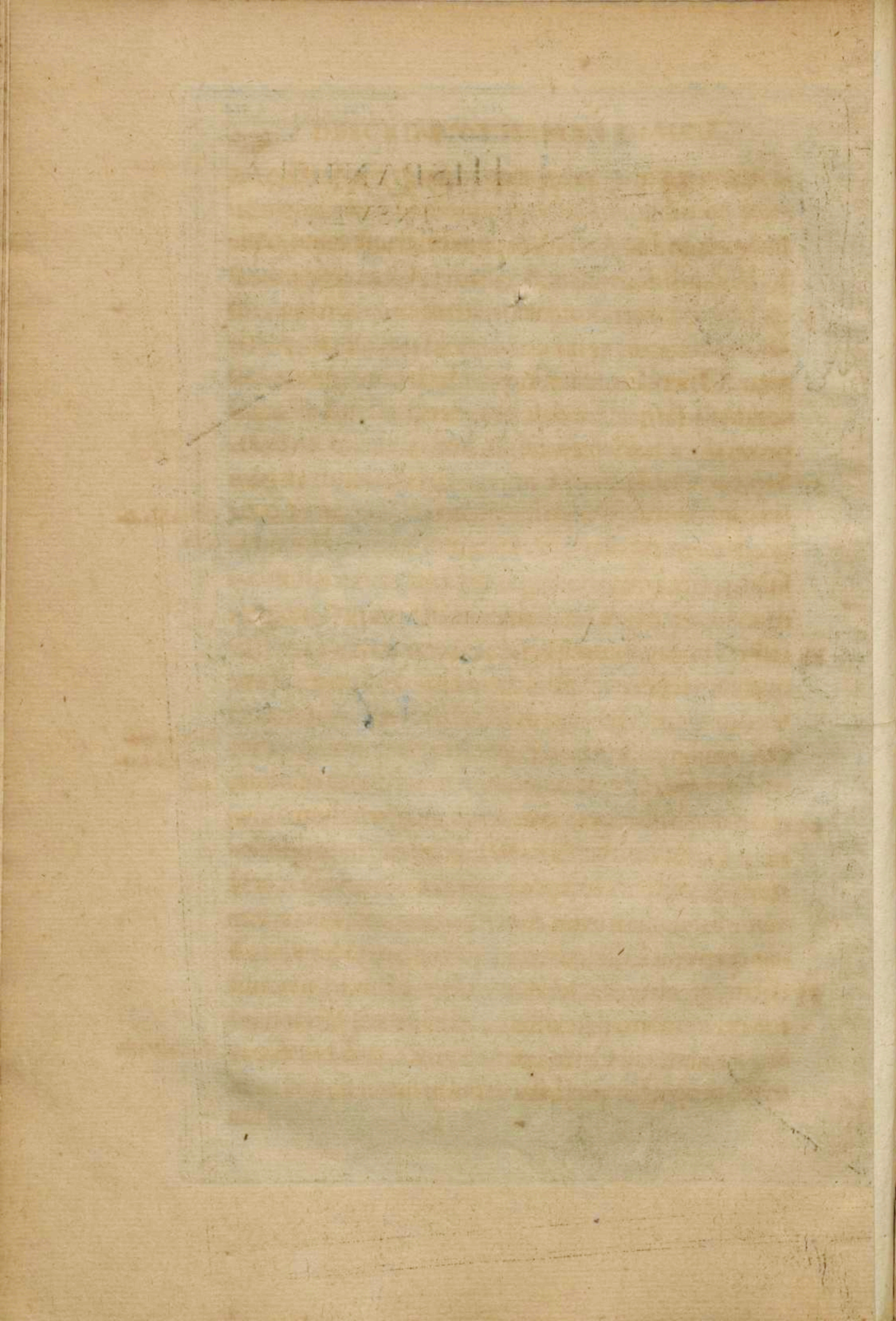

CONTINENS TERRA AVSTRALIS ET CHICA.

X
5
 ultimo Oriente per meridiem pro-
 gredientibus Australis terra occurrit. In-
 de noui orbis partiūque eius descrip-
 tionē ordiri visum est, dein sensim æqua-
 tori, mox septentrioni succedendo, beneuolum lecto-
 rem, antiquorum Geographorum descriptionibus
10
 abductum, ad proprios auitosque lares domum de-
 ducere. Australis igitur terra omnium aliarum terra-
 rum australissima, directē subiecta antarctico circu-
 lo, Tropicum Capricorni ultra ad Occidentem ex-
 currens, in ipso penē æquatore finitur, tenuique dis-
15
 creta freto Nouam Guineam Orienti obijcit, paucis
 tātum hætenus littoribus cognitam, quod post vnam
 atque alteram nauigationem, cursus ille intermissus
 sit, & nisi coactis impulsisque nautis ventorum turbi-
 ne, rarius eò adnauigetur. Australis terra initium
20
 sumit duobus aut tribus gradibus sub æquatore, tan-
 tæque à quibusdam magnitudinis esse perhibetur, vt
 si quando integrè detecta erit, quintam illam mundi
 partem fore arbitrentur. Guineæ à dextris adhærent
 Salomonæ insulæ multæ & vastæ, quæ nauigatione
25
 Aluari Mendanij nuper inclaruere. Médanius nam-
 que studio inquirendi noui & incogniti cœli regiones,
 cum ex Limano Peruiensi portu soluisset, perpetuis
 prouectus Euris, post trium mensium nauigationem

Australis terra

Noua Guinea

*Salomonæ in-
sule.*

*Salomonias clas-
sis in orientem
nauigauit.*

ad insulas hasce delatus, Salomonias ex libito potius quam certâ aliquâ de causâ nominauit. Nam Salomoniam classẽ quam sacrorum librorum annales Reg. 3. c. 9. & 10. in Ophir & Tarsis missam aurũ & argentum cum lignis Thyinis, ebore, fimijs & pauis attulisse referunt, in orientem vela intendisse, vt existimemus multis magnisque argumentis ducimur: nam præterquam quod neque ligna Thyina neque ebur ex Americâ hætenus allata memorentur, terra Ophir sic dicta perhibetur ab Ophir filio Iectan qui vt Ioseph lib. 1. cap. 14. antiquit. Iudaic. testatur, sedem in Oriente constituit, quam regionem à Syriæ finibus vsque ad Cosmũ Indiæ fluuiũ lōge latẽque extendi, & auri ditissimam fuisse perhibet. Vnde aurũ Ophir siue Ophirizum quasi dicas obrisum celebra-
tur quod ad alterius regionis aurum collatum, puritate vincat & principem locum teneat. Inde Hebræis Ophir per translationem quamcũque auriferam regionem designare cœpit, ad similitudinem Iectanæ regionis quæ puri obrisique auri fertilissima fuisse traditur. Quapropter vero similis est Salomoniam classẽ, ad terram Ophir dimissam, non ad Iectanam hæc mediterraneam regionem, sed ad Traprobanam, Malacham, Auream Chersonesum aliásque orientis auriferas terras nauigasse. In orientem quoque destinatas fuisse Salomonias naues ex præallegatorum biblicorum annaliũ libro 3. cap. 9. apertẽ couincitur, quãdo Idumæo in littore, siue Afiongabar maris

*Ophir signifi-
catio.*

maris rubri maritimâ ciuitate classem hanc adorna-
tam, & stationē habuisse, in eamque Tyrios Sydo-
niósque nautas, syderū obseruatione, gnaros maris à
rege Hiram cooptatos & Salomoni trāsmissos fuisse
5 aperte illic referatur. Quod si in occidentem nauigatio
parabatur nihil opus erat Tyrios Sydoniósque nau-
cleros per immensâ terrarum spatia requirere, sed in
Tyrio aut Sydonio littore deduci instruique poterat
classis, & rectâ per fretum Herculeum, flexisque de-
10 hinc modicè ad sinistram velis, continuis orientis fla-
tibus in Hispaniolam aliâsque circumiacentes aurarias
auriferâsque terras dirigi. Neque mouere quem debet
quod Iosephus in littore Tharsico Israeliticam hanc
classem adornatam fuisse referens, videatur indicare
15 in occidentem nauigationem factam esse, quia mare
Tharsis ad Iudææ occiduum latus & mediterraneum
mare vergat, vti clare demonstratur, ex fugâ Ionæ
prophetæ, qui anchoram ex portu Ioppensi in occi-
dentem pronò soluēs, fugit à facie domini in Tharsis:
20 Inde enim non efficitur occiduum illam mare tenuisse
aut sulcasse, nam Tharsis hic neque ad Ciliciæ mari-
timam ciuitatem refertur (quæ Tarsus alioqui pro-
prie dicitur & sine aspiratione scribitur & profertur)
aut alterius cuiusuis regionis terrarum partem deno-
25 tat, sed Hebræorum effuso & indefinito loquendi
more, pro ratione subiecti aut, mare immensum,
aut procul à nostro orbe remotas disitisque regio-
nes significat, nulla factâ distinctione ad ortum an ad
occasum,

*Tharsis signi-
ficatio.*

occasum, à Septentrione ad Austrum aut ab Austro
 in Septentrionem vergant, haud aliter atque nostris
 hisce temporibus disiectas longe à nostro climate re-
 giones, Indiarum nomine designamus, quo sensu ve-
 rum est, Salomoniam classem in littore Tharsico 5
 constituisse, & in Tharsis & terram Ophir orientem
 versùs nauigasse: verum quoque est Ionam occiden-
 tem versùs ex Ioppe in Tharsis profugisse, nam vtro-
 que loco generico nomine immensa maria, & regio-
 nes remotæ significantur. Cæterum Australis terra 10
 sub ipso Occidente vtramque Iauam, Sumatram &
 Moluccas respicit, ex Oriente Africam habet &
 AEthiopicum Oceanum, Septentrio angustijs Ma-
 gellanici freti obijcitur & Patagonum terris. Chica
 vicissim eodem freto ab Australi continente dirimi- 15
 tur, ac eoi occiduique æquoris pulsata fluctibus, à Sep-
 tentrione montibus Chilianis & Platâ finitur, sic vt
 triangularem Patagonum terræ referant formam,
 cuius angulus incipit in ipso Australis æquoris limite,
 & æquinoctialem versùs paulatim sursum ascenden- 20
 do, latitudine penè vtrinque æquali extenditur. Au-
 stralis terra laciniatis vndique littoribus, erumpenti-
 búsque fluminibus portuosa est, eoque nomine nautis
 primum ex Orientali India commeantibus, cognita:
 & quâ Patagonum terris propior est, à Ferdinando 25
 Magellano primum lustrata & detecta est, cum fœ-
 lici ausu maris Australis angustias ingressus, morta-
 lium primus nouam ad Moluccas viam monstrauit.
 Is siquidem

*Termini Au-
stralis terra.*

Chica.

*Australis terra
detectio.*

*Magellano
detectio.*

Is si quidem post præfecturam regiae classis in Africâ
& Oriente, indignatus, pro bene nauatâ operâ, sibi
denegari exiguum duplicati stipendij augmentum,
relictâ regis Emanuelis aulâ, in Hispaniam sese con-
tulit, & Moluccas, intra limites Castellanorum sitas
esse, aliâque per Occidentem viam ad Orientis reg-
na penetrantem sese commonstraturum edocuit, quâ
compendio, minoribus sumptibus, temporisque ia-
cturâ, quàm Lusitani hactenus nauigassent, Orientis
merces inuehi possint. Tenuerat antea aliquoties His-
panos de Moluccis controuersia, & à Columbi teni-
poribus per intercurfantis freti angustias ad Oriëtem
indefesso studio viam quærere instituerat, sed cum op-
tatis fortuna nusquam responderet, agitatum aliquâ-
do fuisse memoriæ proditum est de Isthmo Darienis
perfodiendo, vt Austro mixtus Septentrio, expeditâ
vtrunque nauigatione, merces transueheret & com-
mutaret suas: quâ in re cum sententijs variatum esset,
negantibus plerisque committendum esse, vt refractis
naturæ claustris, maria inter sese committerëtur; quia
ingruentibus Septentrionalibus vndis metuendum
esset, ne in adiacentia erumpens mare, totam regio-
nem inundaret. Haud absimili olim metu Sestostra-
tem Aegypti Regem, & nuper patrum memoriâ
Solymannum à cogitatione perfodiendi Cathabat-
micum Isthmum abstuisse: alijs verius videbatur cau-
tes durissimi maximique montis quem natura vtri-
que mari obiecerit nullo ferro penetrabiles, neque vllis
humanis

*Ferdinandi
Magellani ex-
pediit.*

*Occasio expedi-
tionis Magel-
lanica.*

Isthmus Daries.

humanis viribus domari aut complanari posse, optime naturam rebus mortalium consuluisse, quæ suos cursus fluminibus, atque originem & fines mari dederit, debitisque omnia terminis concluderit, quos transcendere velle curiositatis immensæ, & nullius consilij esse. Quinimo metuendum esse dicebant ne ipsum cæleste numen, cuius imperuestigabili consilio, in ipsâ mundi cōstitutione, omnia bene ordinata sunt, molēsque & montes insuper altos hisce angustijs imposuit, temerarios hosce conatus auerfetur, naturæque temeratores dignis supplicijs persequatur. Siue ratio hæc valuit, siue difficultas operis, in eorum sententiam itum est, qui nihil mutandū censuerunt: Rebus igitur huiusmodi concertatione suspensis, opportune superuenit Ferdinandus Magellanus tentaturus nūm duo hæc maria, in peruiâ vspiam aliquâ mundi parte coniungerentur. Magellano itaque comiter habito & promissis onerato, quinque naues attributæ sunt, addito mādato vt cōtinuatâ nauigatione Americæ Australia littora prosequeretur, donec illius regionis terminos aut peruij alicuius freti angustias deprehenderet. Magellanus anno à nato Christo M. D. XIX. ex Hispalensi portu in altum soluens, præteruectus Canarias maritimāsque Brasiliæ oras, ad Sanctæ Mariæ promontorium delatus est, quod fauces Platanæ prouinciæ, & fluuij tuetur: inde Sancti Iuliani portum tenuit, vbi sinus vastus, vertentis freti speciem edebat. Hic Magellanus iactis anchoris situm

*Ferdinandi
Magellani ex-
peditio.*

situm regionis explorare constituit, milites mediter-
 ranea peruagati Gigantum ad terras sese delatos cog- *Gigantum re-*
 nouerunt: viri erant proceri decem pedum altitudine, *gio.*
 ferinis pellibus contecti, utque Hispanis sui admiratio-
 5 nem facerent, in signum auitae veraeque fortitudinis, ses-
 quipedales sagittas absque nausea per guttur ad imum
 usque stomachi demittere. Hispani casam duabus man-
 sionibus discretam inuenire, quarum una trium gi-
 gantum, altera mulierum puerorumque statio erat.
 10 Nocte hinc inde mutuo metu transacta, Hispani cum
 primum illuxisset, signis nutibusque gigantes ad na-
 ues secum pertrahere nitebantur, constanter recusantibus,
 vim quoque Hispani cum adhibitori viderentur,
 gigantes vxorum stationem subire: unde mox
 15 prodeuntes, picti deformatique coloribus, aliisque
 pellibus usque ad genua prominentibus horridi, fero-
 citer arma vibrabant, Hispanosque nouo hoc specta-
 culo attonitos, tugurijs suis expellere parabant, sed
 disploso Hispanico sclopo, ingens gigantes timor in-
 20 celsit. Petitae itaque dataeque pace, simul ad naues per-
 gebant: sed cum immanibus passibus Hispanos ante-
 uerterent, duo gigantes quasi feram (quam in viam
 conspexerant) consectarentur, dilapsi effugere, tertius
 ad Magellanium deductus, humaniter exceptus est.
 25 panis biscocti corbem unico pastu, & vini situlam fa-
 cili haustu deglutisse fertur. Horrebat sui ipsius for-
 mam cum se in speculo contemplaretur: tantae por-
 ro fortitudinis erat, ut octo hominum labore vixdum

*Magellanicum
freti descriptio*

vinciri potuerit cum vinctum sese vidit, mærore con-
tabuit. Magellanus soluens ex portu Sancti Iuliani,
ad Sanctæ Crucis portum deuēnit, indè portum te-
nuit, quem vndecim mille virginū nominauit, quòd
die diuæ Vrsulæ dicato hic anchoram iecisset. Regio- 5
ne ad Austrum inclinante, continuatâ nauigatione
sensim inde enauigans, tandem freti illius angustias
superauit, & vtrumque promontorium, desideratum
nominauit. Fretum hoc altissimis vndique rupibus
cinctum, CXX. passuum millia in longitudine occu- 10
pat: latitudo non respondet, neque vsquam sui similis
est, aliquando duo aut tria, nonnunquam decem aut
quinque miliaria patet, quaque angustissimum est,
vnius miliaris spatium concluditur. Ipse Septentrio ex
orientis latere inter vtriusque terræ angustias per sep- 15
tuaginta & amplius passuum millia inuectus, australi-
bus vndis miscetur, quæ ab occidente promontorijs
illis descendis siue desyderatis insinuatæ, Septentrio-
nalibus aquis occurrunt, magnoque inter se molimi-
ne concurrentibus vndis, horrendo fragore totum in 20
spumas vertitur mare. Placidius Auster fluit refluit-
que, nam occidentis hæc pars cum incredibilis sit pro-
funditatis, extenuatissimæ passim littoribus maiorem
in modum terra sese aperiat, quietum fluitanti mari
accessum præbet. Sed Orientale huius freti littus, va- 25
dis breuibûsque infestum, interiacentibus pluribus in-
sulis, frequentibus æstibus agitur & ingentes aqua-
rû motus ciet: littora altissimis ingētibûsque vndique
arboribus

- arboribus confita, viridantibus pratis gratum pecori
 pabulum præbent. Formidatum hoc nautis littus hy-
 berno coelo innauigabile esse perhibent, propter ven-
 torum inter pendentes rupes inclusos vortices; statis
 5 alioqui temporibus maris accessum & recessum pati-
 tur. Huius freti inuentio Magellano debetur, nam
 reliqui nauium præfecti constanter fretum esse nega-
 bant, & quidam desperatione viæ Hispanias repeti-
 uerant. Præterea in tabula hydrographica Martini
 10 Bohemi, quam Emanuel Lusitanæ Rex in suo mu-
 sæo asseruasse dicitur, compertum est, nullum fretū
 adscriptum, sed locum tantum Moluccarum desig-
 natum fuisse. Merito igitur Magellanicum à Magel-
 lano inuentore nomen obtinuit, quando ipse Magel-
 15 lanus anno salutis M. CCCCC. XXII. primus mortaliū
 foelici ausu, Australis huius maris angustias supera-
 uit, nouam & compendariam viam ad Moluccas
 cōmonstrans. Stabit igitur durabitque huius viri me-
 moria dum pater Oceanus Borealibus inuectus vn-
 20 dis, Meridionales inuisset nymphas. Trimestri dein-
 ceptis spatio Magellanus enauigato hoc Archipelago
 Pacifici illud nomine insigniuit: siue quia vento ple-
 rūmque secundo, minūque tempestuoso vsus fuerat,
 siue quia propter ingentem vasti æquoris amplitudi-
 25 nem nullos ibi ventorum gyros vorticēque expertus
 erat. Sed Magellanum in medio cursu gloriæ, acer-
 ba mors sustulit, nam ad Moluccas prouectus, à Ma-
 tanensibus in insidias præcipitatus, fortiter pugnans
 O 3 occubuit,

*Magellanicum
 fretum à Ma-
 gellano inuen-
 tore nomen ha-
 bet.*

*Pacificum ma-
 re.*

*Magellani
 Mors.*

Navis Victoria.

occubuit. Navis cui bono omine, nomen Victoria erat, in meliori successu læta, per ipsum orientem, superato bonæ Spei promontorio in Hispaniam redijt. prima omnium navium sine controuersia, quæ circumnavigato vniuerso orbe, de ipso Oceano celeberrimum triumphum reportauit. Dum in Australibus

Australis terra descriptio.

hisce partibus per semestre circiter spatiū hæsit Magellanus, nihil fere præter littora detexit & perlustrauit, interiora tamen regionis penitus incognita mansere, quā tamen antarctico circulo vicinior est, constat magnā ex parte montosam ac syluestrem esse regionem, continuis niuib. rigentem; non defuere qui cyanæ coloris niuem illic inueniri vellent, quod ego in medio relinquam. Australem hanc terram Magellanus ab igne siue ignibus, *del fuoco* nominauit, propterea quod dum hoc fretum lustrabat pernauigabatque, nullos vsquam mortales, sed frequentes longeque porrectos ignes in sinistro latere noctu sæpius conspexerit. Australes breuioris staturæ esse perhibentur, Septentrionales Chicæ incolæ, vastā ingentique corporis mole, duodecim aut tredecim pedum passim longitudinem æquant aut excedunt; colore ferè sunt albo, perinde atque septentrionaliores nostri: voce adeo sonorā & horribili, vt bouis mugitum, aut elephantorum barritum potiùs, quam hominis vocem exprimere videantur. tantæ quoque sunt agilitatis, vt pernici cursu ceruos anteuertant, ideòque difficulter sclopiis vulnerantur, nisi cateruatim simul incumbāt,

Terra del fuoco.

aut ex

aut ex improviso occurrant. Ingentis fortitudinis ro-
 borisque argumentum est, quod vini dolium subla-
 tum, singuli nauibus inferant, & tres aut quatuor, na-
 uem in profundum detrudant quam vix triginta no-
 5 stratum à terrâ molirentur. magnitudinis & albedi-
 nis causa, regionis frigiditati & humiditati adscribi-
 tur, quâdo terra perpetuis horridisque obsita niuibus,
 præduras & penè perpetuas efficit hyemes. Vtriuf-
 que ripæ regio sterilis est nullo frugum beneficio re-
 10 creata, satis tamen pascua proceris ignotisque arbo-
 ribus confita esse perhibetur. Vestitum incolis præ-
 bent ferarum & marinorum ingentia luporum tergo-
 ra, quorum apud ipsos venatio assidua. sunt & stru-
 thiones, quorum sese plumis exornant, faciémque
 15 pluribus foraminibus, ornatus causâ excauant, quibus
 viridis quoddâ marmoris genus inserunt: venatione
 victum & vestitum parât. Sed luporum marinorum
 non tam carnes, quam pelles amictus causâ appetunt,
 quod duras illas & insuaues esse quotidiano vñu didi-
 20 cerint. Visuntur illic etiam balenarum agmina, qua-
 rum ossibus mapalia sua construunt. Gens barbara
 & supra modum crudelis, nullo humanitatis iure, *Australes brum-*
 rerumue cognitione ducitur, naturæ tantum instinctu *sales.*
 ad id quod instat & præsens est pecudum more agitur,
 25 & quia à nemine vnquam subiugata fuit, nulla apud
 illos Antistitij quo alter alteri præmineret, præroga-
 tiua. Inhumaniores tamen reputâtur Australes popu-
 li, qui sub ipso Antartico circulo collocati, longissimè
 ab omni

ab omni humanitate recedunt: si quando peregrinis
amicitiæ aut beneuolentiæ symbolum exhibere cupiunt
(quantumuis id perquam rarò eueniat) inter tripu-
dia & patrios cantus, puluerem capiti inspargunt, aut
si alios id facere videant, pro rato amicitie signo acci- 5
piunt. Ad bellum profecturi, Ducem eligunt cui om-
nes obediant, plurimum arcu valent, quo ita scitè &
gnauiter vtuntur, vt quidquid oculis assequantur, ia-
culis feriant, & si quando sagitta aliquo naui tabula-
to hæserit, vix multorum operâ reuelli possit: arcus 10
habent prægrandes, quorum nerui è ferinis intestinis,
pollicis crassitudine conficiuntur: ingentibus quoque
ligneis gladijs armantur, vtuntur & fundâ, quâ scitè
iaciunt & quò destinarunt, modo iactus metâ conclu-
datur contingunt & disijciunt. Hoc modo libertatem 15
suam tuentur, credo propter exiguam vtilitatē, quan-
do nullum operæ pretium sit, terras illas perpetuo
frigore rigentes adire, & cum sanguinariis illis gigan-
tibus manus conferere, aut configere, nullum satis
dignum ob præmium. In ipsis Magellanici æquoris 20
faucibus, visitur noua arx, quæ prudentiâ inuictissi-
mi Philippi Catholici regis magnis sumptibus ad tuē-
das huius freti angustias exstructa est, anno à natiui-
tate Domini, M. CCCC. LXXXII. postquam Frânciscus
Dracus, orbis Archipirata, superatis freti illius an- 25
gustijs, inuectus pacificum mare, Quiuiram vsque
nauigauit, exploraturus an vllus per arcticas angu-
stias in Angliam patêret reditus, sed intolerabilibus
penè

*Arx noua in
faucibus Ma-
gellanici æquo-
ris.*

penè subactus frigoribus, quum altitudinis quadrage-
simum secundum gradum attigisset, anno M. CCCC.
LXXXI. Nonis Iunij conuerso ad æquinoctialem cursu,
spoliataque lauâ, æmulus decoris Victoriæ nauis, præ-
teruectus Asiam & totius Africæ maritimam oram,
in Angliam reuersus est; narrationes tamen illius plu-
rimum incertitudinis habent, illique ab Hispanis Lu-
fitanisque naucleris in multis contradicitur, nam &
Magellanicum fretum, quod omnes, quinque aut ad
10 summum decem millium passuum latitudine defini-
unt, CCXXV. miliarium latitudine descripsit, in quo
etiam contrarium habet Thomam Caundish An-
glum, qui postea similem tenens cursum, totum ter-
rarum orbem incredibili celeritate circumnauigauit.

P CHILI

CHILI.

CHILI Peruanarum prouinciârũ remo-
 tiſſima, in Austrum excurrrens Chicâ &
 Patagonum terris clauditur: à Septétrio- 5
 ne Charchantes & Collaones habitant,
 ab oriente Platam respicit, reliquum Oceano & pa-
 cifici maris vndis pullatur aut abluitur. Propter inten-
 ſum illis in partibus frigus, à frigore nomen habet: nã
 Chili barbarorum linguâ, frigus ſignificat. Regio 10
 ventofa eſt montibûſque aſperrimis clauditur, in val-
 libus lociſque maritimis propter diurnam coeli tem-
 periem, commodè magnâque frequentiâ habitatur.
 Maritima multis fluminibus irrigâtur, quæ collique-
 factis diurno calore niuibz delapſa ſummis montium 15
 iugis, in pacificum aut Magellanicum æquor ferun-
 tur, ſed nocturnis conſtricta frigoribus, deficiente fo-
 mento vix aquam trahunt. Incolæ vaſta corporis mo-
 le Patagonum magnitudinem æquant, vndecim aut
 duodecim ſpithamas alti: ferarum & hypotamorum 20
 pellibus conteguntur. Fœminæ goſſypio velantur aut
 lanâ verſicolore, quam ſcitè aptare norunt, Gens fe-
 ra & crudelis, veterem ob inimicitiam aut libertatis
 tuendæ cauſâ in perpetuo motu eſt. Arma ſunt arcus
 & ſagittæ, quibus promiſcuè hoſtes arcent, aut feras 25
 conſectantur. Huius regionis temperies ſana eſt inter
 frigidam & calidam, cûmque vltra tropicos pro-
 currat, cum Hiſpaniæ & Europæis regnis ſummam
 conue-

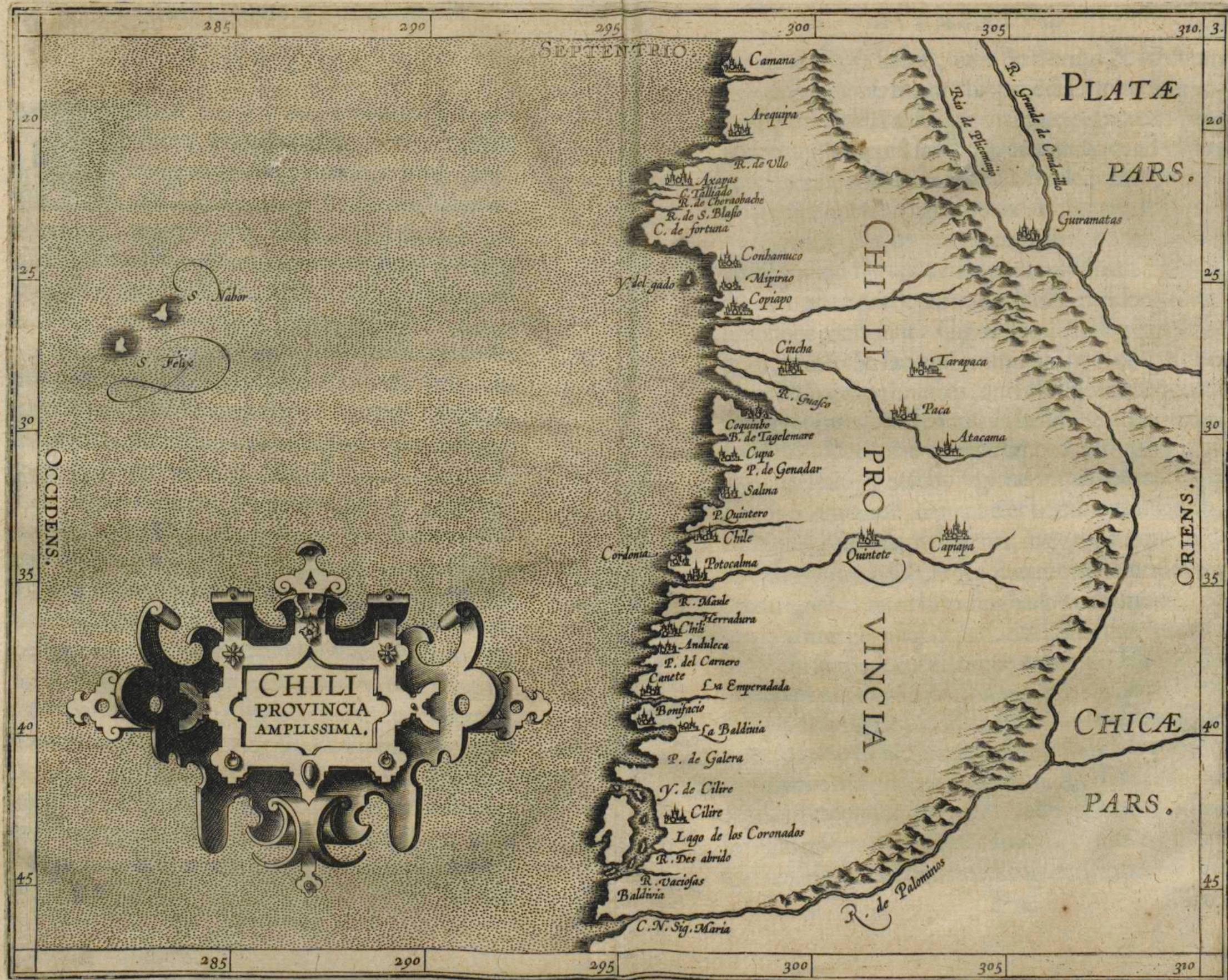
*Chili à frigo-
 re nomen reti-
 net.*

Occidens.

CHIEF
PROVINCIA
AMERICA

conuenientiam habet, nam & dierum & noctium
 æstatis & hyemis maiora hic penè discrimina sentiun-
 tur, quàm in vllâ aliâ occidentalium regnorum pro-
 uinciâ: terra naturâ suâ fertilis omniumque ad vitam
 5 necessariorum abundantissima, melle, pecore, verzi-
 noque siue tinctorio ligno abundat. Ingens hic quo-
 que Struthionum copia, quorum plumis sese Chiliẽ-
 ses exornant: horum venationem assiduam Hispani
 exercēt citis equis & per valles subsilientes longâ con-
 10 sectatione conficiunt. Cignit cumprimis piper lon-
 gum, profert & laudatissimum vinum comportatis
 eò ex Hispaniâ palmitibus, auri obrisij hic quoque in-
 gens prouentus. Sed continuis bellis exhausta rarius
 habitatur, Ingentibus quoque sæpenumero terræ mo-
 15 tibus infestatur, quibus regionis status miseris sæpe
 modis perturbatur, nam præter hominum iumento-
 rumque miserandam stragem, integros quoque mō-
 tes solo æquat aut subuertit, fluuiorum naturales al-
 ueos transfert, aut in lacus stagnantes commutat, &
 20 maris æstum per aliquot passuum millia diuertit, na-
 uesque in sicco procul à statione relinquit. Hoc pacto
 Arequipa nuper anno dominicæ Incarnationis M. D.
 LXXXII. ab ipsis penè fundamentis corruit. De origine
 gentis multa fabulosa narrantur, dum sese primos
 25 mortaliū maiorēsque suos ē lacu emerfisse, aut ex
 Andium cacumine processisse volūt, sed ea vti vana,
 hic nihil referre aut refutare attinet. Prima aduersus
 Chilenes, tum famâ tantum cognitos, expeditio fuit

Didacus Almagrus Chiliensēs terras detexit.

Didaci Almagri, cui cum ex renouati fæderis conditionibus cum Francisco Pizarro initi, ea prouincia obuenisset magnis itinerum difficultatibus superatis ad Chilenſes penetrauit, confectus penè intolerãdis inedia, frigoris, ac niuium ærumnis: multos militũ equitũque rigentibus cõſtrictis que præcordijs, prægelida hyems abſumpſit. Sed Almagrus cū præter viros proceris corporibus metuendos, hispidis que marinorũ luporum pellibus terribiles, ſagittis à tergo lateribũsque incurſantes, ſuõsque aſſiduè laceſſentes, nullum adhuc vſquam auri indicium inueniſſet, dimiſſã infructuoſã Chilenſiũ oppugnatione retro conuerſus Cuſconem repetijt, totiũsque rei & nauatæ operæ laudem Petro Baldiuiſe reliquit. Qui poſt Cuſconium præliũ capto Almagro, ad Chilenſes proprætor miſſus, gentem diuturno bello domuit, occupatis que maritimis locis opportuna illis in partibus coloniam deduxit, quæ ſequentibus temporibus mirum in modum coaſcruit, & nunc gentis metropolis eſt, ſita percommodo loco, ad importandum omne genus commeatus, & quoduis genus mercimoniĩ exercendum. In prouinciæ huius montanis peculiaris ventus dominatur, non aliquã vehementia ſed nimia ſua ſubtilitate noxiuſ. Olim terreſtri itinere ſuperatis altiſſimorum montiũ iugis ad has terras primi detectores penetrarunt ſed propter teterrimam metuendamque huius ventuli ſive auræ vim maritimo nunc itinere, aut ſecundũ maris littus per planas regiones Chilenſes adeuntur.

Petrus Baldiuiſe Chilenſes domat.

Noxia Chilenſium montium aura.

Auræ

Auræ huius Chiliensis vis adeo noxia est, vt oppresso inter viscera vitali calore, viatorem extemplò interimat, mortuorum tamen corpora non infestat, sed à corruptione & putrefactione præseruat. Fama est Almagrum post quintum mensem eadem itineris spatia remetientem, multos suorum cum equis frigore examinatos recentes adhuc integròsque inuenisse, manibus frena retinentes, equisque in suo gressu stantibus tali habitu, sicuti viui obriguerant. Quæ res contemplantibus admiratione digna merito videtur, sed ratio in eo est, quod Chiliensis hæc aura cum sit subtilissima, non suras, non pedes aut manus pertentat, sed ad intima præcordia penetrat, vitalémque calorem suffocat & restinguit: & cum in vltimo siccitatis gradu siccissima sit, corruptionem neque putrefactionem inducit aut admittit, sed mortuorum corpora præseruat, nam corruptio putrefactioque à qualitate calidâ & humidâ procedit.

P 3

PLATA.

P L A T A.

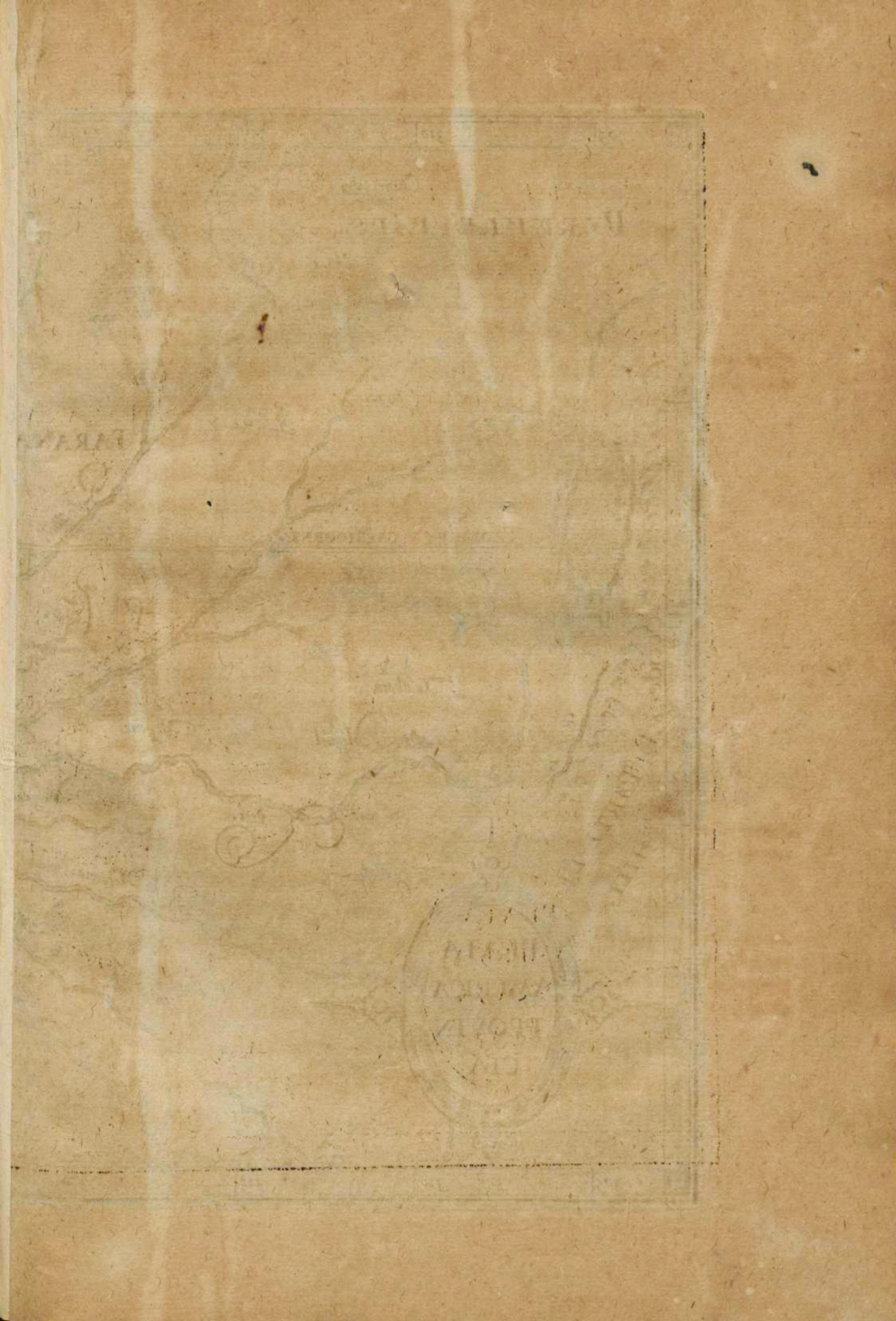
*Platana pro-
uincia fines.*

VEM non oblectet amœnissimus huius
prouinciæ aspectus; quando (haud aliter
atque irriguus hortus muro clauditur) 5
ingentibus excelsisque vndique rupibus
septa, innumeris irroratur fluuijs. A Meridie Chicâ
terminatur, Chilienses occiduum latus tenent, Sep-
tentrionem Brasilia & Charchantes claudunt, Oriēs
Oceano finitur. Ipse Platanus fluuius in Charchanti- 10
bus ortus magnis mæandris effectis, prope Ninga-
tam in Parana sese exonerat. Caterum Parana eiuf-
que perpetuus comes Lepetius fluuius, in Brasilianis
montibus orti, ad Austrum vergentes, multis aquis
aucti, ingentes trahunt vndas, sensimque ad solem 15
orientem inflexo cursu, ingenti sinu in Eoum siue
Aethiopicum Oceanum euoluuntur. Sinus iste quâ
latissimus est, ad triginta milliaria æquinoctialia pa-
tet, eoque nomine ab incolis Paranaguazu, quasi di-
cas mare magnum, vocatur. Ad confluentem Para- 20
næ & Lepetij septem gemmarum insulæ conspiciun-
tur. Americus Vespuccius, à quo huic continenti no-
men inditum, post Capralis nauigationem, anno à
partu Virginis M. D. I. missus Regis Lusitaniæ no-
mine, ad explorandum Brasiliæ situm, quærendum- 25
que alicuius noui freti compendio, viam ad Moluc-
cas, post multorum dierum nauigationem, primus
mortalium ad huius Argyrei, siue Platæ fluminis
portum

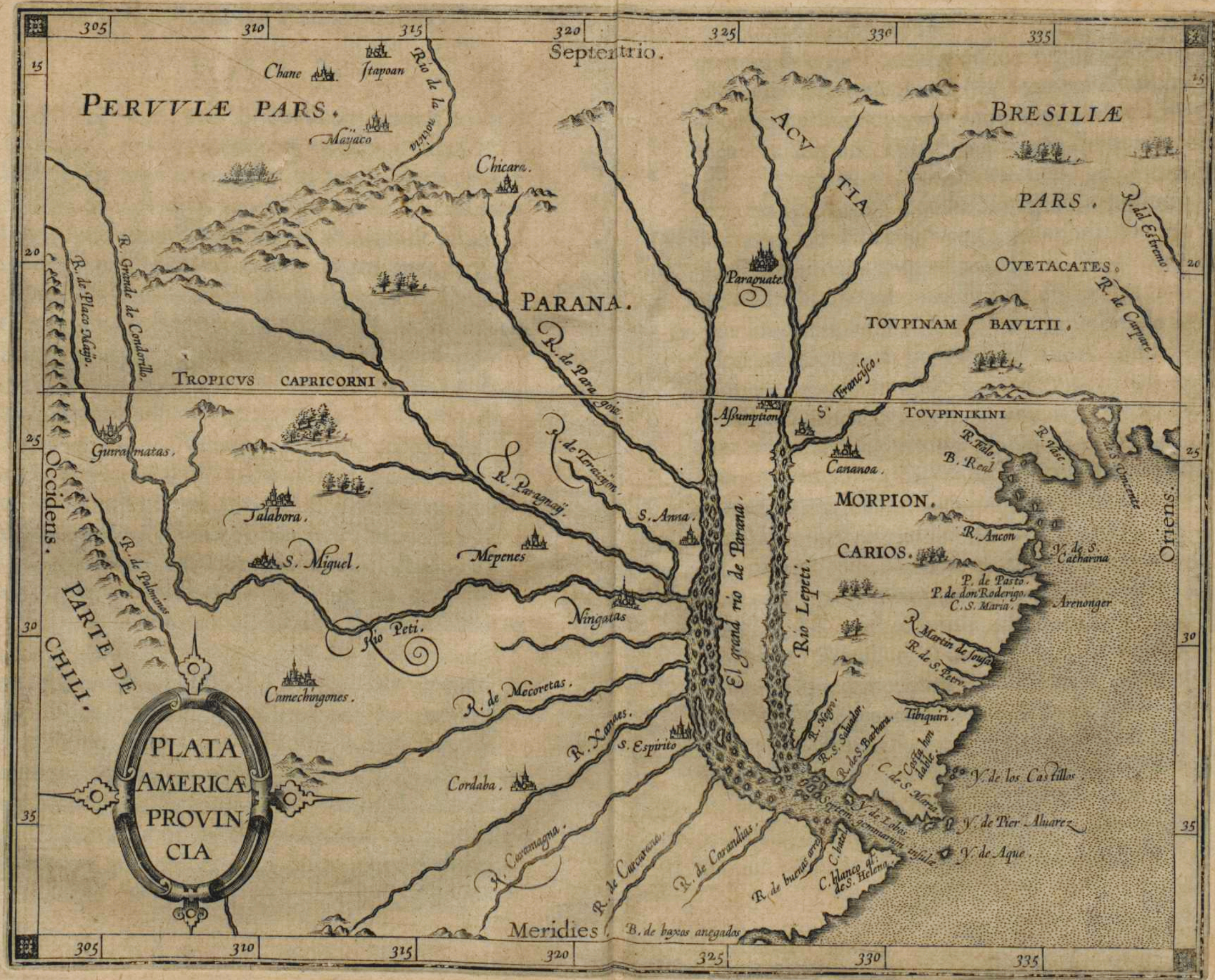
*Septem gēma-
rum insula.*

*Americus Vef-
puccius hanc
proninciam
detexit.*

portum delatus est, conspectoque ingentis fluminis ostio, ratus sese optatum ad Moluccas transitum inuenisse, nihil moratus, ut erat multorum dierum nauigatione fatigatus, lætus domum redijt. Postmodum
 5 anno nimirum M. D. XII. Iohannes Solis Lebrissensis *Iohannes Solis.* architalassus Regis Catholici, ad ingentē hunc Paranaguazu, hoc est fluuium tanquā mare, peruenit, eique Platæ, siue cum Appollonio maius, Argyrei nomen imposuit, propter nitidissimas argenti glareas,
 10 quas limpidissimis huius fluuij vndis trahi deprehenderat, auri quoque signa nonnulla notauit, prouinciāque à suo nomine Solis vocauit: repetitā deinde in Hispaniam nauigatione huius prouinciæ procuratorem obtinuit. Quarto post primam suam nauigationem anno, instructis, deductisque tribus nauibus,
 15 cum ad Sanctæ Mariæ Caput appulisset, cum quinquaginta militibus ex insidijs ab Indis interceptus & discerptus est, inspectantibus reliquis militibus naualibusque socijs, qui metu amentes, ne tentatā quidem
 20 vindictā, desertores sociorum, in Hispaniā velis contenderunt. Sebastianus Gabotus eiusdem fluminis *Sebastiani Gaboti nauigatio.* ostium postmodum anno M. D. XXV. ingressus est, sed sine fructu in Hispaniam redijt, sui infortunij nuncius aut testis. Cæterum quantumuis Iohannes Solis Le-
 25 brissensis, à suo nomine, ut dixi, prouinciā denominarit, illo è viuis sublato, Platæ nomē prouinciæ manet, manebitque à flumine Platā, siue ab vrbe eiusdem nominis in Charchantibus, vbi oritur fluuius haud
 procul

Prouincia Platæ nomē mansit.

*Plata fluius
regionem inun-
datione secun-
dat.*

procul a fodinis Potossiacis. Fama est non aliter ac
Nilus Aegypti regionem inundat, hunc quoque
fluvium Platea arua fecunda inundatione irrigare. In-
colae vastâ corporis mole ad Gigantum staturam pro-
ximè accedunt: sed Tibiguri, & Vasis fluij accolæ, 5
non nili de hac magnitudine remittunt, & quò pro-
pius æquatorem venias, ad nostratium magis statu-
ram accedunt. Corpora incolarum, vt vasta, ita &
salubria, quasque nostrorum ætates, excedere aut
superare feruntur. Tantâ pedum velocitate pollent, 10
vt admissi equi, aut fugacium ceruorum cursum supe-
rent aut æquent. Lingua vtuntur Cichenfium, sine
Patagonica, quibus finitimi sunt. Gens in vniuersum
bellicosa, multâ feritate crudelis, sagittis fundâque in
bello valent plurimum, perinde atque Australes, & 15
Cichæ habitatores, quorum in bello quæque fortitu-
dinem ædæquant, plurimumque negotij detectoribus
præbuerunt. Domitâ subactâque provinciâ, Hispani
ad famam Potossensem fodinarum aduerso flumine
Charchantes & Collaones, mox Peruvios, terrestri 20
itinere adire, totiusque huius Regionis situm dete-
xere.

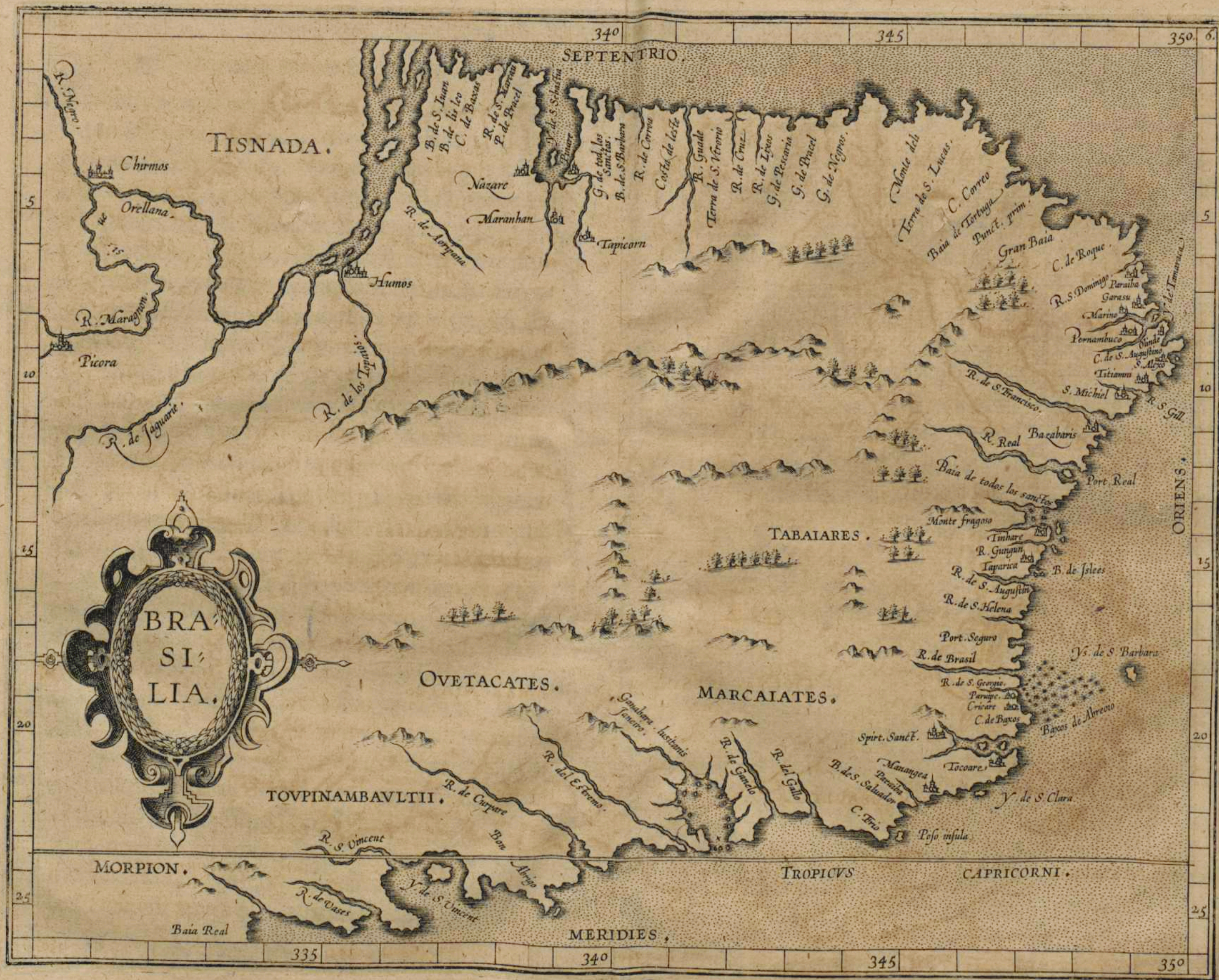
BRASILIA

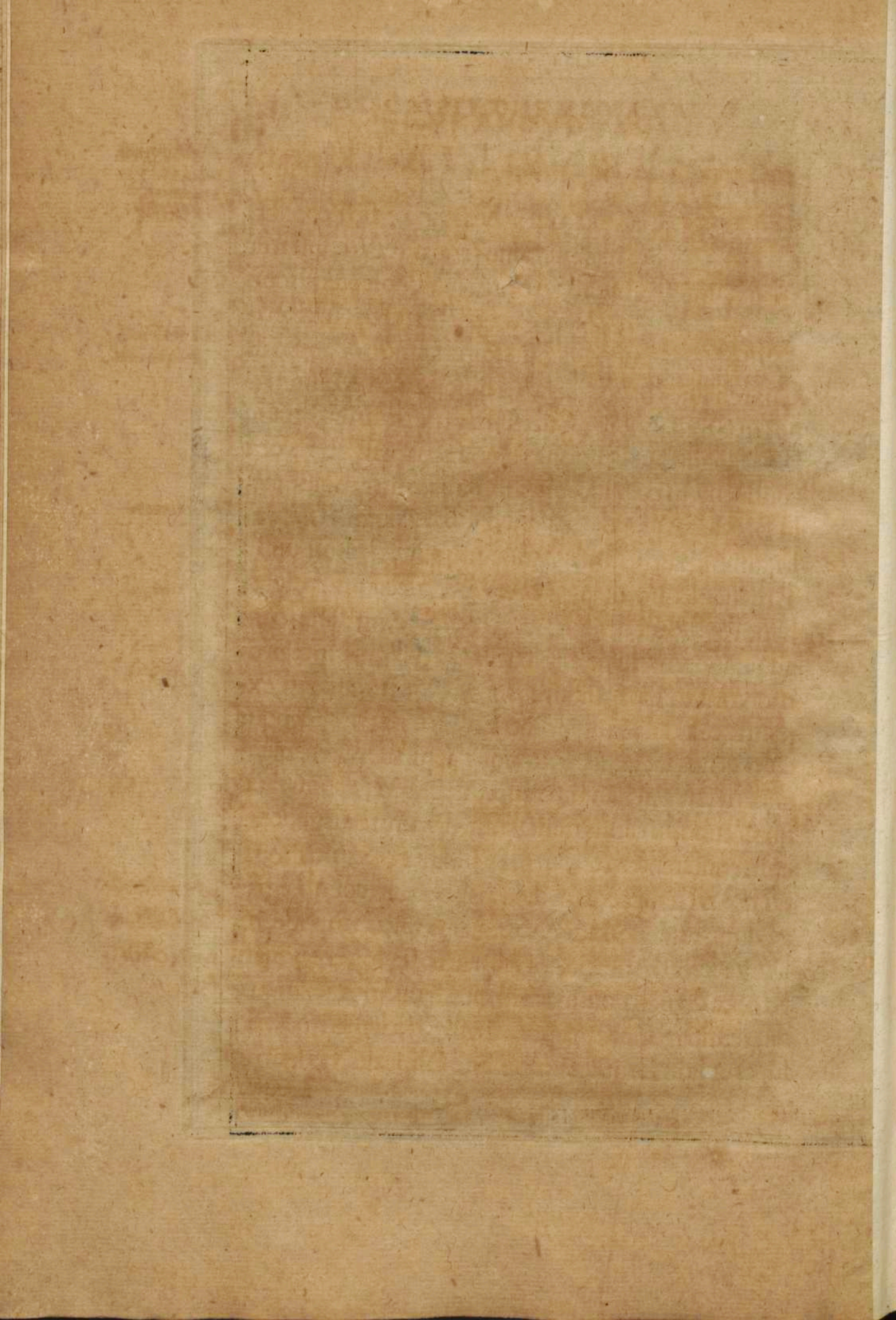

BRASILIA.

BRASILIAM à Verzino, siue coccinei
 ligni illic enascentis copiâ vocari, testatur
 Castaldus. Ab ortu solis, & septentrionis
 latere pulsatur oceani fluctibus, à Meri-
 die Platæ obijcitur, ab occasu Peruviam, Collaones &
 Charchantes habet, à quibus mōtibus aut Maragno-
 no seu Orellano, ingentibus fluuijs separatur, qui in
 Charanguis aut Culconicis montibus orti, ad Picoræ
 confluentem coeunt, magno aquarum molimine,
 in Borealæ quor deferuntur. Petrus Aluares Capra-
 lis, anno à nato Christo millesimo quingētesimo, iussu
 Emanuēlis Portugalix Regis, Calecutum petens,
 hanc regionem detexit: nam coortâ tempestate cum
 ad vitandam Guinæ malaciam, & bonæ spei pro-
 montorium superandum, longiore facto circuitu, ex-
 pāsis velis, in altum protectus esset, diu multūque
 cum ventis luctatus, post vnius penē mensis nauiga-
 tionem terram hanc in conspectu habuit, continuatā-
 que secundū littus multorum dierum nauigatione,
 cum continentem esse deprehendisset, primus mor-
 talium ad hanc terram delatus, portum cui ab egre-
 gio situ, tutā que statione Securo nomen impositum,
 subijt: erecto que gloriose Crucis signo, regionem
 Sanctæ Crucis nomine insigniuit, quod nomē aliquā-
 diu retinuit, donec prophanū vulgus à ligno tinctorio,
 superindidit Brasiliæ nomē. Sed Capralis, Gasparum

*Brasilia termi-
ni.**Brasilia inuen-
tio.**Sancta Crucis
Regio.*

Q

Leuium

Americus Vespucius.

Leuium in Lusitaniam ablegauit, vt regem noui climatis inuenti, certiolem faceret; ipse nihil intermisso cursu Calecutū contendit. Emanuel Lusitanix Rex, Americo Vespuccio Florentino negotium dedit, vt accuratius explorato huius terræ situ, fretum aliquod peruium quæreret, quod compendio ad Moluccas duceret. Americus itaque nauigatione ad occidentem institutâ, post sexaginta septem dierum iactationem, anno à partu virginis millesimo, quingentesimo primo, Sancti Augustini promontorium tenuit, insequēdoque cursum institutū, ad Platæ usque fluminis ostium delatus, totum huius regionis orientalem tractum detexit, retinuitque vniuersa regio Americæ nomen, sed huic terræ vsu vulgi sequentibus temporibus à ligno tinctorio, vt dixi, Brasiliæ nomen superinditum. Regio (vt ipse Americus in suis relationibus testatur) imprimis amœna est, perpetuâ coeli clementiâ, lenium marinorum ventorum flalibus, nebulas, nocturnosque vapores, tempestiuè desijcientibus: quæ salubris coeli temperies incolarum corpora sana, robusta, & vegeta efficit, & ad vltimam usque senectutem prouehit. Terra ipsa secundum littus maris quàm longissimè extenditur, interiùs in colles asurgens, foelix præpinguibus glebis, & irriguo solo, erumpentibus ex circumiectis vndique collibus, innumerosa fluuiorum fontiumque multitudine. Sacchari cum primis ferax, varia insuper aliorum fructuum genera profert; vino tamen & frumento calet, satiuâ radice

Brasiliæ descriptio.

Utrumque a. 1500. 2. 1510. 3.

*Brasilianorum
potus.*

radice victitâtes, vini penuriam artificiali liquore sarcunt, quem tepidum hauriunt, præcipuûmque mulierum officium, quo maritorum amorem demerentur, in tepidatione huius potus consistit. Animalium
5 peregrinorum hîc quoque ingens copia, canes tamen, aut equos, ante Christianorum aduentum neque viderant, neque nouerant: memoriæque proditum est, Gallum equo, quem secundâ suâ nauigatione aduexerat, insidentem, à Toupinambaultijs Gallorum foederatis, procul conspectum, antequam internosci posset, sagittis confixum, quod exoticarum rerum ignari, exultimabant nouam belluam, aut dirum maris monstrum, recenter sese terris intulisse: nunc tamen comportatis eò segete atque palmitibus, vino ac
15 frumento abundant, inuectâque pecorum equorûmque armenta, admirabili prouentu foetificant. Incolæ subfufci, siue ænei coloris, nudi omnes incedunt, faciem fissuris deturpant, quibus viridis marmoris genus inferunt, totum corpus expilant, relicto in vertice tantum capillitio. Sed mulieres comas pectunt, & passis circumuolitantibusque capillis gaudent, neque fissuris faciem foedant. Gregatim viuunt, Nomadum in morem. Domos oblongas, horreorum, aut inuersarum catinarum instar habent, multarum familiarum capaces. Lectis pensilibus vtuntur, sicuti
25 passim per totam Americam aliæ quoque gentes, testaturque Vespuccius suauissimè in bombycinis istis retinaculis aliquoties dormiuisse. In auroræ diluculo

Domus Brasilianorum.

Brasiliiani Canibales sunt.

Brasiliianorum Arma.

& in ipsâ aurorâ surgunt, cibumque expediunt, vinico
interdiu conuiuio contenti, tempus deinde piscatione,
venatione, tripudijs, cantionibusque, aut iteratis com-
potationibus extrahunt: potum ex radice quadam
confectum, tepidum (contrario atque apud Euro- 5
pæos modo) genialiter hauriunt. Incolæ Canibales
sunt, varijs regionibus dispersi, nominibusque distin-
cti. Nullâ deorum cognitione ducuntur, orientem ta-
men solem venerantur, & animarum immortalita-
tem credunt. Mane cum surgunt ex xylinis, illis suis
retinaculis, antequam cibum capiant, vnus ex fami-
liæ aut horrei illius senioribus, magnis passibus inam-
bulans, sæpiusque idem (propter mapalium longitu-
dinem) repetens, amorem tantum coniugum, & ad-
uersus hostes, vindictæ cupidum, fortemque ac tenacem 15
animum concionabundus inculcat. Coniugij amorē
perpetuus compotationis ardor (cuius præcipua cura
fœminis demandata est) hostium cædem innata ter-
ris illis vindictæ cupiditas, fouet ac promouet: nam
gens iræ vindictæque tenax, veterem ob inimiciam 20
in perpetuo motu est, vt parentum amicorumque,
olim ab hostibus captorum, ac deuoratorum, mor-
tem vlciscatur. Arma sunt claua lignea, arcusque,
quibus plurimum valent, parmis exiguis ad excipien-
das hostium sagittas potius, quam corporis tuendi 20
causâ vtuntur. Procedentes ad bellum cornibus, fistu-
lisque ex hostium deuoratorum ossibus confectis, præ-
lia cient, ad primū hostium conspectū, feris ululatibus,
multisque

*Brasilianorum
ad pugnam pre-
gressus.*

multisque hinc inde conuiuijs res geritur, ingemina-
toque clamore cornibus perstrepunt, fistulisque sua
fortia facta canunt, vibrantes hostium deuoratorum
ossa, increpando comminandoque conclamant, nisi
5 inde ilico faceessant, sese ignauissimos terrarum macta-
turos, aut captos genialibus conuiuijs reseruatu-
Cum ad manus deuenitur comminus pugnando, cruen-
tam exercent victoriam. Inimicorum occisorum capita
horreorum siue mapalium postibus affigunt, & tanquam
10 auitae fortitudinis monumenta ostentant. Captos in
praelio hostes multorum dierum cura saginatos, ma-
ctant, dissecta que ac ligneis cratibus tolta viscera de-
uorant, non cibarium penuriam, sed innatae vindictae
studio, quae ne in victis quidem deponitur: nec capti-
15 uus hoc mortis genus refugit, sed alacer, securusque
ad mortem pergit, sua fortia facta, numerumque
hostium a se occisorum aut deuoratorum enumerans;
In mortis articulo captiui contra percussores etiam fa-
cinoribus grassantur, lapidumque allatorum proie-
20 ctione, multos circumstantium laedunt: Sed prae-
cipuum solatium, sperata parentum, cognatorumque
vltio, quos confidunt hostium in posterum capiend-
orum caede, suam mortem expiaturus. In hanc spem
mulieres viduae liberos educant, persuasum haben-
25 tes, maritorum manes inquietis sedibus agitari, do-
nec filius paternae iniuriae haeres, inimicorum sangui-
ne patris manibus parentarit. Nam haecenus anima-
rum immortalitatem persuasam habent, existimantes,

*Captiuorum
alacritas & fi-
ducia.*

bonos fortēſque, qui parentum manes vlti, plurimos occiderint aut deuorauerint, capiūque qui belli fortunam animoſe tulerint, moriendōque hoſtibus inſultarint, in Orientis partibus, in quibuſdam voluptatis campis verſari: contrā ignauorum animas in occidēte, infauſtas ſedes habituras. Haecenus belluis propiores, gregatim vixere per tuguria diſperſi, donec Euāgelicæ lucis gratiā illuceſcente, in pagos & oppida contributi, legibus regi coepere. Coloniae maritimis in locis, diuerſæ deductæ ſunt, inter quas Tamaraca, Per-
 10 nambucum, Illeos, portus ſecurus, Sancti Vincentij, Sancti Saluatoris, & aliæ multæ. Præcipuus in huius gentis conuerſione, & cicuratione, Patrum Societatis labor enituit, qui perpetuo & nuſquam intermiſſo ſtudio vagam & efferam gentem, ad meliorem
 15 vitæ rationem perduxere, antiquatiſque feralibus patriæ conſuetudinibus, foediſque epulis, veri Dei cultum, quā latiſſimè propagauere.

PER VVIA

PERUVIA.

PERUVIAM nonnulli ab Isthmo Darienis,
 ad usque Chilenfes terras extendunt: sed
 5 hæc effusa, & nimium generalis designa-
 tio, à nostro instituto aliena est: non enim
 quicquid Ingarum superbo impotentique dominatui
 aliquando patuit, hac tabulâ comprehendere visum
 est, sed descriptionem nostram ab æquinoctij lineâ in-
 10 cipiendo, Austrum versus producimus. Prouincia à
 portu fluióque eiusdem nominis, duobus gradibus
 vltra æquatorem, Peruiæ nomen tulit. Septentrio-
 nale latus Popeanis terris, & continente Indicâ clau-
 ditur, sub ipso æquinoctij circulo, Austrum Chilenfes
 15 disterminant, in oriente Plata Brasiliâque prouinciæ
 amplissimæ, occidentis latus pacifici maris vndis ab-
 luitur. Quâ in littus, ad meridiem atque Occidentem
 obuertitur, plana & æquior est regio, quum verò in
 interiora longius abscedit, in altos excrescit montes,
 20 qui latissimè expansis cornibus, perpetuis iugis, per
 Collaones, Charchantes, & Chilenfes, in Magel-
 lanicum tandem æquor feruntur, extenuatisque pela-
 go littoribus extremum promotorium è regione Au-
 stralis terræ, rostri instar extrudunt. Terra, quæ su-
 25 blimibus imminentium montium verticibus subijci-
 tur, suffocantis sabuli oppressu, & horridâ frequen-
 tissimarum solitudinum vastitate informis & effœta,
 vix indigenis sustinendis par est, quum præter agrorũ
 audiumo.

*Peruvia ter-
 mini.*

sterilita-

sterilitatem, iusto fontium, lacuumque subsidio destituitur. Sed ad non mediocrem leuamen humanæ necessitatis, lætiores in planis succedunt valles, limpidis fluijs frequentes, hi à præcelsis montium rupibus delapsi, tantâ viferuntur, ut omnem virorum, equorum- 5
que transitum respuant: iidem brumalibus ferè temporibus luxuriantes, adiacentes agros, ad frugum refocillationem; vtili inudatione irrigant, atque perfundunt. Quapropter indigenæ, ut reliquæ sterilitatis detrimenta sarciant, magnâ industriâ, vicinos amnium 10
ripis agros exercent, qui perpetuis singulorum annorum sativis restibiles, tantâ foelicitate sata excipiunt, ut triticum, filiginem, & quodcûmque frumenti genus, sine multo arandi, occandique labore, reddant. Ex montibus porro profusi amnes, quindecim, aut 15
viginti, ut plurimum septem aut octo leucarum à se inuicem distantia, in mare decurrunt, seseque super littora usque adeo profundunt, ut omnem proficiscētibz viam intercludant, nisi tignis, retibusue, quæ in eum usum cucurbitis, aut eius generis tomento, sus- 20
farta habent, transmittantur. hæc accola, aquis innatans, fune attrahit, atque alter conto protrudit: hoc modo incumbentem viatorem traducunt. Porro Peruvini tribus potissimum gentibus distinguuntur, quarum singulæ plures sub se populos, nominum varie- 25
tate distinctos habent; plurimumque inter se moribus differunt, diuersis linguis discreti, frequenter inter se bella gerunt, aut depugnant, veterem obirā. Vestitus
-sultisfi omnibus

omnibus ferè idem, foeminae laneâ veste ad talos vsque propendente, mares indufiolo ad furas vsque, superiecto pallio, utebantur. Vario tamen capitum tegmine mirificè delectantur, eoque solo agnoscuntur, & discerni possunt: nam singuli pro vstitato patriæ more fasciis simplicibus, tornatilibusque, aut versicoloribus vtuntur. Peruvini mediocris staturæ sunt, tantòque breuioris, quanto æquinoctiali propius succedunt. Indorum tamen cabala relatum est, apud promontorium Sanctæ Helenæ, gigantum immanium sedem fuisse, qui quatuor virorum longitudinem æquarent aut superarent, quorum superbia dijs ingrata, hominibus exitiosa erat. Tante namque erant crudelitatis vt balenarum marinarumque belluarum prædâ nondum satiat, triginta accolæ raptos, infandis faucibus deuorarent. Horum simulachra apud Portum Veterem, ab Hispanis conspecta sunt. Indigenæ verò memoriam eorundem anniuersarijs festis recolunt, & horrenda de eorum interitu comemorant: venisse cœlitus iuuenem, solis instar rutilantem, qui feroces prosequutus gigantes, inque eos, ignes & flammæ eiaculatus (quæ ipsas penetrarint rupes) in cauâ valle omnes internecione deleuit. Iohannes Holuius, Portus Veteris præfectus, hisce rebus auditis, cum admirabundus eo in loco fodi curasset, tantæ magnitudinis costæ erutæ perhibentur, vt balenarum potius quam hominū videri potuissent, nisi simul erutæ

*Gigantes olim
in Peruvia.*

R

caluariae,

caluarie, humani corporis ossa fuisse fidem fecissent.
 Haud à vero alienum est, immanissimos crudelissi-
 mosque tyrānos, peruersæ etiamnum Veneris scele-
 re infectos, diuinâ irâ flagrante par cum Sodomâ &
 Gomorrâ excidio, e medio suplatos fuisse. Sed natu-
 ralem incolarum simplicitatem facile mireris, quan-
 do ridiculas nobis negotiationes exercentes, vix in ex-
 haustas suas auri, argenti que gazas intelligebant, aut
 capiebant. gens alioqui per sese inhumana, leuis, in-
 grataque, quæ nulla honoris, aut ignominie cognitio-
 ne ducitur, morum absurditate insignis: iam olim &
 carnibus humanis vesci, nullo que discrimine confan-
 guineis, extraneisque iungi, matres sororesque ince-
 stis nuptiisque copulare assueuerat. Castella locis altis, at-
 que eniscentibus erigebant, unde leui dei causâ ini-
 micitias ciebant, capitelesque exerceundo, bella duceb-
 ant, captiuosque belli madabant, fœdoraque
 in ventris ingluferam mittebant. Arma illiserant, enses,
 hastile præpilatum, telamos ferreus, securis aurea,
 aut argentea, fundæque telorum genera. His li- 20
 bertatem suam multis sæculis tuebantur, donec ab
 Titicæ seu potius Ieronicæ dæu, Inge numeroso
 exercitu Cusconem occuparunt, ducem Inga Zaphali,
 qui Cusconicâ in urbe, fixâ imperij sede, delictis in-
 colis, breui circumiectam prouinciam perdomuit. In- 25
 garum institutis, populus ad ciuiliorem viuendi mo-
 dum traductus est, nam & vestimentis, & calceis
 ut accolas docuerunt, rudibusque iam tam animis,
 immor-

immortalitatis opinionem iniecerunt. Inter hos longâ
 auorum serie succedens Gynacaua, longissimè pro-
 pagatis imperij finibus, Quitonicum regnum, in pro-
 uinciam redégit. Huius regis opus, memorabiles illæ
 5 viæ, quæ ad perpendiculum directæ, è Quitonico
 agro, Cuscum vsque perducebant, derasis altissimo-
 rum montium cacuminibus, aut profundissimarum
 valliū clausis hiatibus. Via quæ mare propiùs ducit,
 ad singulorum dierum interualla, palatijs, horreisque
 10 distinguebatur, in quibus vestis, arma, cōmeatúsque
 referuabantur, veniētésque Ingæ cum Palatino comi-
 tatu, vniuersoque exercitu, genialiter excipiebantur.
 Viæ latitudo viginti passus patebat, cuius latera per-
 petuo muro fossâque, aut intercurrentibus riuulis,
 15 muniebantur. Sunt qui sentiant præcedentium re-
 gum operâ, longo temporis interuallo hæc vias
 stratas, & communitas, à Gynacauâ tantum refe-
 ctas fuisse: quod à vero non abhorret; nam cum tro-
 ehleis cæterisque fabrilibus ac mechanicis instrumen-
 20 tis destituerētur, magno labore muro aggerenda erat
 terra, indè lapides in murum prouoluendi, excres-
 centéque operis altitudine, maiorem in modum pro-
 mouendus, eleuandúsque erat agger. Viæ istæ ad
 lineam directæ, neque collibus, neque montibus la-
 25 cubúsque, aut stagnis vllis impediabantur: Sed Pizar-
 ricis Almagricisque tumultibus, multis in locis in-
 tercise, libidine nocendi, aut mutuo metu. Habita-
 tur prouincia magnâ vbique incolentium frequentia,

*Memorabiles
 Peruanian reg-
 ni via.*

*Maritima re-
gionis Colonia*

*Montana re-
gionis Colonia*

*Montana re-
gionis Colonia*

*Cusco omnium
Peruiana-
rum ciuitatum
præcipua.*

ultra Hispanorum Colonias, quarum quinque in
maritimâ siue planâ regione numerantur. Portus ve-
tus, Sancti Michaëlis, Fanum Trugillum, Regum
ciuitas, & Arequipa. Sed montana regio urbium
frequentia, hominum cultu, & soli aerisque foelicitate
maritimæ præstare creditur, regumque peculiari
sede & procerum habitatione coli, frequentarique
consuevit. Nam præter vberriam frugum copiam,
pluujs iuuatur, & puteorum commoditate gaudet.
Infinitis quoque accolarum vicis, & Hispanorum
quinque colonijs, celebratur: quarum prima æqua-
tori proxima, Quito, hinc Leuantum, Guanuco, &
Guamanga, alijs Sancti Iohannis de victoriâ. Harum
omnium regina est Cusco, hominum cultu, fodina-
rumque opulentiâ cæteris omnibus superior, quæ iam
indè ab antiquis temporibus, magno procerum con-
cursu celebrata, totius aulæ & antiquorum regum do-
micilium erat; adeoque sola inter omnes Peruanas
prouinciâs, ante Hispanorum aduentum, urbis for-
mam faciêmque habebat. Mediâ vrbe stat arx qua-
drata, ingenti lapidum mole conspicua: quorum co-
pia quantumuis vicinis ex montibus suppetebat, ijs ta-
men trahendis vehendisque, cum iumenta deessent,
magno & incredibili indigenarum sudore in vnum
locum tracti aut ijs succollantibus comportati sunt.
Ager & frugum vbertate, aurearumque fodinarum
(quarum ingens illic est numerus) foelicitate gratio-
sus, à cœli aerisque temperie mirificè commendatur.

Cuscones

Cuscones peculiari linguâ vtuntur, quæ post Gyna-
 cauæ victoriam, cunctis sub vnam potestatem reda-
 ctis, aulica & præcipua haberi coëpit, eâque procures
 utebantur, & ius dicebatur. Ultra Cusconem est In-
 titicaca lacus, quem rapidissimus amnis, aquarum
 in magnum sese spatium effundentium abundantia
 efficit, deinde velut intolerabili onere solutus, in pristi-
 nas alvei sui angustias rediens, iterumque velut ante
 illabentium amnium mole increscens, in alterum,
 10 sed minorem lacum prorumpit, laxatusque tantæ
 molis incubitu, obscuro exitu euanescit, in occultos,
 vt credi par est, specus subsidens, alvei absorpti sub-
 terraneo cuniculo, in pelagus transmissus. Vterius
 Collaones & Charchantes habitant, fodinis & fonti-
 15 bus argentei fluuij, quem Platam vocant, nobiles.
 Plata, siue Argyropolis, Hispanorum est colonia,
 non tam ciuium copia, quam incredibili opulentiâ ce-
 lebris. Sed omnium præcedentium fodinarum famam
 superauit Potolsiacarum venarum vbertas, quæ adeo
 20 breui tempore inclaruere, vt multis alijs destitutis, ad
 has magno fossorum numero decursum sit. Peruani
 quantumuis nullâ veri Dei cognitione ducerentur, de
 hominis tamen creatione, de diluuiio, & ultimo ter-
 ræ excidio, opiniones quantumuis ridiculas comme-
 25 morabant: sed iam Dei benignitate, euangelij gra-
 tiâ donati, eadem nobiscum sentiunt, & sub poten-
 tissimi Philippi Hispaniarum regis dominio ac po-
 testate, foeliciter conquiescunt, vt absconum mihi

*Equi Peruanis
ante Christia-
norum aduen-
tum incogniti.*

*Ones Peruano-
rum.*

*In Peruiâ fo-
dinarum au-
reorum abun-
dantia.*

*Cinnamomise-
ra regio.*

videatur, aliquid de illorum vetustis erroribus, sacrificijsque referre. Illud magis memorabile est, quod in tantâ omnis generis animantiû multitudinem, per vniuersum nouum orbem, ante Hispanorum aduentû, equorum vsus, imò forma, Occidentalibus fuerit incognita. Horum defectum, ouium copiâ natura suppleuit, quæ camelis perquàm similes, præter torosi pectoris strumiam, equorum magnitudinem adæquant, sed ad bellum viribus inutiles: virum tamen in terga sublatum, per aliquot passuum millia vehunt, 10 sed si fessæ vrgeantur, insidentes, ore conuerso, foedo odore halitûque conspurcant, quod si sarcinis onustæ grauentur, in terram proiectæ, nullâ verberum vehementiâ propelli possunt, nisi clitellis exonerentur. Harum ouium inequitationibus, furtum Otabalicum 15 admissum est, cuius meminit Petrus Cieça. cap. 39. Ultra aliarum omnium rerum abundantiam, aurearum argentearumque fodinarum totâ passim Peruiâ ingens est copia, neque vlla penè colonia, quin auri venis splendet. Et præter fodinarum incredibili 20 lem multitudinem, flumina hîc quoque aurifera, quæ grumis arenisque rutilantibus, laureo profluxu decurrere videntur, teste Apollonio. Fert & cinnamomû, in regione Sumacide extat arbor, lauri frondibus perquàm similis, fructus baccæ sunt, in foliculis tenui 25 corticem circuitu conclusæ, eæ cum folijs ac radice, arboris cinnamomi odorem, saporem, substantiamque habent, sed his longè præstantius cinnamomum præbent

præbent eorundem folliculorum cortices circumductæ.
 harum arborum magna hîc paſſim creſcit copia ſyl-
 ueſtribus in locis, ſolo terræ aëriſque adiumento ſuſtē-
 tata, præſtantes tamen habentur arbores, quæ pe-
 5 culiari curâ in hortis enuermuntur. Garcias ab Horto
 libro primo capite 15. Simplicitum apud Indos naſ-
 cētium, negat cinnamomiferam arborem in Ameri-
 cā reperiri ſed aliam ſui generis eſſe teſtatur. Cinna-
 momiferæ huius regionis tractum, Conſaluus Pizar-
 10 rus, multis conflictatus ærumnis detexit. Cuius ex-
 peditionis occasione totius maragnoni curſus, ocuſi-
 me ab ipſis fontibus cognitus patuit. Iſ in Quinonicis
 Cuſconicis que montibus ortus, multis effectis mean-
 dris rapidiſſimo curſu in mare deferitur, tantâ incum-
 15 bentium ruentiūque aquarum mole, vt per qua-
 draginta amplius paſſuum millia, ſuperatâ maris ſal-
 ſedine, dulces latices præternauigantes experiantur.
 Pizarrus cum relictâ Cocâ, barbarorum municipio,
 ad ingentem hunc fluuium, multis difficultatibus pe-
 20 nē expugnatus perueniſſet, vt utrâque amnis ripâ li-
 berē vti poſſet, nauigium magnâ indiſtriâ infinitoque
 ac penē incredibili labore conſtruxit, quo cum ali-
 quamdiu uſus eſſet, Franciſcum Orellanum naui ad
 expediendos commeatus præmiſit, designato loco vbi
 25 ſeſe præſtolari vellet. Sed Orellanus à Conſaluo di-
 greſſus, ſiue rapidiſſimi fluuij impetu abreptus, ſiue
 æmulus, & noui decoris auidus, incredibili celeritate,
 ad immenſi huius amnis oſtium, quod ſeptentrionem
 verſus

-gavm ad r
 .municio

Franciſcus
 Orellanus.

versus influit delatus est, velisque, nusquam exspectato Consaluo sociisque, in Hispaniam contendit, huius provinciae praefecturam deposcens, Amazonas, multa que alia affingens, ut voti compos praefecturam auferret. Orellani fluminis ostium quidam multis 5 terrarum spatijs, à Maragnoni ostio abesse volunt: sed nouissimis nauigationibus compertum est, vtrumque fluiuium ad Picoræ confluentem coire, iunctosque multis effectis insulis, in mare decurrere, quod non abs re hîc monere visum, & priorem opinionem exem- 10 pli causâ, primâ tabulâ exhibuimus. Maragnoni Orellani que ripa, thuriferis arboribus confita, thus profert quod à loco Maragnonû passim vocatur. In hac provinciâ ciuilibus Hispanorum armis in mutuam perniciem seuitum est, quæ provinciam multis in locis 15 deformarunt, & Indianorum ingentem numerum absumpserunt. Sed hæc ab alijs latius.

*Thus Marag-
ne proinde.*

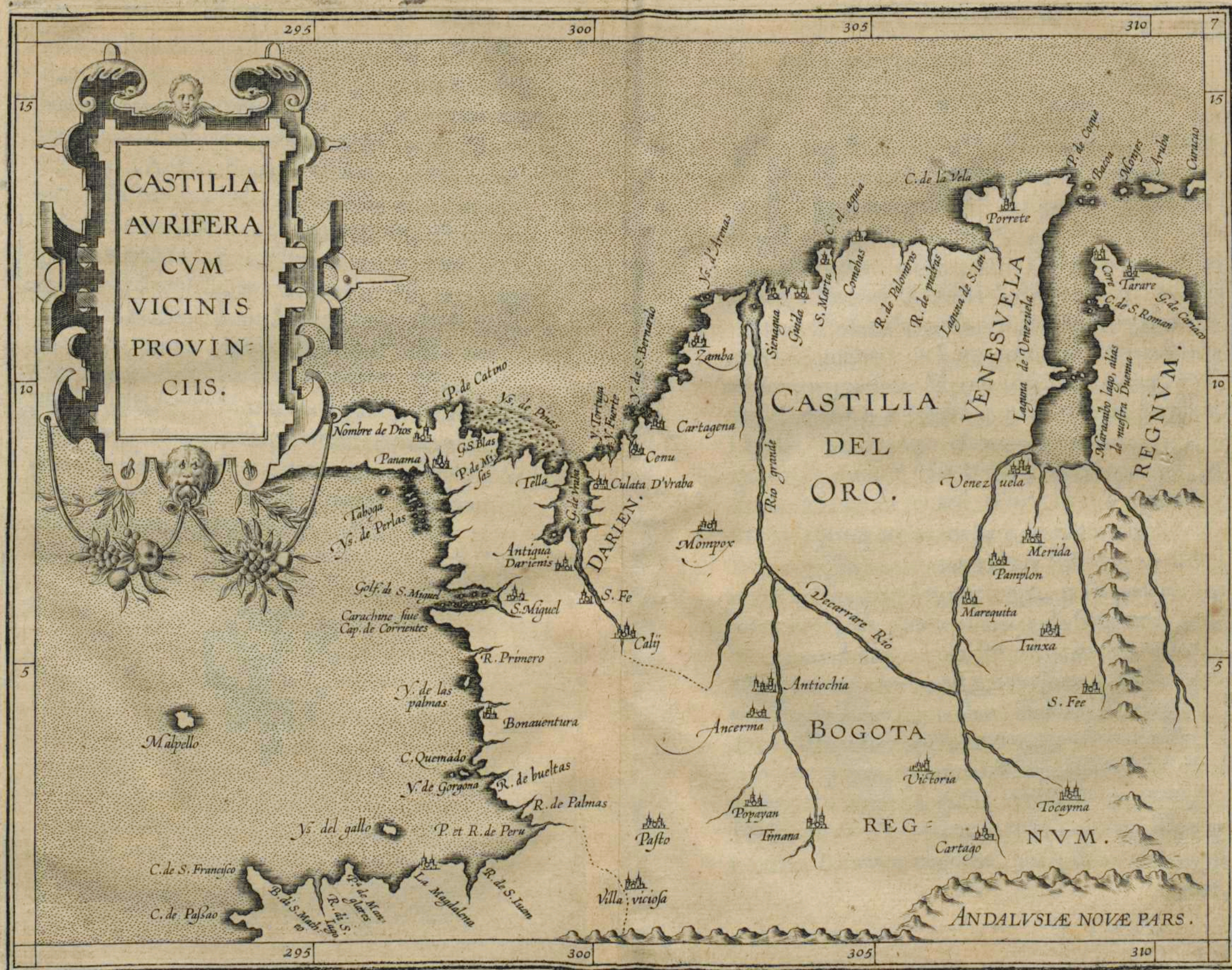
CASTI

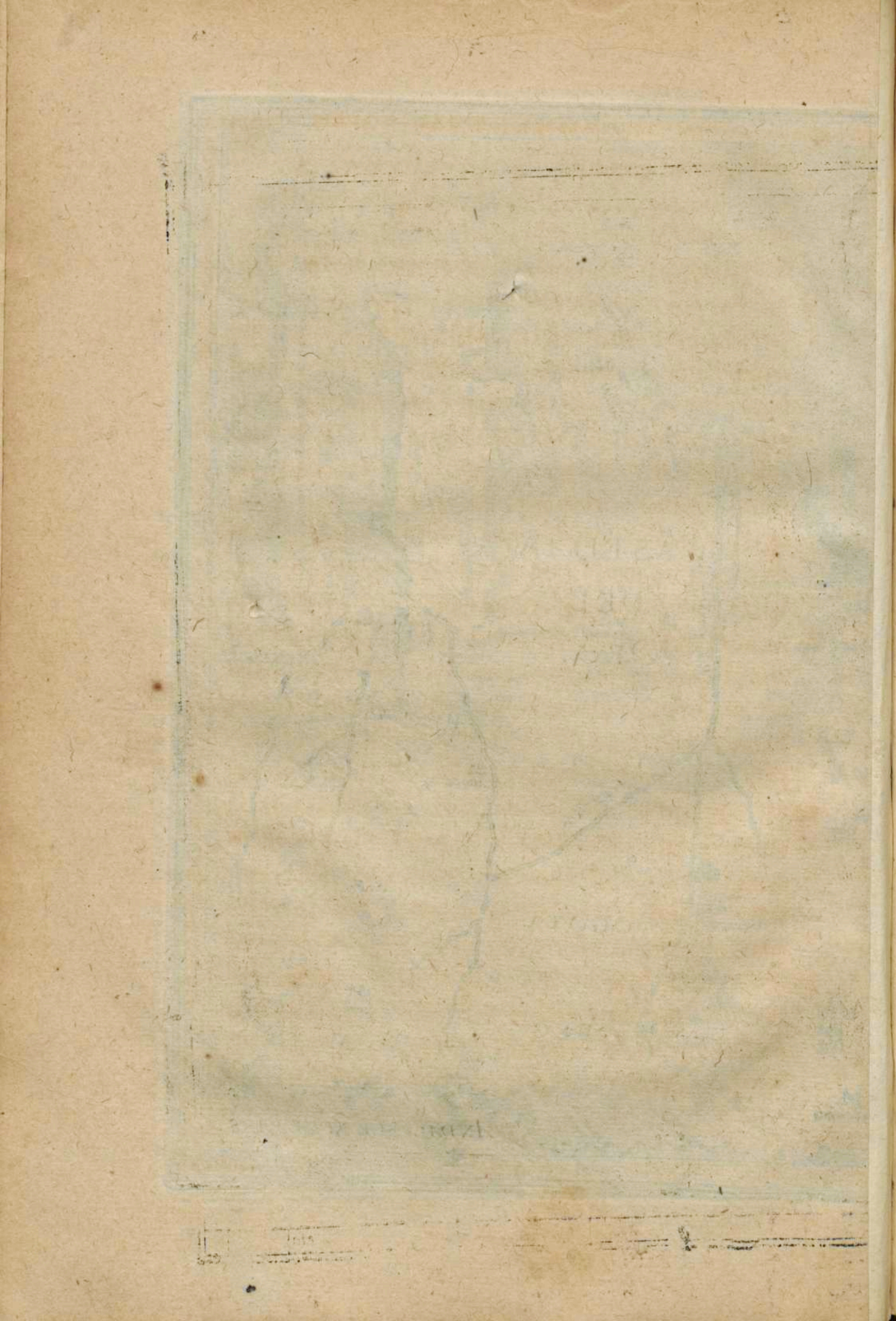

CASTILIA NOVA, SIVE AVRIFERA.

BASILIAE, Peruvianisque terris obijci-
 5 tur Indicæ continentis vasta, & latè pa-
 tens regio, plurimis diuersissimisque reg-
 nis, ac populis habitata: Nam & Vra-
 bam, Beraguam, Darienem, Popeianam, Carta-
 genam, Sanctam Martham, Benesuelam, & quas
 10 sequenti tabulâ exhibemus, Andalusiam nouam, Pa-
 riam, Cumanam, & Cubaguam vnionum piscatio-
 ne diuitem continet. Meridiei tractus Brasiliæ, Per-
 uanisque regnis cohæret, à tribus reliquis partibus,
 Oceani vndis pulsatur, & quâ septentrionem versùs
 15 inclinata prominet, ex aduerso Cubæ Hispaniolæ, &
 Boriquenæ littora respicit: dehinc sensim extenuatis
 littoribus, circa occidentis latus in arctum cogitur tel-
 lus, exiguoq; adeò concluditur Isthmo, vt ambo
 penè inter se committantur maria, perruptisque na-
 20 turæ catarractis, pacifici maris vndis Septentrio mis-
 ceri velle videatur. Tota Isthmi latitudo octodecim
 aut ad summū viginti passuum millia patet, sed erum-
 pentibus vndique fluminibus, multis in locis laciniata
 terra, Isthmum magis coarctat, sic vt fontes Chagri
 25 fluminis, quatuor tantum millibus à mari absint. Hu-
 ius bimaris Isthmi angustie Mexicanum regnum,
 Nicaraguam, & Iucatanas terras, aliasque septen-
 trionalis Americæ regiones, australibus prouincijs
 S vniunt,

*Indica conti-
nentis Isthmus*

vniunt, atque coniungunt. Isthmi huius fauces obti-
 nent Panama, & Nominis Dei ciuitas, quarum vtra-
 que, orientis & occidentis opes, Europæis vtili com-
 mercio transmittit. Christophorus Columbus tertiâ
 suâ nauigatione, Indiæ continentem primus morta- 5
 lium attigit: Dehinc funestis Hoiedæ & Niquesæ ca-
 lamitatibus, ac Dariensium discordijs infamis, scena
 miseriæ humanæ videri potuit. Regionem auri venâ
 diuitem esse, Columbi, & aliorum multorum rela-
 tionibus constat, neque fodinis tantum vtilem, sed flu- 10
 uijs aureas arenas, grumôsq; voluentibus abundan-
 tem, parum alioqui fertilis, licet maizium quibus-
 dam in locis proferat. Olim nudi incedebant, mulie-
 res veste lineâ ad genua vsque prominente tegeban-
 tur. Domus erant perquàm amplæ, vt interdum in 15
 vno vico, duæ aut tres tantum mansiones reperiren-
 tur CC, aut CCC. hominum capaces. Gens belli-
 cosa, arma illis arcus, sagittæ, & lanceæ, sagittas ve-
 neno inficiunt, lethaliâque vulnera ingerunt. Supra
 modum crudeles, non tantum inimicos bello perse- 20
 quuntur, & capiunt, captosque foedis mensis deuo-
 rant, sed stolidæ vindictæ cupiditate amentes, captiuas
 in spem prolis matrimonio iungunt, captiuisq; quos
 ad geniales dapes saginant, sororû affiniûque puel-
 larum coniunctionem indulgent, vt prognatos ex tali 25
 copulâ liberos, tanquam hostium suorum viscera,
 cum lubet discerpant ac deuorent. Dei cognitionem
 nullam penitus habebant, de animæ verò mortalitate
 ac im-

Fatuum vin-
 dictæ studium.

ac immortalitate, non idem omnes sentiebant: nam
 quidam omnia continuo naturæ ordine vicissim nas-
 ci ac interire, vitæque finem animæ quoque interi-
 tum statuebant: alijs persuasum erat, animas post
 5 mortem deferri ad certum constitutum locum, vbi
 suauiter degerent, continuâque ludendi, edendique
 voluptate tenerentur. In vniuersum tamen gens su-
 pra modum procurandis sepulturis dedita, aurum
 ac gemmas, plumas versicolores, ac alia quoque
 10 præciosiora cum defuncto recondebat. Quibus verò
 animæ immortalitas persuasa erat, etiam panem,
 & potum, & vestes addebant. Sed iam euangelicæ lu-
 cis gratiâ, & antiqua crudelitas, & incredulitas defer-
 buit, euangeliumque Catholicorum Regum piâ cu-
 15 râ, illis in partibus per Antistites & sacerdotes magno
 cum fructu propagatur, erectis passim ecclesijs & Ar-
 chiepiscopatibus. Vraha iussu Ferdinâdi regis, Casti-
 liae aureæ siue auriferæ nomen tulit, limites eius à Pa-
 namâ Antiochiam vsque pertingunt, & ultra. Regio
 20 vasta, multis fluminibus, multoque auro abun-
 dat: sed perpetuis pluuijs foeda, & insalubris. Sequi-
 tur Popeiana prouincia, in meridie ad Peruiam vs-
 que fines excurrens, in Septentrione fluuius Sanctæ
 Marthæ finitur. Sanctæ Marthæ prouinciâ Ro-
 25 dericus Vastidas, anno M.CCCCC.XXIII. dete-
 xit. Secundum hanc Benefuelæ regnum; vtraque
 prouincia multâz anni venâ diues. Smaragdorū
 quæis nihil viridius vident oculi, hic quoque prouentus.

ad immortalitatem
 animarum
 .xii

Castilia aurife-
 ra.

Popeiana.

Smaragdorū
 sectura.

Doctor Gonſales Ximenius aduerſo flumine medi-
 terranea penetrans, primus in notitiam Smaragdorū
 deductus, cum ex locis mediterraneis, æquatori vicinis
 adferri didiciſſet, continuatâ aduerſi fluminis nauiga-
 tione, ad Bogoti regnū detuenit, à quo, edoctus fodinas
 hæſce vltèrius inquirendas, terreſtri itinere, ad Sma-
 ragdorum rupem deductus eſt, tulitque mille octin-
 gentos ingentes Smaragdos: Cuius detectionis famâ,
 ingentes diuitias & nominis claritatem ſibi conciliauit.
 Poſtmodum in multis Peruiæ aliſque locis æquatori
 vicinis, paſſim Smaragdorum ſectura frequētata eſt,
 honor tamen eius rei penes inuentorem Ximenium
 manet. Miraculo eſt arbor huius continentis, Punicâ
 arbore maior, ex quâ factâ incifione, laudatiſſimum
 baſamum deſudat, tanto laudatius, quod non deco-
 ctionibus, ſicuti in Hiſpaniâ nouâ, ſed incifionibus
 naturali arboris deſluxu colligatur, deficientibusque
 AEgypti ſeptis, in occidentalibus partibus enatum in-
 ueniri haud temerè miramur. Adeò vt ſi Monardo
 Hiſpalenſi medico credimus, etiam ſi nihil aliud in
 Occidentem nauigationes nobis attuliſſent, non inu-
 tilis fuiſſet Hiſpanorum labor, quum Baſamum hoc
 AEgyptiaco baſamo nō ſit inferius, ſi mirabiles eius
 effectus & vtilitates conſideremus, quando ad ea om-
 nia ad quæ AEgyptiacum olim adhibebatur, Indi-
 cum hoc baſamum ſit efficax, vt idem author libro.
 3. ſimplicium medicamentorum ex Indiâ allatorum
 teſtatur.

*Baſamum In-
 dia Occidenta-
 lis.*

Caſſia

Indica

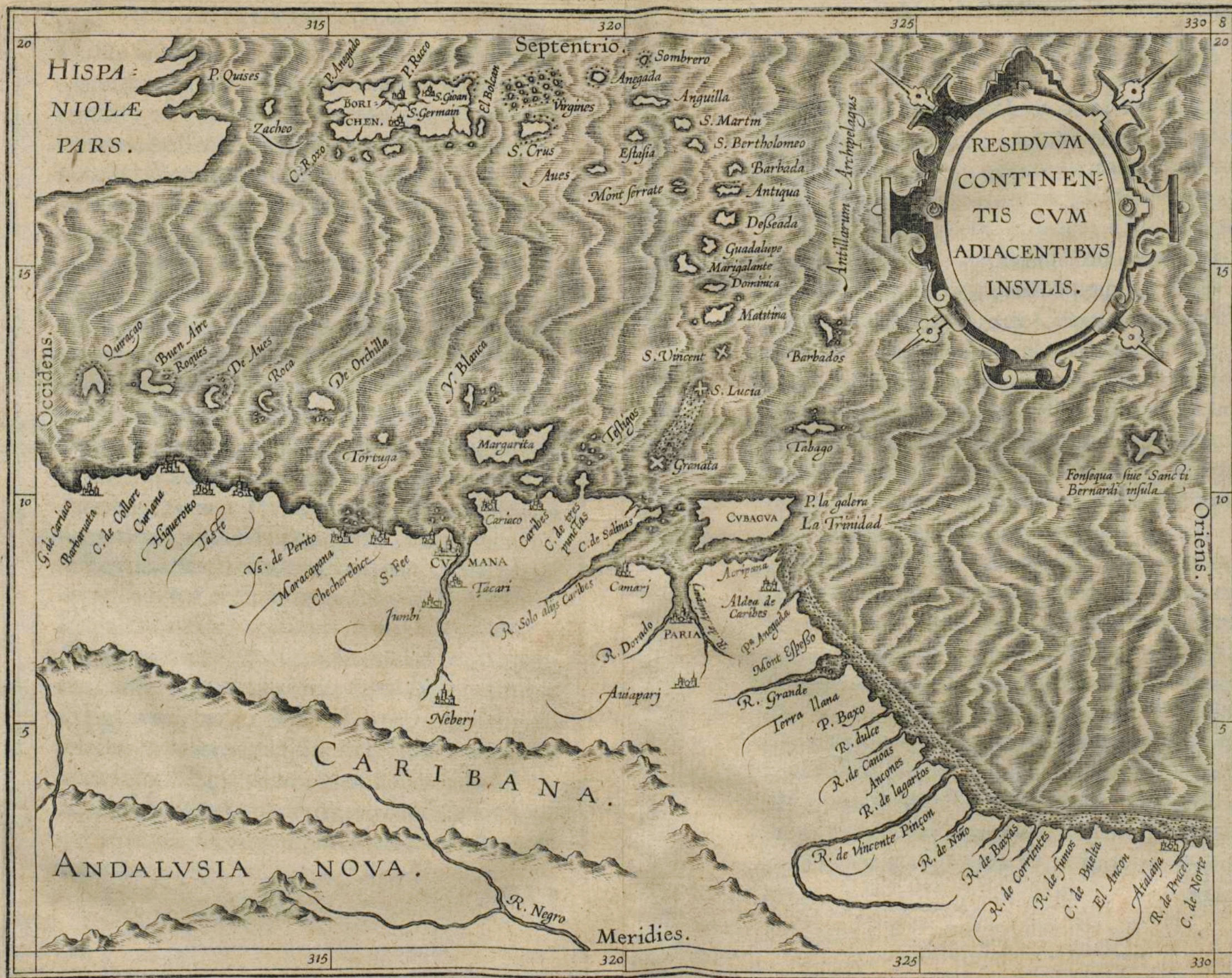
Samaragdorum

PARIA

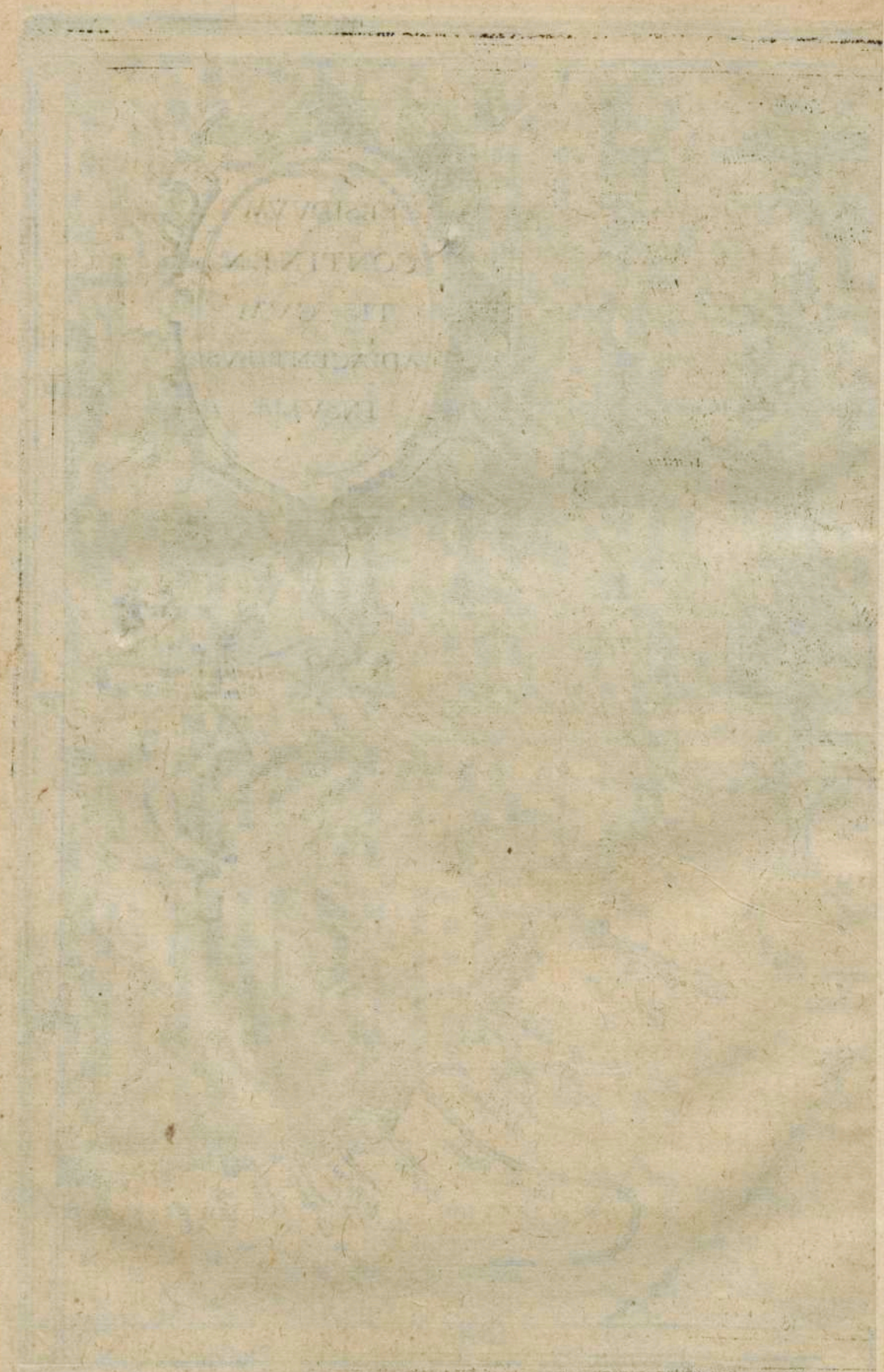

PARIA ET CUBAGVA.

5 **L**OTVM hoc Cumanæ Pariaë & Cuba-
 guæ littus, à Christophoro Columbo
 detectum & perlustratum, vnionum
 margaritarumque piscatione perquam
 celebre est. Cubagua Orientis lateri
 adiacet, nullo frugum prouentu beata, lignorum &
 aquæ dulcis cum primis penuriâ premitur, ligna ex
 10 Margaritâ insulâ, aquam ex Cumanæ regionis ostijs
 petunt. In Pariaë passim ingentia coccinei siue brasiliici
 ligni nemora lucusque: arbores ipsæ in non credibilem
 altitudinem excrescunt: fama est plerâsque vix fede-
 cim virorum brachijs concludi aut complecti posse.
 15 Gignit hæc regio & cassiam fistulam. Hisce in parti-
 bus reperitur monstruosum illud animal quod vulpino
 rostro cætera simiam ferè refert, ac si quando aliò
 proles transferat, vtero exteriori in modum crume-
 næ inuolutas defert. Domos habent ligneas palma-
 20 rum folijs contectas. Rebus familiaribus intentæ mu-
 lieres, agriculturam exercent. Viri arma tractant,
 aut venationibus indulgent. Statis anni temporibus
 totum hoc Cubaguæ & Pariaë littus rubescere autu-
 mant, quod florentium generantiumque ostrearum
 25 signum esse volunt. Sequitur Pariaë, Cumanæ, &
 Maracapanæ ora. Pariaë littus tantâ gratissimorum
 odorum suauitate fragrat, vt renascentis veris patria
 iure cèseri possit. Cumanæ Pariaëque regionis incolæ,

Cubagua.

Margaritâ
insulâ.

Cassiam

Paria Cuma-
na Maracapa-
na.

ebrietatibus tripudijsque supra modum dediti, olim
 nudi incedebant: animæ immortalitatem credebant,
 easque post obitum ad viridantes secretosque elysios
 campos deferri sentiebant, ubi genio indulgeant, con-
 tinuisque compotationibus atque tripudijs tempus tra- 5
 ducant: quinimo animas vocantes respondentésque
 sese audire persuasum habebant, si quando in cauis
 vallium penetralibus Echus vocem percipiant: sed
 quam verè Echo aëris & linguæ filia verba aliena in-
 sequitur, vocemque sine mente gerit, tam à vero Cu- 10
 manorum abest sententia. Ad meridiem tendentibus
 occurrit Andalusia noua, Bogoti regno vicina, &
 Smaragdorum prouentu nobilis. Carybana deinde
 Carybim anthropophagorum patria originaria, vn-
 de tanquam ex equo Troiano, per vniuersum occi- 15
 dentem insulasque vicinas, certissima humani gene-
 ris pestis inundauit. Efferum & sanguinariū hoc ho-
 minum genus, nullis commercijs nullisue blanditijs
 allici aut demereri vnquam potuit, sed innatâ crude-
 litate constanter humani sese generis hostes ferunt &
 profitentur, multâ humani sanguinis siti, fœdissque
 dapibus, quas anidè appetunt & in ventris ingluuiem
 demittunt, infames. Quæ lues vniuersum occiden-
 tem perulagata, ingentem illis populis terrorem intul-
 lit, tantumque crudelitatis opinione valuerunt, vt
 ceterum Indiani visis decem Carybibus, ex tem- 20
 plò fugâ sibi consulerent. In occidentali limite huius tabulæ,
 conspicitur Curiana, vbi in commercijs exploratorij
 siue

*Andalusia
 Noua.*

Carybes.

Curiana regio.

siue lydij lapidis, ac statera ponderumque auri vsum,
 Hispani magnâ cum admiratione inuenerunt. Curia-
 nâ Parique littora multis vndique insulis cinguntur,
 & septentrionem respicientibus Antillarum insularum
 5 Archipelagus occurrit, inter quas Dominica, Mati-
 tina, Guadalupe & aliæ vicinæ. Ab hoc tractu ad Oc-
 cidentem prospicientibus Borichenæ, siue Sancti Io-
 annis insula apparet, vulgo à portu diuite, propter
 diuitem auri venam, quam inexhaustis profert ge-
 10 nerosa metallis. Insula in longitudine porrigitur ad
 quinquaginta penè milliaria, in latum patet duode-
 cim aut septendecim, maxima latitudo octodecim
 penè miliaria germanica comprehendit. In insulæ
 15 bus totius insulæ flumina scaturiunt. Cairabonus flu-
 uiorum maximus, ad septentrionem decurrit, cum-
 que omnes aureis glareis arenisque fluant, septen-
 trionale tamen latus generosioribus fodinis commen-
 datur. Meridiana pars portuosior, frugibusque bea-
 20 tior, maizium cæteraque necessaria vitæ producit. Co-
 lumbus secundâ suâ nauigatione hanc insulam dete-
 xit; sed Iohannes Pontius Legionensis pacificatâ
 prouinciâ insulanos domuit, & Caparram in Septen-
 trionali parte ædificauit, sed relictâ Caparrâ propter
 25 ingentem aëris insalubritatem, conuersâ ad occiden-
 tem habitatione, Guanica, iuxta ingentem insulæ
 sinum in fronte occidentis, habitari cœpit, anno à
 nato Christo M. ccccc. x. sed propter insectorum
 mole-

*Insula S. Ioha-
 nis a portu di-
 uite.*

molestiam, citò quoque deserta, & monstrante Sotto Maiore, Aguadam Coloniam deduxerunt. Anno M.D.XI. Borichinienſes rebellarunt, vocatiſque in auxilium Carybibus multos Hispanorum obtruncarunt, ſed mox victi & in ordinem redacti quieuêre. 5 Hoc tumultu memoria proditum eſt, Berezillum canem ſtipendia meruiſſe, multoſque inſularium dilaceraffe.

*Berezillus canis
ſtipendia
meruit.*

HISPA-

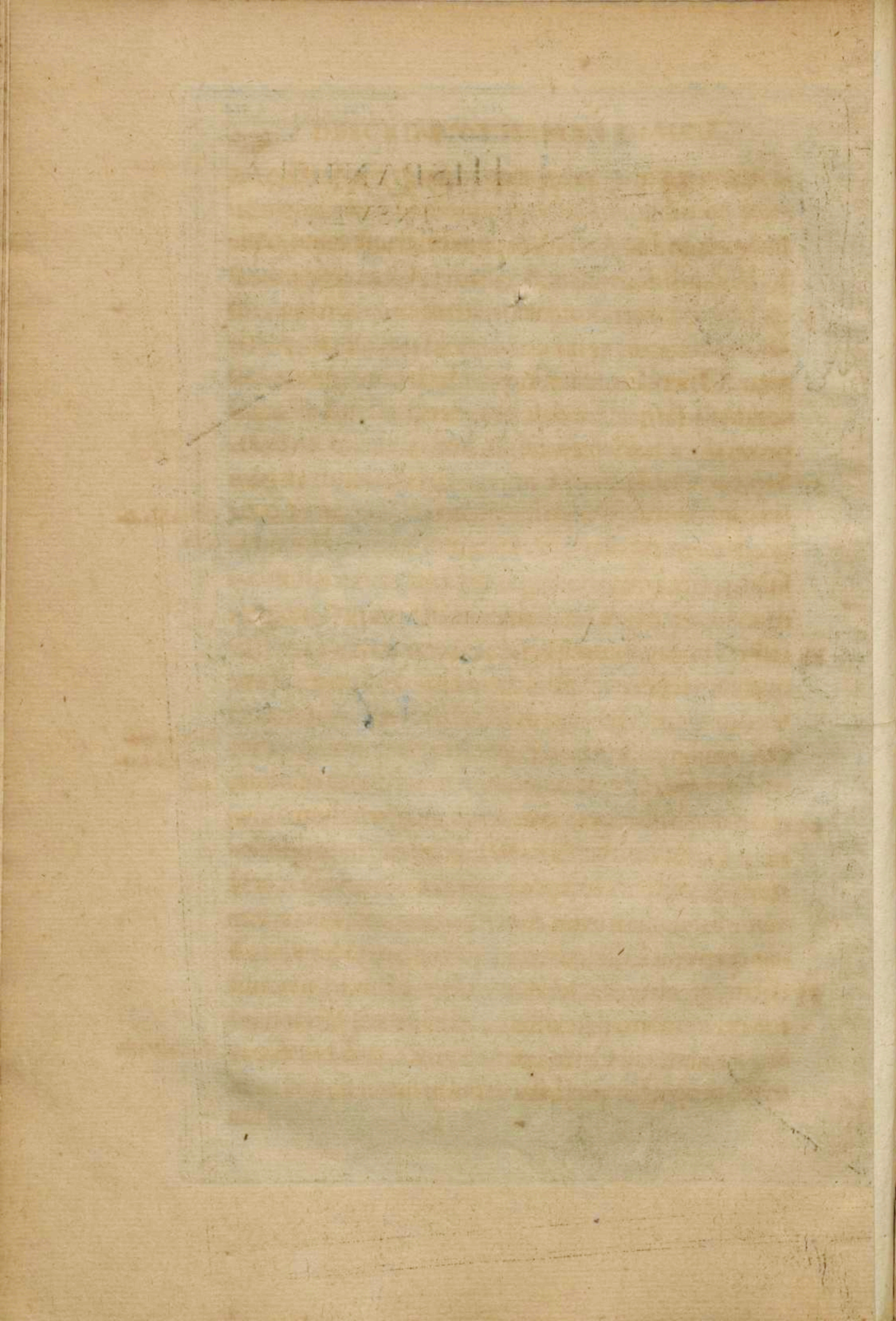

HISPANIOLA.

- H**ISPANIOLA prouinciarum totius occi-
 5 duui orbis antiquissima, Cancrī tropicū
 inter & æquinoc̃tialē circūlū sita, ab
 oriente ad occidentē in longū porri-
 gitur. Oriens clauditur longō insularū agmine, ab
 occidente Iamaicā & Cubā respicit: quā in latū
 protenditur ad septentriones aut Austrū inclināt.
- 10 Septentrionis latus ad Cancrī tropicū fertur; à me-
 ridie quantumuis longō satis interuallō, occurrit con-
 tinens terra Auriferā siue Nouæ Castiliæ. Hanc in-
 15 sulā primā nauigatione Christophorus Columbus
 detexit, anno reparatæ salutis millesimo quadringen-
 tesimo nonagesimo secundo, habitatoribūsq̃ue fre-
 quentē inuenit. A barbaris Hāitti dicebatur, prop-
 20 ter montium asperitatem, interdū etiā Quisqueia
 & Cipangi, à primis occupatoribus vocata est. Hos
 barbarorum Cabalicæ memoriæ ex Matinā Insulā,
 25 quam alij S. Crucis terram vocant, venisse memo-
 rant. Nam cum ciuilibus factionibus inter se disside-
 rent, & vna pars acri prælio attrita esset, victi relictā
 victoribus auitā insulā, cum liberis & coniugibus no-
 uas quærentes sedes, ad exiguā insulā in fluuij ostio
 30 delati, gaudentes in terram exiliēre; egressique cum
 maiorem ripam detexissent, admirantes terræ illius
 amplitudinē, Quisqueia patriā linguā nuncupa-
 35 uēre, propterea quod illam totius vniuersi, aut totū,
 T aut

*Hispaniola de-
tectio.**Origo primo-
rum habitato-
rum.**Nominis ratio.*

aut partem maximam reputarent, cūque progres-
 si, ingentium asperrimorumque montium crepidi-
 nes conspexissent, Hâitti, hoc est, asperam dixere.
 Cipangi quoque nomen postea tulit, à similitudine
 montium quos in patriâ habuerant, quorum deside- 5
 rio totam insulam Hâitti nomine signarunt: eoque ef-
 fectum est, ut Columbus primâ suâ navigatione cum
 Cipangi & Cibai mentionem audisset, ad Zipangri
 orientis insulam se delatum putaret. Accidit hæc trās-
 migratio ultra centum annos ante Columbi aduen- 10
 tum. Sed Columbus diminutiuo Hispaniolæ nomine
 illam insigniuit, dissimili prorsus ratione ac barbari,
 qui ex Parâ Matrinâ in ingentem hanc terrâ com-
 migrantes, propter amœnitatem & amplitudinem
 Quisqueiam vocitarant, quasi parua foret præ His- 15
 paniâ, ex quâ ipse nauibus aduectus erat. Exigua ter-
 ræ distantia, ab æquinoctij circulo efficit, ut exigua
 illic toto anno dierum noctūumque sit diuersitas. Cum
 cancrum sol percurrit, continuus penè lucis vsus, mi-
 ra illic aëris temperies, quando neque calor immen- 20
 sus, neque frigus immodicum, quantumuis in qui-
 busdam montosis partibus, vbi altissimarum rupium
 moles conspiciuntur, frigora intentiora sentiantur.
 Toto anno arboribus hic suus stat honos, neque de-
 fluunt folia, nisi noua subnascantur, frutices, herbæ & 25
 legumina, quæ ex Hispaniâ huc importantur, mirâ
 fertilitate luxuriant, breuīque temporis spatio adoles-
 cunt. Frumentum in locis montanis frigidioribūque
 melius

melius prouenire, experientia docuit. Regio est por- *Insule diuisio*
 tuosa, & multis fluuijs irrigua; præcipuam tamen &
 amœnitatem & commoditatem inhabitantibus præ-
 stant quatuor ingentia flumina, quæ in ipso insulæ
 5 vmbilico, delapsa ex altissimorum montium iugis, in
 diuersissimas mundi partes abeunt: Luna ad orien-
 tem, ad occidentem decurrit Attibunicus, Iacchus
 septentrionalibus, Nâibus meridionalibus aquis mis-
 cetur, sic vt quadripartitò insula diuidatur. Sed quo *Insula per præ-*
 10 tempore Columbus primùm eo delatus est, quinque
 potentissimi reguli siue Cacici, quibus minores pare-
 bant, insulam obtinebant. Orientalem insulæ partem
 tenebat Caiagoia, mediam insulæ planitiem Guario-
 nexus occupabat, Occidentalem partem & Xaraguã
 15 Beheccius regulus obtinebat, Guacananillus Borealis
 partis dominus erat. Septentrionalia hæc littora Chri-
 stophorus Columbus primâ suâ nauigatione detexit,
 ietò que cum Guacananillo foedere arcē erexit, præ-
 fidiòque XXXVIII. virorum cõmuniuit. Reliqua mon-
 20 tana occupabat Caonabus, regulorum omnium potẽ-
 tissimus. Inde prouincia in quinque partes aut præfe-
 cturas à quibusdam diuidi cœpit, harum partium pri-
 ma, quæ orientalem insulæ partem respicit, Caizimu,
 id est principiũ, vocatur, cuius fines à primâ & vltimâ
 25 orientis fronte, ad Ozamam vsque fluuium, in cuius
 ripâ Sancti Dominici ciuitas exstructa est, producun-
 tur; in Septentrione Haitti montibus & Lunâ fluuio
 terminantur. Secunda in meditullio insulæ, Huhabo
 T 2 incolis

incolis dicitur. Tertia pars occidentem solem respicit,
 vocaturque Quisqueiorum linguâ, Caiabo siue Cai-
 habo. In Septentrione Cibauis montibus, & Iaccho
 flumine terminatur, & ad Naibæ usque fluij fontes
 excurrit. Baimoa septentrionalia tenet, à Caiabo ad in- 5
 sulæ usque finem occidentem versus sese extendens,
 residuum totius insulæ Guacayarima, hoc est, finem,
 tanquam posteriorem, & magis arctam seu strictam
 insulæ partem appellauere. Sed hæc barbarica nomi-
 na nunc parum frequentantur, successu temporis no- 10
 uis subinde impositis aut vsitatis. Inter cætera huius in-
 sulæ admiranda, in orientali parte editissimoque mōte
 conspicitur spelunca, quingentis haud amplius passi-
 bus à mari distans, cuius introitus portam alicuius ma-
 gni palatii refert, in hoc specu per densos subterraneos 15
 que meatus, ingenti impetu flumina per quinque mil-
 lium stadiorum spatium ferri audiuntur, tanto ruen-
 tium aquarum strepitu, vt qui propius accesserit, ad
 tempus surdescat. Hæc aquarum confluentia in lacum
 ingentem concreuit, in quo Charybdes Syrtésque, 20
 vndarum breuibus infesta loca. Est præterea in Bai-
 noâ ingens lacus, Indi Hagueigabon, nostri mare Cas-
 pium vocant, is infinitis vndique fluijs auctus, nus-
 quam tamē excurrit aut exoneratur, sed cuniculo ab-
 sorbetur: haud vanis coniecturis creditur rupes hæc 25
 spongiosas, per subterraneos meatus maris aquam re-
 cipere, quod ibidē multitudo marinorū piscium inue-
 niatur, & aqua maris salugine infecta tota muriatica
 sit.

*Mare Cas-
pium.*

- fit. Subterraneum hoc mare ventis agitatum, sæpe multas Indianorum lintres siue canoas demergit. In huius lacus medio insula Guarizanca conspicitur, piscationibus frequēs. Alij insuper quantumuis minores
 5 in hac insulâ sunt falsi lacus, est quoque Maguanus lacus, præstantissimis aquis nobilis. salis hic quoque ingens prouentus, nam & in montibus, instar cristalli limpidi effoditur. Ultra supradictos lacus, ingens etiam fluuius in mare salus decurrit, quantumuis
 10 dulcis aquæ infinitis riuulis fontibûsque auctus. Auriferam fuisse, iam inde à Columbi temporibus repetitæ navigationes demonstrant. Gonzales Mendocius totum orientale insulæ latus præter septentrionalia littora, auriferis fluminibus decurrere testatur.
 15 Fama est Cibaijs in montibus, tam vehementes luxuriantesque auri venas prouenire, vt instar plantæ vineæque è terrâ prorumpant, aut excrecant: quod in Hungaricis quoque fodinis, vsu venisse relatum, nemo miretur, quando haud ita dudum in-
 20 fanti septenni in Silesiâ aureum dentem natum, multorum testimonio constat. Incolæ naturâ ociosi & desides, victum sine labore parabant, piscationibus dediti, nudi incedebant. Rerum omnium vnum motorem inuisibilem credebant, cætera erroribus
 25 inuoluebant: sed diuinâ præueniente gratiâ, in euangelicæ veritatis lumine suauiter conquiescunt. Procedente tempore sacchariferis eò translatis arundinibus, fabricatisque molis terendis cannis, institutisque
 T 3 officinis,

*Auræarum ve-
narum uber-
tas.*

*Dens aureus Si-
lesij pueri.*

officinis, ingens sacchari prouētus, & secundum fodi-
 nas, præcipuus esse cœpit. Insulæ caput, Sancti Do-
 minici ciuitas, cuius occasione tota insula vulgariter
 Sancti Dominici nomen tulit. Illic regius senatus, &
 Archiepiscopalis sedes, quinque sodalitijs siue mo- 5
 nasterijs celebris. De huius insulæ situ, mirandis que
 aut nouis, qui plura requirit, adeat Domini Petri
 Martyris decades Oceanicas, præcipue decad. 1. lib.
 3. & decad. 3. lib. 7. 8. & 9. Thomasi Porchaccij
 librum de insulis, & Gonzalis Mendoçæ Sinarum
 Historiam part. 2. lib. 3. cap. 3.

CVBA

CVBA ET IAMAICA.

CVBA ex maioribus occidentis insulis,
 ab oriente ad Occidentem solem vergit
 5 haud secus atque Hispaniola, cui ab oriē-
 te contigua est. Occidens Iucatanas ter-
 ras, Mexicanum, & Gualtacanum fretum despectat.
 Septentrio cancri tropicum contingit. Meridies Ia-
 maicam ac inde terram firmam Indicam, quantum-
 10 uis longo satis intervallo, respicit. In longitudine ma-
 ior est Hispaniolâ, latitudo non respondet, sed tamen
 quâ maxima est, Hispaniolæ latitudinem penè æquat.
 In insulæ circuitu multi passim scopuli nauigantibus
 formidabiles cernuntur: nam à Septentrione ingens
 15 Carybdis vrget, aquarû incertis vorticibus metuen-
 da, & Australe latus quâ Iamaicam aut Iucatanum
 littus spectat Iardinorum scopulis infestatur. Colum-
 bus hanc insulam secundâ suâ nauigatione, Iohannam
 nominauit, sed ab incolis Cubam vocari intellexit:
 20 postea iussu regis Ferdinandi (cuius auspicijs detecta
 erat) Ferdinandinæ nomen tulit. Sunt qui A. & O.
 vocatam dicant, sed hoc nusquam deprehendi: Por-
 tui sanè à Columbo huiusmodi nomen inditum, te-
 stantur genuini illius temporis scriptores. Regio mon-
 25 tibus aspera, & syluis horrida, sed fluminibus irrigua,
 dulcibus salisque stagnis frequens, vnde hîc quoque
 salis copia: est & auraria, nam & montes affatim au-
 ri præbent generosis secturis, & flumina aureis passim
 arenis

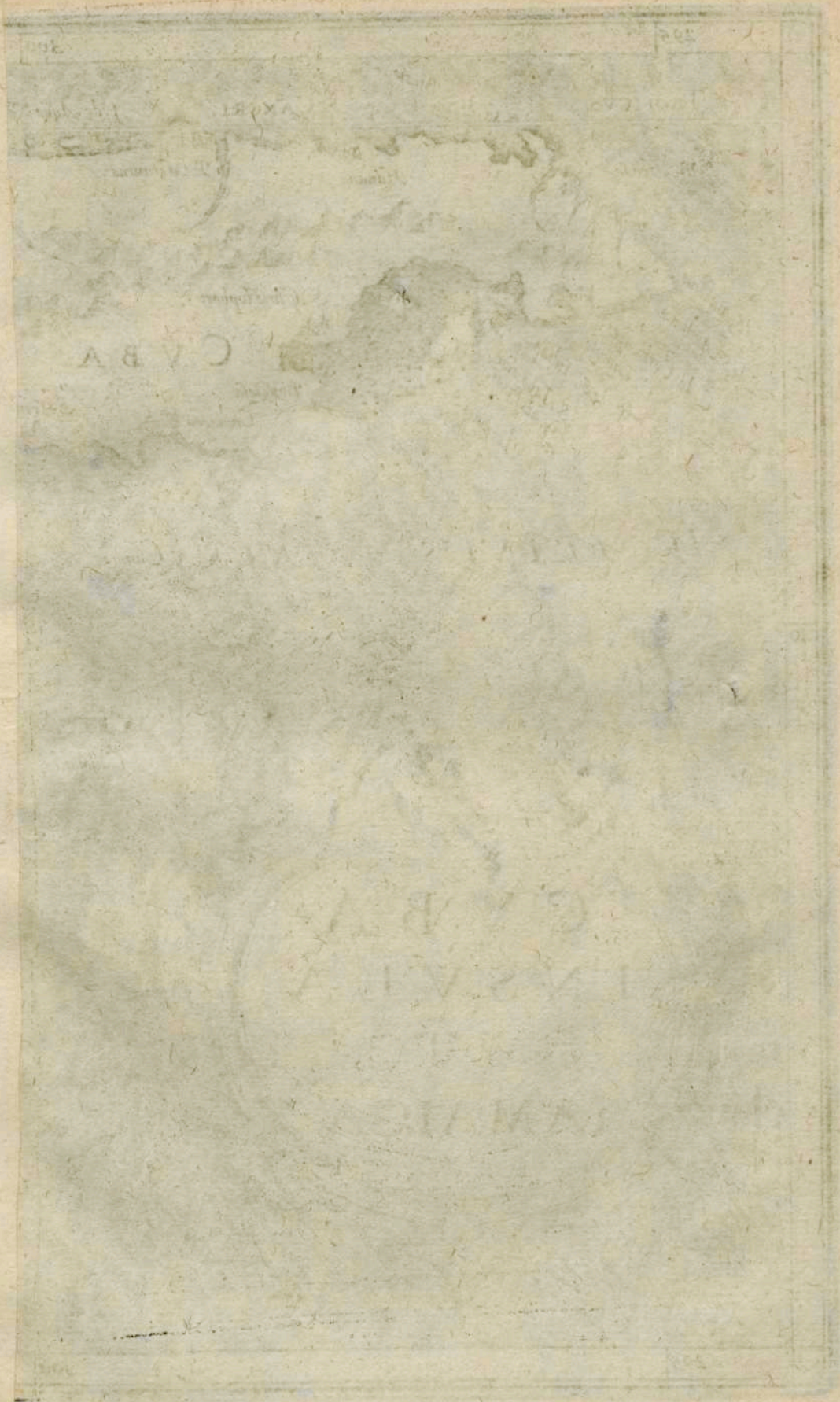

arenis fluunt. Sex urbibus habitatur, quarum metropolis Sancti Iacobi colonia flumine portuque insignis, reliquæ ciuitates parum habitatæ perhibentur. Miraculo est conuallis quindecim passuum millibus à Sancti Iacobi fano distans, ingentibus saxeis que globis repleta, ita ludente naturâ ac si mancipiorum operâ eò conuecti essent. Vterius orientem versus progrediendo, apud portum Principis, fons bituminosus assidue picem euomit. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitijs olim fuisse memorantur. Incolæ, quo tempore insula detecta fuit, nudi incedebant, sicut in Hispaniolâ, & vt vno verbo concludam, omnia naturalia atque exotica ibi reperiuntur aut crescunt, quæ in Hispaniolâ proueniunt. Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum aut exitialem pecuniam nouerat, sed omnia in communi possidebat, sicuti solem & aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque viuebant hortis, & sine legibus suapte naturâ rectum colebant, tantum euangelij lumine destituebantur, quod nunc illis diuinâ benignitate illuxit.

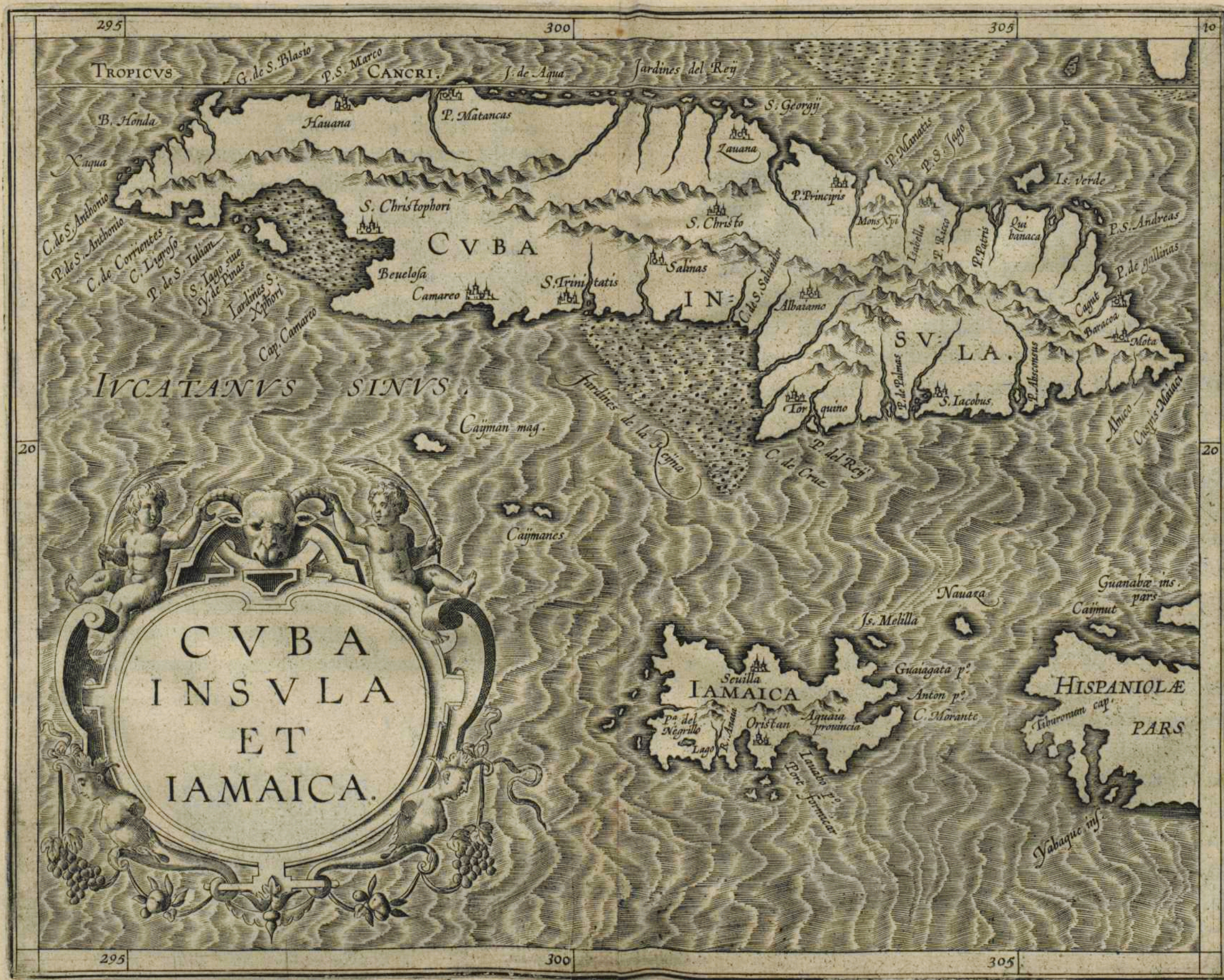
IAMAICA

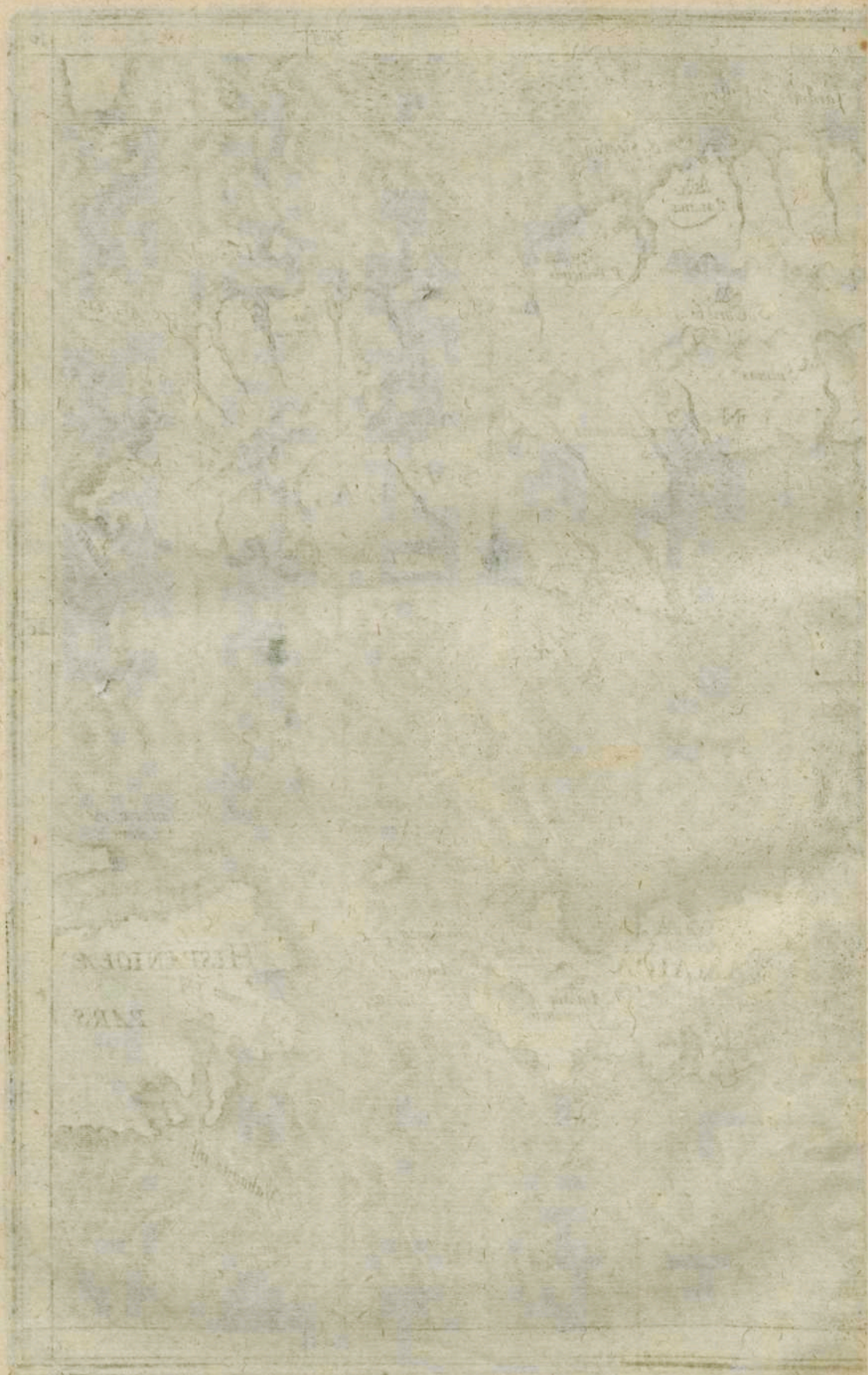

IAMAICA.

5 **I**AMAICA, quam nunc Sancti Iacobi in-
 sulam nuncupant, inter decimum septi-
 mum & octauum latitudinis gradum po-
 sita, in oriente Hispaniolæ, à septentrio-
 ne Cubæ vicina est. Meridies Sancti Bernardi insu-
 las, & Cartagenam respicit. Occidens Iucatanas ter-
 10 ras, seu Fonduram versùs fertur. Iamaica quinqu-
 ginta miliaria in longum protenditur. Regio fertilis
 est, gratâ aëris salubritate, & armentorum prouen-
 tu, quem viridantium herbarum, limpidissimorum-
 que fontium promouet vsus. Auraria quoque esse
 15 perhibetur. Gens lege, ritu, moribusque in nullo ab
 Hispaniolensibus, Cubensibusque discrepat, tantum
 ferociores fuisse memorantur. Frequens olim cultor-
 ibus erat, nunc incolis aut ferro aut mortalitate ab-
 sumptis, rariùs culta, duabus tamen ciuitatibus habi-
 20 tatur; quarum primaria Siuiglia, siue Hispalis, in quâ,
 Ecclesia cum Abbatiali dignitate, vbi primatum ges-
 sit Petrus Martyr Anglerius Mediolanensis, vir in
 tractandis Indicis rebus diligens. In ipso insulæ medi-
 tullio mons est, sed sensim omnem in partem ita sese
 25 inclinât, vt exscensum facientibus, terræ superficies
 plana appareat. Hanc insulam Columbus secundâ
 nauigatione detexit, cûmque vltimâ suâ nauigatione,
 conuersis velis huc delatus esset, desciscentibus à suâ

*Iamaica de-
scriptio.*

authoritate militibus, primum hîc ciuile bellum, prima hic agmina in sua viscera seuientium, occidentales viderunt. Didacus Columbi filius, anno millesimo quingentesimo nono, insulanos rebellantes subegit, & Iamaicam coronæ Hispaniæ stipendiariam tributa-
riamque reddidit.

Insulae de
sepius.

ANATANA

IVCATANA REGIO.

IVCATANVM littus vndique vastis pene
 cinctū fluctibus, à primis detectoribus in-
 5 sula reputabatur; Franciscus Ferdinandi
 Cordubēsis, tribus carauellis anno à par-
 tu virgineo M. CCCCC. XVII. malè sano ausu, has ter-
 ras adiit, diuitiarū tantum famā, & euidentia crude-
 litatis signa referens. Didacus Velasqueus auditā re-
 10 latione Francisci Ferdinandi, anno sequenti Iohan-
 nem Grialuum cum quatuor carauellis, certiora de
 Iucatanā regione exploratum misit. is ex portu Cu-
 benfi ad Cozumellam, siue Sanctæ Crucis insulam,
 hinc Campechium, alij S. Lazari oppidum vocant,
 15 deinde Campatonum delatus, totam Iucatanam pe-
 ninsulam ab eā parte lustraui, Taulascum vsque per-
 uēnit, Hispaniæque nouæ terminos attigit & detexit.
 Oppida illis in partibus in morem nostrum ædificata,
 turritas domos, templa magnifica, vias plateāsque
 20 ordine stratas, sese conspexisse retulit. Ingens labora-
 ti auri pondus promiscuis permutationibus pro sericis
 laneis que vestibus, vitreis calculis, ac tintinabulis con-
 sequutus est Grialus. Specula nostratium parui fa-
 ciebant, quia lucidiora ex quodam marmoris genere
 25 ipsi haberent. Orientalem huius terræ partem tuetur
 insula Acusamilla siue Cozumella, quam Sanctæ
 Crucis vocant, propterea quòd eo ipso die quò eccle-
 sia salutiferæ crucis inuentionem anniuersariā solem-

Acusamilla in-
sula.

nitate quans concelebrat, Grialuus ad Asumamil-
 lam insulam delatus esset. Modico intervallo à con-
 tinente abest, patet in circuitu ad octo mille passus:
 summa hîc aquæ penuria, melle abundat, ceræ ta-
 men vsum incolæ ignorabant. In secretâ abditâque
 huius insulæ parte, inuentum est templum quadrato
 lapide constructum, multâ religione celebre, in cuius
 meditullio crux visebatur decem palmos alta, quam
 incolæ adorabant, conceptisque votis pluias pete-
 bant, quas, hac adoratione consequi & obtinere sese
 posse credebant: quæ res faciliores illos postea reddi-
 dit ad suscipienda Christiana sacra. Vnde tamen hic
 adorandæ crucis ritus processerit aut promanarit, pla-
 nè incertum est; Petrus martyr Anglerius Mediola-
 nensis refert, incolas à maioribus suis accepisse, quon-
 dam per has terras virum sole lucidiorem pertran-
 sisse, qui in cruce passus fuerit, eâque de causâ crucis
 memoriam semper illis venerandam fuisse. Huius
 insulæ & Iucatanæ terræ habitatores, iisdem vtuntur
 moribus: bellicosi sunt, & propugnatores egregij
 habentur, primosque in terram egredi ausos, malè
 mulctarunt, arma sunt lancea, gladius, arcus, & sa-
 gittæ. in prælium euntes, galeas ligneas, thoracésque
 ex gossipio habent, in pace nudi & sine armis passim
 incedunt: captos in bello dijs suis crudeliter immola-
 bant, à carnibus tamen oblatorum abstinebant. de-
 ficientibus captiuis aut noxijs, in causam sacrificij,
 pueros puellâsque a finitimis, permutationibus com-
 parabant.

*Iucatanorum
 mores.*

*si allimulwah
 alu*

STANT

V

parabant.

parabant. Totus huius terræ tractus auro gemmif-
que abundat. Grialuus in piscatorio lembo siue Canoâ
nouem piscatores aureis hamis piscantes deprehen-
dit, & auream cataphracti equitis integram armatu-
ram à Pontonchano rege habuit, multâque alia præ-
ciosa hac nauigatione permutationibus consequutus
est, quæ mei instituti non est hic prolixius prosequi.

V₃ FONDVRA

NICARA-

FONDURA.

VCATANIS vicinior est Fondura, media inter Iucatanam & Nicaraguam. Regio fertilis est, omniumque ad vitam humanam spectantium abundantissima. Cera hinc & mellis perinde atque apud Iucatanos copia ingens. Aurum & argentum in nullo usu aut honore erat, abundat alioqui regio aurifodinis, sed nemini efodiendi cura erat. Mexicanorum moribus, vitæque ferè institutis utebantur, sed Nicaraguensium superstitionem & idololatriam sequebantur, quæ postmodum aduentu Hispanorum, & Catholicæ fidei professione antiquata est. Trugillum Coloniam hic deduxit Franciscus Casanus, anno millesimo quingentesimo vigesimo quinto, nomine ductuque Ferdinandi Cortesij. Sed Columbus anno millesimo quingentesimo secundo prius totum hoc Fonduræ latus quartâ suâ nauigatione ad Nominis usque Dei portum detexerat, quærens peruij alicuius freti angustias, per quas ad vltimum orientem nauigari posset, sed irritò conatu. Hispaniam deinde repetens, mox fatis concessit.

NICARA-

NICARAGVA.

NICARAGVA à Septentrione Fondurâ
 clauditur, in meridie Inferi siue Pacifici
 maris undis alluitur, ab ortu septentrio-
 nalis oceani fluctibus pulsatur. Regio po-
 pulosa ingentibusque arboribus perquam amoena,
 sed quæ ab aëris potius salubritate, quam diuite me-
 tallorum venâ commendetur. Caput gentis est Le-
 gio & Granata, has Colonias Franciscus Ferdinan-
 di deduxit. In medio regionis ingens lacus conspicitur,
 multis vrbibus frequens, cuius fontes, vix octo aut
 decem passuum millibus ab occiduo seu infero mari
 distant, paulatim que versus ortum sese protendens, in
 ingentem lacum multis insulis habitatum excrescit,
 ripis deinde conclusus in mare septentrionale effundi-
 tur, sed ad instar maris Oceani æstuans, crescit atque
 decrescit. Mare hîc impetuosum est, monstrisque
 marinis infestum, quæ cum umbilico tenus extant,
 altissimarum nauium antennas æquant aut superant.
 Incolæ albi potius, quàm ærei coloris sunt, capillos &
 barbam abradunt, corpus expilant, cirro tantum ca-
 pillitio in vertice retento, faciem fissuris deturpant.
 Fures rasos expilatosque, ei cui furto nocitum est, in
 seruitutem dedunt, deditus, nisi mox sese redimat,
 idolis immolâdus hostia ducitur: nam & hic humanis
 hostijs litant, bellorumque in istis partibus vnica penè
 causa est, captiuorum coquisitio in regni expiationem.

De an-

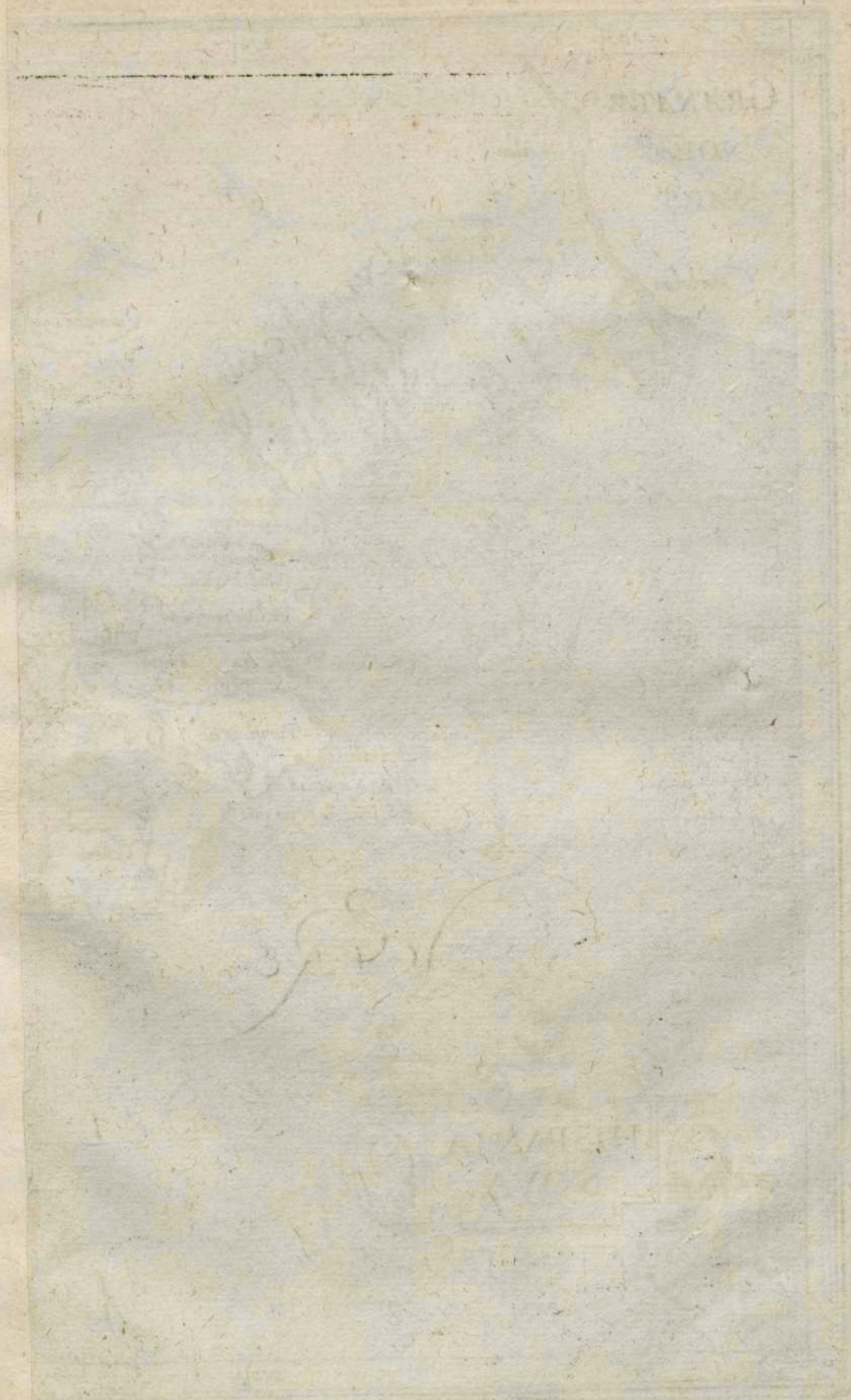

De antiquis Nicaraguensium consuetudinibus, nihil attinet dicere, quando erectis passim cathedralibus ecclesijs, Christianam religionem susceperint. Ipse rex Nicaragua (à quo provincie nomen mansit) cum vxore & liberis vniuersâque aulâ, ac plus quam nouem subditorum millibus, vno tempore sacro baptismatis fonte, abluti sunt. Hoc tamen memorabile apud Nicaraguos inueni, quod duplici olim sacrificorum ordine, superstitiones suas paragebant, quorum vnus sacrificiorum superstitioni, alter confitentium expiationi miro silentio operam dabat: reuerasse aut protulisse aliquid ex auditis detectisque peccatis, piaculum ducebant morte puniendum. A receptâ fide Catholicâ nihil grauius tulere, quam vetustum & receptum sacrificiorum morem aboleri, sublati quippe humanis hostijs, omnem penitus belli causam sublata, elanguescentêque animi robore, arma sua rubigine obduci querebantur, & bellatrices manus aratro alligari.

HISPA-

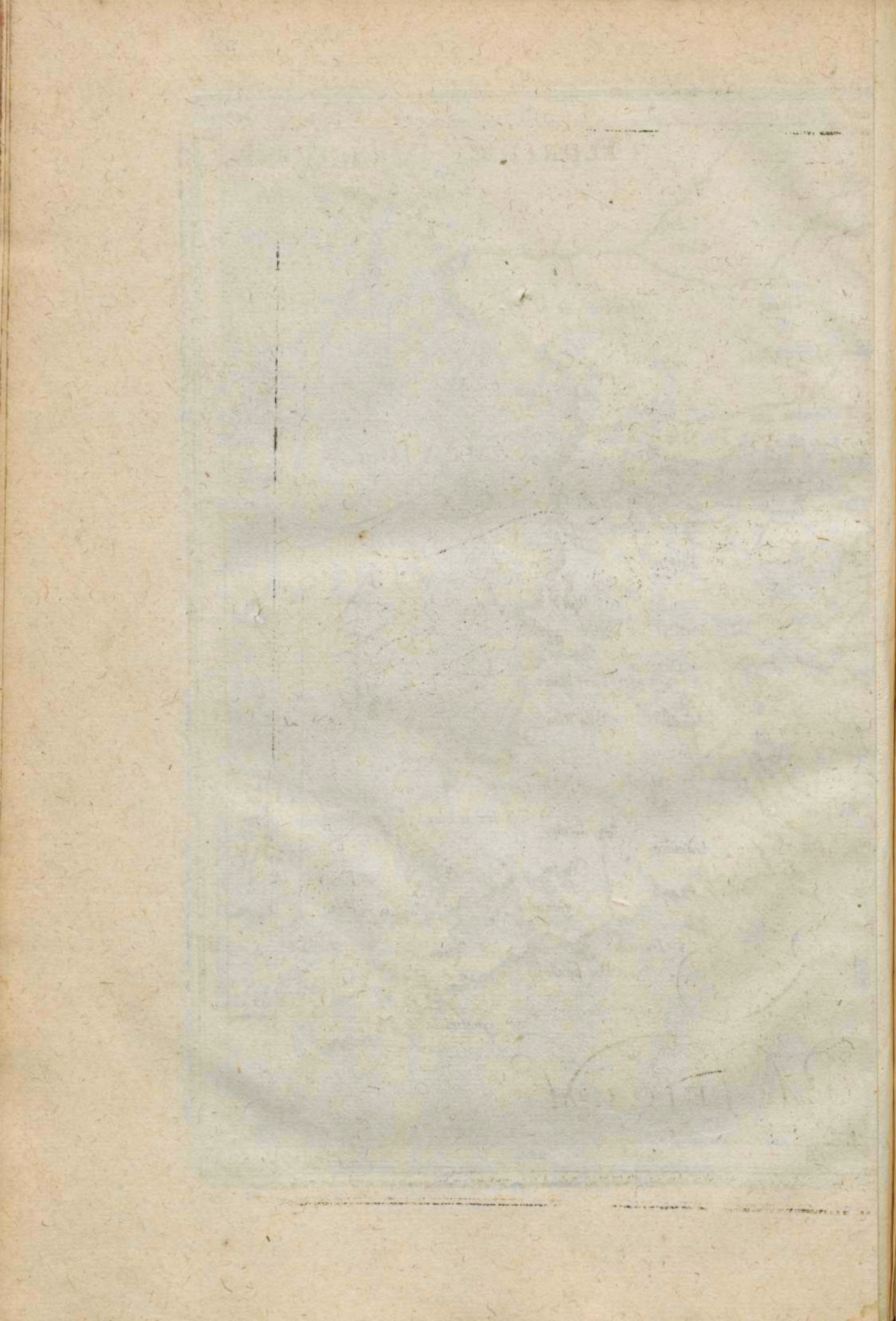

HISPANIA NOVA.

HISPANIA Noua magnis terrarum spa-
 tijs disiecta, à Tauasco, siue Grialui flu-
 mine occidentem versus excurrentes, ad
 5 Sancti Michaëlis & Culiacanas vsquē
 terras protenditur. Septentrio finitur Granatâ nouâ,
 alijsque regionibus Noui Mexicani regni nomine
 nunc signatis. Australe littus pacifici maris vndis ab-
 10 luitur; Occidentalem, seu mauis, Nouam, aut vt
 alij, Magnam hanc Hispaniam, fortuna Iohannis
 Grialui, Ferdinandi deinde Cortesij viuida virtus
 aperuit, quando capto subactoque Motezumâ poten-
 tissimo harum terrarum principe, deuictisque rebel-
 15 libus postmodum Mexicanis, totam prouinciā per-
 uagatus, Hispanici illam iuris fecit. Comprehendun-
 tur hac Hispaniæ Nouæ tabulâ, præter Guatimalam,
 Guastacana, Mexicana, Mechuacana, Galicia no-
 ua, aliæque prouinciæ quæ omnes inter æquinoctia-
 20 lem, & Cancri tropicum penè concluduntur, ideo-
 que dierum noctiumque exigua hîc discrima, & per-
 petuum penè ver. Mensibus Iunio, Iulio, Augusto, at-
 que Septembri assiduæ pluuiæ, leniūque ventorum
 ab utroque mari commodissimi flatus, diurnos, æsti-
 25 uosque calores disijciunt ac temperant, quæ vera est
 ratio cur istic sub tropico æstiuo commodè habitetur,
 contra antiquorum philosophorum opinionem. Sed
 vt cætera transeam, miraculo est Themistitanæ vrbis

*Cur sub tropi-
 cis hic commo-
 de habitetur.*

*Mexicana vr-
bis situs.*

firus & magnitudo quæ Venetæ vrbis in morem, vn-
dique pernauigabilis, sita est in conualle Mexicanæ
provinciæ, vnde postea frequentioribus calculis, ciui-
tati nomen mansit. Vallis hæc, asperrimis altissi-
misque vndique penè conclusa montibus, ad sexagin- 5
ta milliaria, aut CC. LXXX. Italica, in circuitu patet.
Solem inter orientem & Septentrionem, euanescenti-
bus montium anfractibus, planior est regio. In radi-
cibus montium ingens lacus nascitur, pars illa quæ
montium radicibus propior est, vsibus humanis con- 10
ueniens, dulces haultus præstat, ad humanæ necessi-
tatis leuamen, perpetuis quondam riuulis a quæ ducti-
búsque per totam urbem diductis: sed alia, quæ maior
pars est, per orsus falsa decurrit & in morem Oceani
æstuat, incrementaque ac decremēta maris sentit aut 15
imitatur. In hoc falso lacu sita est Themiſtitana siue
Mexicana ciuitas, non quidē in ipsius lacus medio, sed
quā terris propinquat. In ripis vtriusque lacus, multæ
ac magnæ ciuitates numerantur. Inter falsum dulcē-
que lacum in ipso introitu, Mexicalcingo conspicitur. 20
Mexicana ciuitas tribus passuum millibus, hoc est,
duodecim Italicis milliariibus, in circuitu patēre per-
hibetur. Ex orientis latere non nisi nauigijs, vnlig-
neisque Canois ad urbem iter patet, alijs tribus parti-
bus continenti iungitur, per amplis atque longinquis 25
stratis vijs siue pontibus. Via quæ ex Mexicalcingo
ducit, ad octo, alia, ad milliaria sex Italica patet, bre-
uissima vnius milliariis Italici spatii à continente abest;

Via

Via ista tanquam ad Lesbiam regulam ducta, ad medium usque ciuitatis penetrabant, vbi forum vernalium amplis porticibus circumseptum, quod magna coeuntium vndique ciuium frequentia celebratur, quando assiduo mercimonij genere, indies ultra triginta eumentium vendentiumque millia eo confluant, dispositis miro ordine tabernis, singulis mercatorum collegijs, stationibus discretis: nam & qui aurum factum infectumue, qui gemmas, specula, qui auium
 10 plumas, qui pannos, vestimentaue, qui panem, aut frumentum, quique alia ad victum corporisue sustentationem, vel gazam, & ea quae in aestimatione regiae sunt, vernalia proponebant, stationibus distinguebantur: neque promiscue, & confuso, vt apud nos, ordine
 15 cuiquam prostare permittebant. Medio in foro domus per ampla erat, decem virorum statio, qui incidentes fori contentiones dirimebant, maleficosque legum rigore puniebant. Innumera hic conspiciebantur templa, ipsi Meschitas vocant, vbi suo more idolis litabant. Inter caetera vnum maius, cuius area tantae erat
 20 capacitatis, vt designando amplissimo castro sufficeret, circuitus perpetuo muro, & quadraginta altissimis turribus claudebatur, in his regum principumque sepulturae, singulis capellis distinctae. Sacrificijs humanis indulgebant, impurisque suis idolis singulis annis
 25 plusquam viginti puerorum millia ferali ritu immolabant. Incolae egregij mechanicorum operum magistri, industrii & sagaces habentur. Mulierum quoque multitu-

*Mexicana ciui-
tas per Corte-
sium restaura-
ta.*

multitudine gaudebant, inter multas tamen vna erat
præcipua, cuius filij parētibz succedebāt, reliquæ pel-
licum loco, earūque filij spurij aut naturales habe-
bantur. Sed incolis postmodum ad Christianam fi-
dem perductis, immanes istæ & truculentæ consue- 5
tudinē relinquerunt, & virtute euangelici verbi, humani-
tas & benivolentia successere. Cortesius deuictis re-
bellibus Mexicanis, receptam & euastatam ciuita-
tem, de nouo restaurauit, concessis vectigalium, hos-
pitumque recipiendorum immunitatibus: sed urbem 10
ad continentis litus transtulit, obturatosque ac inter-
cisos bellicis moribus a quæ ductus clauos tenuit: sic vt
iam alia Mexicana ciuitatis sit forma, quàm sub
Motozama fuerat. Mexicana porro ciuitas Archie-
piscopali sede conspicua est. Antonius Mendocius hic 15
quoque vniuersale studium erexit, vocatis inuitatis-
que honestis stipendijs ex Hispaniâ professoribus. Pie-
tate Philippi præsentis regis anno M. CCCC. LXXVII.
in hac urbe, institutum, dotatumque est Patrum So-
cietatis Iesu collegium. Cazon Mechuacanae provin- 20
ciae rex, audito excidio Themistitane urbis, missis le-
gatis se suique Carolo imperatori dedit. Mechu-
cana regio, Occidentalis magis est, quàm Mexica-
nae terræ. Auri argentique fodinis diues perinde atque
Mexicana regio. Caput gentis Cincila, sita in radice 25
montis propter ingentem lacum. Regio paludibus
frequens, fontibusque nobilis, quibusdam etiam cali-
dis aquis fluentibus, ad thermarū vsum. Aer regionis
modicus

*aduentus patrum
societatis Iesu*

*Mechuacana
provincia.*

temperatus & salutaris, frumēto, nostrisq̃ue fructibus
conueniens, cerā, gossipio atq̃ue salinis abundat, Am-
bræ nigre hīc quoque prouentus. Incolæ pulchriores
spectabilioresq̃ue, quā aliā vllā vicinā in prouinciā
5 reputantur. Hispani colonis prouinciā auxiliare, inue-
ctisq̃ue atq̃ue plantatis moris, bomicū peculiari curā,
serici cōmercia instituere. Hinc quoque Mechuacana
ignotū radicis gemis adfertur, aquis pituitisq̃ue, ac ar-
ticulorum doloribus alijsq̃ue curandis morbis nun-
10 quam satis laudatum, postea in copiā ex Quitone Per-
uanā prouinciā, & Nicaraguā, adferri cœpit. Vte-
rius ad occidentem solē tendentibus, occurrit Xali-
so, seu maiis, Galicia noua, Guadaluajara Metropo-
li, & Compostellā episcopali sede nobilis. Oceani lit-
15 tora quæstiosa ostrearum margaritarūq̃ue pesca-
tione celebrantur. Nobilissimus hūc Balsami liquor
adfertur pari cum AEgyptiaco bonitate certans.
Proditum à quibusdā scio, AEgyptiacū balsamū
nuper defecisse, neque usquam gentium amplius re-
20 periri, sed nouo munificentissimi creatoris beneficio,
in Xalisanā hac prouinciā succreuisse. Postmodū
ex Indice continentis terris, allatus est huiusmodi
succus, ex arbore quoque promanans. Sed & deco-
ctiōne balsamum elici ostendit Nicolaus à Monar-
25 dis, libro de Simplicibus medicamentis ex Indiā oc-
cidentalī allatis. Culiacana, siue S. Michaēlis pro-
uincia, Galliciae nouæ pars est extrema. Est, hīc San-
cti Sebastiani fluius, qui ex Culiacanis montibus

*Serici cōmer-
cia in Mechua-
canis terris.*

*Mechuacana
Radix.*

*Subim. 1552
Anno 1552
Galicia Noua.*

*Culiacana pro-
uincia.*

profluens, per aliquot passuum millia cæco aditu, terræ visceribus absconditur, & in mare Rubrum, aut Cortesij defertur, perinde atque Guadiana in Castiliâ, & Niger in Africâ, qui excænofo, paludosoque lacu ortus, & ad septentrionem delatus, per sexaginta penè milliaria, intra terræ viscera prolapsus, cuniculo rursus erumpit, & Borneo lacui miscetur, solemque occidentem sequutus, in Athlanticum oceanum tandem euoluitur. Coloniam hîc vnam Hispani, Sancti Michaëlis deduxerunt. Reliqua prouincia, plurimis sed exiguis barbarorum vicis habitatur. Regio argenti fodinis abundat. Incolæ secundum maris litus, vt plurimum ichthyophagi, reliqui siluestres, & ipsi in syluis feras consecretantur. Nuñus Gusmanus, totum hoc Galliciaë littus detexit. Compostellam & Guadala-jaram fundauit. Compostellæ nomen imposuit, vt hæc regio sicuti asperitate montium Galliciaë orientali assimulatur, ita eiusdem quoque nominis ciuitatem haberet. Guadala-jaram à patriæ suæ nomine vocauit, cum antea Tonalla diceretur. præter has, Sancti Spiritus, & Conceptionis ciuitates fundauit, & Sancti Michaëlis, cuius superiùs meminimus, in Curliacanâ prouincia, Coloniam deduxit.

NOVA

NOVA GRANATA.

5 **I**SPANIAM & Galliciam Nouam ponē
 sequitur Zuny siue Ceuola, quam No-
 uam Granatam vocant. Anno à nato
 Christo. M. CCCCC. xxxviii. pacatâ No-
 uâ Hispaniâ, viri aliquot religiosi zelo propagandi di-
 uini cultus, ad vltiores populos penetrarunt, quo-
 rum habitatio nondum fuerat detecta. Inter hos tra-
 10 ter Marcus Nizzenfis, instituti diui Francisci, Cu-
 liacanam prouinciam adiit, inde cum itineris duce &
 interprete, inter Occidentem & Septentrionem ten-
 dens, plurium dierum itinere, plusquam tercentum
 passuum millibus peragratis, multa in reditu de Ce-
 15 uolâ & patriâ Septem Ciuitatum referebat. Cūque
 regiones ibi populis frequentes, auri venâ, cyani lapil-
 li, quem Turchinam vocant, prouentu nobiles, pe-
 core & Ianâ abundare testaretur, tantum effecit, vt
 Cortesium, tum maris Australis præfectum, & An-
 20 tonium Mendozam, regni Mexicani Præsidem, de-
 tegendi has oras cupido caperet. Mendoza euocatum
 Petrum Aluaradum, Guatimalæ præfectum, mox
 illo è viuis sublato, Franciscum Vasquium Corona-
 tum cum CCCC. equitibus, & iusto peditum Hispa-
 25 norum, & Indianorum exercitu misit. In itinere mul-
 to frigore gelidisque penē niuibus confecti, equos plu-
 rimos amiserē, multi Indianorum fame perierē, Ha-
 bitatores, Hispanis pacem petentibus, nihil pacati
 respon-

*Granata noua
detectio.*

*Fratri Marci
Nizzenfis pe-
regrinatio.*

*Franciscus Vasquius
Coronatus.*

respondabant, bellandi potius causâ quàm pacis bene-
 volentiæque (quam præstari cupiebant) armatos, fi-
 nes suos intrasse querebantur. Desperatâ pace, His-
 pani ciuitatem oppugnauêre, strenuè defendentibus
 & propugnantibus oppidanis, sed tandem deserto op- 5
 pido fugâ sibi consuluere. Vacuam ciuitatem nacti
 Hispani, Granatam appellarunt, manetque in ho-
 diernum diem, Nouæ Granatæ nomen. Ciuitas du-
 centis plus minus ædibus cõstabat, domus lignæ sunt,
 sed quatuor aut quinque contignationibus euectæ, so- 10
 lēt & subterraneos specus aperire iniecto multo fimo,
 suffugium hyemi, quia rigorem frigorum eiusmodi
 locis molliunt. Temperatura climatis frigidior est,
 quantumuis ab æquinoctio vix XXVII. gradibus absit,
 propter montium asperitatem & præiacentes niues. 15
 Maizium tamen foeliciter crescit, pellibus abundât,
 ex quibus vestes ocreasque conficiunt. Mulieres crines
 funiculis nostrum in morem intertextis capiti aptant,
 breuibus amictibus velantur, cætera intectæ. Regio
 aliqui sterilis, arenis impedita, & exigui prouentus. 20
 Septem ciuitatum prouinciam, quam Marcus Niz-
 zensis tantopere extulerat, Coronatus vix quadrin-
 gentis incolis habitari comperit, pro diuitijs quas ani-
 mo præceperat, tantum niuium hic abundantiam, 25
 famem, rerumque omnium indigentiam inueniens,
 detestatus infauftum iter, Quiuiræ terris successit, si
 melior lætiórque ibi fortuna occurreret, sed infœlici
 successu vt mox dicemus.

CALIFOR-

*Septem ciuita-
 tum prouincia.*

GRANATA NOVA
ET CALIFORNIA

1791

1791

CALIFORNIA.

GRANATÆ ad occidentem adiacet Ca-
 lifornia, freto tantum, quod à meridie
 influit separata. Sinus iste ad CC. xxx. mi-
 liaria Italica terris infertur, haud aliter
 atque sinus Arabicus, aut Rubrū mare, quod Asiam
 ab Africā dīsternat, ad cuius similitudinem in re
 penē pari, primi huius terræ detectores, hoc quoque
 10 fretum, Rubrum mare vocarunt: quidam quia mari
 Hadriatico, quod Italiam inter & Illyricum fluit,
 haud absimile sit, Hadriaticum quoque dixerē, qui-
 bus ego tantō libentius assentior quanto Californiæ
 sinus, Italiæ similior est. Sequitur longo terrarum spa-
 15 tio Deceptionis promontorium, vnde quibusdam vi-
 sum erat, pedibus ad Sinarum regiones, & Tarta-
 riam per vltimum occidentem iter patēre: sed expe-
 rientia contrarium docuit. Tota hæc terræ pars frigi-
 da, & parum habitata, Granatensium pene mores
 20 vitæque rationem Californienses sequuntur.

*Mare Rubrum
occidentum.*

*Deceptionis
promontorium.*

Y QVIVIRA

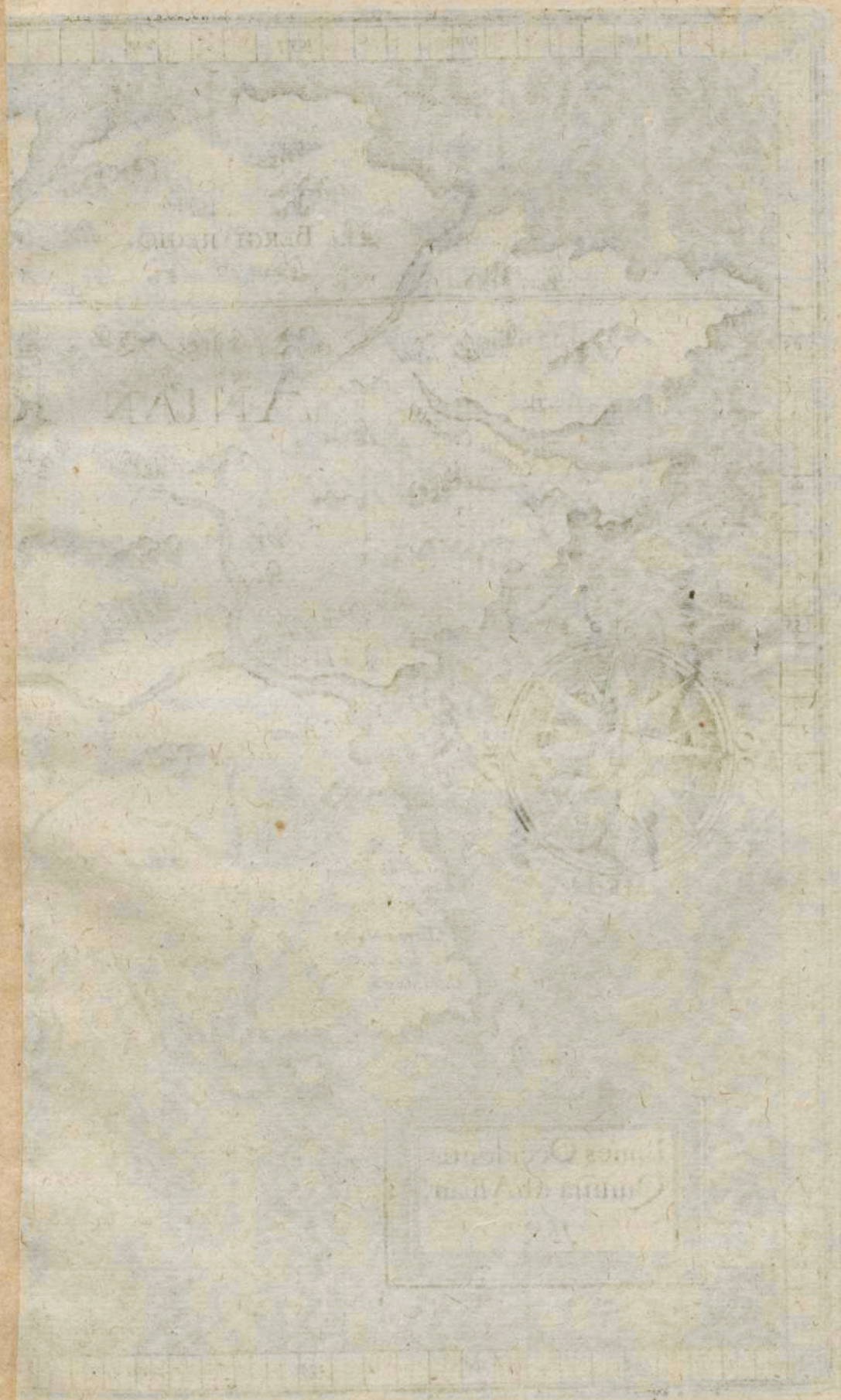
QVIVIRA ET ANIAN.

Quivira & Anian, ultimi vsque Occidentis limitem
 pertingunt Quivira & Anian, coeli incle-
 mentia, & multâ paupertate penuriâ
 que cognita. Aniani regni fines Boream
 versus excurrentes, arctico circulo subijciuntur, &
 nisi oceani æstus impediât, Orientalibus Tartarorum
 Sinarumque terris coniungerentur. Anianæ istæ an-
 gustia per septentriones intra arcticum circulum ad
 Groenlandiam, Islandiam, Angliam, nostrumque
 septentrionem ducunt. Hoc itinere, quibusdam pla-
 cet, Indianos olim abreptos tempestatibus, in Sueuo-
 rum & Germaniæ litora peruenisse, quos à Sueuo-
 rum rege, Quinto Metello Celeri, Galliæ tum pro-
 consuli, dono datos esse testantur. Hanc viam tenta-
 vit Martinus Forbissierus anno M. CCCC. LXX. quæ-
 rens expeditum ad Cathaios iter, magnâ ubique di-
 uitis harum terrarum venæ aureæ famâ, quam ta-
 men fefellisse, tertîâ Forbissieri navigatione, magno
 nimium credulorum quorundam mercatorum dam-
 no relatum est. Sed Quivira hætenus paucis tantum
 littoribus cognita, extra omnem navigationis cursum
 sita est. Vasquij Coronati milites, cum in Ceuolâ
 nullum auri vestigium reperissent, ne vacuis manibus
 Mexicanas terras repeterent, fortunam tentare, &
 ulterius progredi statuebant, si qua vsquam benignior
 sese fortuna offerret. in quam spem à nonnullis accensi
 sunt,

*Martini For-
bissieri naviga-
tio.*

*Vasquij Coro-
nati iter.*

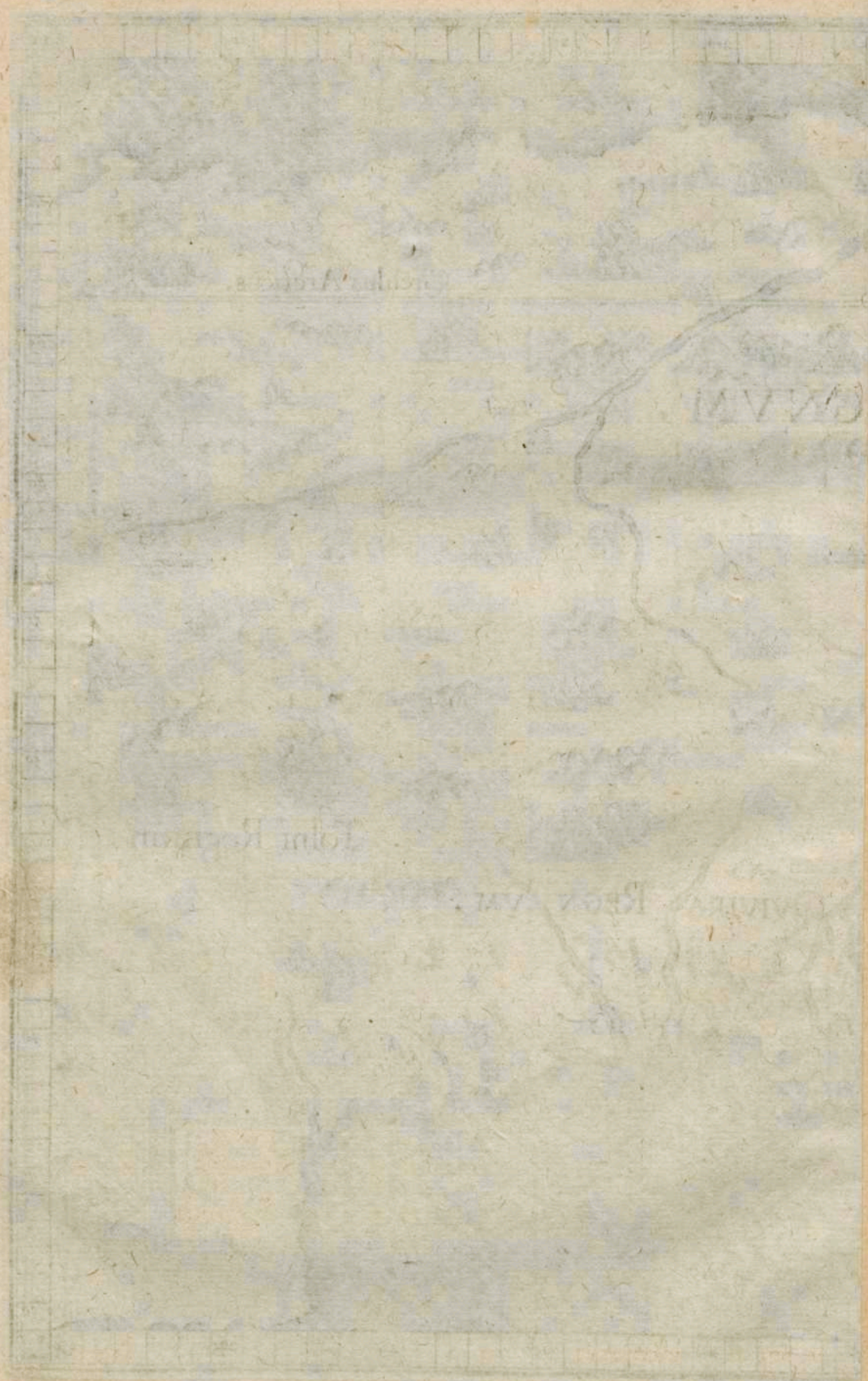

sunt, cum Tichuico Tiguexam venissent, illic enim Quiuiræ fama à quibusdam in maius celebratâ, credulis (quia ita cuperent) militibus persuasum est, Tatar-
 5 tarraxum regem potentissimum in Quiuirâ longè lateque rerum potiri, salutiferæque Crucis & diuæ Vir-
 ginis memoriam venerari, lætis militibus, quod tot terrarum spatia emensis, aliqua melioris fortunæ spes affulisset. Continuatis itaque itineribus Cicuicam,
 10 mox Quiuiram peruenere. Cicuica, XXI. gradibus, aut CC. XX. penè æquinotialibus passuum millibus à Quiuirâ abest. Totum hoc iter altis arenis impeditum, perpetuâ sterilitate infame, neque lapidem, neque herbam, aut arborem penè centesimo milliari habet. Vaccarum hinc insolitum genus, quarum co-
 15 piâ commodè inedia exempta, erectis que struibus, aut tumulis, ex illarum ossibus cornibusque, itineris incerta spatia tanquam in vasto Oceano notabantur. In arenosis hisce desertis, oberrante Coronato, exortâ subito grandine, lapides pluit oui anserini magnitu-
 20 dine: huius rei nouitate Hispani mirum in modum consternati, ad lachrimas precésque versi, coelestem iram deprecabantur. Tandem Quiuiram deuētum, ubi Tatarraxum senem, pro quo tot tantósque labores exantlarant, nudum æneo monili seu emblemate
 25 (quæ tota ipsius erat gaza) ornatum inuenere. Milites, viso Tatarraxo cum suâ credulitate sese delusos senserunt, fastiditis propositis Hybernis, nihil morati properè Tiguexâ rediere. Quiuirâ quadraginta
 Y 2 gradu-

TATARRAXUS.
 QUIUITAREX.

In Q. uenit
 Tataraxus

Quiuiram

Quiuiram

*Vacca Gibbosa**IN PANTHÆA T
... 2312 ...*

graduum habet altitudinem; secundum littus maris, regio satis pascua est, Vaccarum hic ingens copia, dorso incuruo, aut gibboso, ad instar Camelorum, cuiusmodi vaccas Paulus Venetus libro primo capite xxii. in finibus Persidis sese vidisse testatur: harum 5 carnibus vescuntur, panis usum prorsus ignorant, gregatim, Arabum, Nomadumque in modum vagantur, ubi nox aut pascuorum commoditas illos oppresse- rit aut inuenerit hæret aut confidunt, captantes in riguo- rum pratorum commoditatem. Cæterum à iumen- 10 tis istis præter victum alia quoque incolis vitæ com- moda obueniunt: nam pellibus mapalia sua contegunt, pellibus vestiuntur calceanturque, ex pellibus arcui nervos aptant, ex ossibus subulas, ex nervis fila, è cor- nibus tubas aptant, vesicis vitulorumque pellibus a- 15 quam colligunt & conseruant: vnius denique huius animantis exuviae, ad instar gazæ, in summâ omnium penuriâ abunde illis satisfaciunt. Ingentes quoque in- star leonum nutriunt canes, quorum operâ in trans- migrationibus, iumentorum loco vtuntur. Visitur 20 hic quoque animal quod equi similitudinē habet, lōgo è fronte prominente cornu, fortè hætenus rarius visi vnicornes! quales ex omni memoriâ Lodouicus Ro- manus duos intra Mechæ septa sese vidisse refert ex Aethiopiâ allatos. Est hoc animal, vt idē refert lib. I. 25 capite 19. coloris equi mustellini, capite ad instar cerui, collo non oblongo, rarissimisque iubis, in alterâ solum parte dependentibus, tibijs præterea tenuibus atque graci-

*Ingentes Qui-
uirēsium canes**Equi sylvestres**Vnicornes.*

gracilibus hinnuli instar: ungulæ anteriorum pedum
 bifidæ caprinos pedes referunt, crurum posteriorum
 pars exterior villosa pilique plurimi: animal efferum
 videtur, ferociam (vt idem inquit) aliquâ comitate
 5 leniente. Aloisius Cadamustus, nauigationis suæ ca-
 pite quinquagesimo refert ex captiuis Nigritis ad ca-
 put seu promontorium de Monte degentibus, Princi-
 pi Lusitanix relatum fuisse, in patriâ illorum vnicor-
 nes viuos reperiri, hætenus tamen nihil à quoquam
 10 certius relatu. Vero similis est syluestres esse equos,
 qualium assidua venatio in Armeniæ montibus esse
 perhibetur; quod si hæc occidentalis fera ex vnicorni-
 um numero foret, magno sepius operæ precio negle-
 cta hætenus Quiuirenſis, aut Aniana peregrinatio
 15 nauigatioque frequentata foret. Et ne Dracus qui-
 dem ex nouâ suâ Albione (nam sic Quiuiram indi-
 getauit) simile quidpiam retulit, sed detestatus frigo-
 re horrentes terras, cum in latitudine tantum quadra-
 ginta duorum graduum essent, die quintâ mensis Iu-
 20 nij conuersis velis ad Austrum, cursum direxit.

Y 3

CONI-

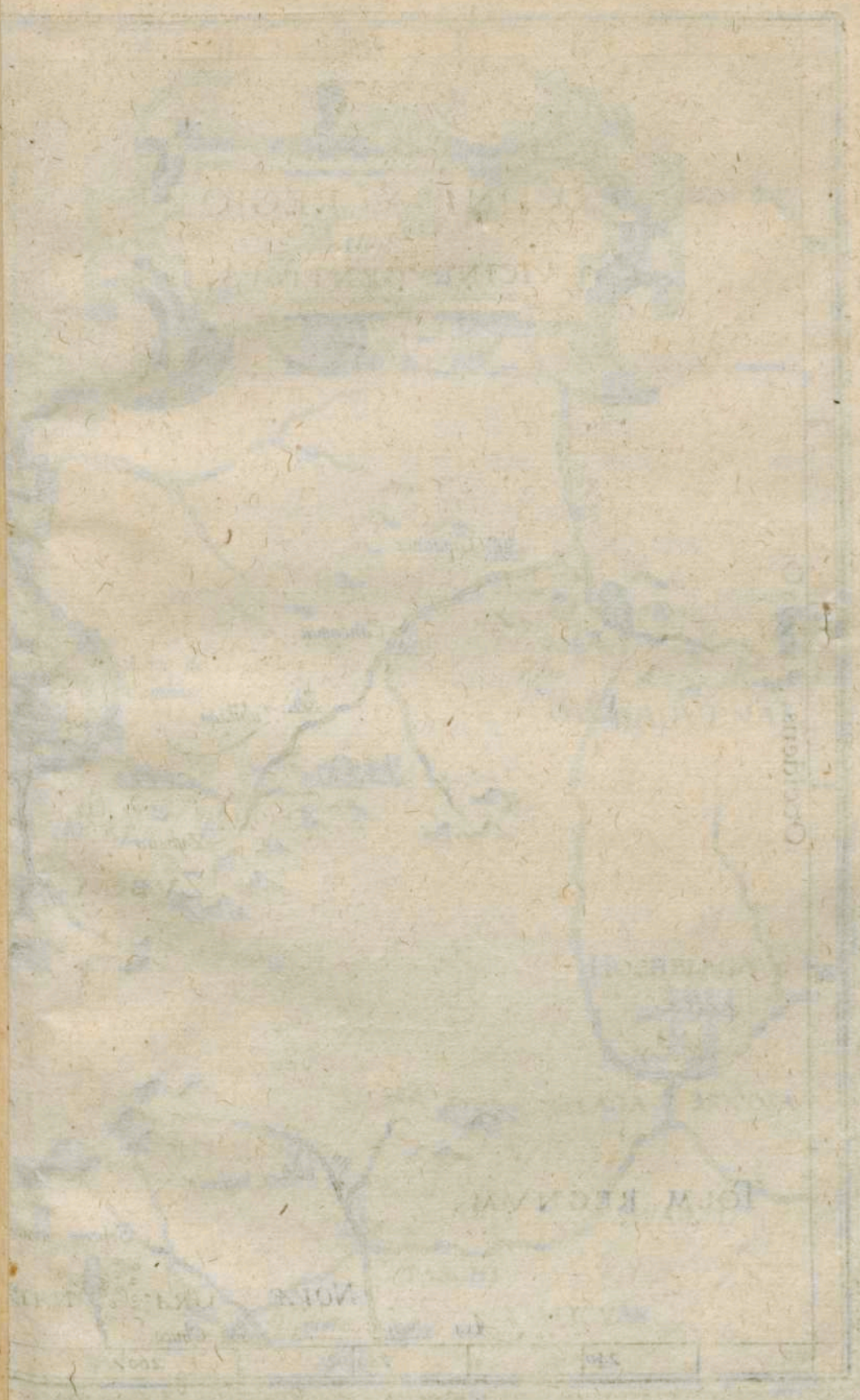

CONIBAS REGIO CVM VICINIS GENTIBVS.

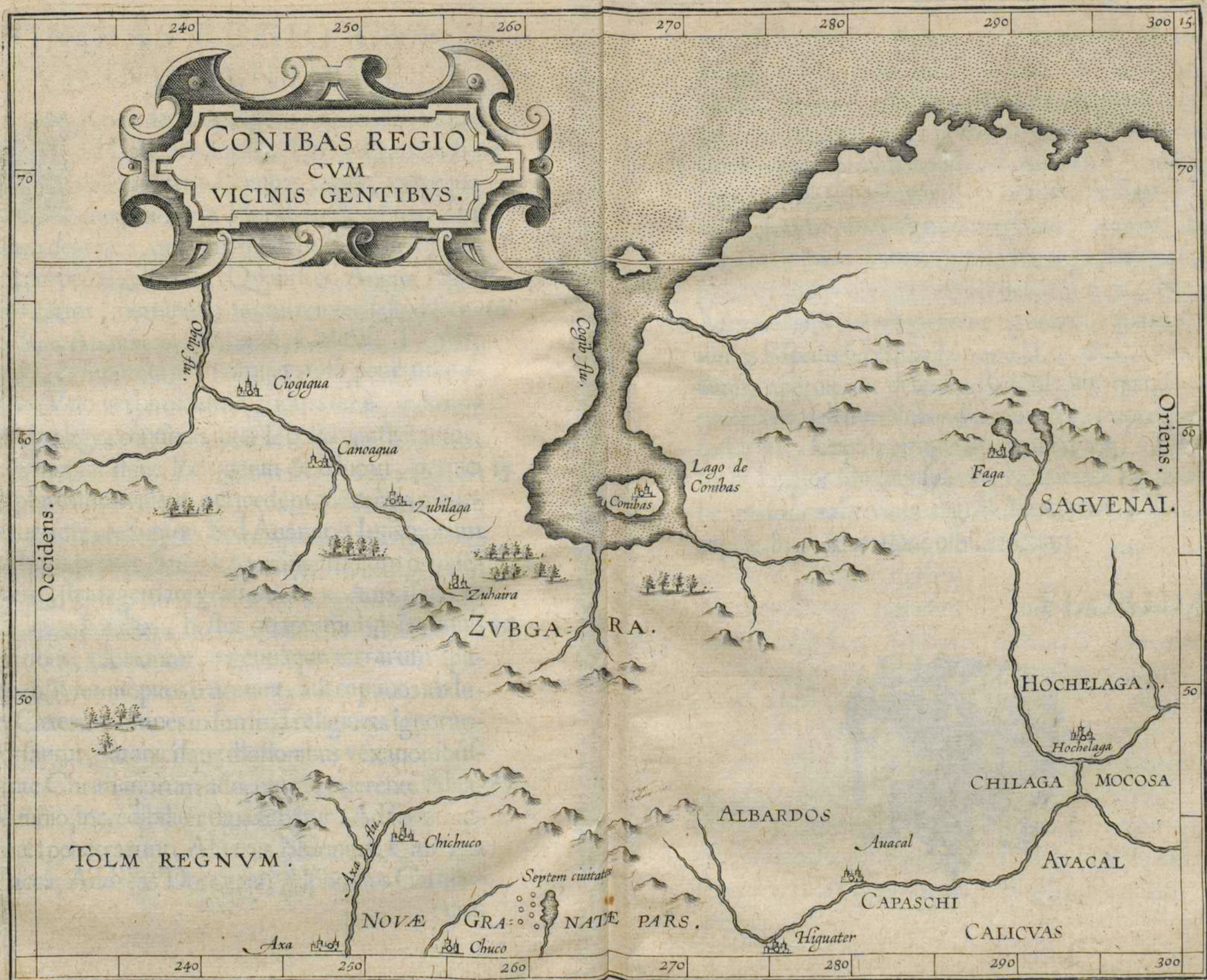
EX occidente orientem repetendo, vsque ad Canadensium & Nouæ Franciæ fines, occurrit Conibas regio, variaeque nationes supra Floridam & Hispaniam Nouam degentes, quarum quidem clima in frigiditate & perpetuo gelu, cum Quairâ & Aniani regni finibus certat, nominibus tantum inter sese discrepant. Sunt Auanares, Alabardi, Calicui, Tagiles, Capasci, & sexcenta alia nomina, ipso penè timenda sono. Vno verbo dicam, nationes feræ, indomitæ, & sine lege, continuis inter se bellis conflictantur, in auis montanisque locis geniti & educati, pernicio cursu plurimum valent, aëripedemque ceruum cursu praeueterere creduntur. Sed Auanares Indianorum callidissimi, præter Americanorum omnium consuetudinem, stratagemate grassantur, nocturnisque ac subitis incursionibus, hostes quantumuis longinquis ex partibus, adoriuntur, ingentiâque terrarum spacia emensi, semisopitos trucidant, aut captiuos abducunt. Cæterum omnes in summâ religionis ignorantia versantur, Satanicisque illusionibus vexationibusque ante Christianorum aduentum, referente Aluaro Nunnio, incredibiliter diuexabatur. Ad feras hæce gentes penetrarunt, Aluarus Nunnus, Cabezza de Vaccâ, Andreas Dorantes, Alphonsus Castellanus;

Auanares nocturnis excursionibus grassantur.

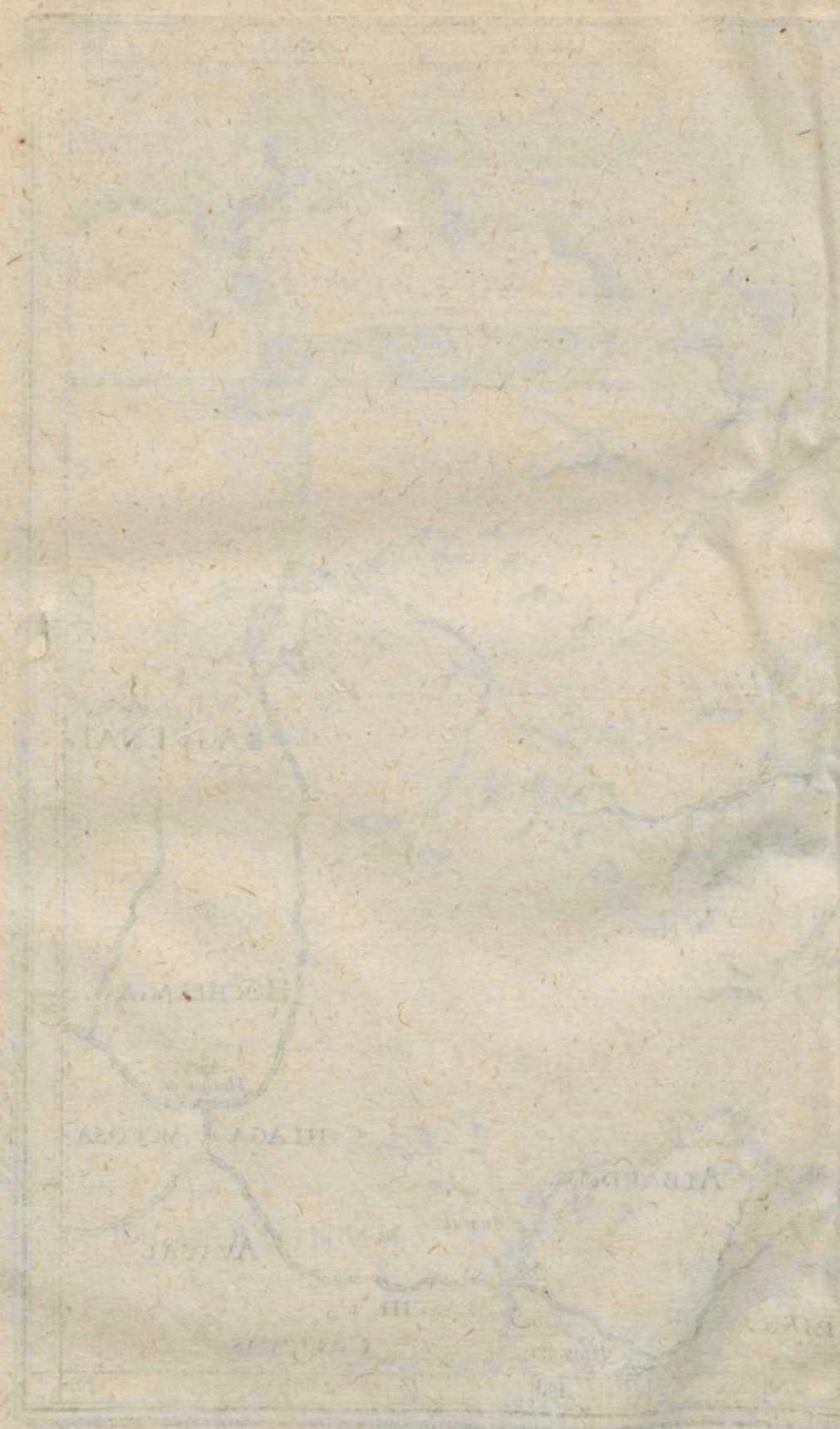

nus, & Stephanus Azamorus, ex reliquijs infoelicis Pamphili Naruezij, qui spatio nouem annorum, nudi, famelici, omniumque egeni, has regiones peragrarunt, seu potius pererrarunt, ubi curationibus infirmantium operam dedisse, diuinitusque gratiâ curationum donati, mortuum in nomine domini suscitasse feruntur, eoque grata apud hosce populos illorum memoria. Nunc omnes hæ regiones quasque præcedentibus duabus tabulis descripsimus, Nouæ Mexicanæ provincie nomine signantur, quam Antonius Espeius Cordubensis anno M. CCCC. LXXXIII. denuo aperuit, aut detexit. Recensentur quindecim provincie, sed nominibus discrepantes à priorum detectorum, scriptorumque nomenclaturis. Quâ de re, ne longior sim, consulenda Reuerendi Patris Iohannis Gonzalis relatio regni Chinæ, part. 2. libro. 3. cap. 7. 8. 9. & 10. nunc nihil repetam.

FLORIDA.

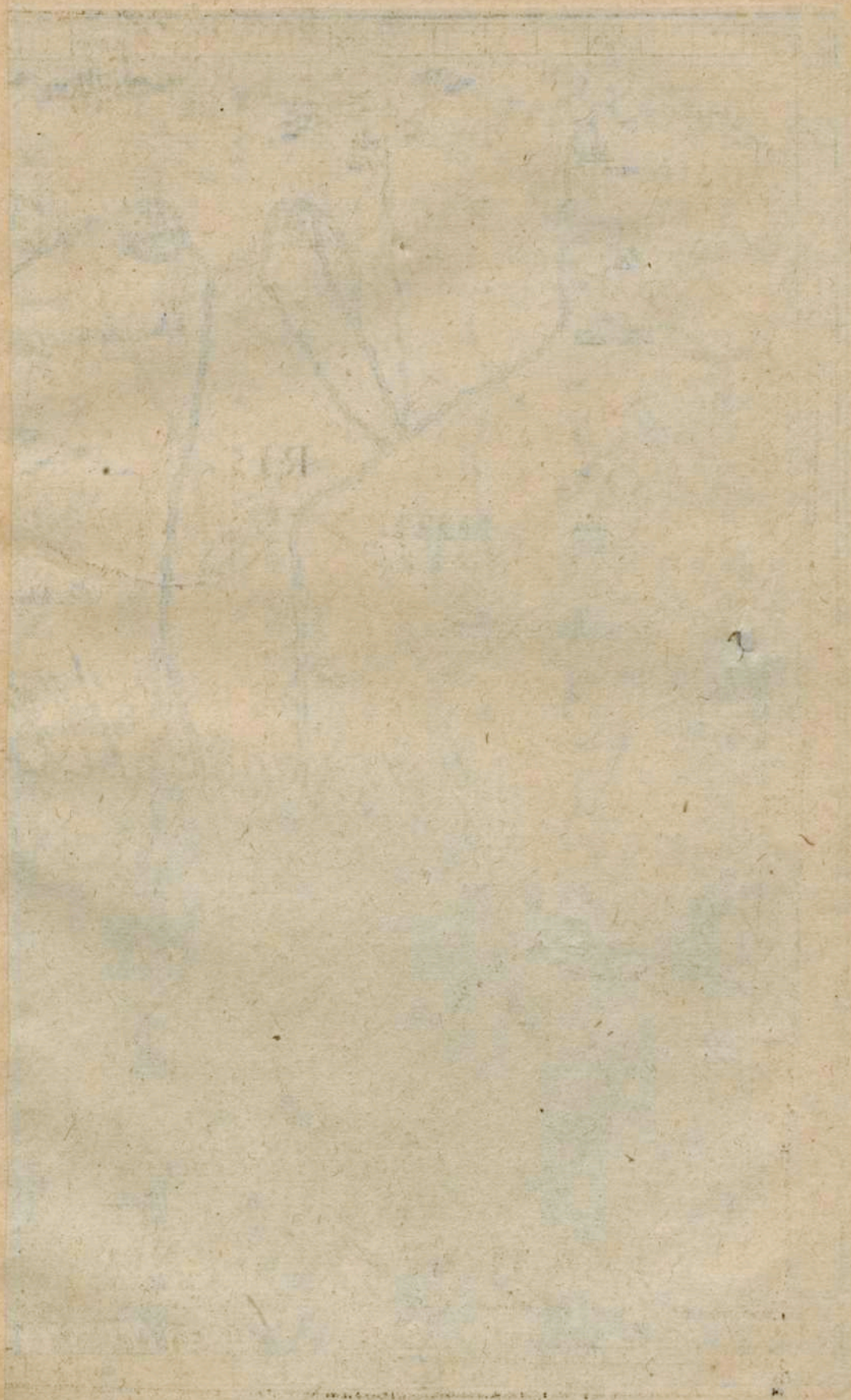
FLORIDA.

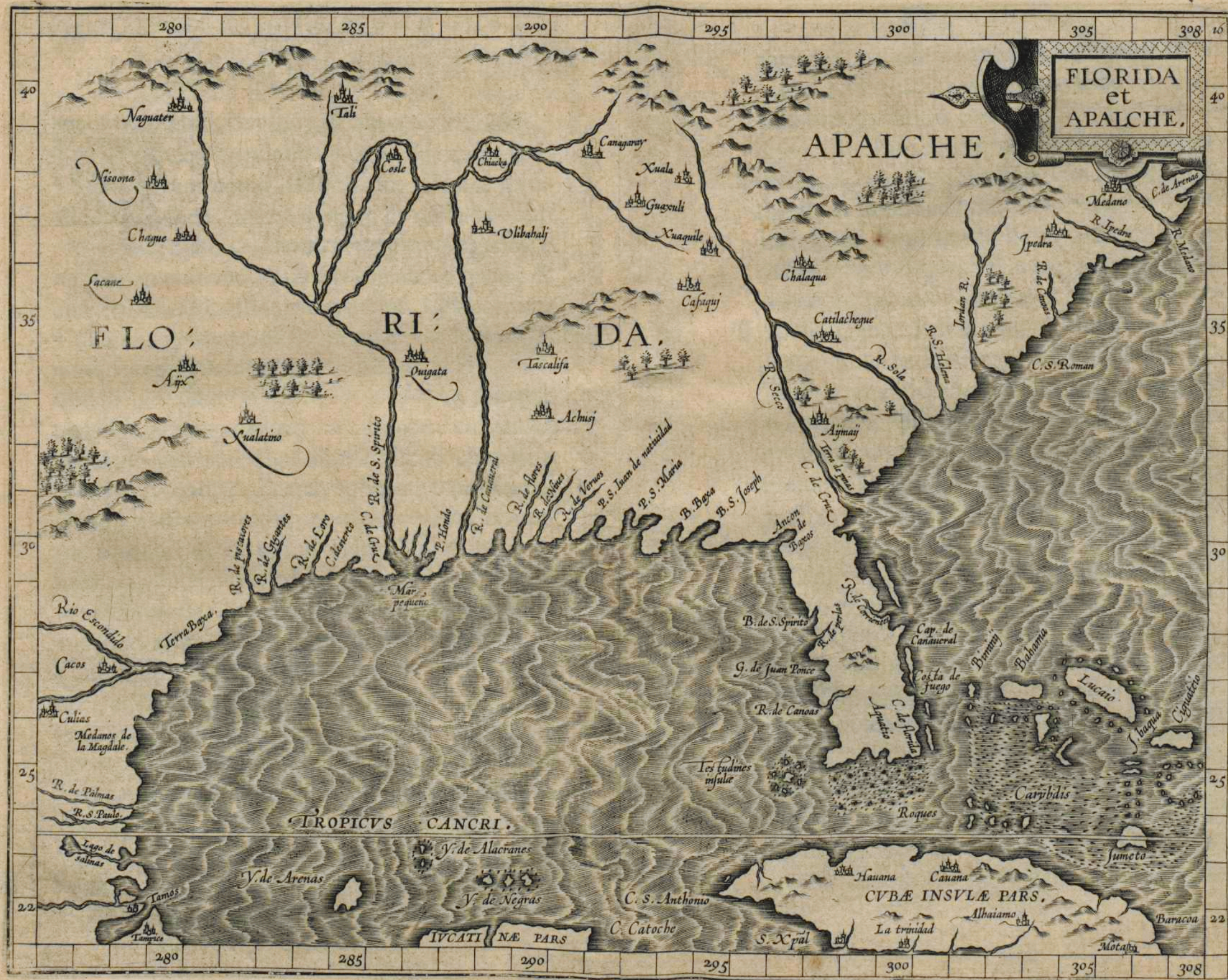
CHRISTOPHORI Columbi, comitumque expeditionis fama, & multiplex Indicarum opum in Hispaniam relatum specimen, totum repente terrarum orbem peruaferat, & in aula Henrici Anglorum regis septimi, omnium animos in rerum ingentium spem, & eiusdem itineris cupiditatem erexerat. Celebrabatur Columbi ingenium, & singularis animi constantia, iamque regem tædebat intempestiue repulsæ, oblataque à Columbis fratribus fortunam e manibus elapsam, tacitus indignabatur. In nouarum tamen terrarum spem erectus, deductis celeriter ornatisque omnibus rebus duabus nauibus, Sebastianum Gabotum ingenibus promissis oneratum, quam longissime prouehi, & fretum aliquod peritum inquirere iussit, quod ad Cathaios Orientis populos, compendio duceret. Anno itaque millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto, Gabotus ex Angliâ soluens Cathaium versus iter instituit, sed ab instituto cursu aberrans, ad septentriones sese delatum sensit, propositum nihilominus iter prosequabatur, quærens aliquem maris sinum qui inter Occasum & Boream sese conuerteret, & ad Orientem penetraret: sed cum post multorum dierum nauigationem littora versus ortum inclinare sentiret, repetito cursu ad æquinoctialem descendit, si forte ab illa parte intercurlante mari pateret

*Sebastianus
Gabotus.*

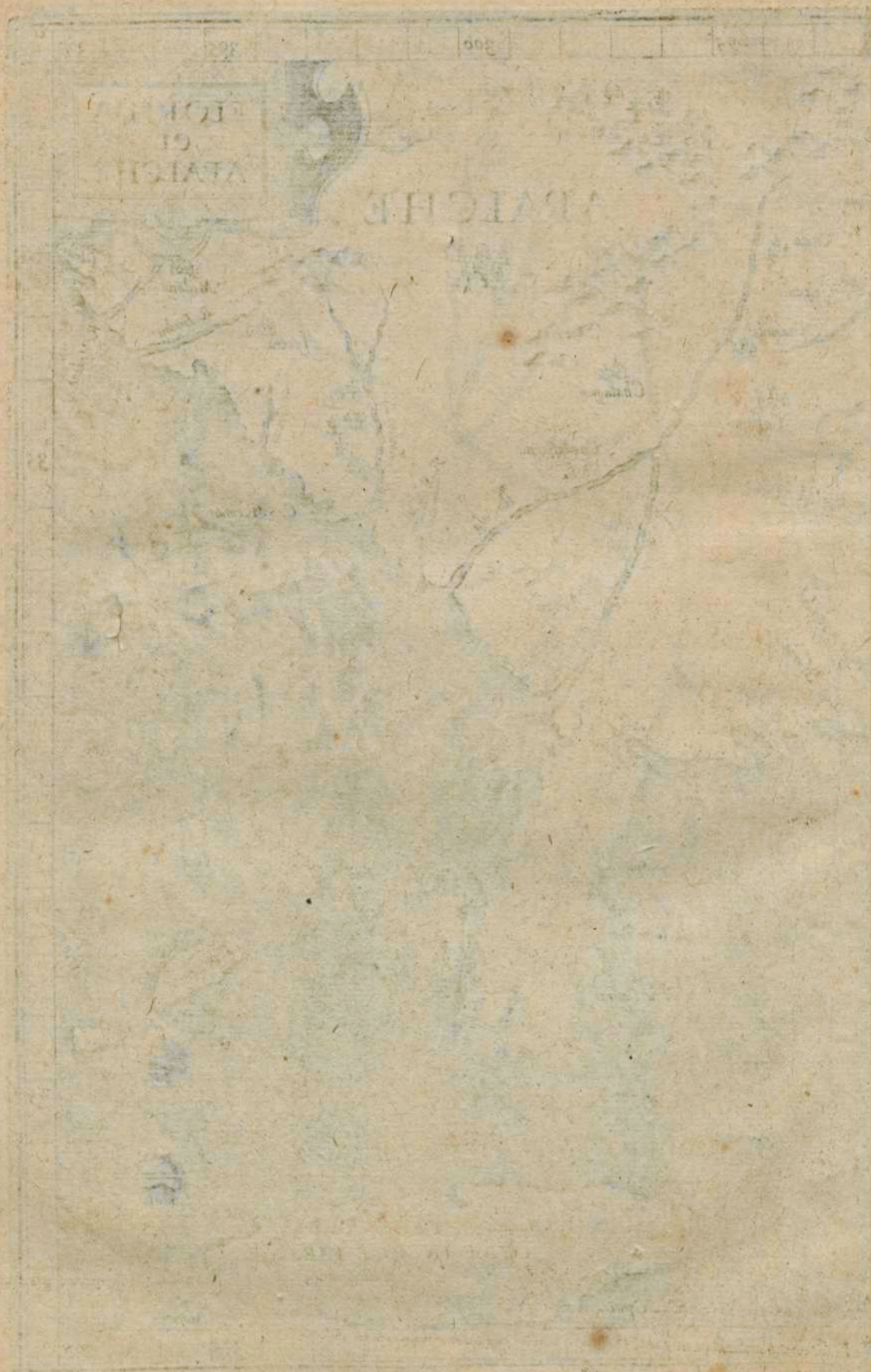

pateret tellus, aditumque ad Orientem præstaret. In
 hoc proposito nauigans, delatus est ad terram, quæ *Florida prima*
 iam Florida dicitur, vbi substitit, irritoque conatu *detectio.*
 conuersis velis in Angliam redijt. Hactamen nauiga-
 5 tione tantam rei maritimæ existimationem consequu-
 tus est, vt succedentibus temporibus à Ferdinando &
 Isabellâ ad Brasilie maritimam oram lustrandam
 missus, etiam Argentei fluminis portum primus su-
 biuerit. Sic primum detecta fuit Florida, nullo tamen
 10 nomine signata. Postea Ioannes Pontius Legionensis, *Iohan. Pétius.*
 præfectus insulæ Borichenæ siue Iohannis de portu
 Diuite, principalibus codicillis Bimini præfectus & *abitoia unie*
 Adelantadus illius oræ renunciatus subductâ classe,
 cum terram attigisset, arcemque aut oppidum in con-
 15 tinente moliretur, subitaneâ incolarum irruptione op-
 pressus, amissis penè omnibus socijs, ex vulnere bre-
 ui post tempore in Ferdinandinâ insulâ mortuus est,
 totusque ille apparatus intercidit, prouinciâ que inuen-
 tori suo exitiosa, inexplorata relinquebatur: Retinuit
 20 tamen Floridæ nomen quod à Pontio acceperat, cum *Florida nomē*
 ipso Palmarum die in terram exscensionem fecisset, *à Pontio impo-*
 teste Petro Martyre: alij contradicendi studio aliò *situm.*
 referunt nominis originem, nempe quod tota viridis
 floridâque sit, stratis etiam vndis viridantibus herbis;
 25 sed penes authorem sit huius rationis fides, cum nus-
 quam ab alijs consonantia tradantur. Mansit ad tem-
 pus prouincia intacta, nemine sibi illam deposcente,
 propter inhabitantium ferociam. Procedente deinde
 Z tempore,

*Ferdinandus
Sottus.*

Situs Florida.

*Floridæ nomen
ex antiquo
lingua*

tempore, Ferdinandus Sottus, deuicto Atabalipâ Peruanis spolijs auetus, maiora animo voluens, Præfecturam hanc à Carolo Imperatore obtinuit, multisque veteranis militibus scriptis, Floridam adnauigauit, anno trigesimo quarto supra millesimum quingentesimum, sed aurarijs nimium inuestigandis intentus, nullâ curâ urbis deducendæ condendæque, dum per prouinciam vagatur, non inuentis quas crediderat, auri secturis, moerore confectus interiit, milites socijque passim à barbaris cæsi & discerpti sunt. 16ⁱ
Præcedentibus temporibus ab indigenis Iaquaza dicta est. Circumscribitur hæc prouincia latissimis finibus, ab ortu Bahamam & Leucayas insulas habet, in occidente Mexicanæ prouinciæ terminos attingit, à meridie Cubam & Iucatanas terras respicit, excurrentis 15ⁱ
in modum Isthmi ad centum passuum millia, quæque angustissima est, triginta milliarium latitudinem occupat, in septentrione supra Floridam sunt Canada, Virginia, Auanares, & Noua Francia. Regio in vniuersum plurimis riujs fluminibusque irrigua, eoque 20ⁱ
que humidior & in maritimis locis arenosa, vadisque metuenda. Incolæ colore sunt æneo, quem certâ inunctione & solis ardore contrahunt, cum tamen recenter nati, satis albi sint. Ingenio vero vafro sunt ac subdolo, ad bellum & vindictam prouisi. Arma sunt arcus, 25ⁱ
sagittæ veneno armantur, venationi & piscationibus mirum in modum indulgent. Reges continuis bellis in mutuam perniciem sæuiunt. Magna illis
annonæ

annonæ cura; Maizium Maruo & Iunio ferunt, ter-
tio dehinc mense maturum colligunt, ac in publica
horrea recondunt, mox singulis pro cuiusque neces-
sitate & dignitate distribuunt. Ingens hic Crocodilo-
rum copia, cum quibus assiduè belligerantur, & tan-
quam aduersus armatos vndique circumfusus hostes,
in perpetuo metu excubijs vigilijsque sese tuentur. In
annonæ penuriâ serpentes, araneas, aliasque sordes
deglutiant, sicuti & Auanares eorum vicini. Abun-
dat regio Hermaphroditis, quorum seruili operâ
mancipiorum iumentorumque loco vtuntur. Ani-
marum immortalitatem credunt, cætera, idolola-
træ. Regio varijs fructibus beata est, variòque gene-
re animalium, volatiliùmque abundat, auri & ar-
genti inter illos commercia, & in montibus Apalehi-
cis ingentes riuus oriuntur, auri argentique arenas pro-
uoluentes, quas incolæ ripis per fossas diductis, col-
ligunt, & secundo flumine ad maris littora venales
deferunt. Post infaustas & funestas Pontij, & Sotti
nauigationes, Iulianus Samanus, & Petrus Ahuma-
dus Prouinciæ huius præfecturam deposcebant, sed
Carolo Imperatori, Indicoque senatui consultius vi-
sum est, religionis & pietatis opinione rudes agresti-
um & ferocium hominum animos emollire, quando
Ferdinandus Sottus insolenter suâ potestate abusus,
oppressionem & seruitutem incolarum exitium sibi pro-
curasse, gentemque per se ferocem ad arma concita-
sse ferebatur. Indici itaque Senatus decreto, anno à

Annona cura.

*Crocodili per-
nitiosi in Fla-
rida.*

Aurifera regio

*Fra. Ludonici
Baluastrij in
Floridam iter
& successus.*

*Crucifixus
in fide
lib.*

*Iohan. Ribaldi
Galli nauiga-
tio.*

*Horreda famis
exemplum.*

*Renati Lando-
nieri nauiga-
tio.*

*Gourguesij na-
uigatio.*

nato Christo M. CCCCC. XLIX. Eò missus est Frater
Lodovicus Baluastrius, ordinis Sancti Benedicti,
cum quatuor religiosi. Is Floridam adnauigans,
euangeliumque pacis nuncians, confestim à barbaris
cum duobus socijs crudeliter discerptus perijt, in- 5
teremptorum cutem detractam compertum est bar-
baros in templorum suorum foribus, ad æternam rei
memoriam suspendisse: hoc spectaculo reliqui con-
territi ad mare ocius fugerunt, velisque sublati His-
paniam repetiuerunt. Succedentibus temporibus, 10
Galli, tempore Caroli Noni, duce Iohanne Ribal-
do, Floridam versus enauigarunt, extructo ibidem
propugnaculo. Improspere tamen hæc illis celsit na-
uigatio, nam animis discordes dum à suis sese negle-
ctos putant, subitario opere nauem extruxere, vt in 15
Galliam repedarent, sed in itinere tam diræ atque
efferræ famis necessitatibus subacti sunt, vt proiectâ
sorte vnum ex suis corripuerint, insanisque faucibus
absumpserint. Alteram æquè infaustam nauigatio-
nem duce Renato Landoniero susceperunt Galli 20
anno M. CCCCC. LXII. extructâ arce Carolinâ, ad
fauces fluuij quem Galli *May* vocant, quod Maij
Calendis primum ab illis conspectus esset: sed breui
ab Hispanis occupatâ arce, captoque Ribaldo, qui
secundâ istuc nauigatione aduenerat, totus conatus 25
Gallis luctuosus fuit. Biennio post Dominicus Gour-
guesius, priuatis impensis comparatâ classiculâ trium
nauium, cum centum quinquaginta militibus &
octo-

octoginta nautis vltus Gallorum manes, Caroli-
nam arcem recepit, evertit, ac solo æquauit. Sed in
reditu cum à rege suo hoc factum iniquo animo accipi
intelligeret, quieuit, neque vlla amplius Gallorum in
5 Floridam expeditio memoratur, mansitque Hispa-
nis vacua harum terrarum possessio.

Z VIRGI

VIRGINIA.

VNC quoque maris terræque tractum,
 Hispanicis classibus enauigatum fuisse;
 littorum regionumque nomenclatura det
 monstrat, nam Floridam emensis, statim
 Arenarum caput occurrit, siue de Arenis. Regio hæc
 ad Norombegæ usque terras, Norombega ad Fran-
 ciam usque Nouam, & Baccalearum sinus excurrit.
 Sed de quâ agimus Virginia, extra communem na-
 uigantium cursum sita, rarius frequentabatur, An-
 glorum demum nauigationibus innotuit. Nomen à
 Viguino regulo, seu, vt mauult ille qui Frâncisci Dra-
 ci expeditionis anno M. CCCCC. LXXXV. ad occidenta-
 les Indias diarium aut commentarium edidit, ab Eli-
 sabethâ Angliæ Reginâ nomen tulit. Prima ad hunc
 parallelum VValteri Rallegi fuit nauigatio, plures
 deinde succedentibus temporibus huc directæ sunt, du-
 cibis Richardo Greinuillio, & Radulpho Lauio,
 faustisq; omnibus Anglorum Colonia hic coaluit.
 Sed anno M. CCCCC. LXXXVII. cum rerum omnium
 inopiâ premerentur, eodem Lauio prouinciam dese-
 rente, coloni nauibus Francisci Draci, ex prædatione
 Indicâ eò commeantis, in Angliam redierunt. Ho-
 rum relationibus Virginia aduerso rumore laborare
 cœpit, detrectantibus plerisque colonis redire, & in
 tam longinquam infaustamque nauigationem no-
 mina dare. Incolæ nudi incedunt, cutem coloribus,
 punctu-

Nominis origo

puncturísque inficiunt, aut deturpant. Verenda feri-
nis pellibus contegunt, promissam capitis comam nu-
triant, dependentesque crines in nodum colligunt,
sed verticem ad instar cristæ gallinacei detondent,
5 quem oblongâ versicolore pluma ornant. Assiduis
venationibus feras insectantur. Arma sunt arcus & sa-
gittæ. Oppida exigua, decem aut duodecim ædium
capacia: defixis humi palis, seu palissadis, angusto
aditu, in orbem ædificant, templo principis, proce-
10 rumque mansionibus, & areâ, seu foro rerum vana-
lium, domibúsque incolarum, circumquaque in cir-
cuitu distinctis affabreque collocatis. Gens æqui boni-
que tenax, iusticiam exercet, animæ immortalita-
tem sentit, sed saltationibus assiduis, intempestivís-
15 que computationibus ad instar aliorum Americano-
rum, intemperanter indulget, à carnibus tamen hu-
manis abstinet. Sed de moribus & naturâ indigena-
rum, deque alijs Virginæ commoditatibus aut mi-
rabilibus plura ex descriptione Iohannis VVyts, &
20 relatione Thomæ Harioti præfati Rallegi domestici,
per Theodorum Brium singulari libro descripta, &
æneis formis incisa circumferuntur.

NOROM-

NOROMBEGA.

Vltcrius septentrionem versùs occurrit Norombega, ingenti fluuio oppidòque insignis, sed nullâ aliâ re memorabilis. Vnde Norombegæ nomen & regioni inditum sit, incertum est. A Barbaris Agguncia dicitur. In ipso fluminis introitu insula conspicitur piscationibus oportuna. Regio quâ maritima est, piscibus, quâ Nouam Franciam, & terram firmam contingit, venationibus frequens, feris abundat. Norombegani Nouæ Franciæ ritus, & viuendi morem sequuntur. Gallorum naues hîc quoque suas stationes habuisse, argumento est Claudia insula.

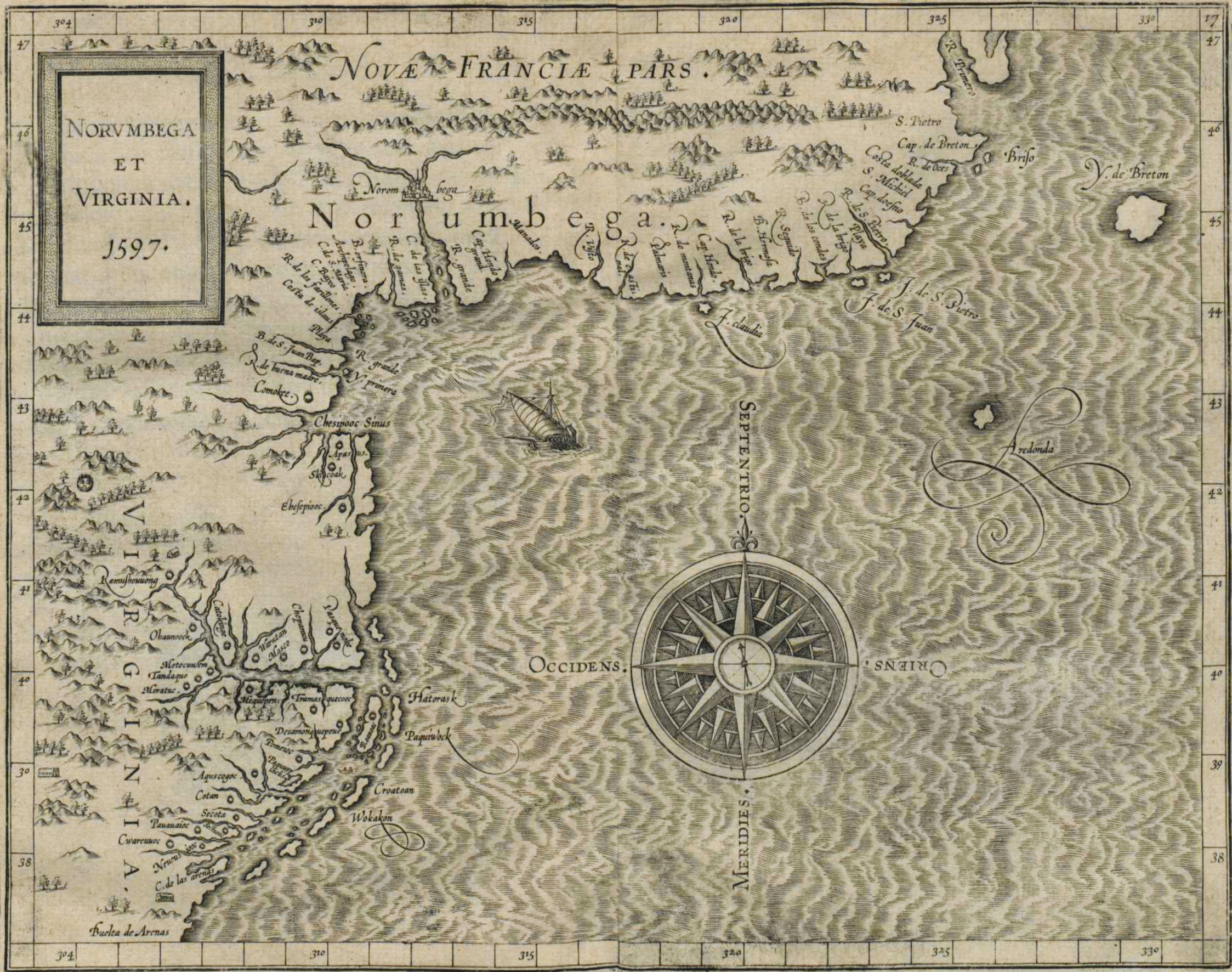
NOVA

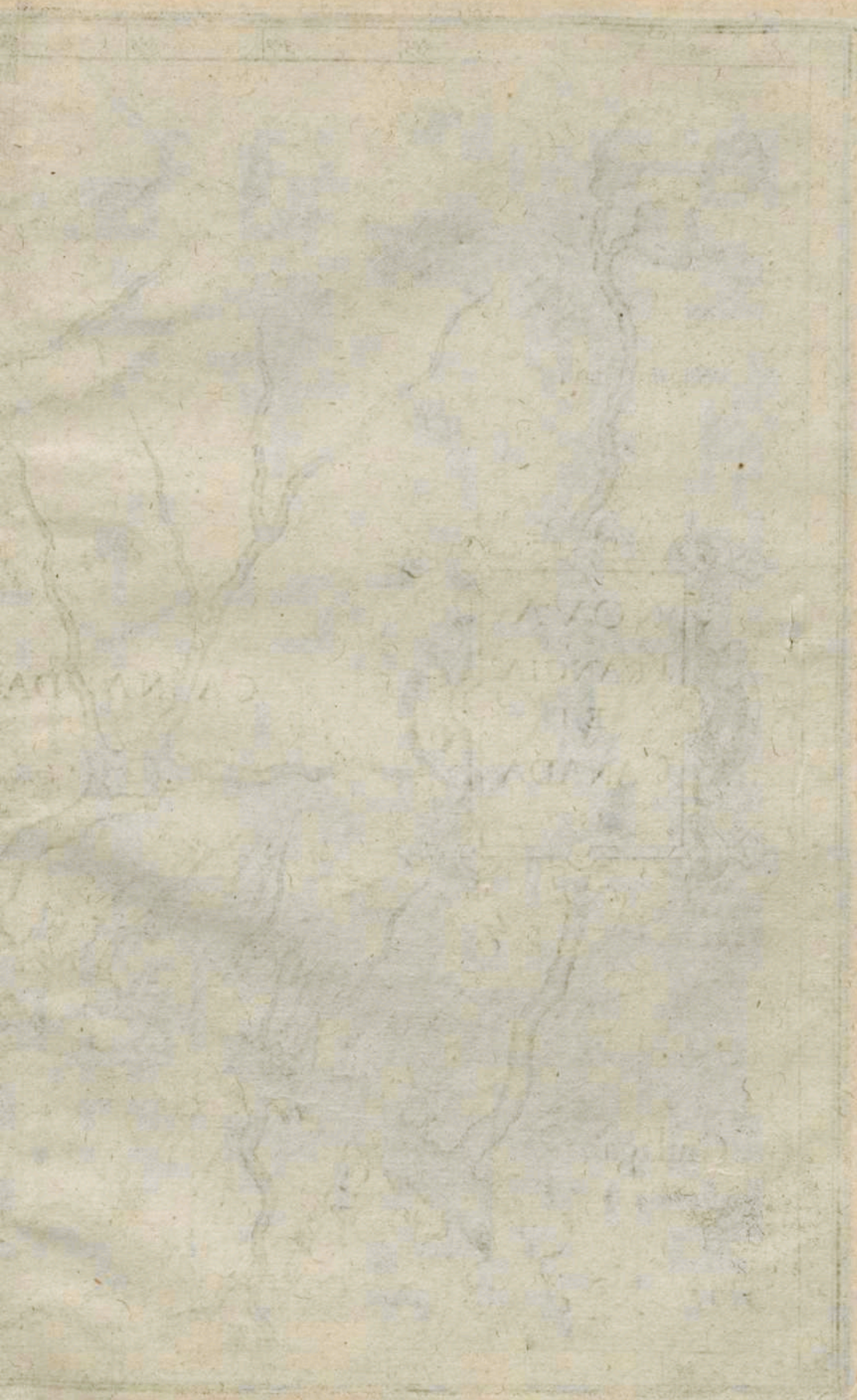

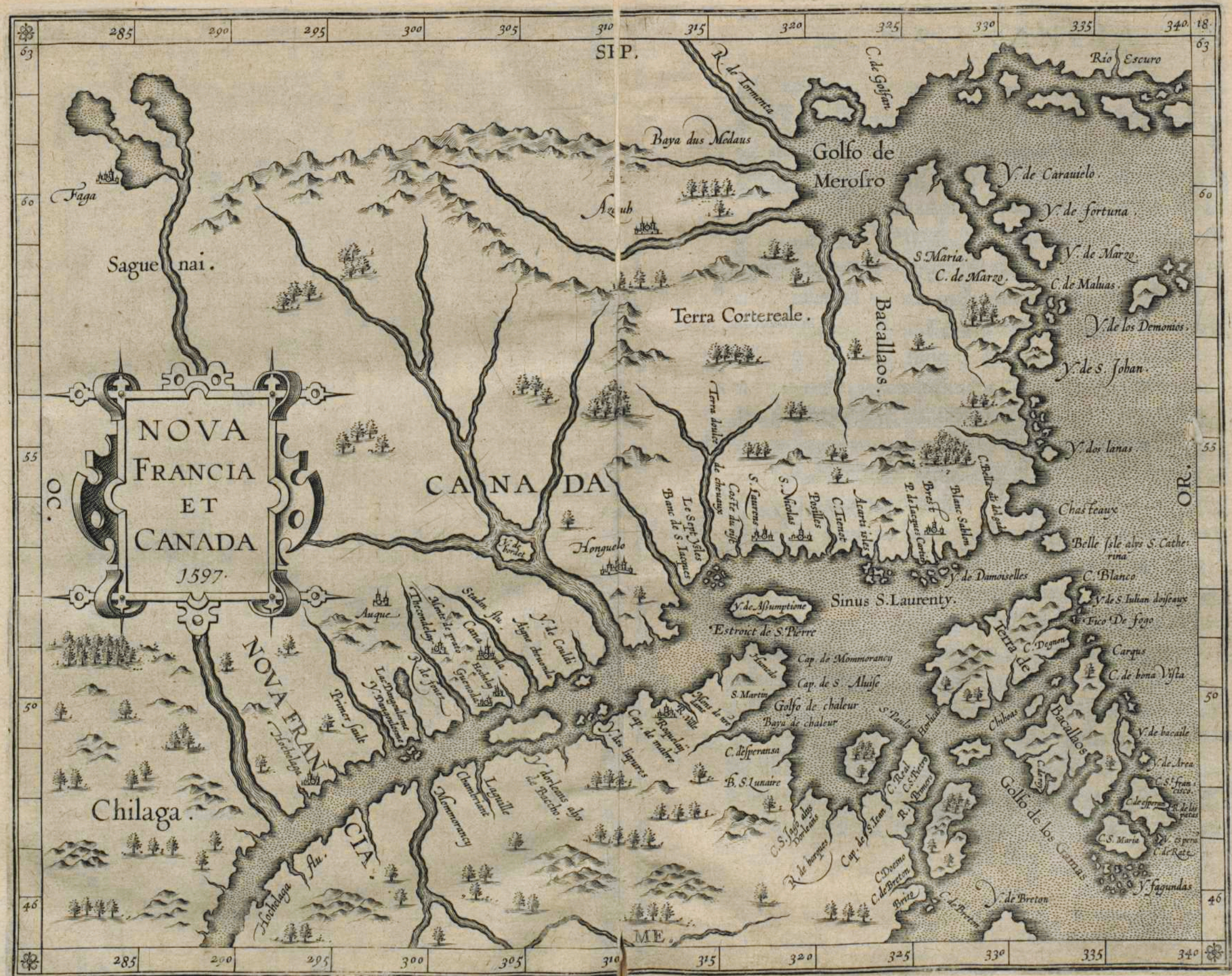

NOVA FRANCIA.

OTVS hic terræ tractus ad Baccala-
 rearum usque regionē, Chilagam, Ho-
 chalagam, Honguedam, aliasque re-
 giones comprehendit. Nunc Francia
 Noua appellatur. Incolæ omnes com-
 muni nomine Canadenses vocantur. Britones &
 Normani anno à Christo nato M. CCCC. III. has
 10 terras inuenēre, dum a fellorum marinorum piscatio-
 ni intenderent. Postea Iohannes Verazzanus, auspi-
 cijs regis Gallia, insulam & promontorium Brito-
 num detexit. Mox captus, & à barbaris deuoratus,
 infœlicem exitum habuit. Iacobus Carterius postmo-
 15 dum totam hanc plagam perlustrauit. Sed Galli cum
 nulla auri vestigia deprehendissent, facile coeptam
 nauigationem intermisere. Incolæ colore albo sunt.
 Porro quā ad austrum vergit regio, eiusdem penē
 eum Galliā temperaturæ est, sed in Saguenayis, alijs-
 20 que septentrionalioribus, similisque eleuationis terris,
 perpetuā hyeme riget tellus. Hochelagienses ad natu-
 ram in communi viuunt, nullam bonorum proprie-
 tatem agnoscentes, neque quidquam eorum curant,
 nisi quæ ad victum facilēque vitæ sustentationem
 25 facere intelligant. Canadenses in perpetuo mercimo-
 nij vsu, assiduis peregrinationibus exercentur. Gaza
 horum populorum est albi Corallij species, quam
 Esurguy patriā linguā vocant. Vltiora versus

*Iohannes Ve-
razzanus.*

*Iacobus Carte-
rius.*

*Apud Hoche-
lagienses bono-
rum communio.*

*Esurguy albi
corally species
Canadensium
gaza.*

*Canada siue
Nouæ Franciæ
peculiaris mor-
bus.*

Amédâ arbor.

*Baccalarearum
regio.*

Septentrionem incognita hæcenus permāfere, prop-
ter immensi frigoris asperitatem. Tempora ad Lunæ
rationem metiuntur, sicut & reliqui Americæ popu-
li. Iaspis & Cassidonijs lapis his terris reperitur. col-
ligitur & adamantis adulterini, seu cristalli quoddam
genus, vulgus Mangonum, Canadenses, specioso
nonnō vocat. Auri hic nullus proventus. Peculiaris
hisce interris morbus corpora humana infestat, con-
tagio grassans haud aliter atque pestis, primum pedes
& suras pertentat atque inflat, mox nervis horrido
frigore constrictis, oris halitum tetra odore inficit,
paulatimque ad vitales partes proserpens, breui tem-
pore totum hominem miserabilibus modis enecat.
Amédâ arbor, nuci perquam similis, (alii Quahoi-
am vocant) sollicitè providente naturâ, præsentane-
um huic malo remedium affert, eius decoctum ex
aquâ propinatum, spatio trium aut quatuor dierum
plus profecerit, quàm totius Orientis aromata, me-
dicorum anxijis decretis trutinata. Ad extremum in-
gentis Hochelagæ fluminis tendentibus, Sancti Lau-
rentij sinus, & dextrâ leuâque Baccalarearum regio
occurrit, à multitudine piscium ex genere asellorum
sic dicta. Regio subitis terræ motibus, multâ grandine
perpetuâque tempestatibus infamis. Sebastianus Ga-
botus nomine Henrici Angliæ regis, hanc terræ par-
tē primus detexit, anno à nato Christo M.CCCC.CC.VII.
residuum Gaspar Corterealis Lusitanus, ut mox di-
cemus, aperuit. Vterque sui Regis nomine per inter-
cursantes

- curfantes vſpiam illis in partibus freti anguſtias, com-
pendio ad Moluccas ſibi viam promittebat, ſed nuſ-
quam reſpondente fortunâ, irrito conatu domum re-
meantes, detectarunt tantum à ſe terrarum famam,
5 & algentis climatis intolerandum frigus retulere. Si-
milis planè fuit fortuna Stephani Gomeſij naucleri, *Stephani Go-
meſij nauiga-
tio.*
qui anno à nato Chriſto M. CCCC. XXV. æmulus de-
coris Ferdinandi Magellani, cuius ante triennium
comes ſociuſque fuerat, impetratâ Cæſareo diploma-
10 te nauigandi poteſtate, has quoque Septentrionales
anguſtias inueſtigauit, totumque hunc maris tractum
enauigauit. Sed nihil hac ſuâ nauticâ expeditione pro-
fecit, mancipijs tamen ex hac orâ abductis nauem
impleuit, vnde tunc ingens ridendi iocandique in aulâ
15 occaſio, nam ciuis quidam Caroniensis, qui abeun-
tem Gomeſium ad Garyophyllorum terras iter in-
tendere, & redeuntem *Eſclauos*, hoc eſt, mancipia
aduexiſſe audiuerat, deceptus ſimilitudine vocis, gau-
dio præproperus, cum Gomeſium *Clauos*, id eſt, Ga-
20 ryophilla (vti receperat) aduexiſſe putaret, vt op-
tati curſus lætus nunciuſ regię largitatis donum aufer-
ret, celeribus citiſque equis ad aulam contendit, &
Gomezium inuento freti, magnam aromatum a-
bundantiam retuliſſe vulgauit, poſtmodum aduentu
25 Gomeſij errore comperto affatuſ riſum eſt.

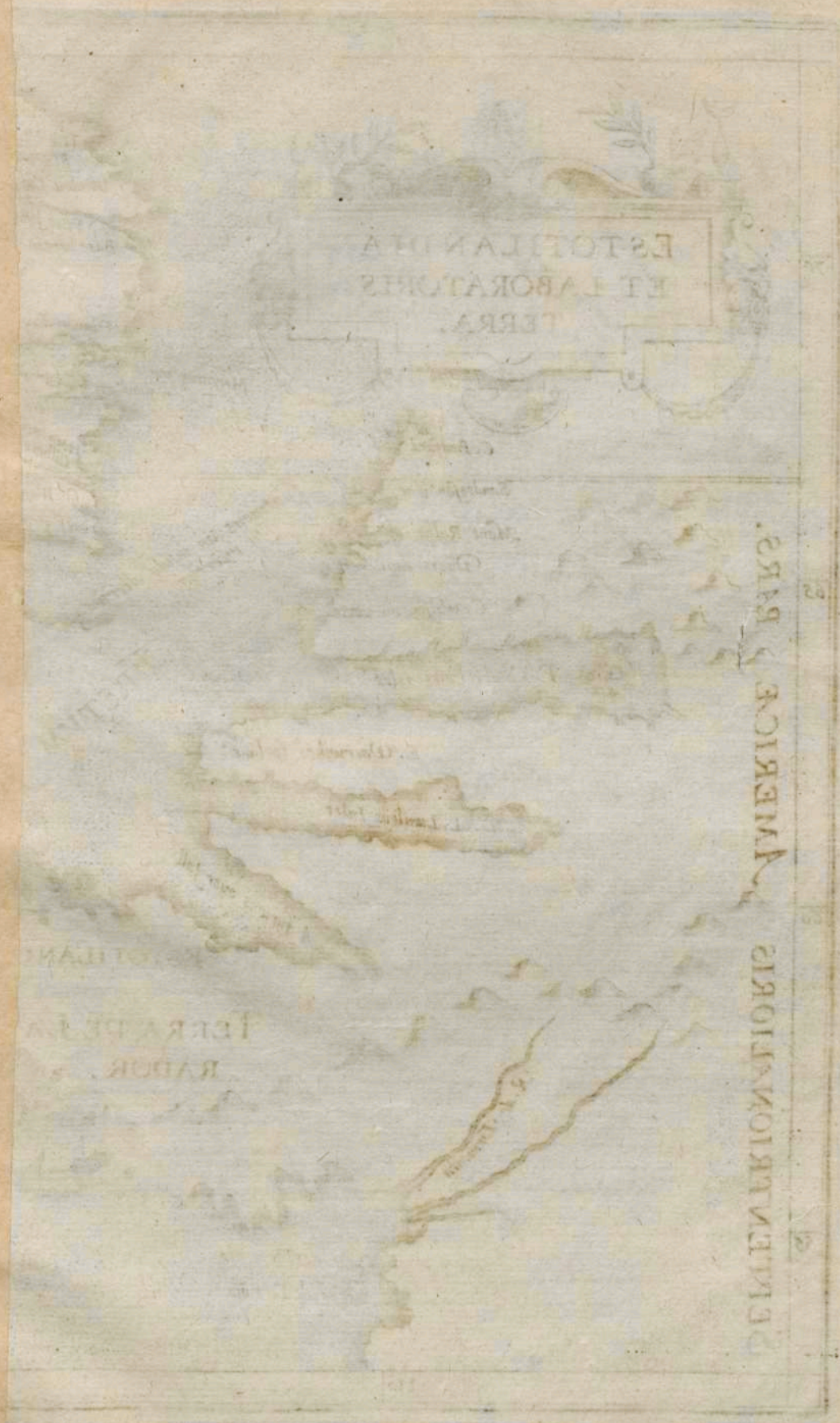
TERRA LABORATORIS, ET ESTOTILANDIA.

EX TREMA hæc Indicæ continentis pars, inuentione omnium fuit prima, quando 5
duobus penè sæculis, ante Lusitanorum & Castellanorum nauigationes, à Piscatoribus Frislandicis, tempestate huc eiectis, primitus hanc terræ partem detectam, & postmodum circa annum M. CCC. XC. auspicijs Zichini Frislandiæ re- 10
gis, à Nicolao, & Antonio Zenis fratribus, patritijs Venetis, perlustratam, eorundem Zenorum relationibus constat; horum sagaci industriæ, quisquis es Geographiæ studiosus, debes, hanc Estotilandæ & Septentrionalioris oceani, insularumque interia- 15
centium descriptionem: quæ beneficio Nicolai Zeni ex rectâ suprädictorum Zenorum posteritate prognati, conseruata, extractâque ex hydrographica illorum membranâ, Ptolemæi tabulis addita est, vti refert Hieronymus Ruscellus in suis ad Ptolemæum 20
commentarijs. Secundum detectæ huius regionis decus tulit Iohannes Scolus Polonus, qui anno reparatæ salutis M. CCCC. LXXVI. octoginta & sex annis à primâ eius lustratione nauigans vltra Noruegiam, Groenlandiam, Frislandiamque, Boreale hoc fre- 25
tum ingressus sub ipso Arctico circulo, ad Laboratoris hanc terram Estotilandiamque delatus est. Multo deinde tempore intentatum hoc nautis mansit littus, dum

Zenorum peregrinationes.

Iohannis scolui nauigatio.

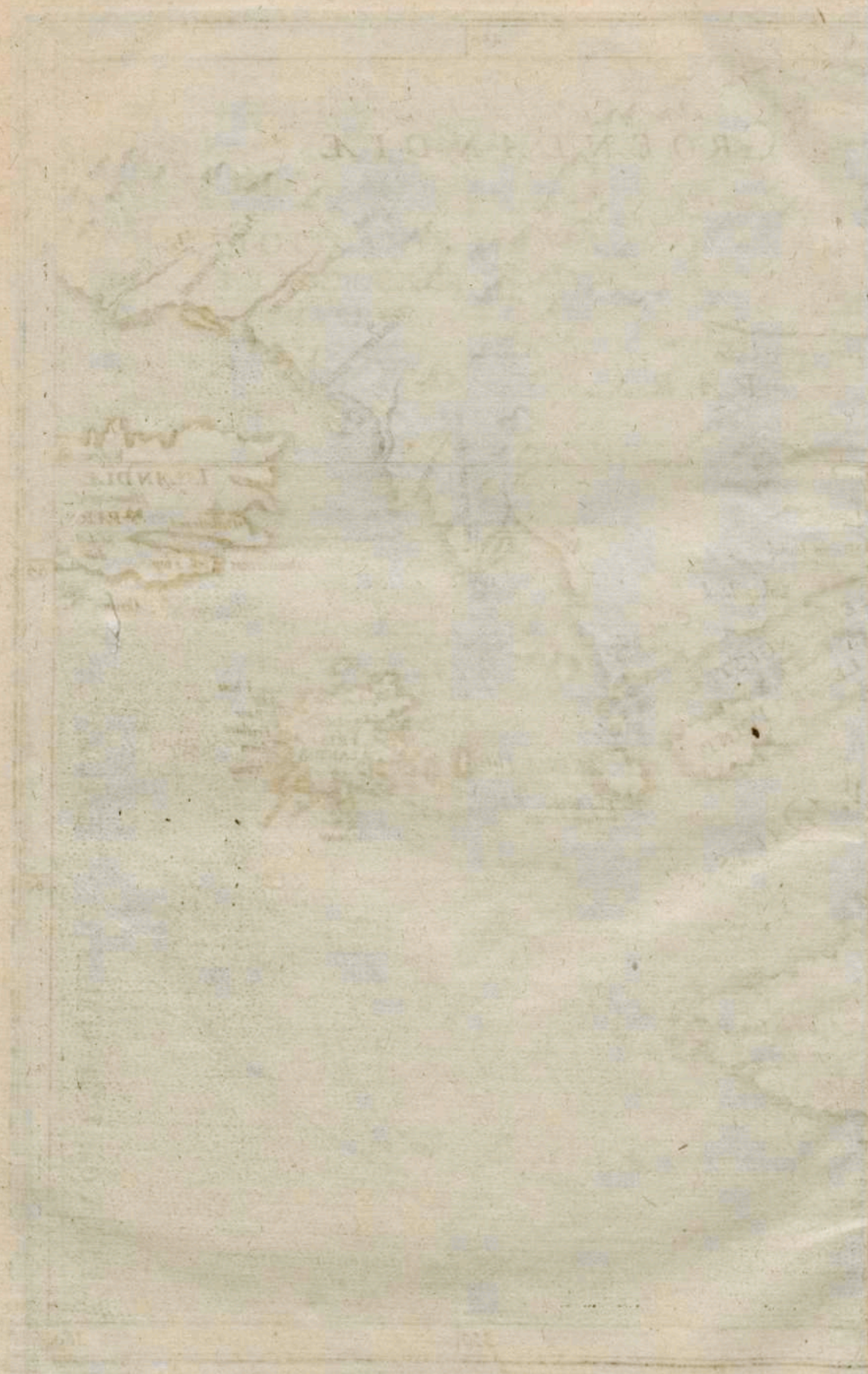

- dum algentis climatis gelu, aut infesti maris horrent
 procellas, haud satis dignum ob præmium. Sed post-
 quam Lusitani peragratis omnibus Africæ littoribus
 in Oriente, & Columbus Catholicorum regum no-
 5 mine, in Occidente nouas terras inuenêre, obortâ in-
 ter Hispanos & Lusitanos contentione, cum pro se
 quisque certatim Moluccarum possessionem sui iuris
 facere contenderet, Gaspar Corterealis anno à nato
 Christo millesimo quingentesimo, quærens fretum
 10 quod compendio ad aromatum terras duceret, inue-
 nit fluuium, cui à multo frigore, præiacentibusque ni-
 uibus, *Xeuado* nomen indidit. Sed ingentibus penè
 frigoribus subactus, ad meridiem cursum intendens,
 totum hunc terræ tractum ad Maluarum vsque pro-
 15 montorium detexit. Repetitâ deinde sequenti anno
 nauigatione, aquis haustus nusquam amplius com-
 paruit. Michael Corterealis anno à nato Christo.
 M.CCCCC.II. dum fraterno amore fratrem quærit, ad
 eundem sinum nauigans, pariter & ipse periit. Vaf-
 20 quium Corterealem insanum quoque iter parantem,
 Emanuel Lusitanix rex retinuit. Sebastianus Gabo-
 tus anno millesimo quingentesimo septimo, cum no-
 mine Angliæ regis, per angustias septentrionales, ad
 Cathayam & Sinarum regionem iter intendisset,
 25 Baccalcarum terras detexit, enauigatôque toto hoc
 Oceani tractu, cum ad sexagesimum septimum lati-
 tudinis gradum peruenisset, hybernis frigoribus præ-
 peditus multâque glacie impediende destinatæ nauiga-
 tionis

*Gasparis Cor-
terealis nauig-
ationes.*

*Michael Cor-
terealis.*

*Sebastiani Ga-
boti nauigatio.*

*Laboratoris
terra.*

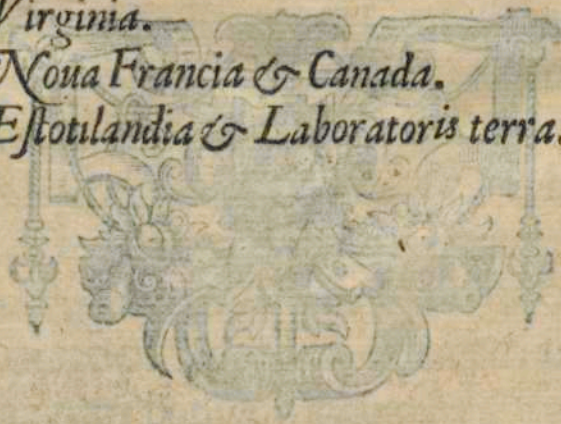
*Martinus for-
bissus.
Iohannes Da-
uis.*

tionis cursum in Angliam redijt. Cæterum Laboratoris hæc, Estotilandæque ora, montibus aspera & sylvis horrida, ingentium omnis generis ferarum multitudine abundat. Fama est Gryphos istis quoque in montibus reperiri. Indigenæ ingenio docili sunt, linguam & characteres habent peculiares. Firmâ præterea corporis constitutione fortes ac robusti, venatores sunt strenui: colore perhibentur esse subfusco, non propter impendentes æstuantis solis radios, sed aut nimio frigore, aut cute herbis infectâ: nam cutem hic quoque atratis coloribus barbarorum more depingunt, argenteasque bullas, aut inaures gestitant. Ferarum martrarumque pellibus vestiuntur, hyeme corpori obuensis villis; domos ligneas construunt, quas ferarum quoque piscium pellibus contegunt, piscibus ut plurimum victitant, quorum hic ingens captura. Auri has quoque feraces esse terras, quidam autumant, cuius rei fidem refellere non est animus: tamen hoc dicam, si qua ibi aurisodina fuisset operæ, non dubium, quin continuatis nauigationibus tota hæc ora petita, lustrata & penitus detecta foret. Nunc tamen, ultra prædictos Martinus Forbissus, & Iohannes Daus Septentrionalia hæc littora tentarunt, quorum ille anno M. CCCCC. LXXX. hic anno M. CCCCC. LXXXV. M. CCCCC. LXXXVI. fretum ad Sinarum populos inquirens, irritâ nauigatione in Angliam reuersus est. Indos quondam tempestatibus in Sueuorum & Germaniæ littora

ELENCHVS TABVLARVM.

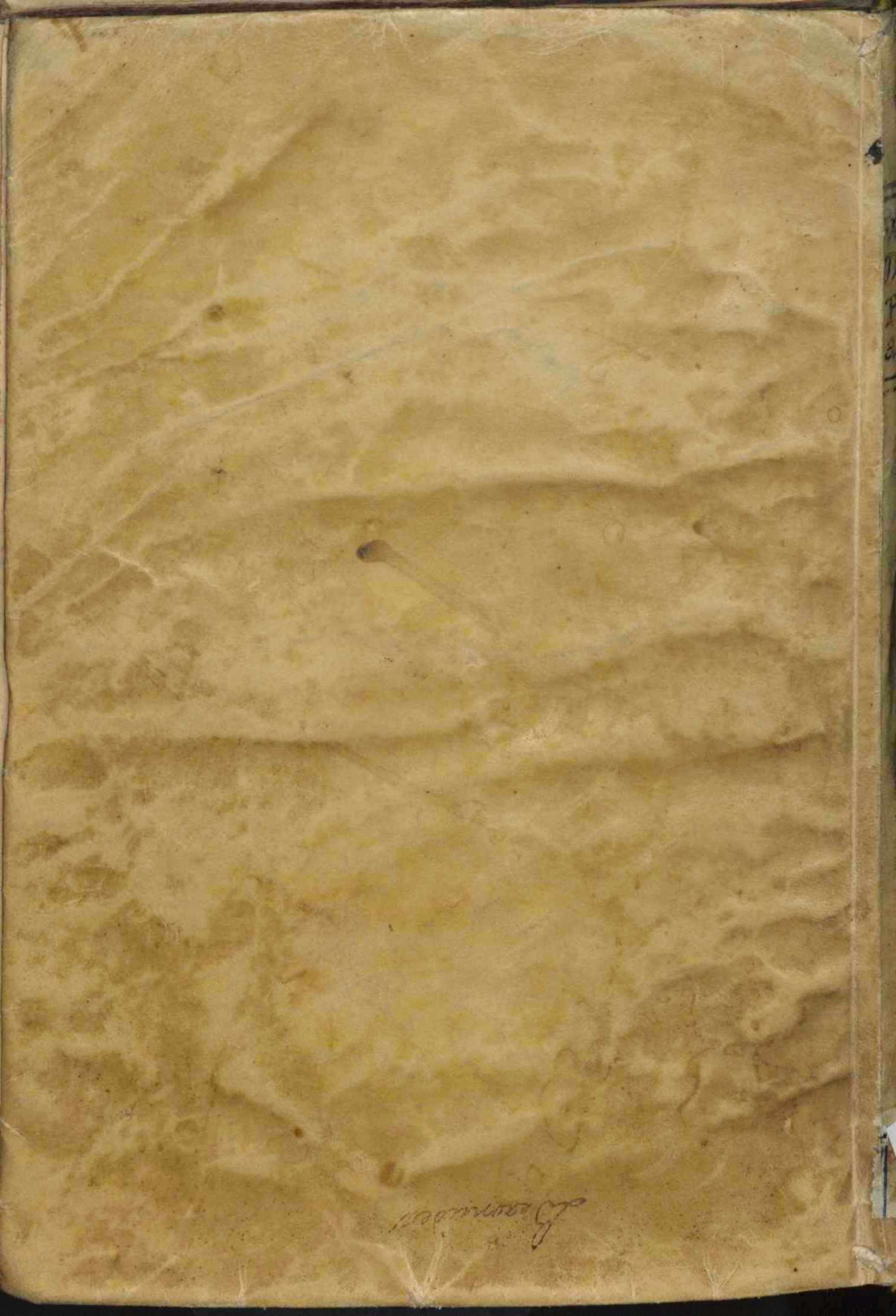
- 1 *Orbis terrarum.*
- 2 *Australis terra & Chica.*
- 3 *Chili.*
- 4 *Plata.*
- 5 *Brasilia.*
- 6 *Peruvia.*
- 7 *Castilia Aurifera.*
- 8 *Residuum terrae firmæ siue Paria & Cubagua.*
- 9 *Hispaniula.*
- 10 *Cuba & Iamaica.*
- 11 *Jucatana regio & Fondura.*
- 12 *Hispania noua.*
- 13 *Noua Granata & California.*
- 14 *Anian & Quuira.*
- 15 *Comibas regio.*
- 16 *Florida.*
- 17 *Virginia.*
- 18 *Noua Francia & Canada.*
- 19 *Estotulandia & Laboratoris terra.*

VITEL
Descriptio
Ptolemaei
argumentum

6

3

7.751